

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního
studia

Pomocné vědy historické

Helena S e d l á č k o v á

Krajští hejtmané v Čechách 1537-1848

Regional Governors in Bohemia from 1537 to 1848

Disertační práce

vedoucí práce - doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

2016

Prohlašuji, že jsem dizertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. za trpělivé vedení práce. Za nevšední vstřícnost děkuji svému vedoucímu Ing. Milanu Černému. Velký dík náleží mým nejbližším spolupracovníkům Mgr. Lence Vrchotové, zvláště pak PhDr. Jakubu Kunertovi za laskavé přehlédnutí textu. Za pomoc děkuji kolegům z Národního archivu, PhDr. Heleně Klímové, PhDr. Pavle Jirkové, Mgr. Liboru Gottfriedovi, Petře Křečkové a Gabriele Povejšilové, a Mgr. Haně Kmochové a Mgr. Martinu Sovákovi ze Státního oblastního archivu v Praze. Poděkování předně náleží za podporu mé mamince a sestře Mirce. V neposlední řadě děkuji mému manželu Pavlovi za shovívavost a cenné rady.

Abstrakt disertační práce

Disertační práce se zabývá nejnižším článkem správy v Čechách - krajskými úřady se zřetelem na jejich personální obsazení v letech 1537-1848. Časové vymezení práce předurčilo dochování pramenů centrálních institucí a tištěných kalendářů a schematismů, které umožnily s výjimkou části problémových let třicetileté války sestavit řadu, krajských hejtmanů v tomto období. První dvě kapitoly práce si stručně všímají vývoje krajů a povinností krajských hejtmanů, vymezují tak jejich působení ve společnosti. Jádro práce představují následující dvě kapitoly, které sledují v chronologickém sledu účast šlechty na vedení kraje. Nejdříve se sleduje podíl vyšší šlechty a v jejím rámci aristokracie na zastávání úřadu, přičemž se období rozděluje na tři úseky, první na dobu před Bílou horou, poté na léta 1631-1713 a poslední vymezují roky reforem krajů v roce 1714 a 1751. Důvodem dělení na časové úseky je přijatá metoda, pomocí níž se vyčleněním největší majitelů pozemkové držby v krajích v době pobělohorské, osvětlí podíl aristokracie na krajské správě. Další kapitola si všímá druhého krajského hejtmana vybíraného z rytířů, který podle zásad zemských zřízení v letech 1508-1751 stál spolu se zástupcem z vyššího stavu v čele úřadu. Závěrečné období působení krajských hejtmanů v letech 1751-1848, v době dotvoření úřadu ve státní byrokratickou instituci, je náplní následující kapitoly. Na základě dochovaných archivních pramenů sestavený soupis hejtmanů umožnil v poslední kapitole naznačit vliv významných přelomových dějinných událostí na personální obsazení krajských úřadů (stavovský odboj 1547, důsledek Bílé hory a odpor části šlechty proti nástupu Marie Terezie na trůn v letech 1741-1743). Práci v příloze doplňuje soupis krajských hejtmanů z let 1631-1848 a abecední rejstřík.

Klíčová slova:

byrokracie – šlechta – aristokracie – páni – rytíři – úřad – personální obsazení – krajská správa – krajští hejtmané

Dissertation abstract

This dissertation deals with the lowest segment of administration in Bohemia - regional offices – with respect to their personnel staffing in 1537-1848. The chronological limits of the work were determined by surviving archival sources of the central institutions and printed calendars and “schematizations” which enabled, with exceptions of a part of problematic years of the Thirty Years’ War, to compile the line of the regional governors in this period. The first two chapters briefly discuss the development of the regions and regional governors’ duties, and in this way delimit the frames of their activities in the society. The next two chapters form the basis of the study. They are focused on the participation of nobility in the administration of the regions in chronological order. Firstly, the share of the high nobility and particular aristocracy within holding the office is observed, dividing the period into three parts, first the period before the White Mountain Battle, the second within the years 1631-1713 and last is limited by the years of the regions’ reforms in 1714 and 1751. The reason for adopting the chronological division was the used method which enabled to specify the biggest land possessors in the regions after the White Mountain period and to clarify the involvement of the aristocracy in the administration of the regions. The next chapter discusses attention the second regional governor from the rank of the knights, who together with the representative of the lords according to the principles of Land Constitutions, administered the regions from 1508 to 1751. The last period of the regional governors’ activity in 1751-1848, in the period of changing the office into a full bureaucratic state unit, is the content of the following chapter. The compiled list of regional governors, based on surviving archival documents, enabled the last chapter to indicate the influence of important historical turning points on the personnel staffing of the regional offices (Estate Uprising in 1547, consequences of the White Mountain Battle and revolt of the part of nobility against Maria Theresa succession on the throne in 1741-1743). The dissertation is added by the list of the regional governors from 1631 to 1848 and their alphabetical index.

Key words:

bureaucracy – nobility – aristocracy - lords – knights - office - personnel staffing - regional administration - regional governors

OBSAH

ÚVOD	1
1. LITERATURA, PRAMENY, METODIKA.....	3
2. KRAJŠTÍ HEJTMANÉ A JEJICH KRAJE (STRUČNÝ PŘEHLED).....	10
3. POVINNOSTI KRAJSKÝCH HEJTMANŮ.....	18
4. ARISTOKRACIE A PANSKÝ STAV V ČELE KRAJSKÝCH ÚŘADŮ.....	30
4. 1. Období (1537-1617).....	31
4. 2. Období 1631-1713	39
4. 3. Období 1714-1751	89
5. RYTÍŘI V ÚŘADU KRAJSKÉHO HEJTMANA V LETECH 1537-1751	124
6. KRAJŠTÍ HEJTMANÉ STÁTNÍMI ÚŘEDNÍKY (1751-1849).....	162
7. REFLEXE KRIZOVÝCH SITUACÍ NA OBSAZENÍ ÚŘADU KRAJSKÉHO HEJTMANA.....	185
7. 1. Odboj českých stavů 1547	185
7. 2. Odraz Bílé hory na obsazování funkce krajského hejtmana	189
7. 3. Krajští hejtmané a odboj šlechty proti Marii Terezii (1741-1743)	207
ZÁVĚR	218
Seznam pramenů a literatury.....	223
Seznam zkratek	236
PŘÍLOHY Č. 1-4	238
Příloha č. 1 – krajští hejtmané za panský stav 1631-1751	239
Příloha č. 2 – Krajští hejtmané za rytířský stav 1631-1751	249
Příloha č. 4 – Abecední rejstřík krajských hejtmanů 1631-1848	258
Obrazové přílohy.....	285

ÚVOD

Nepostradatelný význam krajského zřízení pro náležitý chod země dokazuje i zahrnutí jeho vývoje do základních syntetických prací o dějinách státu a státní správy. Změna rozsahu krajů, rozšiřování působnosti v čele stojících hejtmanů, s tím vším se lze v dosavadním bádání setkat. Konkrétní personální obsazení krajského úřadu zůstávalo většinou stranou zájmu badatelů. Proto byl primární výzkum veden tímto směrem se záměrem vyhotovit, pokud to pramenný materiál dovolí, co možná nepřetržitý soupis představitelů těchto správních jednotek. Tento zásadní faktor ustálil spodní hranici k roku 1537 a horní k přelomovému roku 1848.

Získání základního přehledu o jednotlivcích zastávajících úřad krajského hejtmana umožnil pohlédnout na tuto instituci z několika rozlišných perspektiv, jež určily strukturu předkládané práce. První dvě kapitoly vymezují osobu krajského hejtmana obecněji. Nejdříve se tudíž předkládá stručný souhrn vývoje krajů v Čechách, pak zhuštěný výklad o rozsahu hejtmanovy kompetence. Následující tři kapitoly tvoří stěžejní část práce, pokouší se zužitkovat informace získané ze sestaveného přehledu představitelů krajské správy konkrétněji, z nichž první dvě kapitoly se věnují krajským hejtmanům odděleně podle stavovské příslušnosti, časově se omezují na léta 1537-1751, po kterou se držela ve vedení úřadu tradiční zásada paritního zastoupení panského a rytířského stavu. První z nich se soustřeďuje na představitele z vyššího stavu s hlavním záměrem vysledovat podíl aristokracie na zastávání krajského úřadu, druhá pak na účast rytířského stavu v tomto úřadu s úsilím naznačit možný způsob koexistence obou hejtmanů. Následující kapitola zahrnuje závěrečnou fázi sledovaného období v rozsahu let 1751-1848; časový úsek, v němž přestávala hrát důležitou roli stavovská příslušnost, a mnohem větší důraz se kladl na dosažené vzdělání a odpovídající kompetentnost. Během téměř stoleté etapy se krajský úřad přetvořil ve státní orgán se všemi byrokratickými atributy.

Poslední kapitola podává odraz chování hejtmanů v přelomových dějinných obdobích, totiž rozsah a forma jejich postihu během tří největších projevů neposlušnosti vůči panovníkovi. První takové zlomové období představovala revolta v roce 1547, druhé pak, mnohem závažnější, stavovské povstání započaté rokem 1618 a vrcholící pobělohorskými postihy, právně kodifikované v roce 1627 přijatým Obnoveným zřízením zemským. Vítězství panovníka přineslo zásadní změnu ve skladbě šlechtické obce v Čechách, která se výrazně

odrazila i na zastávání hejtmanského úřadu, v němž se následně objevili i příslušníci rodů pocházejících z cizího prostředí. Poslední sledovaný moment zvratu představuje odpor části šlechty v letech 1741-1743 vůči Marii Terezii, vrcholící přijetím bavorského kurfiřta Karla Albrechta na její místo.

Disertační práci za závěrem doplňuje seznam pramenů a literatury, seznam zkratek a seznam příloh. Za nimi následují přílohy tvořené soupisem krajských hejtmanů za panský a rytířský stav v letech 1631-1751 (v souvislé řadě od roku 1641), a příloha se soupisem krajských hejtmanů v letech 1751-1848. Další přílohu tvoří abecední rejstřík krajských hejtmanů z let 1631-1848. Na konci jsou zařazené obrazové přílohy.

1. LITERATURA, PRAMENY, METODIKA

Problematika personálního obsazení krajských úřadů až do nedávné doby zcela stála na okraji zájmu badatelů. Naproti tomu obecné informace o vývoji krajů a krajského zřízení zahrnují všechny důležité syntetické práce o dějinách státu a státní správy.¹ Rozsáhlou samostatnou monografií o krajské správě vydal až na konci 19. století profesor rakouských říšských dějin v Praze Bohuslav Rieger.² Jeho důkladná znalost tehdy dostupných pramenů v kombinaci s hlubokým zájmem o právní i kulturní dějiny položily základ k vytvoření stěžejní práce v tomto směru. Rozsáhlé, chronologicky uspořádané dílo ve dvou svazcích se zabývá vývojem krajů a změnami v působení krajských hejtmanů, přičemž druhý svazek mapuje období od počátku vlády Marie Terezie do konce vlády Leopolda II. s určitým nástinem pozdějšího vývoje přesahujícím do panování Františka I. Důkladná znalost pramenů prozrazuje hlavní Riegerův badatelský zájem zakotvený do období druhé poloviny 18. století. Riegerova odborná erudice právníka je nejvíce patrná v analýze vztahů krajských úřadů v uvedeném období k nadřízeným i podřízeným orgánům, jejich pravomoci směrem k vrchnostem a městům nazírané prostřednictvím vydaných právních norem, instrukcí a řádů. Svým rozsahem a podrobným zpracováním poskytuje i dnes zásadní informace k tomuto tématu. Kromě Bohuslava Riegera se tematikou zabývali i další autoři (např. August Sedláček, František Fiedler, Vratislav Kalousek) ti výsledky své badatelské činnosti uveřejňovali většinou formou odborných článků.³

Druhou, o půl století mladší práci věnovanou krajskému zřízení, představuje dílo Jaroslava Macka a Václava Žáčka. Autoři doplňují Riegerovu práci o údaje z období 19. století, téma dovádějí k zániku krajské správy v roce 1868. Významný přínos této publikace představuje přehled o dochovaném archivním materiálu jednotlivých krajských

---

¹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 111-113, 133-134, 159-162; Václav VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1975, s. 84, 166, 249-251; Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v Československu*, I. díl, Praha 1988, s. 61, 270-274; Karolina ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE (ed.) – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Stát, sv. V*, Praha – Litomyšl 2015, s. 193-196. Christian D'ELVERT, *Zur oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder*, Praha 1880, s. 67-72, 234-247, 351-357, 671-682; *Ottův slovník naučný VI (dále OSN)*, Praha 1893, heslo: Čechy (dějiny právní: děj, ústavy, střední doba), 6. Zřízení krajské, s. 510-512 a 531-531 [autor hesla: Bohuslav RIEGER];

² Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách (Historický vývoj do r. 1740)*. Část I., Praha 1889 (dále jen B. RIEGER, *Zřízení krajské I*); TÝŽ, *Zřízení krajské v Čechách (Ústrojí správy krajské v l. 1740-1792)*. Část II., Praha 1892 (dále jen B. RIEGER, *Zřízení krajské II*).

³ August SEDLÁČEK, *O starém rozdělení Čech na kraje*, Praha 1921; František FIEDLER, *Krajské zřízení v Čechách*, Česká politika II/2, Praha 1907, Vratislav KALOUSEK, *Nástin historického vývoje zřízení krajského v Čechách a zřízení komitátní v Uhrách*, Věstník ministerstva vnitra 1, 1919.

registratur. Přednost knihy spočívá i v teritoriálním rozšíření tématu na ostatní české země.⁴ Svým rozsahem a fundovaným vhladem do činnosti krajských úřadů, představuje toto dílo, společně s Riegrovým, nepostradatelný výchozí bod pro jakýkoli vědecký výzkum v této sféře.

Skutečnost, že krajszí hejtmané tvořili od poloviny 18. století část státní byrokracie, nevyvolala přílišný zájem odborníků zabývajících se touto problematikou. Obdobně jako v případě státní správy, i v pracích předních znalců tohoto oboru se objevují pouze obecné zmínky o působení krajských hejtmanů. Nevýhodu většiny těchto děl z perspektivy předkládané práce představuje jejich časové omezení, postihující badatelsky detailněji prozkoumané období od 2. poloviny 19. století.⁵ Poněkud lépe vycházejí z tohoto hlediska některé práce zahraničních, zejména rakouských badatelů, zahrnující i starší údobí. Pro ně ovšem české prostředí znamená jen jednu z provincií monarchie, proto se dotýkají problematiky jen okrajově. Všimají si zvláště shodných fenoménů, dokládající záměr panovníka vytvořit na shodných principech jednotnou síť byrokratických úřadů, produkující profesionální, věrně sloužící úředníky, kteří mohou bez větších potíží díky obdobnému způsobu úřadování přecházet z jednoho úřadu do druhého, či, v případě potřeby, z jedné země do druhé.⁶

K monografickým dílům o úřednictvu se, zejména po roce 1989 připojují i četné články ve sbornících zkoumající určité aspekty ovlivňující život úředníka. Takovými jsou např. otázka znalosti češtiny v úřednické sféře, postavení státního úředníka ve společnosti a jeho recepce okolím. Stejně jako v předcházejícím případě, i zde jsou práce zaměřeny spíše povšečně, krajszí hejtmané se v nich pouze, pokud vůbec, mihnou.⁷

---

⁴ Jaroslav MACEK – Václav ŽÁČEK, *Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy (1605-1868)*, Praha 1958 (dále jen J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*).

⁵ Milan HLAVČKA a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době*, II. díl, Praha 2014, s. 227-233; Milan HLAVČKA, *Byrokracie a byrokratizace*. In: Jana Čechurová – Jan Randák a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014, s. 461-471; TÝŽ, *O byrokracii obecně*, In: *Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel*. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Plzeň, 23.-25. února 2006, Praha 2007, s. 30-37

⁶ Waltraud HEINL, *Gehorsame Rebellen. Bürokratie und Beamte in Österreich 1780 bis 1848*, Wien – Köln – Böhlau 1990. Snaha vytvořit jednotnou třídu „rakouského“ úřednictva se obzvláště od 19. století z profesního hlediska dařilo, ale z pohledu obyvatelstva nebylo jednoznačně přijímáno, v neněmeckých zemích bylo viděno jako cizí protinárodní prvek, v centru ve Vídni zase vyvolával příchod českých úředníků nelibost u autochtonních obyvatel, tamtéž, s. 199; Bruno SCHIMETSCHKE, *Der österreichische Beamte. Geschichte und Tradition*, Wien 1984.

⁷ Milan HLAVČKA, *Užívání jazyka v byrokratizované komunikaci v českých zemích a habsburské monarchii 1792-1914*. In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března 2001, Praha 2002; Jiří RAK, *Formy „vlastenecké komunikace“*. In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března 2001, Praha 2002; Tilman BERGER, *Užívání češtiny jako úředního jazyka*

Personální obsazení krajského úřadu zůstávalo po dlouhou dobu ve stímu zájmu badatelů. Soupisy hejtmanů od různých autorů začaly vycházet nejdříve v 70. a 80. letech 19. století v Památkách archeologických. Jejich nevýhodou je většinou krátký časový úsek a teritoriální omezení na jeden region.⁸ Později se objevovaly informace o obsazení úřadu krajského hejtmána v odborných statích jen sporadicky.⁹ Bohuslav Rieger se ve svém dvousvazkovém díle na personální hledisko úřadu nezaměřuje téměř vůbec, jednotlivé hejtmány konkrétně cituje většinou v poznámkách a jména často zkracuje na pouhé iniciály. Výjimku tvoří pouze poznámka s kompletním seznamem hejtmanů uváděný v dvorském reskriptu 23. 1. 1751, záměrem autora zřejmě bylo vypíchnutí přelomového okamžiku v dějinách krajské správy.¹⁰ Jaroslav Macek a Václav Žáček ve své stěžejní práci jména hejtmanů uvádějí jen sporadicky v úvodních částech předcházející informace o dochování archivního materiálu registratur jednotlivých krajských úřadů.¹¹ Zájem o obsazení místa krajského hejtmána se probudil až s příchodem nového tisíciletí. Nejprve se objevila drobná práce se soupisem hejtmanů Podbrdského kraje z let 1640-1713.¹² Systematicky se začal úřadem krajského hejtmána zabývat z tohoto zorného úhlu Petr Mareš. V rámci přípravy své dizertační práce o přisedících zemského soudu vydal několik studií věnovaných krajským

---

v druhé polovině 18. století na příkladě města Chrudimě. In: Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století. Sborník příspěvků ze symposia konaného 27.-29. 5. 1999 v Rychnově nad Kněžnou, Boskovice 1999, s. 43-78. Dimitrij TIMOFEJEV, „... Čeština ve většině okresů země je stále ještě nezbytná...“ (*Existoval jazykový program v nařízeních Josefa II. pro země Koruny české?*), Cronova 3, 2013, s. 63-82. Jazykový aspekt v úřadování krajských úřadů považují za nejlépe zpracovaný ve studii Bohuslava RIEGRA, *Z germanizačního úsilí 18. věku*, publikované nejdříve v Osvětě č. 5 v roce 1887, pak souborně vydáno v Karel Kadlec, *Drobné spisy Bohuše svob. pána Riegra*, sv. I, Praha 1914, s. 191-247. Zařazení krajských úředníků do struktury úřednictva z hlediska zavedené úřednické uniformy zachycuje práce: Pavel SEDLÁČEK, *Úřednické stejnokroje v Čechách*, In: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Naším jubilantkám* (Sborník příspěvků k počtům životního jubilea Věry Beránkové, Prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha 2000, s. 222-230; TÝŽ, *Rakouské úřednické stejnokroje v 19. století*. In: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Plzeň, 23.-25. února 2006, Praha 2007, s. 19-29

⁸ František DVORSKÝ, *Krajští hejtmáné r. 1540*, Památky archeologické a místopisné 9 (dále jen PAM), 1874, s. 149-150; TÝŽ, *Hejtmáné krajští r. 1562*, PAM 9, 1874, s. 561; TÝŽ, *Seznam krajských hejtmánů v království Českém léta 1571*, PAM 9, 1874, s. 960; TÝŽ, *Hejtmáné krajští po Čechách. L. 1605, l. 1609, l. 1610, l. 1612*, PAM 10, 1878, s. 374-376; TÝŽ, *Hejtmáné krajští po Čechách. L. 1613*, PAM 10, 1878, s. 628; TÝŽ, *Hejtmáné krajští v Čechách. L. 1614, l. 1615, l. 1616*, PAM 10, 1878, s. 852-854; František LEVÝ, *Hejtmáné kraje Rakovnického*, PAM 10, 1878, s. 607-610; Jan Karel ROJEK, *Hejtmáné kraje Hradeckého*, PAM 10, 1878, s. 121-124; Antonín RYBIČKA, *Hejtmáné kraje chrudimského od r. 1440 až do r. 1850*, PAM 8, 1870, s. 223-230; TÝŽ, *Hejtmáné a úředníci krajští v Čechách r. 1774-1776*, PAM 8, 1870, s. 505-508; TÝŽ, *Hejtmáné kraje královohradeckého*, PAM 9, 1874, s. 311-314; TÝŽ, *Hejtmáné kraje Čáslavského*, PAM 13, 1886, s. 133-135; TÝŽ, *Hejtmáné krajští v Čechách na rok 1713/1714 jmenování*, PAM 10, 1878, s. 181-182; František Jan ZOUBEK, *Hejtmáné krajští r. 1552*, PAM 8, 1870, s. 69; TÝŽ, *Hejtmáné krajští r. 1553*, PAM 8, 1870, s. 149.

⁹ Carl JAHNEL, *Leitmeritzer Kreishaupleute*, Mitteilungen des Nordböhmischen Exkursions-Klubs 30, 1907, s. 96-106

¹⁰ B. RIEGER, *Zřízení krajské II.*, s. 163-164.

¹¹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 120-121, 125, 135, 139, 148-149, 160-161, 166-167, 172, 182, 187, 206, 210-211, 216-217, 223-224, 227-228, 239-240.

¹² Helena SEDLÁČKOVÁ, *Krajští hejtmáné Podbrdského kraje 1640-1713 aneb císařské rozhodnutí nadevše*, in: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Naším jubilantkám*, c. d., s. 231-237

hejtmanům. V časové posloupnosti vyšla tiskem nejdříve v roce 2009 práce *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564-1616/1617*. Rigorózní práci se stejným názvem a téměř nezměněným obsahem obhájil na Katedře archivnictví a pomocných věd historických v roce 2011. V roce 2010 publikoval studii o dochovaných seznamech krajských hejtmanů v Archivu Národního muzea. Poslední dvě práce na toto téma publikoval ve sborníku Národního archivu *Paginae historiae*. První z roku 2011 doplnila jeho dosavadní bádání o krajských hejtmanech o informace získané k tomuto tématu z kancelářských register uložených v 1. oddělení Národního archivu. Podařilo se mu tak dovést řadu krajských hejtmanů k roku 1537. Poslední doposud uveřejněná práce si všímala krajských hejtmanů z hlediska jejich povinnosti vykonávat funkci mustrhéra, tedy osoby zodpovědné za mustrování krajské hotovosti. Svými kvalitními pracemi se mu podařilo posunout bádání významně vpřed. Obzvláště je třeba podotknout, že kromě personálního aspektu se navíc autor důkladně věnoval osvětlení mechanismu obsazování úřadu a diplomatickému rozboru pramenů.¹³

Pro budoucí prosopografické studie, jež si vezmou za cíl vytvoření biogramů jednotlivých krajských hejtmanů, poslouží informace uvedené v publikacích věnovaných personálnímu obsazení ostatních úřadů. Předně lze jmenovat např. nepostradatelný Palackého *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*¹⁴, z poslední doby další práce Petra Mareše věnované přisedicím většího zemského soudu a komorního soudu¹⁵ a v neposlední řadě studii Kláry Woitschové zaměřené na apelační soud.¹⁶ Prospěšné v tomto směru rozhodně budou i studie Františka Roubíčka o centrálních úřadech zahrnující přehledy jejich personálu.¹⁷ Inspirativní v tomto směru mohou být prosopografické práce Alexandry

---

¹³ Petr MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564-1616/1617*, Praha 2009; TÝŽ, *Obsazení úřadu krajského hejtmana v Čechách v letech 1553/1554-1556/1557*, Časopis Národního muzea, řada historická – Series Historia 179, 1-2, 2010, s. 42-62; TÝŽ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I. a soupis krajských hejtmanů z let 1537/1538-1560/1561 podle register české královské kanceláře*, *Paginae historiae* 19, 2011, s. 7-93; TÝŽ, *Krajské mustrunky a krajští mustrheři v organizaci vojenské správy předbělohorských Čech (1565-1618)*, *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 21/2, 2013, s. 298-321

¹⁴ František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, In: Jaroslav CHARVÁT, *Dílo Františka Palackého*, sv. I., Praha 1941, s. 321-417.

¹⁵ Petr MAREŠ, *Zemský soud větší 1541-1620 (Personální obsazení)*. Dizertační práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2014; TÝŽ, *Soupis přisedicích komorního soudu Českého království v letech 1527-1620*, Praha 2013.

¹⁶ Klára WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati ...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548-1783*, Pelhřimova 2010.

¹⁷ František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749*. Sborník archivních prací 27/2 (dále jen SAP), 1967, s. 539-603; TÝŽ, *K vývoji zemské správy v Čechách v letech 149-1749*, SAP 19/1, s. 41-188; TÝŽ, *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, díl VII, Praha 1933, s. 121-188.

Špiritové, Marie Liškové, Marie Stupkové a Martina Klečackého, zahrnující období po roce 1850.¹⁸

Pramenná základna, která umožnila vyhotovení soupisu krajských hejtmanů pro předbělohorské období, již byla analyzována v pracích Petra Mareše, nicméně jen ve zkratce lze připomenout, že se jednalo o záznamy učiněné v úředních knihách, registrech, a v aktovém materiálu centrálních institucí koncentrovaných do fondu Stará manipulace¹⁹. Pro vytvoření soupisu následujícího období do roku 1848 bylo třeba kombinovat informace z více pramenů. Do roku 1749 posloužily za základ seznamy hejtmanů uložené ve Staré manipulaci pod signaturou K 26/1 a K 26/2.²⁰ Pro zkompletování řady a kontrolu byl využit aktový materiál nezpracovaného fondu Nová manipulace, sign. NM L 2/1. Pro období 1705-1748 byl také prostudován spisy archivního fondu Česká dvorská kancelář, sign. III A 5.²¹ Velmi užitečné informace pro období 1642-1752 poskytly dvě úřední knihy komorního soudu se zápisy jmenovaných hejtmanů.²²

Poslední časový úsek zahrnující období 1751-1848 se z hlediska sestavení soupisu hejtmanů té doby jevil jako nejsložitější. Aktový materiál centrálního zemského úřadu, uložený dnes v archivním fondu České gubernium bohužel neobsahuje předpokládané seznamy obnovovaných hejtmanů do roku 1764. Změna způsobu vybírání krajských hejtmanů neumožnila získat ke každému roku přehled o hejtmanech zastávajících funkci v jednotlivých krajích. Musel být proto použit druhotný pramen, kterými se staly tištěné kalendáře a schematismy se záznamy o personálu existujících úřadů, včetně krajských hejtmanů. Informace z tištěných pramenů mohly být upřesněny z neúplné řady nedatovaných rukopisných schematismů úředníků českého gubernia a místodržitelství zahrnující období od konce 18. do poloviny 19. století.²³

---

¹⁸ Alexandra ŠPIRITOVÁ, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850-1918*, Praha 1993; Marie LIŠKOVÁ, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913*, Praha 1994; Marie STUPKOVÁ – Martin KLEČACKÝ, *Slovník představitelů soudní správy v Čechách v letech 1849-1918*, Praha 2015.

¹⁹ Stará manipulace (dále SM), inv. č. 1605, signatura K/26/1, kart. 1130.

²⁰ Národní archiv (dále NA), fond Stará manipulace (dále SM), inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130-1132, dále NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/2, kart. 1133-1135, dále SM, inv. č. 2728/23, sign. P 130/23, kart. 1891.

²¹ NA, Česká dvorská kancelář (dále ČDK), inv. č. 651, sign. III A 5, kart. 334-335.

²² Kniha komorního soudu se zápisy z let 1642-1704 je dnes uložena v Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny (dále NK-ORST) pod signaturou XVII D 46 /"Manuale posloupnosti pánův pánův nejvyšších hofmistrův v Království českém, kdy který od léta 1643 (do l. 1704) ... instalírován býti ráčil"/. Druhá registra soudu komorního, jmenování krajských hejtmanů 1704-1752 jsou uložena v NA ve fondu Komorní soud (dále jen KomS), inv. č. 232, kn. č. 232.

²³ NA, České gubernium – pomocné knihy (dále ČG-PK), inv.č. 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1559, 1560, 1600, 1637.

Výzkum uvedených pramenů posloužil k dokončení první přípravné fáze k sepsání disertační práce, která si vytkla za cíl vytvořit soupis hejtmanů do roku 1848, jenž se podává v tabulkové formě v přílohách č. 1-3. Původní záměr stanovit dolní hranici soupisu k 16. století zmařily vydané práce Petra Mareše. Soupisy proto začínají rokem 1631, v souvislé řadě rokem 1641.²⁴ Období mezi lety 1618-1640 neumožňuje zatím zkompletovat torzovitost pramenů úřední proveniencí z tohoto válečného období. Jak již bylo zmíněno výše, příznivý stav pramenné základny od roku 1641 do roku 1752, podávající tradiční každoroční přehled potvrzených či nově jmenovaných hejtmanů, umožnil vytvořit kompletní seznam z písemností vytvořených institucemi, které se na vybírání navrhovaných hejtmanů přímo podílely.

Po roce 1752 se situace zásadně změnila. Každoroční soupisy navrhovaných a potvrzených hejtmanů z archivního materiálu mizí. Příčinu lze spatřovat ve změně způsobu obsazování úřadu krajského hejtmana. Komorní soud přestal posílat reprezentaci a komoře své návrhy podle posledního zápisu v registru v roce 1752²⁵. V aktovém materiálu nejvyššího centrálního úřadu však žádný takový návrh kandidátů zatím nalezen nebyl. Naopak jeho archivní materiál dokládá jiný postup. Pokud se uvolnilo místo krajského hejtmana, panovnice prohlásila místo za uvolněné a z návrhu vhodných kandidátů předvybraných nejdříve zemskou centrální, a pak nadřízenou dvorskou institucí, jmenovala vhodného kandidáta. Tento princip zůstal téměř beze změny až do konce sledovaného období. Upuštění od předešlé tradice přinesla komplikaci při sestavování potřebného soupisu hejtmanů. Časově náročné vyhledávání změn na postech krajských hejtmanů z aktového materiálu bylo zamítnuto i z důvodu eliminace vytvoření nekompletní řady. Řešení se našlo ve využití údajů v tištěných kalendářích a schematickech zaznamenávajících personální obsazení jednotlivých úřadů. I když se nejedná o autentický materiál příslušných úřadů, mohou svou pravidelnou jednorozční periodicitou dříve používané seznamy hejtmanů částečně nahradit. Jejich určitou nevýhodu lze spatřovat v neexistenci poznamenaných změn v úřadu proběhlých během roku, které by bylo možno dohledat v původním archivním materiálu příslušných institucí. I přes tento nedostatek podává na jejich základě vyhotovený soupis hejtmanů adekvátní přehled o zastávání úřadu. Z pramenů získaný soupis hejtmanů se nepodává v příloze v souvislé řadě, ale s ohledem na historické souvislosti je rozdělen do tří částí. První příloha předkládá hejtmany z panského a druhá z rytířského stavu s časovou hranicí k 23. lednu 1751. Třetí příloha podává krajské hejtmany jakožto státní úředníky od roku

²⁴ U některých krajů od roku 1640.

²⁵ NA, KomS, inv.č. 232, kn.č. 232, fol. 314a.

1751-1848, tedy z období působení pouze jednoho krajského hejtmana bez preference stavu. V tabulce se pod jednotlivými kraji uvádí jméno hejtmana, období strávené v úřadě a sídlo hejtmana, pokud bylo v pramenu uvedeno. Pro snazší orientaci v soupisu následuje ve čtvrté příloze abecední rejstřík hejtmanů, v němž se kromě jména a sídla uvádí i kraj a roky působení v úřadu hejtmana.

Stěžejní část práce tvoří tři kapitoly, které se zaměřily na vykonávání úřadu od roku 1537-1848. První dvě sledují působení panského a rytířského stavu v úřadu krajského hejtmana do roku 1751, přičemž v té věnované panskému stavu se pozornost obrátila k prověření tradovaného názoru o nezájmu aristokracie o vedení krajského úřadu. Za tímto účelem bylo nutné nejdříve zjistit, které aristokratické rody v příslušném kraji sídlily. Vhodným postupem sejevilo seřadit statky podle velikosti a podle jejich vlastníků, a následným porovnáním vysledovat zapojení aristokracie do vedení krajské správy. Potřebné informace se daly nalézt v edicích berní ruly a tereziánského katastru. Další kapitola sleduje krajské hejtmány za rytířský stav do roku 1751 a poslední pak krajské hejtmány v čele plně byrokratizovaného státního úřadu do roku 1848.

Získaný přehled o personálním obsazení úřadu krajského hejtmana sice nabízel možnost vyhotovit studii s předložením biogramů jednotlivých osob, ale vzhledem k velkému počtu jednotlivců musel být tento prvotní plán jako příliš časově náročný zamítnut. Namísto tohoto se předkládá pokus posoudit zapojení krajských hejtmanů do významných dějinných přelomových událostí, jímž byla povstání proti panovníkům a potrestání provinilců, a to v roce 1547, v době pobělohorské a upřednostnění Karla Albrechta proti Marii Terezii při nástupu na trůn.

2. KRAJŠTÍ HEJTMANÉ A JEJICH KRAJE (STRUČNÝ PŘEHLED)

Osoba krajského hejtmana procházela dějinami Čech po staletí, od pozdního středověku až po novověk. Vyvíjel se jak jeho úřad, tak rozsah teritoria, které mu bylo svěřeno. Územnímu rozvoji jednotlivých krajů věnovali pozornost mnozí badatelé.²⁶ Předně je třeba připomenout již zmíněné práce Riegrovo Krajské zřízení a na něj navazující Mackovu a Žáčkovu Krajskou správu. I když úkolem předkládané práce není podat podrobný rozklad o jednotlivých změnách těchto územních jednotek, pro snazší vniknutí do dané problematiky je nezbytné uvést alespoň stručný nástin charakteristiky jednotlivých krajů, aby bylo možné lépe si uvědomit, v jakém prostředí se hejtmané pohybovali a jaké potíže či naopak výhody z toho pro ně plynuly.

Rozdělení Čech na kraje spadá do období středověku, kdy kraje nahradily starší královskou hradeckou správu. Kořen slova jasně ukazuje na samotný proces „rozkrajení“ země na jednotlivé správní jednotky, do jejichž čela byl postaven hejtman, jenž měl dohlížet na pořádek ve svěřené jednotce. Původně zeměpanský purkrabí byl postupně vytlačován hejtmanem, reprezentantem emancipující se šlechty. Počet krajů kolísal a až koncem 14. století se ustálil na počtu 12: Kouřimský (Pražský), Slánský, Žatecký, Litoměřický, Boleslavský, Hradecký, Chrudimský, Čáslavský, Bechyňský, Prácheňský, Plzeňský a Rakovnický. Po husitských válkách rozmnožené o Vltavsko (začleňované někdy do Bechyňska) a Podbrdsko. Za Jiřího z Poděbrad existovalo 14 krajů: Boleslavský, Hradecký, Chrudimský, Čáslavský, Kouřimský, Bechyňský, Prácheňský, Plzeňský, Žatecký, Litoměřický, Slánský, Rakovnický, Podbrdský a Vltavský.²⁷ Následující husitské bouře přinesly majetkový rozmach šlechty obou stavů, odrážející se obzvláště na vzestupu nižší šlechty. Kromě těchto dvou soupeřících vrstev společnosti se stále častěji objevuje i další stav měšťanský, který poněkud vytlačil z pozic oslabenou katolickou církev. Neutuchající politické boje vyústily na počátku 16. století v kodifikaci politických poměrů v zemi v podobě Vladislavského zřízení. Tato první „ústava“ přináší i pravidla, která se stávají při obsazování funkce krajského hejtmana závaznými i po následujících přibližně 350 let. V čele kraje stojí od té doby až do roku 1751 vždy dva hejtmané, jeden z panského a druhý z rytířského stavu s podmínkou usedlosti v příslušném kraji. Tímto způsobem měl být zaručen víceméně rovnoprávný podíl obou stavů na správě kraje a odstranit tak možné nespravedlnosti. Jelikož

---

²⁶ Viz poznámka 3.

²⁷ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 7-8, 31.-32; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 3-20.

se měli oba rovnoměrně podílet na zastávání úřadu, mělo jít v ideálním případě o způsob vzájemné spolupráce a konzultace, i když, jak dokládají dochované písemnosti, nedosahovalo se vždy zamýšleného souladu.

Počet krajů se v 16. století ustálil na 14. Tímto rozdělením však nebylo dosaženo rovnoměrného rozčlenění Čech, některé kraje byly příliš veliké a v budoucnosti se objevovaly pokusy o jejich reorganizaci. Předně je třeba jmenovat pokusy o zcela rozdílné rozdělení Čech během třicetileté války, kdy se objevily v roce 1630 a opětovně v roce 1647 nerealizované návrhy na zřízení čtvrtí.²⁸ Nicméně krajská soustava odolala a zůstávala téměř neměnnou až do roku 1714. V té době byl počet krajů redukován na 12: Bechyňsko, Berounsko, Boleslavsko, Čáslavsko, Hradecko, Chrudimsko, Kouřimsko, Litoměřicko, Plzeňsko, Prácheňsko, Rakovnicko a Žatecko, ke kterému byly přičleněny Chebsko a Loketsko, do té doby požívající speciální postavení odvozené z jejich charakteristiky vnějšího kraje založeného na lenním systému.²⁹

Nelichotivý výsledek válek vedených Marií Terezií v následujících letech po nástupu na trůn proti Karlu Albrechtovi a pruskému králi Bedřichovi jasně ukázal nutnost rozsáhlých změn ve všech oblastech státní správy, krajské zřízení nevyjímaje. Od roku 1748 se začínají intenzivně projednávat změny, jež by vedly k novému krajskému systému, který by byl plně nápomocen při zavádění reformy. Modifikované instituce měly, zvláště finančně, zabezpečit nákladný chod státu, pomocí úspěšného vybírání kontribucí. Dosáhnout tohoto cíle bylo možné pouze úplnou změnou charakteru úřadu krajského hejtmana, oproštěním se od jeho stavovského residua a přetvořit jej v úřad zcela zeměpanský. K úplnému postátnění úřadu došlo v roce 1751. Reskriptem z 23. ledna panovnice rozhodla opustit obnoveným zřízením zemským garantované pravidlo jmenování dvou krajských hejtmanů a ponechala hejtmana pouze jednoho, ať již z panského nebo rytířského stavu. Počet krajů byl sice navenek uchován v počtu dvanácti, ale ve skutečnosti byly rozdělením čtyř největších na dva podíly rozšířeny na 16. Žatecký kraj tvořil podíl Žatecký a Loketský, Plzeňský podíl Plzeňský a Klatovský, kraj Bechyňský podíl Tábořský a Budějovický a kraj Hradecký podíl Hradecký a Bydžovský, které se kromě názvu ničím nelišily od ostatních krajů. Jedinému krajskému hejtmanovi bylo vykázáno pevné sídlo v krajském městě, kam byly již v roce 1714 umístěny filiální pokladny. Skončila tak staletá praxe vedení kanceláře hejtmana z centra jeho v kraji vlastněném panství. Ve vnitřních změnách krajských úřadů pokračoval i císař Josef II. Ovšem jediné myšlenka

---

²⁸ B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 17-20.

²⁹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 31.-32; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 14-16.

zavedení 47 vizitačních okresů našla své naplnění v roce 1784 a zůstala v platnosti až do roku 1829, do doby, kdy byla zrušena povinnost pravidelné objížďky krajských komisařů. Berní okresy zavedené v rámci berní reformy v roce 1790 vzaly za své při jejím odvolání po smrti císaře a jeho záměr z roku 1771 zavést krajské ředitele jako určitý mezičlánek mezi krajskými úřady a guberniem ztroskotal úplně. Krajské úřady v Čechách přetrvaly bez větších změn až do jejich zrušení 15. ledna 1850. Následující pokusy rozdělit Čechy nejprve v roce 1850 na 7 krajů s krajskými vládami a 79 hejtmanství a o pět let později na 13 krajů a 208 okresů nevedlo k uspokojivému výsledku, a proto byly krajské úřady nařízením z 23. 10. 1862 zrušeny a v roce 1868 přežívající zbytky zcela zanikly.³⁰

Pro snazší orientaci následující text podává zhuštěnou charakteristiku jednotlivých regionů. Kraj Bechyňský náležel k nejrozsáhlejším z krajů, patřilo do něj téměř 200 statků s asi 10 tisíci osedlými. Pro svoji velikost byl za účelem spravedlivější a efektivnější správy v roce 1751 rozdělen na dva menší podíly Táborský a Budějovický. Později zcela vytlačily původní název kraje, který se přestal používat.³¹

Teritorium Berounského kraje prodělalo několik změn, aby dosáhlo zamýšlené přibližně stejné velikosti s ostatními, byl v roce 1714 rozšířen o Vltavsko s krajským městem Berounem. Charakteristický prvek tohoto kraje představoval výskyt nerostného bohatství, který znamenal existenci většího počtu královských a zvláště královských horních měst. V roce 1847 měl 207 417 obyvatel a 74 správních jednotek a rozlohu 50 čtverečních mil, podle počtu obyvatel byl na 13 a rozlohou na 14 místě v Čechách a podle správních jednotek na čtvrtém místě.³²

Boleslavský kraj náležel ke krajům, který neprocházel příliš rozsáhlými teritoriálními změnami. V druhé polovině 17. století zahrnoval 95 statků s více jak 5 tisíci osedlými a nacházela se v něm královská města Mladá Boleslav, Nymburk a od roku 1715 i Mělník. V roce 1847 s počtem 455 407 obyvatel byl nejlidnatějším krajem, s rozlohou 74 čtverečních mil třetím největším v Čechách a podle 57 správních jednotek na devátém místě.³³

Českobudějovický kraj vznikl jako samostatný kraj až při reorganizaci v roce 1751 vyčleněním z Bechyňska a rozmnožením o jižní část Prácheňského kraje. Centrem nově vzniklého správního celku se staly České Budějovice. V roce 1847 zabíral kraj 74 čtverečních

---

³⁰ J. MACEK-V. ŽÁČEK, *Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy*, s. 31-34.

³¹ Tamtéž, s. 117.

³² Tamtéž, s. 119-120.

³³ Tamtéž, s. 124.

mil, byl velikostí druhým krajem po Boleslavsku, ale na rozdíl od něj měl téměř o polovinu méně obyvatel (233 791) i správních jednotek (29).³⁴

Bydžovský kraj se počítal také k nově vytvořeným krajům v roce 1751. Vznikl oddělením od rozlehlého Hradecka. Do jeho teritoria spadalo jediné královské město Nový Bydžov a v roce 1847 s rozlohou 47 čtverečních mil mu náleželo dvanácté místo, podle počtu obyvatel (285 778) šesté a podle správních jednotek (39) čtrnácté místo mezi kraji v Čechách.³⁵

Čáslavsko, jakožto správní jednotka, se na rozdíl od předcházejících dvou krajů objevuje již velice záhy ve 12. století, náleží k nejstarším krajům v Čechách. V druhé půli 17. století měl cca 150 statků s asi 3 500 osedlými. Pyšnil se také třemi významnými královskými městy: Čáslaví, Kutnou Horou a Havlíčkovým Brodem (dříve Německým Brodem). Specifickým rysem tohoto kraje byl také velký počet svobodníků. V roce 1847 zabíral se svými 56 čtverečních mil osmou příčku podle velikosti mezi českými kraji, podle počtu obyvatel (278 136) byl na sedmém a podle správních jednotek (78) na třetím místě v Čechách.³⁶

Původně rozsáhlý starý Hradecký kraj byl v roce 1751 na rozloze zmenšen asi o polovinu. V jeho teritoriu se nacházela významná královská a věnná města Hradec Králové, Jaroměř, Josefov, Dvůr Králové a Trutnov a starodávné, od 12. století zmiňované hradecké purkrabství, v jehož čele stál purkrabí uváděný od roku 1497 mezi nejvyššími zemskými úředníky. Úřad zastávaný od roku 1627 výhradně rytíři se stal za císaře Josefa II. pouze čestným, později neobsazovaným a postupem doby bez zrušení zaniklou institucí. V roce 1847 se velikostí 57 čtverečních mil řadil na šesté, počtem obyvatel (367 290) na třetí a správních jednotek (43) na třinácté místo v Čechách.³⁷

Starobylý Chrudimský kraj setrval po celou dobu své existence teritoriálně téměř nezměněn. Na jeho území se nacházela tři královská a věnná města: Chrudim, Vysoké Mýto a Polička. Počet velkostatků z původních 47 v době pořizování berní ruly v roce 1656 poklesl na 27 v roce 1847, kdy se Chrudimsko řadilo podle těchto správních jednotek na šesté místo,

---

³⁴ Tamtéž, s. 134.

³⁵ Tamtéž, s. 139.

³⁶ Tamtéž, s. 148.

³⁷ Tamtéž, s. 160.

podle rozlohy (57 čtverečních mil) na sedmé a podle obyvatel (330 261) na čtvrté místo v Čechách.³⁸

Klatovsko do roku 1751 většinou přináleželo do Plzeňského kraje, i když v roce 1407 je v pramenech jmenováno jako samostatný kraj. Vznikem nového Klatovského kraje se tak od původního Plzeňského kraje oddělilo území s královskými městy Klatovy a Domažlicemi, na kterém v roce 1782 bylo počítáno 59 statků a panství. Tento kraj zabíral v roce 1847 rozlohu 42 čtvereční míle a řadil se velikostí na patnácté, předposlední místo v Čechách, počtem obyvatel (200 773) pak na čtrnácté a počtem správních jednotek (51) na dvanácté místo.³⁹

Kouřimský kraj se počítal mezi kraje již v předhusitském období. Z teritoriálního hlediska kraj náležel po celou dobu své existence k těm stabilnějším. V době berní ruly měl 170 statků s 3 628 osedlými. Mezi městy se nalézala i čtyři královská a královská horní města: Kouřim, Jílové, Český Brod a Kolín. Kraj vykazoval, stejně jako Čáslavsko, velký počet svobodníků. V roce 1847 poklesl počet správních jednotek na 87, přesto však byl v tomto na prvním místě v Čechách, podle počtu obyvatel (211 427) mu ovšem náleželo až dvanácté a podle rozlohy (46 čtverečních mil) dokonce až na třinácté místo.⁴⁰

Litoměřicko se jako kraj zmiňuje již ve 13. století, během následujících dvou století se hranice kraje stabilizovaly a zůstal téměř beze změny až do roku 1714. Ke kraji se díky jeho pozici na severu země přičítaly i dvě zahraniční enklávy patřící Sasku, Šerachov a Leutersdorf. při reorganizaci krajů v roce 1714 byl do Boleslavska přeloženo město Mělník se svým statkem Rousovice, Pšovka a Štětí. Později naopak přibyla v roce 1790 panství Doksany a roku 1829 Budyně nad Ohří. V kraji se nacházela dvě královská města Litoměřice a Ústí, ke kterým se později připojil ještě Terezín. Počet statků a panství v roce 1605 poklesl ze 122 v době vzniku berní ruly na 114 s 6 841 osedlými, sestupující tendence se v tomto směru nezastavila ani v následujících letech, v roce 1684 to bylo 109 správních jednotek s 4 709 osedlými a v roce 1782 již jen 85. V roce 1847 tento rozlohou pátý kraj (59 čtverečních mil) měl 382 452 obyvatel, což znamenalo podle tohoto parametru druhý kraj v Čechách, a 62 statků a panství jej řadilo na osmé místo.⁴¹

---

³⁸ Tamtéž, s. 166.

³⁹ Tamtéž, s. 171-172.

⁴⁰ Tamtéž, s. 181-182.

⁴¹ Tamtéž, s. 185-187.

Zcela specifické postavení zaujímal mezi kraji Loketsko, svou obrannou funkcí a postupným vytvářením lenního systému se vyčleňovalo z ostatní krajské soustavy. Od roku 1508 zavedená tradice dvou krajských hejtmanů se Loketska netýkala. Zde byl ustanovován pouze jeden hejtman, jehož hmotné zajištění od roku 1600, po prodej práv městu Lokti komorou, přešla společně s hradem na tuto novou vrchnost. I když docházelo k postupnému stírání odlišností od ostatních krajů, zůstával v čele kraje stále pouze jeden doživotně jmenovaný hejtman. Dva krajští hejtmané se objevují v čele kraje až od roku 1638. Vzhledem k charakteru kraje, byla od hejtmanů vyžadována znalost lenního práva. V roce 1714 se stalo Loketsko součástí Žateckého kraje a jako samostatný kraj se objevuje až při reformě z roku 1751, kdy bylo obnoveno a rozšířeno o další specifický region Chebsko. Původně samostatný úřad chebského purkrabí sice splynul s úřadem loketského krajského hejtmana v roce 1773, avšak prázdna hodnota byla zrušena až v roce 1850. Chebsko nebylo ovšem jediným zvláštním správním útvarem, který se nacházel na území Loketska, náleželo k němu také Ašsko se svým vlastním manským zřízením, které bylo postupně až do 60. let 18. století začleňováno do Loketska. V kraji se nacházela významná města, včetně královských horních měst: Loket, Oloví, Blatno, Jáchymov, Boží Dar, Vejprty, Karlovy Vary, Slavkov, Krásno, Litrbachy a Loučná. V roce 1847 s rozlohou 52 čtverečních mil zaujímal desáté místo mezi českými kraji, podle počtu obyvatel (268 547) osmé a počtem správních jednotek (66) šesté místo.⁴²

Také v Plzeňském kraji zabírajícím rozsáhlou část západních Čech se od doby Karla IV. ustanovila oblast Tachovska se zvláštním manským zřízením. Tato jeho pozice však zanikla za Rudolfa II., kdy byl manský soud zrušen a oblast byla zcela začleněna do Plzeňska. Rozsáhlý Plzeňský kraj přišel během krajské reformy v roce 1751 o třetinu svého území, kdy byl rozdělen na dva podíly Plzeňský a Klatovský. Mezi významnými centry kraje se nacházela tři královská města Plzeň, Rokycany a Stříbro. Roku 1847 se velikostí (67 čtverečních mil) řadil na čtvrté místo v Čechách, obyvatelstvem (237 637) na deváté a počtem správních jednotek (54) na jedenácté místo.⁴³

Starobylý Prácheňský kraj náležel k nejrozsáhlejším a zůstal jím i po reformě v roce 1751, kdy byla jižní část regionu přičleněna k nově utvořenému Budějovickému kraji. Do berní ruly bylo zapsáno 166 statků s 5 661 osedlými, do roku 1684 vzrostl počet statků a panství na 178, ale počet osedlých poklesl na 4 265, v roce 1764, jako zřejmý následek

---

⁴² Tamtéž, s. 204-206.

⁴³ Tamtéž, s. 209-210.

redukce rozlohy kraje, lze vidět další pokles počtu správních jednotek na 145. V kraji se nacházela královská města Písek, Sušice, Vodňany, Kašperské Hory, Rejštejn a Hory Matky Boží. Zcela specifickou správní jednotku tohoto kraje představoval až do roku 1850 existující Královský Hvozd obývaný svobodníky. V roce 1847 nejrozsáhlejší kraj v Čechách (79 čtverečních mil) byl podle počtu obyvatel (291 073) mezi kraji na druhém místě a podle správních jednotek (79) na pátém.⁴⁴

Od 16. století teritoriálně celkem stabilní Rakovnický kraj prošel zásadní změnou až v roce 1714, kdy byl do něj začleněn doposud samostatný Slánský kraj. Z královských měst se na území kraje nacházeli Rakovník, Velvary a Slaný. Roku 1847 kraj čítal 193 654 obyvatel, což jej řadilo na patnácté místo v Čechách, s 56 správními jednotkami mu náležela 10 příčka a podle rozlohy (44 čtverečních mil) čtrnáctá.⁴⁵

Táborský kraj vytvořený v roce 1751 při krajské reformě vyčleněním z většího Bechyňska zaujímal menší polovinu původního kraje. V kraji se nalézala královská města Tábor a Pelhřimov. Mezi obyvatelstvem žil velký počet svobodníků. Roku 1847 bylo podle velikosti (56 čtverečních mil) na devátém místě, podle obyvatel (229 044) na jedenáctém a podle správních jednotek (63) na sedmém místě.⁴⁶

Nejmenší mezi kraji Žatecko se již v době knížecí těšilo významnému postavení. Berní rula v něm zaznamenala 133 statků a panství s 5 500 osedlými, v roce 1684 počet správních jednotek vzrostl na 156, ale osedlých ubylo (4 191). V Žatecku díky přírodnímu bohatství vznikla královská a královská horní města: Žatec, Louny, Most, Chomutov, Hora sv. Šebestiána, Výsluní, Kadaň a Přisečnice. V roce 1847 byl podle počtu obyvatel (152 216) a rozlohy (39 čtverečních mil) na posledním místě mezi kraji v Čechách, podle počtu správních jednotek (67) byl pak na pátém místě.⁴⁷

Teritoriální podmínky rozdílné v každém kraji ovlivňovaly i náročnost služby jednotlivých hejtmanů. Již jen pravidelné objížďky krajů a nutné vyřizování povinností po kraji kladly na ně nemalé fyzické nároky, také stále se rozrůstající agenda a opuštění kraje jen na základě povolení nadřízených, činily do zbyrokratizování úřadu jeho zastávání mezi některými šlechtici nepopulárním. Nicméně povinnost zakotvená v zemských zřízeních

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 214-215.

⁴⁵ Tamtéž, s. 222-223.

⁴⁶ Tamtéž, s. 227.

⁴⁷ Tamtéž, s. 238-239.

přijmout na sebe úřad alespoň na jeden rok dávala do rukou panovníka mocnou zbraň, jak si vedení kraje vždy zajistit.

3. POVINNOSTI KRAJSKÝCH HEJTMANŮ

Krajští hejtmané svým charakterem nejdříve náleželi ke stavovským úředníkům, kteří byli zpočátku každoročně volenými zástupci šlechtické obce při krajských sjezdech, nicméně jejich jmenování zůstávalo vždy v rukách panovníka. Po nástupu Habsburků na český trůn se postupně podařilo panovníkovi omezit moc stavů a zakázat konání krajských sněmů, nejprve v roce 1528 s dočasnou a od přijetí Obnoveného zřízení zemského s trvalou platností. Stejně jako se postupně měnil charakter úřadu krajského hejtmana ze stavovského ve státní úřad, tak se měnil i rozsah jeho povinností, který neustále narůstal. I když byl úřad zpočátku pod vlivem stavů, neznamenalo to naprostou libovůli hejtmanů v kraji. Jejich činnost byla vymezena, jak to dosvědčuje existence hejtmanského řádu projednávaného a přijatého na zemském sněmu na rozhraní roku 1516/1517. Zakotvení hejtmanských povinností se objevuje v pozdějších zemských zřízeních, Obnovené zřízení zemské nevyjímaje.⁴⁸

S první instrukcí pro krajské hejtmany se lze setkat až v roce 1695, kdy se na zemském sněmu stavové usnesly na dvanácti závazných člancích. Tento první a poslední ryze stavovský předpis nahradily v následujících letech instrukce již nařizované a vytvářené státem. Nejdříve to byla instrukce z roku 1706, která rozšířila starší instrukci z 12 na 21 článků, a potom velmi důležitá instrukce z roku 1731, jejíž původních 27 ustanovení platila s pozdějšími doplňky až do přijetí manipulační instrukce v roce 1787. Důkladně propracovaná instrukce vymezila činnost krajského hejtmana tak zásadním způsobem, že byla do roku 1849 doplňována jen o další upřesňující nařízení.⁴⁹ Činnost krajských hejtmanů se zaměřovala v zásadě na čtyři oblasti života. Předně byli důležitým článkem veřejné správy s přesahy do policejní, soudní, vojenské a berní agendy. Museli dohlížet na bezpečnost kraje, důležitou pro celou zemi i panovníka. Vizitovali svěřené teritorium, včetně věznic a hospod. Měli právo zatýkat podezřelé osoby, vést předběžné vyšetřování. Kontrolovali, zda vrchnosti nepřeochovávají poddané cizí vrchnosti. S bezpečností byla spojena také pravomoc zasahovat proti nebezpečným a podezřelým živlům, které by mohly narušovat pokoj v kraji. Dohlíželi na plnění nařízení, jako byl např. zákaz pro poddané nosit zbraně. Po povolení jediného katolického náboženství, přibylo kromě obvyklého dohledu nad obyvatelstvem židovského vyznání též dozor na možný výskyt kacířů, obzvláštní pozornost vyžadovala i „nebezpečná“

⁴⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 9; J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 43; J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 7-8, 31.-32; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 117-126, 167-175.

⁴⁹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 15-18, 44-55; J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 7-8, 31-32; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 256-270.

činnost protestantských pastorů. Úbytek obyvatelstva po třicetileté válce a limitací vyznání pouze na katolické vedlo k častým útekům poddaných ze země, ale také k nárůstu sbíhání poddaných k jiné, shovívavější vrchnosti, i zde museli krajští hejtmané zasahovat. Mimo to také dozírali za Josefa II. na zdárný průběh rušení klášterů. Dohlíželi na soupis zabavovaného majetku, ale i na přesun řeholníků a řeholnic do jiných klášterních komunit, popř. do jiných objektů. Po třicetileté válce stále narůstala agenda berní. Krajští hejtmané se podíleli na vypracovávání katastrů, od prvního, již byla berní rula, přes tereziánský a josefský katastr až po přípravu stabilního katastru v 19. století. Po zavedení berničních knížek v roce 1710 prováděli jejich pravidelnou kontrolu. Velmi důležitou oblast činnosti představovala agenda vojenská, jejíž závažnost vzrůstala vždy v období válečných konfliktů. Krajští hejtmané dohlíželi na průchody vojsk, jejich ubytování, zásobování a následně sepisovali škody, které válečnými událostmi kraji vznikly, a to včetně vyšetřování stížností na chování vojska. V období 16. a 17. století mohli sami vést vojsko nebo se jako musthréři podílet na verbování vojska, popř. přehlížení vojska.⁵⁰ Náročnost a důležitost této činnosti z hlediska monarchie vedla k tomu, že se v roce 1638 objevuje zvláštní funkce krajského hejtmana - průvodčí komisař, jejímž vykonáváním mohl pověřit jinou osobu, většinou ji zastávali bývalí důstojníci.⁵¹ Počítalo se s nimi i při výběru příštího krajského hejtmana, často se proto objevují mezi navrhovanými osobami na krajské hejtmany. Ještě v druhé polovině 18. století, kdy se stále více bral zřetel na odbornou kvalifikaci hejtmana, se objevují stížnosti, že se na místa krajských hejtmanů dostávají bývalé vojenské osoby.

Široká škála působnosti krajských hejtmanů je opravňovala jednat nejen s obyvateli kraje, a to jak s vrchnostmi, vlastníky statků a panství, ale také s jejich poddanými, zástupci měst, církevními představiteli, popř. svobodníky, ale i s nadřízenými orgány. Ty je často pověřovaly zastupováním ve zvláštních komisích, které měly řešit vyvstálé speciální problémy. Neméně důležitou byla také činnost hejtmana v oblasti ochrany poddaných, vdov a sirotků a dohlížení na zdravotní poměry v kraji. Dohlížecí a kontrolní charakter činnosti krajského hejtmana převažující od 16. století byl na konci 18. a v 19. století doplněn nárůstem samostatného rozhodovacího prvku.

Neméně významným faktorem, který ovlivňoval povinnosti hejtmanů, byla situace v zemi. Nejlépe lze sledovat tuto změnu nároků kladených na osobu krajského hejtmana a jeho vlastnosti. Kromě obvyklých a předpokládaných požadavků zachování věrnosti zemi

---

⁵⁰ O tom blíže P. MAREŠ, *Krajské mustrunky*, s. 298-321.

⁵¹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 54.

a panovníkovi, se po zavedení jediného povoleného náboženství v zemi, kladl důraz na hejtmanovu příslušnost ke katolické církvi a jeho horlivost v hájení víry. Odrazilo se to také v praktických pokynech, jako zabránit šíření kacířství a zamezit pronikání cizích predikantů, kteří mohli rozšiřovat zakázané tiskoviny a nebezpečné myšlenky. V dochovaných instrukcích je v prvním či hned v druhém článku vždy uvedena pevnost v katolické víře a její obrana. Důležitým požadavkem bylo rovněž dohlížet na zavádění a dodržování vydaných nařízení, z nichž se velké množství týkalo hospodářství. Hejtmané totiž museli také kontrolovat např. správnost užívaných měr a vah, pravost a kvalitu mince, jakost zboží, dozírat na placení cel a mýt. Do agendy krajských hejtmanů náleželo také vyřizování pozůstalostních řízení šlechtických osob, v tomto směru bylo třeba také spolupracovat s úřadem desk zemských.

Nařízení také začaly řešit vlastní chod postupně vznikajícího úřadu. Hned první stručná instrukce z roku 1695 si všímala vzájemného vztahu mezi oběma hejtmany. Úřední jednání měla být rychlá, hejtmané se měli vzájemně o rozhodnutích předem dohodnout. Zajímavá je poznámka o tom, že neměli nechávat za sebe rozhodovat sekretáře, tedy vlastně svého, jím placeného písaře.⁵² Tento zákaz nasvědčuje tomu, že to byla zřejmě praxe natolik rozšířená, že ji bylo třeba řešit závazným předpisem. Instrukce se dotkla i otázky, která se řešila předpisy v pozdějších letech, totiž přítomnosti hejtmanů v kraji. Opuštění kraje bylo vázáno povolením od místodržitelství. Pokud byl hejtman např. služebně mimo sídlo své kanceláře, muselo se pro naléhavou potřebu vědět, kde se právě nachází. Následující instrukce z roku 1706 rozšiřovala a specifikovala povinnosti krajských hejtmanů o další záležitosti. Dvacet jedna článků lze rozdělit na ty, které se již objevily v instrukci předešlé a na nové požadavky. Z těch původních se opakuje společný způsob vyřizování ve všech záležitostech, navíc se mají o všem společně radit, ve všem si dopisovat, oba spisy podepisovat. Pokud by bylo třeba okamžitě konat, bylo nařízeno druhého hejtmana neprodleně informovat. Stejně tak se opět přísně zakazovalo, aby o něčem, byť s pověřením hejtmana, rozhodovali, či něco podepisovali samotní sekretáři. Hejtmanovi se také zapovídalo bez povolení místodržitelství opouštět svěřený kraj a také se nabádal zanechat v době své nepřítomnosti v sídle informaci o místě, kde se právě zdržuje. Mezi novými požadavky se objevila nutnost dohledu nad záležitostmi katolické víry, a to nejen zásah proti šíření kacířství, ale také dodržování pracovního klidu o nedělích a svátcích, či zaměstnávání nekatolíků. Instrukce si také poprvé podrobněji všímala způsobu úřadování, nařizuje vedení protokolů a repertářů in publicis a in

---

⁵² J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 44; J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 7-8, 31-32; B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 256-270.

privatis, do kterých se zapisuje přijetí žádosti, jeho vyřízení a expedice. Protokol také sloužil k evidenci hejtmanových nařízení a proběhlých úředních ústních jednání. Stálým a průběžným vedením zápisů byl pověřen sekretář, jenž, stejně jako hejtman, musel skládat přísahu na místodržitelství, kterou se zavazoval k jejich řádnému psaní a k nevyzrazování služebního tajemství. V této souvislosti bylo velmi důležité pro zabezpečení kontinuity úřadování dodržovat zásady předávání spisů nově jmenovanému hejtmanovi. Velkou pozornost věnovala instrukce záležitostem kontribučním, hejtmané se měli zasazovat o řádné vybírání a včasné placení daní, stejně jako o efektivní vymáhání nedoplatek pomocí donucovacích prostředků, případně exekucí, přičemž se musela o vybraných sumách peněz s exekucí vést čtvrtletně, v případě nedoplatek měsíčně přesná evidence. Instrukce se zaměřovala také na vojenské záležitosti. Hejtman dohlížel na všechny aspekty spojené s průchody vojska krajem, měsíčně podával hlášení o ubytování a zásobování vojska. Neméně významnou součástí instrukce byla nařízení k zajištění větší bezpečnosti. Přispět k ní měl mimo jiné i dozor na dodržování přijatých nařízení, s nimiž se mělo obyvatelstvo seznamovat v plném znění. Pokud se v kraji vyskytovaly osoby, které odmítaly nařízení splnit, měly být místodržitelství nahlášený. Ke zvýšení bezpečnosti a pořádku měly napomoci zvláště noční kontroly krčem a podezřelých míst. Pokud došlo k zadržení nebezpečných osob, popřípadě provinilých se hostinských, včetně kriminálního deliktu, byli hejtmané nadáni pravomocí zatýkat, vést vyšetřování, zajišťovat důkazy a vše i s vykonanými výsledky zaslat místodržitelství. Obzvláště neměli hejtmané dovolit na svěřeném území pobyt možným škůdcům, jako byli tuláci a cikáni. V této věci se měli řídit již přijatými právními normami. Hejtmané měli také přísně zasahovat proti rvačkám a soubojům, zakázaným patentem již v roce 1682. Instrukce také nařizovala dohled nad používáním pražských měr a vah. Uvádí se postup při vyřizování pozůstalostí šlechtických osob. Pozoruhodný je obsah článku 20, který hejtmany nabádal, aby v žádném případě nevyřizovali u jiných úřadů za strany záležitosti civilní ani trestní, měli jim pouze doporučit, kam se mají obrátit. Vzhledem k tomu, že se ve stejném článku přikazuje sekretářům, aby nic nedělali bez vědomí hejtmanů, lze usuzovat, že to byli právě oni, kteří tyto „služby“, zřejmě i za úplatu, poskytovali. Hejtmané měli jen právo dojednat mezi stranami úředně smír.⁵³

Následující instrukce přijatá v roce 1731 na několik dekád významným způsobem ovlivnila podobu činnosti hejtmanů a s doplňky platila až do přijetí nové manipulační instrukce v roce 1787. Zahrnovala v sobě jednak články české a moravské instrukce z roku

---

⁵³ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 44-46.

1706, jednak ji rozšiřovala o další. Stran ochrany katolické víry přibývají nařízení mravnostního charakteru, zvyšuje se dohled na nemravně žijící osoby, zavádí se povinnost vyučovat děti náboženství, ke stíhání predikantů přibývá zabavování kacířských knih a maření kacířských shromáždění a zabraňování útěku poddaných kvůli víře. Tato část instrukce přikazovala hejtmanům dohlížet na to, aby se netancovalo v hostincích před ukončením bohoslužeb. Dnes překvapivě může znít i požadavek nedovolit stavbu židovského domu v blízkosti kostela. Nově se objevuje článek věnovaný vedení spiknutí či povstání proti císaři. Snahu dbát o zdraví obyvatelstva dokládá povinnost hlásit výskyt nakažlivých nemocí. Výrazně se rozšířila nařízení ohledně zlepšení ekonomické situace, kromě tradičně zmiňovaných měr a vah se měl zabezpečit dohled na dovoz soli, na vývoz drahých kovů, bránit falšování peněz a chránit císařské monopoly. Spolupráce mezi hejtmany měla být zaručena i dobrými vzájemnými vztahy a v intencích ve 20. letech 18. století přijatých právních norem si mohli pro lepší vyřizování agendy korespondovat s příslušnými institucemi, jako byl apelační soud, delegované soudy či komerční kolegia. K úředním knihám zavedeným instrukcí z roku 1706 přibyl další protokol in criminalibus, rejstříky a chronologický a věcný repertář k nim. Knihy podléhaly kontrole nadřízených orgánů během vizitace krajského úřadu. Písemnosti se měli napříště ukládat v repozitориu a při předávání úřadu novému hejtmanovi, měl být vyhotoven jejich soupis a potvrzení o převzetí registratury se odevzdávalo bývalému hejtmanovi nebo jeho dědicům.

V popředí zájmu zůstaly kontribučenské záležitosti. Krajští hejtmané měli zvláště dohlížet na správné vybírání, a zamezit přetěžování poddaných. Vztah k poddaným a vrchnostem se objevil jako nový prvek. Hejtmané měli být v těchto záležitostech nestranní a uvážliví a řešit případné spory dle robotního patentu a pragmatiky vydaných v roce 1717. Bezkonfliktnost těchto vztahů měla zaručit i lepší znalost nařízení, a to ze strany k poddaným jejich častým předčítáním a ze strany k vrchnosti novou povinností zapisovat patenty do zvláštních knih. V instrukci se překvapivě objevila i snaha šetřit na úředních výdajích. Nařizuje se v ní totiž, aby se krajští poslové nevysílali v noci, aby jim nemusela být vyplacena dvojnásobná mzda. Zpříšňoval se i pohyb hejtmana mimo kraj. Hejtman potřeboval povolení místodržitelství nejen na cestu mimo kraj, ale i při jízdě do Prahy, dále se jim zakazoval pobyt mimo kraj delší než osm dní. Zvláštní povolení na cestu mimo zemi museli požadovat od samotného panovníka. Instrukce měla i nadále na zřeteli záležitosti vojenské. Zvláště se hledělo na bezpečnost obyvatelstva, mělo se zabránit jakémukoli přetěžování poddaných, nesrovnalostem a problémům s vojenskými osobami; pokud nebyly vyřešeny za pomoci velících důstojníků, měly být oznámeny místodržitelství. Zvláštní článek instrukce byl

věnován neoprávněnému verbování obyvatelstva do cizího vojska, zákazu verbovat osoby osvobozené od vojenské povinnosti či nutit násilím ke vstupu do vojska. Upřesnění došel i článek týkající se šlechtických pozůstalostí. Napříště se měl pořizovat soupis pozůstalosti, věci, které nebylo možné zapečetit, či byly nutné k používání, se také zaznamenávaly, jeden soupis byl ponechán na místě druhý se zasílat úřadu desk zemských. Novinkou byla také povinnost oznamovat smrt duchovních osob. Bezpečnostní zásady proti zemským škůdcům a rušitelům pořádku zůstávaly beze změny, stejně jako nařízení o vizitaci krčem a zákazu soubojů, jen jejich plnění bylo zpřesněno v roce 1723 a 1725 přijatými nařízeními. Nově se objevila povinnost hejtmanů po provedené kontrole žalářů a stavu vězňů zasílat na speciálních formulářích místodržitelství čtvrtletně zprávu. Hejtmané mohli tuto jistě nepříjemnou záležitost z důvodu zaneprázdněnosti delegovat na jinou spolehlivou osobu. Ze znění 24 článku instrukce lze usuzovat, že se objevovala při řešení sporu dvou stran dříve praxe, kdy hejtmané zřizovali zvláštní soudy, aby se tomuto, z pohledu nadřízených, nežádoucímu jevu zabránilo, nová instrukce tento postup zakazovala, dovolovala, jako již dříve, pouze úřední smír. Nutnost rozšířit další zásady ohledně osoby krajského sekretáře naznačují, že se nedařilo vymýtit tradiční nešvary, v instrukci je znovu opakován zákaz podepisování spisů sekretářem místo hejtmana, dokonce je navíc zmíněna nepovolená praktika zanechávat sekretáři prázdné podepsané listy. Sekretáře přijímal i propouštěl nadále hejtman, ale důvody k jeho výměně a propuštění musel napříště hlásit místodržitelství. Stanovila se také kriteria, které musel sekretář splňovat, kromě morálních vlastností, jako mlčenlivost a nezkorumpovanost, musel být katolického vyznání, osobně svobodný, znát obě zemské řeči, musel být schopný vykonávat úspěšně tento úřad a měl pocházet z Čech. Instrukce ponechávala povinnost skládat přísahu na místodržitelství. Z uvedeného jasně vyplývá, jak byla osoba sekretáře pro chod krajského úřadu důležitá. Kromě vedení úředních knih a pomůcek, koncipoval písemnosti a v případě potřeby mohl posloužit česky nemluvicím osobám jako překladatel.⁵⁴

Instrukce z roku 1731 platila až do přijetí manipulační instrukce v roce 1787. Kupodivu nebyla v době převratných změn z počátku vlády Marie Terezie, kdy byl opouštěn stavovský charakter úřadu a nahrazován státním, zavedena nová. Postačilo pouze její doplňování. Pravomoc krajského hejtmana byla stále posilována, od roku 1749 se již natrvalo upustilo od tradiční zásady být v kraji usedlým, také se připouštěla možnost dělení agendy mezi hejtmany. V roce 1751 v čele krajského úřadu s pevným sídlem stanul pouze jeden

---

⁵⁴ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 47-50.

hejtman, a to buď z panského, nebo rytířského stavu. Každoroční obnova hejtmana zůstala zachována do roku 1764, kdy bylo období prodlouženo na tři roky.⁵⁵ V roce 1784 byla přeměna završena novou systemizací krajských úřadů. Již jej vedl státní úředník s titulem krajského hejtmana, šlechtický původ nebyl vyžadován, naopak za nezbytnou se předpokládala odborná kvalifikace. Tento nový charakter funkce se projevil i v manipulační instrukci vydané v roce 1787. Od krajského hejtmana se očekávalo aktivní zapojení do vedení a řízení krajského úřadu. Jemu jako vedoucímu se podřizoval veškerý personál a za chod úřadu nesl veškerou zodpovědnost. Nestálo jen dávat ve známost nová nařízení a dohlížet na jejich plnění v kraji, ale díky jejich dokonalé znalosti musel být schopen s nimi seznamovat své podřízené a zabezpečit jejich rychlé a správné používání. Při vyšetřování, které vedl sám, nebo jím pověřený krajský komisař, musel řádně prověřit všechny okolnosti, v případě potíží poslat zprávu guberniu s návrhem možných řešení. Jeden z dalších úkolů představoval dohled na vedení kanceláře a registratury. Hejtman rozdělával práci kancelářskému úřadnictvu s ohledem na jejich schopnosti, měl zadávat pouze splnitelné úkoly, pokud úředník již na nějakém úkolu pracoval, neměl být pověřován jiným, ale mělo se dbát na dokončení rozdělané práce. Směl udělovat personálu bližší směrnice, tak aby zaměstnanec porozuměl zadanému úkolu a dosáhl jeho splnění bez průtahů a zbytečných potíží. Při řešení závažných podání rozhodoval hejtman, jak bude vypadat konkrétní způsob vypracování, a v tomto směru instruoval své komisaře a sekretáře. Vyřízení a vypracování spisů ponechával na podřízených jenom v tom případě, pokud se jednalo o nedůležité a nenaléhavé případy. Uznal-li za vhodné, mohl se s krajskými komisaři poradit o postupu při řešení či plnění komplikovaného případu. Hejtman směl personálu použít podle svého uvážení, mohl také přikročit k potrestání nedbalého úředníka, nejdříve několikerým napomenutím, pak teprve srážkou z platu. Krajský hejtman měl také nařízenou každoroční objížďku kraje, o jejím výsledku podával zprávu nadřízené instituci.⁵⁶

V následujících letech byla přijímána další nařízení, která posilovala pravomoci krajského hejtmana ve vztahu k jeho podřízeným. Od roku 1800 směl krajský hejtman rozhodovat o přijetí nižšího krajského personálu (protokolisty, registrátory, posly, sluhy a dragouny, konceptní a manipulační praktikanty). Hejtman měl také každoročně provádět s krajským inženýrem obhlídku hranic, jak dosvědčuje nařízení z roku 1810. Krajský hejtman také podle dekretu z roku 1803 zastával funkci ředitele gymnázia, pokud se nacházelo v krajském městě, v opačném případě funkci místo něj zastával jím jmenovaný zástupce.

---

⁵⁵ NA, ČG-DR, kn. č. 57 (duben 1764), fol. 99a.

⁵⁶ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 51-52.

O osudu krajského hejtmana mohly rozhodovat i nadřízené úřady, pro neplnění jej mohly dle dekretu z roku 1798 odvolat. V kompetenci hejtmana bylo v roce 1816 jednání s vrchnostmi o přímém prodeji dodávek pro vojsko. V roce 1816 si císař pro sebe vyhradil právo překládat jednotlivé hejtmány do jiných, které dříve náleželo guberniu.⁵⁷

S úřadem krajského hejtmana byla od samotného počátku spojena zvyklost vést krajskou kancelář v sídle hejtmana. Finanční vydání hradil hejtman sám, proto se hluboko do 18. století stále zdůrazňovalo, že je nutné, aby se hejtmány stávaly zámožné osoby, které by pokryly finanční náklady na vedení kanceláře, včetně platů úředníků, ze svých prostředků. Krajským hejtmanům náležely určité úlevy, které měly jejich náklady poněkud kompenzovat. Během třicetileté války v roce 1646 byly statky krajských hejtmanů ušetřeny od ubytování vojska a šest osedlých poddaných hejtmana z panského stavu a čtyři osedlí hejtmana z rytířského stavu byli osvobozeni od všech válečných a berních povinností. Jejich povinnosti byly rozděleny mezi ostatní panství kraje. O zneužívání výhod, kterých krajští hejtmané požívali, vedlo panovníka v roce 1648 ke změně dosavadní praxe. Všechny tyto úlevy byly zrušeny a krajským hejtmanům se dostalo platu, pro panský stav 600 a pro rytířský stav 400 zlatých. O tom, že náročnost práce krajského hejtmana byla posuzována podle krajů rozdílně, svědčí to, že u hejtmanů kraje Slánského, Rakovnického, Podbrdského a Vltavského byl plat stanoven nižší na 500 zlatých pro panský stav a pro rytířský 300. Po skončení třicetileté války došlo v roce 1650 k redukci platu o polovinu. Jelikož hejtmány považovali za zástupce stavů, byly platy vypláceny jimi, k čemuž posloužila část z vybraných zemských a krajských berní a dávek. V roce 1706 se stavové pokusily přenést zodpovědnost za výši platu na samotné hejtmány. Rozhodly totiž, že plat hejtmanů bude nahrazen ponecháním 1 % z vybrané vojenské berně. Nový systém zřejmě nedosáhl svého účelu, jelikož po dvou letech se vrátilo k původnímu způsobu vyplácení. Od roku 1714 si naopak krajští hejtmané směli ponechávat 1 % z vybraných pokut za dlužné berně, přičemž pokuta činila 8% dlužné částky. Plat krajského hejtmana došel poslední úpravy ze stavovské pokladny v roce 1725. Pro hejtmana z panského stavu bylo určeno 1 200 zlatých a z rytířského stavu 800 zlatých. V roce 1748 byl plat zvýšen na 2 000 zlatých, o částku se dělily stejnou měrou stavy a komora. Od roku 1751 byla celá suma hrazena státem, tato změna je vydávána za jednu z charakteristik postátnění funkce krajského hejtmana. Výdaje krajských hejtmanů nesouvisely pouze s hrazením výloh spojených s podřízeným personálem, ale do roku 1769 také s poplatky za jmenování či potvrzení ve funkci. Bez taxy také nebylo získání titulu guberniálního rady, která byla

---

⁵⁷ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 16-18.

s funkcí spojena od 1795. Plat nebyl také osvobozen od zdanění, hejtmanům byla srážena 10 % arrha. Objevují se také speciální příplatky k platu, tak byl např. v roce 1780 hejtmanům a adjunktům ve čtyřech krajích přiznán komerční přídavek 200 zlatých. K dalšímu zvýšení platu došlo v roce 1774, z 2 150 zlatých bylo ovšem 650 zlatých určeno pro platy kancelářského personálu a na výdaje za kancelářské potřeby. Roku 1783 stanovili plat hejtmanů na 2 000 zlatých s 10 % arrhou, nicméně tím, že platy ostatního kancelářského personálu přešly mezi státní výdaje, došlo vlastně ke zvýšení hejtmanského platu. Přilepšení k platu znamenal i příplatek 200 zlatých na kancelářské poplatky, nezanedbatelné byly příjmy z diet za účast hejtmana na soukromých komisích. Do roku 1788 také hejtmanům náležely diety při vyřizování šlechtických pozůstalostí, a to 1 zlatý z 1 000 zlatých, od tohoto roku počítané pouze za cestovné a diety během projednávání. Následujícího roku byla tato agenda hejtmanům vůbec odňata. Krajští hejtmané měli od 70. let 18. století nárok na penzi a jejich pozůstalí na zaopatření. Vdově s dětmi náležela jedna třetina platu, bezdětné vdově pak jen jedna šestina. Od roku 1781 se výše penze krajských hejtmanů srovnala s penzemi ostatních státních úředníků.⁵⁸

Stanovení krajského města v roce 1751 neznamenal pro krajského hejtmana snížení výdajů na provoz krajského úřadu. Krajský úřad totiž nezískal automaticky vlastní dům. Úřadovalo se často i nadále v bytě krajského hejtmana. Bylo jen otázkou času, kdy bude nutné tuto zcela nevyhovující situaci řešit. Jako nejschůdnější se viděla možnost odkoupit již stojící dům, nebo vystavět nový, který by sloužil potřebám krajského úřadu. V něm situovaný byt krajského hejtmana by se vedoucímu krajského úřadu pronajímal. Přesídlení krajského úřadu do určených krajských měst přinášelo mnohé komplikace. Všechna krajská města nebyla okamžitě připravena na přísun 20-30 nových úředníků. Nelze zapomínat na to, že se nestěhoval jenom samotný úředník, ale s ním i jeho rodina a služebnictvo. Tak např. krajský úřad v Mladé Boleslavi si nejdříve pronajal od města dům na Staroměstském náměstí č. p. 68/I, k jeho odkoupení státem došlo společně s okolními domy č. p. 66 a 67 až v roce 1831 a úřad již své sídlo do reformy krajského zřízení v roce 1850 nezměnil.⁵⁹ Nově ustanovený Českobudějovický podíl Bechyňského kraje měl sídlo v Českých Budějovicích. Dům, který využíval, získal do pronájmu. Neustálé spory s majitelem v záležitosti možného odkoupení budovy státem vyřešilo až město, které se rozhodlo dům koupit a pronajmout krajskému úřadu.⁶⁰ U některých krajských úřadů se vyskytly ještě větší potíže s umístěním.

---

⁵⁸ Od 31. 1. 1781, viz J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 52-53.

⁵⁹ Tamtéž, s. 125-126.

⁶⁰ Tamtéž, s. 134-135.

Nově zřízený Bydžovský podíl, oddělený od Hradeckého kraje, na tom byl ještě hůře. Rozhodnutí umístit krajský úřad do královského města zapříčinil dlouholeté potíže. V novém kraji existovalo pouze jedno královské město a tím byl Nový Bydžov. Město nedisponovalo dostatkem zděných budov, stály jich v té době pouze čtyři, proto bylo nutné krajský úřad umístit do nevyhovujícího dřevěného domu, č. p. 34-35. Na stížnosti z roku 1752 kvůli nezanedbatelnému riziku zničení uložených písemností požárem panovnice vůbec nebrala zřetel. Následující pokus vedený krajským hejtmanem Františkem Sádlem z Vražného od roku 1772 dosáhl alespoň toho, že se úřady začaly návrhem přemístění úřadu do Jičína alespoň zabývat. Hejtman argumentoval nejen obavou z požáru, ale také nevhodnou polohou města a nedostatečným zázemím. Město nedisponovalo poštovním úřadem a neleželo ani na veřejné silnici. Úřední jednání se neustále protahovala, až došla k pozitivnímu konci při pobytu císaře Josefa II. v roce 1784. Panovník rozhodl ještě během pobytu v Jaroměři o přemístění úřadu do Jičína. Novému Bydžovu se přes vynaloženou snahu již nikdy nepodařilo prosadit přeložení krajského úřadu zpět, naopak v roce 1792 bylo definitivně rozhodnuto, že krajský úřad zůstane v Jičíně. Stát zde velmi brzo zakoupil vlastní dům, ve kterém krajský úřad působil až do roku 1850.⁶¹

Obdobné snahy o přesídlení z vykázaného sídla krajského úřadu zažívala i Čáslav. I když byl úřad společně s krajskou pokladnou a bytem hejtmana od samotného počátku umístěn na náměstí do rohového domu o dvaceti místnostech, objevovaly se pokusy hlavy úřadu dosáhnout přesídlení do vhodnějšího centra, jako byla např. Kutná Hora nebo Ledeč nad Sázavou, všechny skončily jen u návrhů.⁶² Pokud se nevyskytly potíže s úrovní vybraného sídla, mohly situaci zkomplikovat i osobní spory. Královehradecký krajský úřad celkem bez problémů sídlil v Hradci Králové až do roku 1775, kdy krajský hejtman Karel Biener z Bienenberka požadoval přenesení sídla úřadu kvůli tomu, že město bylo vyhlášeno pevností a že je v něm nedostatek vhodných bytů pro úředníky, jelikož je hodně domů zničených, a město nevyhovuje ani svou polohou. Vhodnou náhradu viděl, stejně jako jeho předchůdci v přesídlení do Opočna nebo Nového Města. I když Marie Terezie následujícího roku rozhodla kvůli přetrvávajícím rozporům krajského hejtmana s velitelem pevnosti o přesídlení úřadu do Trutnova nebo Jaroměře, došlo k němu až v roce 1779. Za centrum byla překvapivě vybrána Hoříněves. Snahy dosáhnout přemístění do Smiřic, do Žírče nebo Josefova ztroskotaly, a tak krajský úřad zůstal v této malé obci až do roku 1792, kdy se

---

⁶¹ Tamtéž, s. 139-140.

⁶² Tamtéž, s. 148-149.

navrátil do Hradce Králové. Společně s bytem krajského hejtmána se úřad do roku 1850 nacházel na Malém náměstí v domě č. p. 127, jehož vlastníkem byli kontribuenti kraje.⁶³

Pro krajský úřad v Chrudimi byl od 70. let trvale pronajat právovarečný dům č. p. 67, v témže domě se nacházel i byt hejtmána.⁶⁴ Kouřimský krajský úřad po zavedení sídelního města v roce 1751 zůstal jako jediný až do zrušení v roce 1850 v Praze. Nejprve úřadoval s povolením panovnice v domě hejtmána Štenberka, pak sídlil v pronajatém domě a podle názoru císaře Josefa II. měl dostat objekty po nějakém zrušeném klášteře.⁶⁵ Krajský úřad v Litoměřicích působil nejdříve na náměstí v domě č. p. 157. V roce 1812 jej přemístili do domu č. p. 48. Po rozšíření o zrušený kostel sv. Michala v roce 1838 zabíral úřad 39 místností, proto se v něm mohly nacházet kromě úřadu i byt hejtmána a filiální pokladna. Úřad zde sídlil až do zrušení roku 1850.⁶⁶ Krajský úřad v Lokti od roku 1751 sídlil v domě na náměstí nedaleko radnice, podle názoru hejtmánů nebyl příliš vhodným místem, již v roce 1755 se jednalo o jeho přeložení do Karlových Var. Situace se z pohledu úrovně ubytování a vybavení města příliš nezměnila ani v roce 1791. Tehdejší krajský hejtmán Kašpar Heřman Künigl žádal o přeložení do Chebu nebo Karlových Var, v Lokti postrádal vhodné domy pro ubytování personálu, většina domů byla totiž dřevěná, v místě chyběl poštovní úřad, nebyl zde ani lékař, ani lékárna. Žádost hejtmána byla prostřednictvím gubernia postoupena do Vídně, ale zde nedošla příznivého ohlasu, celá záležitost byla odložena, a tak úřad zůstal v Lokti až do zrušení v roce 1850. V roce 1838 se podařilo prosadit postavení nové budovy, kterou úřad využíval po zbývající dobu své existence.⁶⁷ Krajský úřad v Plzni získal hned po vykázaní trvalého sídla dům na náměstí č. p. 130, ve kterém setrval po celou dobu až do zrušení v roce 1850.⁶⁸ Krajskému úřadu Prácheňskému bylo v roce 1751 vykázáno za hlavní sídlo město Písek. I zde se později v roce 1766 pokusil krajský hejtmán Václav Perglar z Perglasu domoci přesídlení úřadu do Horažďovic. Jako důvod uváděl nevhodnou polohu Písku daleko od středu kraje, kterou umocňovala ještě špatná dosažitelnost z hornatých oblastí kraje, což prý ztěžuje vybírání kontribuce. K přijetí žádosti nepomohl ani fakt, že úřad sídlil v Horažďovicích již dříve (1743-1747) za krajského hejtmána Šebestána Künigla. Nadřízené orgány se postavily k návrhu, jako i ve většině ostatních případů, negativně. Jakékoli myšlenky na přestěhování úřadu do jiného města pozbyly opodstatnění, když si krajský úřad postavil vlastní budovu na náměstí č. p. 27, v němž byla umístěna jak krajská pokladna, tak

---

⁶³ Tamtéž, s. 160-161.

⁶⁴ Tamtéž, s. 167.

⁶⁵ Tamtéž, s. 182-183.

⁶⁶ Tamtéž, s. 187.

⁶⁷ Tamtéž, s. 206-207.

⁶⁸ Tamtéž, s. 210.

byt krajského hejtmana.⁶⁹ Krajský úřad Rakovník náležel mezi tři úřady, jimž byla za sídlo určena Praha. Krajské město se mělo nacházet vždy v místě filiální pokladny, a ta se pro Rakovnický kraj nalézala v Praze. O sídle krajského úřadu se v 70. a 80. letech 18. století několikrát jednalo. Císař Josef II. zastával a podporoval názor, že má být sídlo kraje, co možná nejbližší jeho středu. Logicky v úvahu přicházelo město Rakovník, které se však v roce 1782 nezdálo vhodné tehdejšímu krajskému hejtmanovi, navrhoval proto město Slaný. Rakovničtí se ovšem nechtěli vzdát myšlenky na pozici krajského města, proto se snažili dosáhnout odvolání rozhodnutí z roku 1787. Jejich pokus však vyšel na prázdno a krajský úřad se následujícího roku přestěhoval do Slaného, kde získal prostory v bývalém piaristickém klášteře. Umístění krajského úřadu ve Slaném bylo do jeho zrušení v roce 1850 ohroženo ještě jednou, a to v roce 1791, kdy se některá panství dožadovala umístění úřadu zpět do Prahy, nebylo jejich žádosti vyhověno.⁷⁰ Sídlo v roce 1751 nově vytvořeného Táborského kraje setrvalo v krajském městě Táboře po celou dobu existence až do zrušení v roce 1850, kdy působil ve vlastním domě vystavěném na náměstí místo původních domů č. p. 14-16. V domě se nacházela kromě úřadu i filiální pokladna a byt hejtmana.⁷¹ Potíže s nalezením vhodného umístění krajského úřadu se vyskytly i v Žatci. Odpovídající objekt byl vybrán až v roce 1754, stal se jím soukromý dům č. p. 136.⁷²

Zavedení trvalého sídla krajských hejtmanům přinesla v některých případech komplikace nejenom samotnému personálu úřadu, ale i městům. Některá královská města nebyla na přísun úředníků připravena, nedisponovala odpovídající úrovní domů ani služeb. Nevhodné umístění v kraji či špatná dostupnost znamenala nepříjemnosti i pro obyvatele kraje, potencionální klienty. Přes určité technické potíže si však vybrané královské město uvědomovalo ekonomický přínos a také nárůst prestiže města mezi ostatními obcemi nejen v kraji, ale i v zemi. Není proto divu, že se města bránila přeložení úřadu do jiného místa. Patřit mezi krajská města se pocíťovalo jako určitá výhoda.

---

⁶⁹ Tamtéž, s. 216.

⁷⁰ Tamtéž, s. 223.

⁷¹ Tamtéž, s. 228.

⁷² Tamtéž, s. 239.

4. ARISTOKRACIE A PANSKÝ STAV V ČELE KRAJSKÝCH ÚŘADŮ

Po staletí přetrvávající úřad krajského hejtmana nezůstával po celou dobu strnule neměnným prvkem správy, ale procházel vývojem stejně jako ostatní její složky. Obsazování tohoto důležitého úřadu však záviselo i na postoji privilegované vrstvy společnosti, která se směla na jejím zastávání podílet. Do roku 1751 nezbytnou podmínku představovalo vlastnictví deskového statku zabezpečující dostatečné zázemí, které by uneslo finanční zátěž vedení kanceláře a umožnilo náležitě plnění náročných povinností hejtmana. Zámožnost šlechticů v této době pramenila z drženého pozemkového majetku. Do jaké míry a jak dlouhou se však lze setkat s představiteli nejbohatších rodů ve funkci krajského hejtmana? Podle názorů vyslovených v publikacích zabývajících se šlechtickým prostředím, přestává být úřad krajského hejtmana od druhé poloviny 16. století východiskem pro budoucí kariéru předních aristokratů.⁷³ Autoři pracují s termínem aristokracie, aniž by jej přesně definovali. Přestože se specifikace příslušníka aristokracie může na první pohled zdát jednoduchou, mnohovrstevnatá možnost pohledu tuto problematiku ztěžuje. Při stanovování kritérií se totiž střetává několik hledisek. Jako první a zcela zásadní samozřejmě mezi nimi vystupuje aspekt urozenosti. V českém prostředí tento zorný úhel poněkud rozostřuje fakt přetrvávajícího tradičního dělení šlechticů na pány a rytíře. Akceptace z říše přicházející košaté titulatury, která se po Bílé hoře začínala stávat nezbytností, mohla vyvolávat i potíže a vést k vleklým sporům, často se protáhla až do druhé poloviny 17. století. Starobylé šlechtické rody se cítily ohroženy na důstojnosti, pokud by dosáhly titulu udělením, považovaly to za degradaci a žádaly o restituci titulu, který jim již od pradávna, jakožto staré říšské šlechtě, náležel. Ilustrativní v tomto směru může být kauza udělení hraběcího titulu Šternberkům. Václav Jiří Holický ze Šternberka měl nárok na hraběcí titul již od roku 1637. Příslušníci konopištské větve ovšem žádali o restituci titulu, nikoli o udělení, ale obávali se, že pokud nebudou zahrnuti do restituce i zmíněný Václav Jiří Holický a nemajetný Štěpán Jiří, mohlo by dojít k ohrožení rovnorodosti všech Šternberků. Tříletý spor vyústil v roce 1664 získáním restitučního privilegia. Václav Jiří dokonce rezignoval i na zažitý přídomek „Holický“, aby se vyhnul možným spekulacím o legitimním původu a za Štěpána Jiřího zaplatili nemalou kancelářskou taxu požadovanou za vyhotovení privilegia příbuzní.⁷⁴ Uvedené zřetelně

⁷³ Petr MAŤA, *Svět České aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004, s. 332-333; Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 585; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002, s. 43-72.

⁷⁴ P. MAŤA, *Svět České aristokracie*, s. 599-600.

dokládá záměr příslušníků šlechtických rodů v žádném případě nedovolit ohrožení prestiže rodu, jež by mohlo mít neblahé konsekvence na postavení potomků uvnitř urozené společnosti. Všichni členové měli také bedlivě na zřeteli, jaký obraz se o nich jako celku v této vybrané uzavřené komunitě vytváří. Místo na pomyslném žebříčku důležitosti ovlivňovala nejen nezbytná urozenost, ale do jisté míry i schopnosti daného šlechtice. Tento prvek vystupuje obzvláště do popředí v době zvrátů a obtížně předvídatelného vývoje jakými byly válečné konflikty. Nelze popřít obrovský vliv důsledků stavovského povstání a třicetileté války na přesun majetkové držby k novým držitelům. V této souvislosti tane na mysli raketový vzestup Albrechta z Valdštejna a jeho neméně strmý pád, jenž vedl k rozdělení obrovského majetku nejen mezi příbuzné, ale i mezi císařské loajální důstojníky. K velkému majetku se však mohlo přijít i „mírumilovnými prostředky“. Za zářný příklad poslouží obezřetný postup Polyxeny z Lobkovic, o jejíchž mimořádných hospodářských schopnostech svědčí i to, že se jí podařilo, jakožto správce majetku Vratislava Eusebia a Frebonie, nezletilých dětí bratra Jan z Pernštejna, umořit astronomické dluhy a předat Vratislavovi v roce 1628 sanovaný majetek.

Ruku v ruce se vznešeným původem kráčí jako předpokládaný rys aristokracie i rozsáhlá majetková držba. Toto kritérium se společně s chronologickým hlediskem jeví jako nejprůkaznější pro hodnocení četnosti zastoupení předních rodů ve funkci krajského hejtmana. Sledované období lze logicky rozdělit do tří časových celků. Počátek prvního limitují dochované soupisy hejtmanů k roku 1537 a zakončují jej těsně před Bílou horou v roce 1616.⁷⁵ Druhý úsek předznamenávají roky dvou existujících soupisů z let 1631 a 1632 a naplno dokresluje jejich souvislá řada od roku 1641 až do redukce krajů v roce 1713.⁷⁶ Poslední časová sekvence zahrnuje roky 1714-1751.⁷⁷

4. 1. Období (1537-1617)

Vykonávání úřadu krajského hejtmana v 16. a na počátku 17. století členy předních představitelů šlechtických rodů vykazuje určitá rezidua předcházejícího období. Nenalezení všech soupisů hejtmanů zabraňuje prozatím sestavit úplnou řadu hejtmanů z tohoto období.

---

⁷⁵ Je třeba upozornit, že vykonávání funkce se hejtman ujímal kolem sv. Jiří (23. dubna), proto nelze spustit ze zřetele, že byl hejtmanem ještě na jaře následujícího roku. V textu je uveden pouze rok nástupu.

⁷⁶ Funkční období se po zavedení vojenského roku v roce 1705 posunulo k 1. listopadu, v pramenech se v seznamech psal sice následující rok, ale hejtman nastoupil do úřadu již od listopadu minulého roku.

⁷⁷ Sledované období uzavírá vydání dvorského dekretu z 23. 1. 1751, jímž došlo zásadní reformě krajské správy v Čechách.

Z doložených jmen však vysvítá, že hejtmanský úřad zastávaný reprezentanty za panský stav se zcela nevymkl nazírání na něj jako na určité pokračování dřívější funkce poprávců, jíž směli zastávat jen nejvýznamnější páni v kraji. Přestože byla pravomoc hejtmanů, oproti poprávcům stále více omezena na dohlížecí a informativní, objevují se mezi hejtmany zástupci panských rodů, z kterých bývali do roku 1502 opakovaně jmenováni poprávci nebo drželi majetek spojený s právem popravky. Náleželi k nim páni z Dubé, ze Zvířetic, z Michalovic, z Landštejna, z Janovic, z Rožmitálu, z Rožmberka, z Kolovrat, ze Šternberka, Zajícové z Házmburka. Nalezneme mezi nimi i panské rody, nadané hrdlení pravomocí již od 2. poloviny 13. století, jako pány z Hradce, z Lichtenburka, ze Švábenic, Rýzmburka a Švamberka.⁷⁸ Podíváme-li se do dochovaných soupisů hejtmanů z let 1537-1616, setkáváme se se zástupci těchto rodů, pokud nevymřeli také.

Mezi krajskými hejtmany Boleslavska, Chrudimska se vyskytovalo v letech 1546-1616 jedenáct Berků z Dubé opakovaně v Boleslavském, Chrudimském a jednou i v Litoměřickém a Prácheňském kraji. Nejméně čtyřikrát se hejtmanské funkce ujali Zdeněk na Rychmburce v letech 1556-1571, Zikmund na Děvině a Stránově v letech 1546-1563 a Bohuchval na Loukovci, Kuřivodech a Bělé v letech 1600-1615.⁷⁹ Hejtmany se stávali v tomto období také zástupci rozvětveného rodu Kolovratů. Obzvláště v druhé polovině 16. století a počátku 17. století narůstá počet zastoupení z větví Krakovských, Libštejnských a Novohradských z Kolovrat. Mezi Krakovskými, kteří působili v Rakovnickém kraji, v letech 1552-1588 desetkrát vystupuje s přídomkem na Vsesulově Kryštof Jindřich (+1596). V krajském úřadě se také čtyřikrát objevil jeho syn Maxmilián (+1644) jakožto majitel Vysoké Libyně, Dražovic a Miličevsi. Na rozdíl od nich, představitelé Novohradských z Kolovrat zastávali úřad jednou, maximálně dvakrát. Úřad hejtmanů na sebe brali také Libštejnští z Kolovrat. Liší se od předcházejících dvou větví tím, že tentýž šlechtic vykonával úřad ve dvou rozdílných krajích. Beneš (+1617) v letech 1600-1606 třikrát působil v kraji Žateckém a poté dvakrát (1612-1614) v kraji Rakovnickém, mladší bratr Jáchym (+1635) v kraji Prácheňském a po roce přešel na léta 1614 a 1616 do Žateckého kraje. Jejich bratranec Jaroslav (+1617) ze starší větve Libštejnských se v roce 1589 objevil v Prácheňsku a v letech

---

⁷⁸ K problematice krajských poprávců blíže Rudolf RAUSCHER, *Příspěvek k dějinám poprávců*, Časopis pro právní a státní vědu XV, 1942, s. 256-268.; Milena MAREŠOVÁ, *Krajští poprávci v předhusitských Čechách*. Diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1984 a Milena MAREŠOVÁ, *Příspěvek k dějinám krajských poprávců v předhusitských Čechách*. In: Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989, s. 5-41.

⁷⁹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, 70; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 233.

1598-1608 třikrát v Podbrdsku.⁸⁰ Z pánů Holických ze Šternberka se krajskými hejtmany v Čáslavsku v rozmezí let 1567-1615 stalo šest majitelů Českého Šternberka, Líšna i Trhového Štěpánova.⁸¹

Krajský úřad vykonávali i představitelé mocných rodů pánů z Rožmberka, z Hradce a ze Švamberka. Povinnost šlechtice zastávat úřad krajského hejtmana vyvolávala u pánů z Rožmberka komplikaci, způsobenou tzv. rodovým zřízením, které stanovovalo pozici jednotlivých členů rodu při správě majetku i přijímání úřadů. Institutem vladařství se bránili přijetí málo významného hejtmanského úřadu s poukázáním na obavu poškození rodové prestiže. Odvolání proti jmenování s odkazem na zásady vladařství, či na jiné „těžkosti“, podali za Ferdinanda I. bratři Jan III., Jošt III. a Petr V. Neúspěšně se zproštění hejtmanského úřadu dožadoval po svém jmenování na rok 1553 i Vilém z Rožmberka (+1592). Jeho bratr Petr Vok (+1611) se v úřadu objevoval opakovaně, poprvé v roce 1571, a to jako majitel od Švamberků odkoupené Bechyně. V úřadu vystupoval desetkrát za Bechyňský kraj a při posledním jmenování v roce 1601, panovník vyhověl jeho prosbě a propustil jej z úřadu ze zdravotních důvodů.⁸² Neochotu vysokých šlechticů zastávat krajský úřad dokládá i neúspěšná snaha Jana z Pernštejna o odvolání z úřadu hradeckého hejtmana v roce 1535. Hejtmánem se stal ještě jednou v roce 1548 za Chrudimský kraj, stejně jako jeho synové Vojtěch (+1561) a opakovaně i Jaroslav (+1569).⁸³ Adam II. z Hradce se celkem třikrát uvolil zastávat úřad krajského hejtmana. Poprvé to bylo v roce 1569, čtyři roky po převzetí panství Jindřichův Hradec, a pak opět po pětileté a šestileté odmlce, naposledy v roce 1581. Tento šlechtic, stejně jako páni z Rožmberka, díky kontaktům na císařský dvůr, přes své zdravotní problémy zastával nejvyšší české zemské úřady, českého kancléře a nejvyššího purkrabí. Také jeho otec Jáchym v roce 1552, před vstupem do nejvyšších úřadů království, jeden rok zastával funkci krajského hejtmana. V úřadu krajského hejtmana se objevil též poslední mužský potomek rodu nemocný Jáchym Oldřich, a to nejdříve v roce 1598, dva roky po smrti svého otce, naposledy jej soupisy zachycují v úřadu k roku 1602.⁸⁴ Hejtmany se čtrnácti osobami zapojil i rod Švamberků, v letech 1537-1616 se mezi nimi objevili majitelé všech významných sídel, a to jak Švamberka, Orlíku, Zvíkova, tak Přimdy, Boru, Milevska a po

⁸⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 7879, 82; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 243-242.

⁸¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 254.

⁸² O zastávání úřadu Rožmberky blíže: P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 27-30; tam viz také odkazy na další literaturu.

⁸³ Tamtéž, s. 44-45, 136.

⁸⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 240.

Rožmbercích získaných panství Třeboni, Rožmberku a Nových Hradech.⁸⁵ Na Prácheňsku a Podbrdsku se hejtmany stávali také Švihovští z Rýzemberka a ze Švihova, majitelé Rábí, Dobříše, Horažďovic. Obzvláště Bedřich (+1629) na Nálžovech, Neprachovech a Přešticích se pětkrát v letech 1599-1608 jmenuje jako hejtman prácheňského kraje.⁸⁶ Ze starobylých rodů se funkci krajského hejtmana nevyhýbali ani Talmberkové a Vartmberkové. Obzvláště Jindřich z Vartmberka na Zvířeticích a České Kamenici (+1604) sloužil v letech 1557-1597 nejméně šestkrát jako hejtman Litoměřického a Boleslavského kraje. Také Karel (+1612) na Skále (Hrubá Skála) a Rohozci (Hrubý Rohozec) opakovaně vystupuje ve funkci hejtmana za Boleslavský kraj.⁸⁷ Velkému počtu členů rozvětveného rodu Valdštejnů odpovídá i 24 zástupců v úřadu krajského hejtmana nejčastěji v Hradeckém kraje. Nejméně čtyřikrát se lze setkat s Adamem (+1615) na Žehušicích, Janem Kyšperským (+1599) na Jičíněvsi a Kyšpece a Janem (+1576) na Točníku a Toužetíně.⁸⁸ Opakovaný zájem o zastávání úřadu krajského hejtmana měli někteří členové starobylého rodu Říčanských z Říčan. Zcela výjimečné je mnohačetné vykonávání úřadu majiteli Kosovy Hory, Vrchotových Janovic a Hořovic v letech 1537-1616, více jak šedesátkrát.⁸⁹ Z rodů, které se postupně prodírají do popředí a získávají důležitější postavení, se mezi hejtmany objevují Lobkovicové, Smiřičtí a Slatové. Lobkovicové, včetně větví Hasištejnských a Popelů, se díky svému majetkovému rozptýlu objevují v desíti různých krajích, např. v Litoměřickém kraji se píší po důležitých centrech regionu Duchcovu, Střekově, Bílině. Smiřičtí ze Smiřic se objevují jako hejtmané v Kouřimsku, kde jim náležel Kostelec nad Černými lesy, v Boleslavsku Hrubá Skála a v Hradecku Náchod.⁹⁰ K těmto rodům na vzestupu náleží i Slatové z Chlumu a Košumberka. Hejtmany byli často majitelé Košumberka, např. v letech 1606-1616 jím byl šestkrát Diviš Lacembok (+1623).⁹¹

Hejtmany za panský stav reprezentují také majitelé Mladé Boleslavi Krajířové z Krajku, první se v soupisech objevuje Kunrát (+1572), vnuk stejnojmenného prvního majitele panství, a to v roce 1556 rok po smrti otce Arnošta (+1555). Krajským hejtmanem se

---

⁸⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 87-88; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 255.

⁸⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 88; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 255.

⁸⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 258.

⁸⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 89-90; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 257.

⁸⁹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 84-85; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 250-251.

⁹⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 79; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 238, 245-246.

⁹¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 85; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 252.

stal v roce 1572 i bratr Karel, který kvůli nemoci staršího Kunráta pečoval od roku 1565 o majetek sám. Po jeho smrti v roce 1577 se panství ujal bratr Adam (+1588) a následujícího roku vystupuje i on jako hejtman. Příklad Krajířů z Krájku pěkně dokládá častý postup majitelů, kteří se po získání majetku snažili přijetím hejtmanského úřadu demonstrovat změnu vrchnosti.⁹² Podobně se zachoval i od 1. 12. 1588 nový pán na Boleslavi, Bohuslav Jáchym Hasištejnský z Lobkovic (+1605), hejtmanského úřadu se ujal v roce 1590. Nahradil v úřadu Jiřího Hasištejnského z Lobkovic na Zásadce, který se psal po hradu, jež koupila jeho manželka Hedvika z Hazmburka (+1592). Kvůli finančním potížím v roce 1595 přiměl Bohuslav Jáchym město Boleslav k tomu, aby se vykoupilo a následně se zařadilo mezi města královská. Hrad se mu ovšem prodat nepodařilo, ten odkázal v roce 1605 své manželce Evě, rozené z Valdštejna. Úřad krajského hejtmana zastával celkem pětkrát, podruhé v roce 1596, následujícího roku, ve kterém odprodal část panství městu Boleslavi, a naposled v roce 1604, přičemž z úřadu odcházel necelých pět měsíců před smrtí.⁹³

V úřadu krajského hejtmana se také objevili členové významného rodu Berků z Dubé. Prvním hejtmanem se v roce 1551 stal Jan Kurovodský Berka z Dubé (+1582). Psal se po Bělé, která patřila Špetlům z Janovic, rodu, z něhož pocházela jeho manželka Eva, která v roce 1553 při dělení majetku získala zmíněnou Bělou. Po Janově smrti získal panství syn Aleš, který se hned v roce 1583 ujal poprvé úřadu krajského hejtmana a podruhé v roce 1588, dva roky poté, co mu císař Rudolf II. Bělou dědičně prodal. Po nešťastné Alešově smrti v roce 1599, zdělili majetek strýcové Bohuchval, Jiří, Václav a Jan Hovora, po narovnání zůstala Bělá pouze Bohuchvalovi, který se hned v roce 1600 zařadil mezi krajské hejtmany a do roku 1616 přijímá úřad ještě třikrát. Jako jeden z čelních představitelů stavovského povstání z obavy před trestem uprchl s králem Bedřichem ze země. Zpět se už nikdy nevrátil, zemřel v chudobě v Hamburku, kde se nakonec usadil. V roce 1621 byl odsouzen ke ztrátě hrdla, majetku a cti. Bělou koupil v roce 1622 Albrecht z Valdštejna.⁹⁴

Adam z Vartmberka, který převzal panství Hrubý Rohozec a Zvířetice po svém otci v roce 1543, se stal hejtmanem poprvé krátce poté v roce 1545. Za účast ve vzpouře v roce 1547 byl potrestán konfiskací části majetku a ponechanou část měl uvést v manství. Prodejem jiného majetku se mu podařilo v roce 1555 koupit Hrubý Rohozec zpět a v roce 1558 se také

---

92 P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 77-78; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 243.

93 A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 36, 37.

94 A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 23-24.

zнову objevil v úřadu hejtmána, potřetí pak v roce 1560, čtyři roky před smrtí.⁹⁵ Čtyřikrát ve funkci krajského hejtmána v rozmezí let 1599-1607 vystupoval i Karel (+1613), syn Adama, který se se svým bratrem Jaroslavem úspěšně soudil s matkou a jejím druhým manželem o Rohozec. Adamovi se podařilo v roce společně s Rohozcem získat zpět i Zvířetice, ale ty hned následujícího roku 1556 prodal svým strýcům, Jindřichovi, Abrahámovi a Janovi, z nichž Jindřich byl k roku 1593 doplněn do soupisu hejtmanů.⁹⁶

S Vartmberky zpřízněný rod Valdštejnů se mezi boleslavskými krajskými hejtmany objevil v osobě Jindřicha (+1579) v roce 1553. Umožnil mu to sňatek s Annou z Vartmberka, majitelkou krátce před tím v roce 1551 koupené Dobrovice. Jindřich funkci zastával ještě třikrát, naposledy v roce 1576. Hejtmanský úřad v roce 1599 a znovu v roce 1606 vykonával také Jindřichův syn Hynek (+1623) narozený z druhého manželství s Markétou z Lobkovic. Měl ještě staršího bratra Viléma Voka, ale ten zemřel v roce 1593, rok po dosažení dospělosti. Hynek z Valdštejna náležel k předním vzdělancům své doby, měl zálibu v umění a na Dobrovici zřídil i tiskárnu, pomocí níž publikoval nejen své spisy, ale i práci Václava Majrla, nelichotivě se vyjadřující o císaři Rudolfovi II. a Matyáši. Hynek i Majrle museli v roce 1616 předstoupit před císaře, tiskař Mizera, který spravoval tiskárnu, byl převezen do vězení na Pražský hrad. Nakonec vše skončilo omilostněním a tučnou pokutou. Hynek se také významně zapojil do stavovského povstání, za což jej odsoudili ke ztrátě všeho jmění, ten však vzal veškerou hotovost a i s manželkou Kristýnou a synem Jindřichem uprchl do Drážďan, kde ještě téhož roku 1623 zemřel. Prohlašovalo se, že byl otráven. Nešťastně zemřel i jeho syn Jindřich, v Drážďanech jej zastřelili na náměstí. Dobrovici koupil ještě v roce 1623 příbuzný Albrecht z Valdštejna.⁹⁷ Valdštejnové také často působili v hejtmanském úřadu v Hradeckém kraji. Nejdříve to byl v roce 1538 Albrecht z Valdštejna (+1541-1542). Psal se po zámku Bradlec, který v té době ještě vlastnil, prodal jej následujícího roku Mikuláši Trčkovvi z Lípy.⁹⁸ Na Hostinném od roku 1521 seděl Zdeněk z Valdštejna na Hořicích (+1525). Jeho syn Jiří (+1584) se prokazatelně v roce 1583 zařadil mezi hradecké hejtmany. Oženil se dvakrát a měl početné potomstvo, není proto divu, že z jeho třinácti synů se šest ujala stejného úřadu. Po Hostinném se v letech 1597 a 1599 jako hejtman psal Karel (+1604). Dalším bratrem zastávajícím úřad krajského hejtmána byl známý Hanibal z Valdštejna (+1622), muž velmi vzdělaný, rektor univerzity ve Frankfurtu. Po smrti bratra Karla

⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 201-202.

⁹⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 107-108; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 90, 93; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 258.

⁹⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 336.

⁹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 197.

vystupoval jako poručník, až do roztržky se svým bratrem Janem Kryštofem (+1616), která vedla v roce 1607 k nové smlouvě mezi bratry. Není bez zajímavosti, že Hanibal vzal na sebe úřad hejtmána v roce 1606, krátce po smrti Karlově a jeho bratr Jan Kryštof hned následujícího roku 1607, měsíc po uzavření nové smlouvy. Ta rozdělila Hostinné mezi oba bratry. Zatímco Hanibal měl s hospodařením potíže a uvázl v dluzích, a snažil se uhájit majetek tím, že dvakrát přešel na manželku Kateřinu, roz. z Dubé a Lipé. I když se podařilo částečně majetek sanovat, přece nakonec kvůli věřitelským nárokům v roce 1620 skončil ve vlastnictví Jana Bernarda z Fünfkirchenu. Jan Bernard o Hostinné přišel účastí ve stavovském povstání, tak se v roce 1628 panství dostalo Albrechtu z Valdštejna. Jan Kryštof, který vlastnil druhou polovinu Hostinného, ještě zastával třikrát úřad krajského hejtmána v letech 1606 až 1615. Následujícího roku zemřel bez nástupce, jeho část Hostinného se přes Magdalénu Bohdanecká z Hodkova, manželku Bartoloměje z Valdštejna (+1617), bratra Jana Kryštofa, dostal v roce 1628 Albrechtovi z Valdštejna. Hejtmánem byl v letech 1571-1596 čtyřikrát i další z bratrů Jan mladší (+1593) na Jičíněvsi a Kyšperku, který koupil v roce 1574. Z bratrů vykonával úřad hejtmána i Jindřich z Valdštejna (+1600), psal se po Olešnici, a také Vilém (+1595) na Heřmanicích, ten zastával funkci třikrát v letech 1578-1589. Z větve Lomnické byli hejtmány Vilém (+1557) v roce 1544 a syn Václav (+1579) v roce 1558, rok po rozdělení majetku mezi bratry, přičemž Václav převzal Lomnici. Hejtmánem byl také druhý Vilémův syn Zdeněk (+1574), který při dělení majetku v roce 1557 získal Štěpanice. Hejtmánský úřad vykonával opakovaně v letech 1565-1573.⁹⁹

Dalším předním panským rodem, který se v době předbělohorské i po ní ujímá úřadu boleslavského krajského hejtmána, jsou Novohradští z Kolovrat. V roce 1567 se ve funkci hejtmána objevuje Jáchym Novohradský z Kolovrat (+1600) na Košátkách. Majetek získal sňatkem se svou příbuznou Annou Bezdrůžickou z Kolovrat (+1590) a zastával významné úřady prezidenta komory a purkrabí karlštejnského. Jeho syn Jan (+1613) zastával úřad hejtmána v roce 1593. Jako hejtmán se psal také po Košátkách, i když toto panství v jeho rozsáhlém majetkovém komplexu náleželo k těm menším. Příslušel mu titul komořího, císařského rady, podčíšníka, zasedla na zemském i komorním soudu.¹⁰⁰

Často, sedmkrát, se před Bílou horou v úřadě objevil v letech 1544-1559 Zdeněk Meziříčský z Lomnice (+1566). Funkci krajského hejtmána mohl zastávat jako manžel

⁹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 215-217; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 89-90; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 257.

¹⁰⁰ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 30-31; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 247.

Markéty z Říčan, dědičky Ledče nad Sázavou.¹⁰¹ Jeho syn Jan držel Leděč pouze krátce od roku 1566 až do své smrti v roce 1569. Leděč nepřešla na Janovu manželku Johanku z Lípy, ale na manžela sestry Žofie, Jaroslava Trčku z Lípy (+1588). Přestože po něm zůstali dědici, získal Leděč od poručníků Burián Trčka z Lípy, koupil ji v roce 1590. Tento rytíř sám zastával jako majitel Lipnice nad Sázavou v letech 1549-1557 úřad čáslavského hejtmána za rytířský stav. Hejtmány krajskými za panský stav byli také jeho synové, nejdříve Maxmilián roku 1596 a snad i roku 1593. Od roku 1594 sám spravoval Leděč a vlastnil i Světlou nad Sázavou. Po jeho smrti v roce 1597 zdědil Leděč starší bratr Jan Rudolf, který ji následujícího roku prodal tchýni, Magdaleně z Lobkovic, rozené ze Salmu. Jako majitel Světlé nad Sázavou zastával úřad krajského hejtmána v roce 1605. Úřad krajského hejtmána vykonával i v kraji královehradeckém, kde mu patřilo rozsáhle panství Opočno.¹⁰²

Vlastnictví deskového statku opravňovalo majitele, jakožto plnohodnotného člena stavovské obce, k účasti na zemském sněmu. Zde se šlechtici poprvé mohli zapojit do významných rozhodnutí ovlivňujících chod celé země, rozšířit svůj obzor z lokálního, poněkud omezeného prostředí svého panství na nejvyšší celostátní úroveň. Krajští hejtmáné mohli zastávat svůj úřad právě díky držbě takového statku, proto nemohli být vylučováni ze zasedání zemského sněmu. Soupisy přisedících komorního soudu publikované Petrem Marešem a disertační práce téhož autora o přisedících zemského soudu dávají možnost posoudit z personálního hlediska souvislost mezi předními předbělohorskými soudními institucemi a úřadem krajského hejtmána.¹⁰³ Vztahu komorního soudu a krajských úřadů si velmi obšírně všímá i B. Rieger, ale zajímají jej předně oblasti, ve kterých byla krajská hejtmanství soudu podřízena. Poukazuje na úlohu nejvyššího hofmistra, jakožto, v případě nepřítomnosti krále, předsedajícího komorního soudu, kterému podléhala i agenda krajských úřadů, a to zvláště ve spojitosti s dohledem úřadů nad královskými městy. Konkrétní osoby objevující se v personálu komorního soudu a jejich případné rekrutování z řad krajských hejtmánů ponechává stranou. B. Rieger dále zmiňuje roli komorního soudu při sestavování návrhu osob vhodných pro zastávání úřadu krajského hejtmána. Každoroční předkládání takového návrhu nejvyššímu zemskému úřadu prokazují prameny prokazatelně zatím do roku 1752.¹⁰⁴ Zmíněné práce P. Mareše však přinášejí detailní informace o kariérním postupu

---

¹⁰¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 81.

¹⁰² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 90-100; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 88-89; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 256.

¹⁰³ P. MAREŠ, *Soupis přisedících komorního soudu*, s. 31-32 a 38-166; P. MAREŠ, *Zemský soud větší*, s. 128-449.

¹⁰⁴ B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 174-175, 225-232.

těchto přisedících, včetně jejich případném podílu na krajské správě. Z existujících soupisů zachycujících přisedící předbělohorského komorního soudu jasně vyplývá, že počátek úřední kariéry šlechtice mohl souviset se jmenováním za relátora usnesení zemského sněmu. Tito panovníkem vybraní šlechtici byli pověřeni doručit usnesení k zápisu do zemských desk, a tím zajistit jejich závaznost. Mezi přisedícími z panského stavu se v letech 1527-1619 vystříдалo 167 šlechticů, z nichž 121 zastávalo funkci krajského hejtmana, což představuje 72,5 %, přičemž relátory bylo jmenováno 140 osob, což činí 83,8%. Mezi relátory se také objevují šlechtici, kteří působili v jiných institucích, např. jako přisedící zemského (27,5 %) či apelačního soudu (6 %), nebo je panovník pověřil zatupováním např. ve úřadu lužického zemského fojta, hejtmana Opolska a Ratibořska či hejtmana pražských měst (17,4 %). Relátorem se stával šlechtic převážně krátce před jmenováním za krajského hejtmana, a to většinou téhož nebo následujícího roku.

První předbělohorská etapa vykazuje při obsazování úřadu krajského hejtmana vliv zavedené tradice z předcházejícího vývoje. Uvazují se do něj představitelé nejbohatších a nejváženějších rodin jako jsou Rožmberkové, páni z Hradce, páni z Dubé, ze Švamberka, z Pernštejna, z Kolovrat, z Valdštejna aj. Přes určitou nechuť a nelibost je k tomu nutila povinnost zakotvená v zemských zřízeních, ujmout se úřadu alespoň na rok. Zkušenosti krajského hejtmana znamenali dobrou průpravu pro přisedícího komorního soudu nebo v menší míře zemského soudu. Zcela výjimečně se s nimi lze setkat u apelačního soudu, což bylo způsobeno profesním charakterem apelačního soudu, v jehož řadách směli od samotného počátku působit jedině osoby s právnickým vzděláním.

4. 2 Období 1631-1713

Pobělohorské období tvoří druhou a třetí etapu posuzování podílu nejbohatších šlechticů na zastávání funkce krajského hejtmana. První vymezují léta 1631-1713, mezník 1631 je dán dochovanou pramennou základnou se soupisy krajských hejtmanů, přičemž před rokem 1641 jsou k dispozici pouze dva kompletní soupisy, právě na rok 1631 a 1632. K roku 1640 prameny poskytují pouze sedm jmen, souvislá řada hejtmanů začíná až rokem následujícím. Rok 1713 byl zvolen jako předěl z důvodu redukce krajů, ke kterému došlo v roce 1714. Pokud by se tato skutečnost nezohlednila, neodpovídal by počet největších panství v kraji. Druhý úsek zahrnují léta 1714-1751, vymezená zmíněnou reformou krajů a rokem, kdy byli hejtmané naposledy vybíráni podle tradičních zásad, podle níž v čele kraje

stáli dva hejtmané, jeden z panského a druhý z rytířského stavu. Od 23. 1. 1751 byla také opuštěna podmínka usedlosti v kraji, hejtman musel sídlit ve vykázaném krajském městě a nejrozsáhlejší regiony se rozdělily na dva podíly, později nazývané kraje.

Kriteria pro stanovení největších panství v kraji se našla pro první časový úsek v údajích o počtu osedlých v berní ruce.¹⁰⁵ Pro druhý úsek pak posloužily informace v tereziánském katastru, které časovou blízkostí vztahují ke konci sledovaného období.¹⁰⁶ V tereziánském katastru se sice pracuje místo osedlého s novou jednotkou hospodáře doplněnou o rozdělení půdy podle bonity, přesto však nově užitá metoda umožnila získat potřebný přehled o velikosti statku. Pro analýzu posouzení účasti největších vlastníků na vedení krajské správy v druhém a třetím období posloužil výběr pěti největších panství v kraji. Mimo selekci samozřejmě zůstala jednak panství patřící městům, stejně byly vyřazeny církevní statky, statky spravované císařem a ostatními členy panovníkovi rodiny. K panstvím tohoto typu se přiřadil i pozemkový majetek v držení cizích vládnoucích rodů. Stejně bylo postupováno i u statků, které desítky let nepatřily šlechtě, popřípadě je měla pouze v zástavním držení. U dvou krajů, Bechyňska a Prácheňska, musel být navíc výběr upraven vyloučením statků Eggenberků a Schwarzenberků. Důvodem tohoto kroku bylo zabránit přílišnému zkreslení získaných výsledků. Ve zmíněných regionech měly obě šlechtické rodiny zcela výjimečné postavení. Dědickými nároky získali někdejší obrovské panství Rožmberků nejdříve Eggenberkové a po jejich vymření Schwarzenberkové. V Bechyňsku do vybraného celku spadaly tři statky těchto držitelů a v Prácheňsku dokonce všech pět, proto bylo nezbytné nahradit je následujícími pěti patrimonii. K tomuto kroku mohlo být přikročeno také z toho důvodu, že žádný z členů těchto rodů nikdy nezastával úřad krajského hejtmana. Z archivního materiálu také vyplývá, že nezáměr o vedení kraje projevovalo více reprezentantů pobělohorských šlechtických rodů, zvláště cizího původu. Tento zamítavý postoj zaujímali většinou držitelé rozsáhlých statků získaných za zásluhy ve vojenských službách na straně císaře (Piccolomini Gallas, Buquoy, Marradas).

V souladu s pramenným materiálem se panství rozčlenila do čtyř skupin označených písmeny abecedy „a“ až „d“. Pod písmenem „a“ vystupují největší statky o velikosti nad 1000 osedlých/hospodářů, statky v rozsahu 500-999 tvoří skupinu „b“. Pod nimi skupina

¹⁰⁵ Karel DOSKOČIL (zprac.), *Berní rula – Popis Čech r. 1654*, 1. díl, Praha 1953; Karel DOSKOČIL (zprac.), *Berní rula – Popis Čech r. 1654*, 2. díl, Praha 1954.

¹⁰⁶ Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Rustikál (kraje A – CH)*, sv. 1, Praha 1964; Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Rustikál (kraje K – Ž)*, sv. 2, Praha 1966; Pavla BURDOVÁ – Dagmar CULKOVÁ – Eliška ČÁŇOVÁ – Marie LIŠKOVÁ – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Dominikál*, sv. 3, Praha 1970.

„c“ zahrnuje statky ve velikosti 200-499 a poslední skupinu „d“ tvoří statky nejmenší s počtem osedlých/hospodářů pod číslem 199.

Bechyňský kraj, jak již bylo uvedeno, náležel k největším krajům s rozlehlými panstvími. Toto specifikum bylo důsledkem předcházejícího historického vývoje, které přineslo soustředění největších statků v rukou několika šlechtických rodů. V kraji se nacházelo 135 panství, podle výše vytyčených kritérií 3 panství náležely do skupiny „a“ (2,2 %), 2 do skupiny „b“ (1,5 %), 11 do skupiny „c“ (8,1 %) a zbývajících 119 do nejmenší skupiny „d“ (88,2 %). Všechna tři největší panství byla ve šlechtických rukou. Velké majetky se také nacházely v držení církve. Kromě starobylé Zlaté Koruny a Vyššího Brodu k nim přistupovala i arcibiskupova Červená Řečice a rozsáhlý církevní majetek vlastněný v Českém Krumlově, Třeboni, Týně nad Vltavou. Nezanedbatelný podíl na majetku kraje náležel královským městům v čele s Českými Budějovicemi, Tábořem, Pelhřimovem a Soběslaví.

Ve zmíněném Bechyňském kraji po vyřazení největšího dominia Českého Krumlova od roku 1620 v držení Eggenberků, zůstala panství, která ve dvou případech reprezentovala panství kategorie „a“ a tři kategorie „c“. Vlastnictví dvou dalších velkých majetků Nové Hradce (a) a Rožmberk (c) zakládalo nárok jejich majitelů, potomků vrchního velitele císařské armády Karla Bonaventury Buquoye (+1621), na vykonávání hejtmanského úřadu, ale nikdy této možnosti nevyužili. Jejich pozice, stejně jako u ostatních představitelů významných katolických rodů, umocněná zásluhami v boji jak proti povstalým stavům, tak v pokračujícím dlouholetém válečném konfliktu, předurčovala významnější vojenskou či dvorskou kariéru.¹⁰⁷ První a čtvrté panství v pořadí spravovali představitelé rodu Slavatů, významnější Jindřichův Hradec vlastnil známý Vilém Slavata (+1652), druhé, Novou Bystřici, spravoval od roku 1626 až do smrti v roce 1657 jeho syn Pavel Adam. Přestože Slavatům díky císařově přízni náleželo, tak jako dříve Rožmberkům, na sněmu a ve všech úřadech první místo po knížatech, nepohrdl Pavel Adam službou bechyňského krajského hejtmána, kterou v letech 1641-1644 zastával s domicilem právě na své oblíbené Nové Bystřici. V letech 1650-1651 opětovně působil v tomto úřadu, tentokrát se však psal po Kardašově Řečici.¹⁰⁸ Po jeho smrti v roce 1657 zdědili rozsáhlá panství synovci Ferdinand Vilém (+1673) a po něm Jan Jiří (+1689). Oba zastávali v době, kdy přejímali majetek, úřad zemského sudí či nejvyššího dvorského sudí, stáli již z kariérního hlediska výše a návrat do nejnižšího úřadu správy by mohl být

¹⁰⁷ Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – František STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001, s. 44-47.

¹⁰⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol.; NK – ORST, sign. XVII D 46, nefol.

považován za újmu na prestiži. Ze Slavatů se již nikdo nestal bechyňským krajským hejtmanem a na tradici nenavázali ani manželé dědiček z rodu Černínů, Gätzů či Fünfkirchenů.¹⁰⁹ Bechyni, páté panství v pořadí, vlastnili Šternberkové. Získali ji od Petra Voka z Rožmberka koupí v roce 1596. Na rozdíl od něj se představitelé tehdy nejbohatší větve Šternberků mezi hejtmany neobjevují. Adam (+1623) v době získání Bechyně měl již kariéru rozběhnutou v Praze u zemského soudu, v letech 1581-1599 se stal hejtmanem Nového Města pražského, pak nejvyšším sudím dvorským, poté do roku 1603 zemským sudím a do roku 1608 nejvyšším komorníkem. Kariéru završil v letech 1610-1619 jako nejvyšší purkrabí.¹¹⁰ Svou roli mohla sehrát i nebezpečná situace v době válečného konfliktu, na kterou v Praze v roce 1648 nešťastně doplatil František Matyáš. Jeho děti směřovaly do vyšších úřadů nejen díky svému urozenému původu, ale i nabytému právníckému vzdělání, ty je odvedly od služby v regionu.

Soupisy hejtmanů pro toto období naznačují, že úřad hejtmanů za panský stav v bechyňsku zastávali majitelé menších statků zařazených do skupiny „d“. Mezi nimi převažovali členové novodobě povýšené šlechty, či po Bílé hoře příslé cizí rody. Objevuje se sice i zástupce tradiční staré české šlechty, Jan Maxmilián z Talmberka na Černovicích (+1697), ale v této době již bohužel zchudlé. Černovice, po kterých se jako hejtman kraje v letech 1681-1682 psal, získali Talmberkové dědictvím po Kateřině z Talmberka (+1672), provdané za Martina Jindřicha Paradis de la Saga (+1668). Původně korutanský panský rod přišel do Čech s osobou Jakuba Jindřicha (+1638). Za své zásluhy v císařském vojsku tento důstojník v roce 1623 koupil panství Černovice a Kamenici nad Lipou. Panství Černovice po něm převzal syn Martin Jindřich, manžel výše uvedené Kateřiny z Talmberka, který se v roce 1659 ujal funkce hejtmana Bechyňského kraje. Panství zdělila vdova Kateřina z Talmberka (+1672) a po ní její bratr Vilém Václav z Talmberka (+1678). Od něj přechází Černovice v držení syna, již zmíněného krajského hejtmana Jana Maxmiliána. Jeho syn Václav Vilém zemřel rok po svém otci a Černovice přešli na jeho manželku Marii Eleonoru Paradisovou, ta však statek obratem prodala Kryštofu Karlovi Voračickému z Paběnic. Atraktivitu úřadu krajského hejtmana pro tuto vrstvu šlechticů dokládá ta skutečnost, že i František Bernard Paradis na Nové Včelnici, synovec Martina Jindřicha Paradisa zastával v letech 1698-1702 a opět v letech 1704-1708 funkci krajského hejtmana v Bechyňsku. Hejtmanem byl v letech 1686-1697 a znovu v roce 1704 také zmíněný Kryštof Karel Voračický z Paběnic. Jako

---

¹⁰⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze III*, s. 162.

¹¹⁰ František ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských*, s. 165 a F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 372.

hejtman se však psal po Božejově. Z téhož rodu byl také bechyňským krajským hejtmanem v letech 1709-1711 František Leopold Voračický z Paběnic na Myslkovicích.¹¹¹

Boleslavský kraj tvořila z 90,6 % malá panství skupiny „d“ (77 panství) a z 9,4 % skupiny „c“ (8 panství). Z větších měst lze uvést Mladou Boleslav a Nymburk. V regionu se také nacházely církvi patřící majetky, mezi nejdůležitější náleželo poutní místo Stará Boleslav. Boleslavský kraj vykazuje podobné rysy jako kraj předcházející. V kraji se sice nenachází ani jedno panství skupiny „a“, všech pět se řadí do kategorie „c“, nicméně stejně jako v Bechyňsku ovlivnila držbu existence rozsáhlého dominia kdysi významného rodu Rožmberků, tak v Boleslavsku poznamenaly vlastnictví statků důsledky stavovského povstání a následného válečného konfliktu. Zde stěžejní roli sehrála osoba Albrechta z Valdštejna a rozdělení jím získaných majetků. Největší panství Hrubý Rohozec od roku 1628 náleželo šlechtickému rodu Des Foursů. Nejprve jej v léno od Albrechta z Valdštejna získal za službu v čele jízdního pluku císařské armády Mikuláš Des Fours. Po chebské vraždě v roce 1634 císař držení Rohozce potvrdil a pozměnil v dědičné. Mikulášův syn Albrecht Maxmilián (+1683) našel zalíbení ve vojenské kariéře, sloužil v císařské armádě. Pečlivě se také staral o zděděný majetek a účastnil se také zasedání komorního a dvorského soudu. Císařova velkorysost k otci Mikulášovi vyjádřená bohatým obdarováním zahrnovala i jiné statky a panství, mezi nimi i Malou Skálu. Ta v roce 1697 při dělení majetku připadla Václavu Matyáši (+1710), druhému synovi Albrechta Maxmiliána. Zakladatel maloskalské větve Des Foursů v letech 1704-1709 zastával funkci boleslavského krajského hejtmana. Jeho starší bratr Albrecht Maxmilián (+1732), hlava rodu a majitel Rohozce, měl sice dobrou výchozí pozici pro významnou kariéru u dvora, dosáhl jmenování tajného rady, ale před dalším vzestupem, obrátil svou pozornost na správu svých statků, které úspěšně rozšiřoval. V tomto poněkud zamítavému postoji k zastávání jakéhokoli úřadu, lze možná vidět i neochotu vzít na sebe únavnou, instrukcemi a panovníkovými nařízeními stále náročnější službu krajského hejtmana omezující svobodné konání samostatného, nezávislého hospodáře.¹¹²

Druhý a třetí největší pozemkový majetek náležel Gallasům. Panství Liberec a Frýdlant, odňaté Valdštejnovi, daroval v roce 1634 císař za věrné služby Janu Matyáši Gallasovi (+1647). Politickou prozíravostí získané majetky prodělaly do konce třicetileté

---

¹¹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze* IV, s. 184, 280 a 306; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1659, 1681, 1682, 1698-1702, nefol.

¹¹² Blíže Marie MŽYKOVÁ – Harald SKALA, *Des Fours. Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo*, Praha 2012, s. 21-43, 51-57, 85-87 a Petr Weiss, *Hrubý Rohozec a rody Des Fours a Des Fours Walderode*, Nymburk 2012, s. 2-6.

války obsazením nepřátelskými vojsky značné škody. Město Liberec vyhořelo a Janem Matyášem vyjednané placení pravidelných dávek švédskému veliteli obyvatelstvu alespoň trochu ulehčilo v tíživé situaci. Jan Matyáš zemřel ještě před skončením války a jeho nezletilí synové starší František Ferdinand (+1697) a mladší Antonín Pankrác (+ 1695) převzali dědictví do společné správy až v roce 1659. Soudržnost bratrů dokresluje nejen jejich společná kavalírská cesta, ale i snaha držet v nedůlu české i tridentské statky. Vojenská kariéra a nekontrolovaný soukromý život přivodil Antonínu Pankráci velké finanční problémy, které ho donutily odprodávat svůj podíl na majetku, opustil Čechy a odešel za svým synem Filipem Františkem (+1730) do Slezska, který dosáhl významného postavení zemského hejtmana vatislavských biskupů v knížectví Niském. Starší František Ferdinand odkoupil Antonínovi podíly na Frýdlantu i Liberci a majetek od roku 1674 spravoval sám. František Ferdinand stejně jako jeho otec i bratr prodělal vojenskou kariéru, měl, stejně jako bratr vlastní pluk. Jeho zaměření se však neomezovalo pouze na tuto oblast, v mládí prošel univerzitním vzděláním, vystudoval v Praze filozofii. Jeho zájem v tomto směru dokládají styky s významnými představiteli umění a vědy té doby. Nezanedbával i svěřené statky, o které se staral a rozmnožoval. Stejně jako Albrecht Maxmilián Des Fours, ani František Ferdinand Gallas příliš neprohrál po kariéře úředníka, možná proto jej nenajdeme ani v nejnižším článku představovaném krajskou správou, ani v dvorské službě. Jeho syn a dědic Jan Václav (+1719) naopak započal své působení v roce 1694 jmenováním komorníkem. Své schopnosti nabyté studiem práv, uplatnil především v diplomacii. Působil jako velvyslanec v Londýně, Haagu, Římě (1705-1718), dosáhl také na titul místokrále vévodství limburského (1709). Vrchol jeho kariéry bezesporu znamenalo jmenování neapolským místokrálem v roce 1719, bohužel ve funkci umírá po 19 dnech. Aktivita ve vysoké diplomacii jej však neodradily účastnit se v Čechách zasedání zemského soudu a v roce 1709 zastávat úřad nejvyššího zemského maršálka.¹¹³ Nepřekvapí tedy, že jej mezi krajskými hejtmany Boleslavska nenalezneme.

Velikostí se Hrubá Skála řadí na třetí místo mezi panstvími v Boleslavsku. Valdštejnům ji získal Albrecht využívající příbuzenskou vazbu s posledním členem rodu Smiřických nevyhlášeným Janem Jindřichem (+1630). Po rozchvácení Albrechtova obrovského majetku připadla Hrubá Skála jeho strýci Maxmiliánovi z Vladštejna (+1655), synu Adama z Valdštejna (+1618), jako náhrada za ztracenou berni. Panství s městem Turnovem trpělo obsazením švédskými i císařskými vojsky. Po Maxmiliánovi se dědictví ujal

---

¹¹³ Blíže Vladimír TREGEL – Petr WEISS, Gallasové a Clam-Gallasové v severních Čechách, Nymburk 2011, s. 2-6.

krátce syn Ferdinand Arnošt (+1656). Jeho právnické vzdělání mu umožnilo prodělat zajímavou kariéru. Bezesporu se těšil z císařovy důvěry, o čemž svědčí účast při jednáních o vestfálském míru, což mu společně s odborností otevřelo cestu do křesla předsedy apelačního soudu (1650), následujícího roku je nejvyšším sudím zemským a v roce 1652 nejvyšší zemský komorník a místodržitel. Jeho brzká smrt v roce 1656 zastihla syny v nezletilém věku, správy majetku se ujala matka Marie Eleonora z Rottalu. Tvrdá regentská vláda matky však vyústila ve vzpouru poddanského venkovského obyvatelstva, tíživou situaci se podařilo zažehnat díky podpoře turnovských měšťanů. Nástup syna Arnošta Josefa (+1708) po dosažení zletilosti v roce 1674 poměry uklidnilo, ale za jeho syna Františka Antonína Josefa (+1722) se situace opět vyostřila.¹¹⁴ Majitelé Hrubé Skály se aktivně nepodíleli na vykonávání krajské správy. V tomto úřadu se však objevili majitelé Rožďalovic. Nejdříve Rudolf (+1649), starší bratr zmíněného Maxmiliána na Hrubé Skále se k roku 1632 uvádí jako krajský hejtman. Po něm se ve funkci hejtmana objevil v roce 1686 Rudolfův příbuzný Vilém Leopold (+1691), další majitel Rožďalovic. Po Rožďalovicích se jako hejtman v roce 1699 psal i jeho starší bratr Ladislav Oktavián (+1718). Posledním majitelem Rožďalovic, který zastával úřad krajského hejtmana, byl Jan Václav z Valdštejna (+1731), nejmladší syn zmíněného Viléma Leopolda.¹¹⁵

Čtvrté největší panství v Boleslavsku, Kost, jehož vlastnictví činilo nárok na zastávání úřadu krajského hejtmana, náleželo Černínům. Podíváme-li se konkrétně na majitele hradu, vidíme od roku 1637 mezi nimi Heřmana Černína (+1651), předního šlechtice v zemi, vždy věrného císaři a katolické víře. Pozoruhodný až dobrodružný život lemovaný úspěchy na diplomatické i politické scéně svědčí o velkých Heřmanových schopnostech. Nicméně i tento šlechtic v roce 1629 zastával úřad hejtmana Litoměřického a v roce 1631 Žateckého kraje. Hvězdná kariéra, ani obrovský majetek nemohl vyvážit fakt, že Heřman ani s jednou ze svých tří žen neměl dědice, a proto odkázal vše prasnovci Humprechtu Janu Černínovi (+1682). Jeho kariérní postup naznačovalo již působení ve Vídni, od roku 1650 zastával funkci komořího u budoucího císaře Leopolda I. V následujících letech stejně jako jeho prastrýc působil v diplomatických službách. Kontakt s umělecky vyspělými Benátkami, ovlivnili jeho sběratelskou činnost obrazů tamějších mistrů. Získané akvizice zamýšlel umístit do budovaného paláce na Hradčanech v Praze, v jehož stavbě pokračoval syn Heřman Jakub (+1710). I on pokračoval v započaté tradici a stal se vyslancem ve Varšavě. Po jeho smrti

---

¹¹⁴ Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640-1740*, Praha 2013, s. 592-703.

¹¹⁵ J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 702.

finanční potíže vedly v roce 1738 k prodeji Kosti rytíři Václavu Kazimírovi Netolickému z Eisenberka (+1760).¹¹⁶

Ve srovnání s Bechyňským krajem v Boleslavském se v úřadu krajského hejtmana za panský stav neobjevil ani jeden vlastník pěti největších panství v kraji, převažují stejně jako v Bechyňsku držitelé menších statků, zařazených do kategorie „d“. Nalézají se mezi nimi hlavně povýšené původně české rytířské rody Špetlové z Janovic, Bubnové z Litic, Kapounové ze Svojkova. Ze třinácti panských rodů vykonávajících úřad krajského hejtmana šest přišlo z ciziny a během třicetileté války koupěmi výhodných konfiskátů získalo deskové statky, ale i povýšení do panského stavu. K takovým rodům patřili Morzinové, páni z Lisova, z Walmerode, Hartmanové z Klarštejna, výše zmínění Des Foursové, či Schützové z Leipoldsheimu.

Mezi českými rody se v roce 1631 objevil v úřadu boleslavského krajského hejtmana i poslední mužský člen panské větve Špetlů z Janovic Dětrich (+1640), který se psal po vyženěné Liblici. Opakovaně se v letech 1640-1698 ujímali hejtmanské povinnosti dva páni z Bubna, majitelé Března. Nejdříve to byl do panského stavu povýšený Kunata Jaroslav (+1684), a pak jeho syn Adam Maxmilián. Jak již bylo uvedeno výše, každoroční potvrzování hejtmanů s možnou rezignací po pěti letech zavedenou od druhé poloviny 17. století přineslo oproti předcházejícímu období s charakteristickým opětovným zastáváním úřadu s roční přestávkou, dlouhodobější držení úřadu v nepřetržitém časovém úseku. Z cizích rodů se s více zástupci z jedné šlechtické rodiny ve funkci krajského hejtmana vyskytli páni z Lisova. První se hejtmanského úřadu ujal v roce 1643 Jan. Pocházel z Braniborska a díky své statečnosti v bitvě u Nördlingen (1634), dosáhl následujícího roku povýšení do stavu svobodných pánů, byl také c. k. nejvyšším velitelem Chebu.¹¹⁷ V roce 1642 koupil Nový Stránov. Uvázáním se v hejtmanský úřad, krátce po získání statku, navázal na obvyklou tradici, která měla nejen upozornit na nového majitele, ale zdůraznit i jeho snahy začlenit se právoplatně do správy regionu. Pro výkon úřadu v bouřlivém válečném období jeho bohaté vojenské zkušenosti jistě znamenaly ceněnou výhodu. Krajským hejtmánem se stal v letech 1680-1684 i jeho syn Rudolf Adam (+1685), c. k. skutečný komorník. Krajským hejtmánem se v letech 1650-1652

---

¹¹⁶ Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ (eds.), Heřman Jakub Černín. Na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalířská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska, Praha 2014, s. 33-66.

¹¹⁷ Povýšen byl 2. 10. 1635, viz Adalbert Ritter KRÁL von Dobrá Voda, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Erleitungen, Wappen und Wappenverbesserungen des grosanten Adels der Böhmischen Krone mit Quellen und Wappen-Nachweisen, Prag 1904, s. 145 Dále A. KRÁL, Der Adel).

a 1654 uvolil být i Pavel Morzin (+1688), dědic Vrchlabí, Kuncberku a jiných statků po bratru Rudolfovi, kterému je přinesla úspěšná vojenská kariéra.¹¹⁸

Čáslavský kraj tvořily panství a statky pouze skupiny „c“ a „d“, přičemž naprosto převažovaly malé statky skupiny „d“ (95,9%). Mezi nimi vystupovala důležitá města Německý (Havlíčkův Brod), Kutná Hora, Čáslav, Jihlava. Z církevních majetků zde byly významné kláštery Želiv, Sedlec a majetky kutnohorských jezuitů. Specifický rys tohoto kraje představovalo značné množství svobodníků.

Z pěti největších panství dvě se řadí do skupiny „c“ a zbývající tři do skupiny „d“. Nejrozsáhlejší z nich Polná náležela od roku 1623 Karlovy z Ditrichštejna, olomouckému biskupovi (+1623). Karel odkázal veškerý svůj majetek i knížecí titul strýci Maxmiliánovi (+1655). Nepřekvapí proto, že z tohoto významného a i o statky v zahraničí bohatého rodu nikoho nemohla zaujmout myšlenka zastávat úřad krajského hejtmana, i když v předbělohorském období jeden z předcházejících majitelů Karel z Valdštejna hejtmanem v roce 1539 byl. Druhé největší panství Ledec nad Sázavou daroval panovník v roce 1636 za prokázané služby Adrianovi svobodnému pánu z Enckefurtu, tento původem bavorská šlechtic se ukázal být nejen dobrým vojákem, ale i schopným hospodářem. Přes ještě po Trčcích vážnoucí dluhy se mu nakonec podařilo majetek konsolidovat a synu Janovi Ferdinandovi rozmnožený předat. Jan Ferdinand z Enckefurtu panství v roce 1677 prodal hraběti Michaelu Osvaldovi z Thunu (+1694), po něm následovaly dcera Eleonora Barbora provdaná kněžna z Lichtenštejna a Marie Magdalena hraběnka Serenyová; od roku 1708 do roku 1723 byla Polná v držení Lichtenštejnů. Jediní, kdo z těchto držitelů mohli stát o funkci krajského hejtmana, byli Enckefurtové, ale ti tuto vidinu nepovažovali za náležitě lákavou. Chotěboř, třetí největší panství, zabrané, stejně jako Ledec, Trčkům, dostal v roce 1636 darem od císaře Ferdinanda II. za obžalovací spis proti Albrechtovi z Valdštejna a právě Trčkovi Jaroslav Sezima Rašín z Rýzmburka. Po dvou letech převzal panství po smrti otce starší syn Rudolf Karel, který se v letech 1650-1651 a 1657 ujal úřadu krajského hejtmana. Neměl ale žádného potomka, proto Chotěboř připadla sestrám Aleně Elišce, Rozině Kateřině a Anně Žofii, ty však majetek již v roce 1662 prodaly Marii Elišce hraběnce z Vrbna a přes ni se dostal v roce 1683 do rukou Vchynských (Kinských). Ani jeden z manželů uvedených žen se však k vykonávání úřadu krajského hejtmana neodhodlal.¹¹⁹ Zadlužené panství Střítež prodalo v roce 1625 město Jihlava Janu Heidlerovi z Bukové a po smrti jeho syna Arnošta Ferdinanda

¹¹⁸ NK – ORST, sign. XVII D 46, , zápisy z let 1642-1698, nefol.

¹¹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 292-293.

v roce 1683 dědictvím přešlo na Antonína Pachtu z Rájova. Tato šlechtická rodina vlastnila Střítež až do roku 1725, žádného jejího vlastníka však mezi krajskými hejtmany nezaznamenáváme. Žehušice, v pořadí páté největší panství, náležely od roku 1598 Adamovi staršímu z Valdštejna (+1615). Po něm následoval Burian Ladislav (+1645), který se věnoval vojenské kariéře. Synové v době jeho smrti ještě nedosáhli dospělosti, teprve v roce 1659 nejstarší Maxmilián Adam (+1706) převzal Žehušice a hned následujícího roku se jeho jméno objevilo mezi hejtmany Čáslavského kraje. Dodržel tak zažitou zvyklost působit ve funkci krajského hejtmána co nejdříve po převzetí získaného statku a navázal i na rodinnou tradici zastávání hejtmanského úřadu započatou v předbělohorské době Adamem z Valdštejna. Finanční problémy však v roce 1661 přinutily Valdštejny prodat panství Žehušice Michaelovi Osvaldovi Thunovi (+1694).¹²⁰ Tentýž šlechtic získal kromě jiných statků koupí o šestnáct let později druhý největší statek v regionu Ledec nad Sázavou.

Úřad krajského hejtmána jako v předešle uvedených krajích zastávali majitelé menších statků přiřazených do skupiny „d“. Na rozdíl od Boleslavska však jsou to představitelé českých rodů. Po Herálci se psal v roce 1643 zastávající hejtmanský úřad Vilém Václav ze zchudlého panského rodu Talmbereků. Hejtmánem se zřejmě stal nedlouho po sňatku s Evou, roz. Malovcovou z Chýnova, ovdovělou hraběnkou ze Solmsu, které náležela část panství. V tradici předbělohorského období v zastávání úřadu krajského hejtmána pokračoval příslušník rodu Robnhápů ze Suché, ale nyní již za panský stav. Ferdinand se ujal úřadu hned v roce povýšení do panského stavu roku 1644 a setrval v něm nepřetržitě do roku 1649, opětovně se stal hejtmánem v letech 1652-1656 a 1665 až do své smrti v roce 1674, psal se po hradu Lichtenburku součástí panství Lichnice, které rodu patřilo již od roku 1555. Krajským hejtmánem byl v letech 1675-1679 Karel Leopold hrabě Caretto Millesimo, zakladatel české větve rodu. Kromě statků v západních Čechách mu díky manželce Barboře Eusebii ze Žďáru připadlo panství Golčův Jeníkov, dále vlastnil Vilémov, Habry, Svojetín a jiné statky. Karel Leopold nehospořil příliš dobře, majetek převzali věřitelé, a syn prodal majetek Filipovi hraběti z Archu.¹²¹

V rozsáhlém Hradeckém kraji se nacházelo 84 panství skupiny „d“ (83,1 %), 13,9 % (14) skupiny „c“ a 3% zahrnovala 3 panství skupiny „b“. Kraj utvářela i velká královská věnná města Hradec Králové, Dvůr Králové, Trutnov, Jaroměř a Nový Bydžov. Nalézaly se zde také církevní statky Žireč, Kostelec nad Orlicí, Miličevy, Smidary a Žaclěb. Z největších

---

¹²⁰ A. SEDLÁČEK, Hrad, zámek a tvrz XII, s. 307.

¹²¹ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1652-1665 a 1675-1679, nefol.

pěti panství dvě náleží do skupiny „b“ a tři do skupiny „c“. Majetková struktura byla ovlivněna rozdělením konfiskací zabaveného Trčkovského majetku. Největší panství Opočno připadlo šlechtickému rodu Colloredo, kteří sice do Čech přišli již v 16. století, ale až získání tohoto rozsáhlého panství v roce 1635 (dědičně od roku 1636) jim umožnil přesídlit do Čech natrvalo. Bratři Rudolf (+1657) a Jeroným (+1638) získali majetek, který trpěl během třicetileté války obsazením švédskými vojsky. Rudolf vynikal nejen na vojenském poli, ale dařilo se mu dále rozšiřovat pozemkový majetek, nemalý příjem mu přicházel z panství maltézských rytířů, jehož velkopřevorem byl. Opočenský fideikomis, jenž zřídil, a ostatní majetek odkázal s povolením svobodného kšaftování od papeže a císaře synovci Ludvíkovi (+1693). Ludvík s pomocí svého strýce začal budovat kariéru u vídeňského dvora, nicméně významnější funkce zastával až v pozdějším věku. I jemu se dařilo rozšiřovat vlastnictví o další statky v Čechách. Zůstavil po sobě pouze dceru Marii Antonii provdanou Montecuccoli. Zásady fideikomisu jí zabránily zdědit Opočno, to získal Jeroným Colloredo-Waldsee (+1726) z další větve rodu. Jeroným se stejně jako jeho předchůdci na Opočno zřídkakdy zdržoval, funkce nejvyššího dvorského sudí, účast na sněmech, činnost zemského hejtmana na Moravě a generálního hejtmana mu v tom bránila. Stejně jako v případě ostatních aristokratů ať českého či cizího původu i pro Colloredy rozsáhlý majetek v Čechách sloužil jako zázemí poskytující finanční prostředky pro vedení kariéry u dvora nebo ve vojsku.¹²² Druhé největší panství v kraji Náchod se stejně jako předešlé Opočno dostalo konfiskací do rukou Piccolominiů, dalšího na vojenských událostech profitujícím rodu. František Oktavián Piccolomini (+1656) získal Náchod darem od panovníka v roce 1634. V následujících letech přikoupil ještě další statky a v roce 1642 je s císařským povolením přeměnil ve fideikomis. Škody způsobené vojenskými operacemi se po odchodu Švédů snažil Piccolomini nahradit rozsáhlými stavebními pracemi. Nejprve stavební práce ovlivňovala idea držet Náchod jako vojenskou pevnost, postupem času však následovaly úpravy, které měly z Náchoda učinit příjemné sídlo. František Oktavián ustanovil dědicem Eneáše Sylvia (+1673), vnuka svého bratra. Panství převzal až po dosažení zletilosti roku 1671. Stejně jako jeho slavný předek se vydal na vojenskou dráhu, ta mu nepřinesla štěstí, padl v hodnosti plukovníka v bojích s Francouzi v roce 1673. Panství Náchod přešlo na jeho bratra Vavřince (+1712), který se o panství pečlivě staral. Dědictví po jeho smrti spadlo na nezuživého syna Jana Václava

---

¹²² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 54-55.

(+1742), za nějž statky spravovala až do svého skonu matka Anna Viktorie Libštejnská z Kolovrat (+1738).¹²³

Smiřice, třetí největší panství v kraji mělo svůj osud do roku 1685 spojený se členy šlechtické rodiny Gallasů, majiteli výše uvedených panství Liberec a Frýdlant. Darem od císaře v roce 1636 získané Smiřice nejdříve spravoval Jan Matyáš Gallas, po něm se jeho synové po dosažení dospělosti v roce 1661 o dědictví podělili tak, že Smiřice získal mladší Antonín Pankrác, který kvůli finančním potížím panství v roce 1685 prodal vdově Isabele Magdaléně ze Šternberka, roz. de Porcia (+1687). Syn Jan Josef (+1700) se správy majetku ujal relativně krátce před nešťastnou smrtí v řece Innu. Dcera Marie Terezie se v roce 1715 provdala za Jana Leopolda Paara.¹²⁴ Gallasové spojili své osudy se službou v císařské armádě, Šternberkové pak s působením ve vysokých úřadech zemských a dvorských. Proto, jak již bylo pojednáno výše, neprojevovali zájem o nejnižší úřad správy.

Obdobně ani majitelé čtvrtého panství v kraji Kumburka ve sledovaném období nezaujímali úřad krajského hejtmana. Při dělení konfiskovaného majetku Albrechta z Valdštejna daroval v roce 1636 císař mimo jiné i toto panství Rudolfovi svobodnému pánovi z Tiefenbachu (+1653). Ten po získání souhlasu panovníka vytvořil ze získaných statků fideikomis. Kumburcké panství poté spravovala manželka Marie Eva Eliška roz. ze Šternberka (+1668). Jelikož z jejich manželství nezůstali žádní potomci, zdědil majetek synovec Jan Norbert ze Šternberka (+1678). Kvůli sporům o panství s Gottliebem hr. Windischgrätzem, který uplatňoval nárok po manželce Saloméně Markétě Slavatové, sestře posledního Smiřického. Rozepře byly urovnány finančním vyrovnáním v roce 1677, přičemž Kumburk připadl Šternberkům. Po smrti Jana Norberta panství spravovala manželka Isabela Magdaléna ze Šternberka, roz de Porcia. Majitelé se pak shodovali s výše uvedeným panstvím Smiřice, jen s tím rozdílem, že bylo prodáno poručníkem Václavem Vojtěchem ze Šternberka v roce 1710 ještě před dosažením zletilosti Marie Terezie ze Šternberka Janu Josefovi hraběti z Trautmansdorfu. Komplikované vlastnické vztahy mohly být jedním z důvodů, proč se nikdo ze Šternberků neujal úřadu krajského hejtmana. Rudolf Tiefenbach směřoval svůj zájem do vojenské služby, proto se mezi krajskými hejtmany neobjevil.

Žamberk, páté panství v pořadí, již od roku 1575 vlastnili Bubnové z Litic. Jeho majitel František Adam (+1711) působil v letech 1685-1690 jako hejtman Hradeckého kraje za panský stav. Hejtmanská služba nebyla členům této šlechtické rodiny cizí. Krajským

¹²³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 22-26.

¹²⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 228.

hejtmanem v Boleslavsku byl ve stejné době i jeho bratranec Adam Maxmilián na Březně a před tím ve 40. a 50. letech i jeho strýc Kunata Jaroslav, který byl s jeho otcem Jindřichem Janem (+1653) povýšen v roce 1629 do panského, a pak i do hraběcího stavu.¹²⁵ Jindřich Jan na konci svého života působil jako zemský hejtman Kladska. František Adam získal titul skutečný tajný rada a komoří. Jeho syn Antonín Ignác již na sebe funkci krajského hejtmana nevzal.¹²⁶

Krajskými hejtmany se i v tomto kraji nejčastěji stávali majitelé panství kategorie „d“, ve dvou případech i větších panství kategorie „c“. Nalezeme mezi nimi zástupce staré české šlechty (Valdštejny, Libštejnské z Kolovrat) i nedávno povýšené rody (Záruba z Hustířan, Oprštorf, Štos z Kounic, Schmid ze Schmidlu). Největší panství skupiny „c“ Bělohrad vlastnil Bertold Vilém z Valdštejna, který vykonával úřad hejtmana za panský stav v letech 1695-1712. Mezi hradeckými krajskými hejtmany se v letech 1676-1684 objevuje i Vilém Kryštof z Valdštejna (+1685) syn Hanibala (+1637), bratrance Albrechta z Valdštejna. Psal se po Miletíně, panství, které dostal lénem otec Hanibal od mocného frýdlantského knížete, což přineslo určitě těžkosti po zavraždění knížete, nicméně Hanibal panství díky tomu, že nebylo Albrechtem zapláceno, udržel. Z manství však nebylo propuštěno ani za následného vlastnictví Hanibalova bratra Jana Kryštofa (+1655). Podařilo se to až v roce 1672 zmíněnému Hanibalovu synu Vilémovi Kryštofovi (+1685), tehdy již panství tvořilo jeden celek, neboť ke svému dílu po smrti strýce přikoupil i část pravděpodobně patřící tetě Ludmile Kateřině roz. Kunešové z Lukavec či některé její dceři. V době, kdy zastával úřad, musel v roce 1680 se svým spoluhejtmanem řešit složitou situaci během povstání poddaných broumovského panství. Podle záznamů z vyšetřování vystupoval rázně a přísně.¹²⁷

Druhé největší panství skupiny „c“ byl Rychnov nad Kněžnou a vlastnili jej od roku 1640 Libštejnští z Kolovrat. Mezi krajskými hejtmany v letech 1647-1650 vystupoval pouze Karel František (+1700), nejstarší syn zakladatele rychnovské větve a kupce panství Albrechta (+1648), jednoho z nejvýznamnějších šlechticů v zemi, zastávajícího mnoho prestižních funkcí, mezi jinými i úřad královského místodržícího a německého vicekancléře. Vykonáváním úřadu hradeckého krajského hejtmana kariéra Karla Františka začala. Odešel z něj hned následujícího roku, aby pokračoval do roku 1667 jako prezident nad apelacemi. Dosažené právníké vzdělání znamenalo nepochybnou výhodu. Svědčí o tom i jeho

¹²⁵ Privilegia z 8. 11. 1629 a 18. 7. 1644, viz A. KRÁL, *Der Adel*, s. 25.

¹²⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 85; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1685-1690, nefol.

¹²⁷ Eliška ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny k nevolnickému povstání v roce 1680*, Gottwaldov 1986, č. 1261-1263 a 1266-1268, s. 490-515; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1676-1684, 1695-1702, nefol.

vytíženost v letech 1657-1659, kdy jej lze nejdříve nalézt mezi vyslanci k volbě císaře do Frankfurtu n. M., a pak při dojednávání podmínek míru mezi Poláky a Švédy. Z pozice prezidenta apelačního soudu odešel na Moravu, kde se v letech 1667-1700 ujal úřadu zemského hejtmana.¹²⁸ Posledním panstvím skupiny „c“, jehož majitel zastával funkci krajského hejtmana, představuje Vrchlabí. Tímto hejtmanem byl v roce 1655 Pavel Morzin. Působení v krajském úřadě pro něj neznamenal nic nového, funkci vykonával již dříve v Boleslavsku jakožto držitel Valečova.¹²⁹

Jak bylo uvedeno výše, mezi hejtmany vystupují již před Bílou horou Zárubové z Hustířan na Cerekvici, kteří nejdříve reprezentovali v krajském úřadu rytířský i panský stav. Jana Adam, hejtman v letech 1691-1694 dosáhl v roce 1695 hraběcího titulu¹³⁰. Opakovaně se také úřadu krajského hejtmana ujímali Oprštorfové. Členové tohoto ze Slezska do Čech příslého rodu získali za věrné služby při potlačování povstání v roce 1547 Český Dub a Frýdštejn, k nimž v roce 1577 přikoupili další statky, včetně Častolovic. A byl to právě majitel Častolovic Oto z Oprštorfu (+1646), známý podporovatel mladého Bohuslava Balbína, který se v letech 1631-1632 a znovu v roce 1641 objevil mezi hejtmany.¹³¹ Stejný úřad dlouhodobě zastával i jeho syn Jan Václav (+1676). V době Otovy smrti ještě nedosáhl zletilosti, proto se panství ujal až v roce 1658. V úřadu se nalézal až později v letech 1668-1675, a to těsně před náhlou smrtí. Kromě toho náležel také mezi rady komorního a dvorského soudu. Jeho tři synové si po rozdělení dědictví v roce 1682 panství neponechali a za dva roky jej prodali Tomáši Černínovi z Chudenic a žádný z nich se proto již v hradeckém hejtmanském úřadu neobjevuje.¹³²

V závěru zkoumaného období s přesahem do následujícího se krajskými hejtmany stávali členové pravděpodobně ze Slezska pocházející rodu Schmidelů ze Schmidenu. Během majetkových přesunů v době třicetileté války se v roce 1644 dostali Teplice nad Metují koupí v držení Zikmunda Schmidela, císařského důstojníka, deset let před tím povýšeného do šlechtického stavu. Privilegiem z roku 1672 dostal povolení psát se Schmidel ze Schmidenu. V roce 1708 dosáhl Jan Václav povýšení do panského stavu a v letech 1713-1720 se ujal úřadu krajského hejtmana. Po něm následoval v letech 1723-1725 Zikmund (+1726), a to rok

---

¹²⁸ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 52-55; Klára WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati ...“, s. 15 a 43.

¹²⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 288a a 388b.

¹³⁰ Bratři František Karel a Jan Adam, c. k. komoří povýšení do hraběcího stavu 20. 6. 1695, viz A. Král, *Der Adel*, s. 302.

¹³¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 170.

¹³² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 174; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1668-1675, nefol.

po povýšení do panského stavu, kromě jiného vlastnil i Studnici, kterou se mu podařilo přes finanční potíže do konce života udržet.¹³³ Zikmund byl také přisedícím komorního soudu.

Chrudimský kraj utvářely, stejně jako u předešlých regionů, převážně malá panství a statky skupiny „d“ (35 představuje 85,36 %). Jsou zde však tři rozsáhlá dominia skupiny „a“ (7,31%), a to Litomyšl, Lanškroun a zeměpanské Pardubice, dále Rychmburk, velké panství skupiny „b“ představující 2,4% a dvě středně velká panství 4,9% zařazená do skupiny „c“, z nichž jedno zahrnuje město Poličku. Chrudimský kraj charakterizuje absence církevních statků a přítomnost královských věnných měst Poličky, Vysokého Mýta a Chrudimi.

Největší rozlohu v kraji zaujímal panství Litomyšl, v této době jej nejdříve vlastnila poslední členka pánů z Pernštejna, neprovdaná Frebonie (+1646). Její bratr Vratislav Eusebius, poslední mužský představitel rodu padl v císařském vojsku již před patnácti lety v bezvýznamné potyčce v severním Německu. Jeho kariéra měla pokračovat v duchu vysokých aspirací jeho předků, překazilo ji však válečné běsnění třicetileté války. Zda by se ujal po vzoru pradědečka Jana (+1548), prastrýců Jaroslava (1569) a Vojtěcha (+1561) úřadu chrudimského krajského hejtmána je otázkou, ale vzhledem k významnosti jeho rodu spíše nikoli. Frebonie odkázala držení Litomyšle, ale pouze doživotně, svému bratranci Václavu Eusebiovi z Lobkovic, pak mělo panství přejít na Maxmiliána z Trauttmansdorfu (+1650). Lobkovic však panství prodal Trauttmansdorfovi již v roce 1649. Maxmilián hned následujícího roku zemřel, panství převzal jeho druhý syn Jan Bedřich (+1696). Litomyšl po dosažení dospělosti přešla od roku 1699 do rukou syna Františka Václava (+1753). Pro představitele této větve rodu nemohlo být zastávání úřadu krajského hejtmána důležité ani pro započetí kariéry. Druhé největší panství v kraji Lanškroun, získal koupí v roce 1622 Karel z Lichtenštejna, kníže opavský a krnovský a také královský místodržící v Čechách. V rukách tohoto rodu zůstává panství více jak tři sta let. Vzhledem k pozici, jakou Lichtenštejnové zaujímal, nepřekvapí, že se nikdo z jejich představitelů na nejnižším stupni krajské správy neobjevil.

Třetí největší panství v kraji skupiny „b“ představoval Rychmburk, od roku 1558 do roku 1714 sídlo Berků z Dubé. Již od prvního majitele Zdeňka (+1572) se jeho syn Václav (+1600) i vnuk Burian Lev (+1625) po zbytek 16. století až do Bílé hory často zařazovali

---

¹³³ Jan Antonín získává privilegium 23. 11. 1708 společně s Janem Václavem a Leopoldem a Zikmund 2 12. 1722, viz A. Král, *Der Adel*, s. 231; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 108a a 168a.

mezi chrudimské krajské hejtmany. Po smrti Matěje Ferdinanda Berky z Dubé, syna Buriana Lva, v roce 1644 nastaly neustálé spory o právo na majetek, které se s konečnou platností vyřešily až v roce 1714 po skonu poslední členky rodu Františky Rozálie Beatrix. Panství získal nevlastní bratr Václav Albrechtovi hrabě z Vrbna. Nezájem o funkci krajského hejtmana mohly částečně ovlivnit i tyto majetkové nesrovnalosti. V případě Františka Antonína Berky z Dubé (+1706) z jablonské linie, do jehož správy v letech 1669-1706 Rychmburk spadl, svou kariéru jako krajský hejtman také nezapočal. O jeho schopnostech svědčí to, že byl c. k. radou, komořím, královským místodržícím a zemským soudcem a nejvyšším maršálkem. Kvalitní vzdělání mu umožnilo vstoupit do diplomatických služeb, často pobýval v cizině.¹³⁴

V letech 1631, 1632 a 1641 úřad chrudimského krajského hejtmana zastával Vilém Jindřich Bezdrůžický z Kolovrat (+1642) na Bystrém, čtvrtém největším panství v kraji.¹³⁵ Rozhodnutí působit jako krajský hejtman i po Bílé hoře, mohla ovlivnit skutečnost, že krajský úřad vykonával již jeho otec Jan (+1604), který se na Bystré přizemil a majetek zdědil po smrti manželky Bohunky Zárubové z Hustiřan (+1583), dvakrát, poprvé v roce 1588 a podruhé v roce 1603. Vilém Jindřich se hejtmanského úřadu ujal v roce 1611 a znovu je doložen po Bílé hoře v roce 1631 a 1632. Obzvláště v případě jeho druhého a třetího působení je zajímavé, že jmenování do funkce krajského hejtmana nebránila vzpoura poddaných, která se rozhořela v roce 1620 kvůli tvrdému zacházení majitele. Revoltu se nepodařilo vyřešit nejlépe, následkem bylo zbíhání poddaných i měšťanů. Vilém Jindřich se musel zodpovídat i za svou účast ve stavovském povstání, následkem čehož přišel o polovinu Bystrého, ale jen díky přestoupení na katolickou víru a zaplacení poloviční hodnoty statku si směl Bystré ponechat. Panství zdědil jeho strýc Oldřich František Libštejnský z Kolovrat (+1650) a po něm jeho manželka Lucie Otýlie z Martinic, která zemřela následujícího roku. Po ní se dědictvím Bystré dostalo bratru Jiřímu Adamovi Bořitovi z Martinic, který skonal stejného roku. Martinicové drželi panství do roku 1686, kdy jej prodali Janu Pavlovi z Walderode (+1694). Ten upadl v císařskou nemilost a sekvestrovaný majetek koupil kníže Lichtenštejn, který jej v roce 1710 vyměnil za německá panství Vaduz a Schellenberg s Jakubem Hanibalem z Hohenembsu (+1730). Po Kolovratech se již žádný majitel o funkci krajského hejtmana nezajímal.

---

¹³⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze* I, s. 87.

¹³⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 152b, 157b, 185b.

Z majitelů Chocně, pátého největšího panství v kraji, se hejtmany stali až na počátku 18. století Trautmansdorfové. Původně v roce 1622 Albrechtem z Valdštejna získaná konfiskace se prodejem hned následujícího roku dostala Vincenci Mušingrovi z Gumpendorfu, po něm panství získal zeť Zikmund Kurc ze Senftenova, dědictvím přešlona dceru Terezii Markétu, provdaná Schönkirchenová, ta jej prodala v roce 1686 Janu Bedřichovi z Trauttmansdorfu (+1696). Jeho syn František Antonín (+1753) převzal Choceň v roce 1696 a roku 1703 a 1704 se ujal chrudimského krajského úřadu.¹³⁶ Kvůli finančním potížím však v roce 1709 Choceň prodal Norbertu Oktaviánovi Vchynskému ze Vchynic, ten však funkci krajského hejtmána již nezastával.

Krajskými hejtmany v Chrudimském kraji se stávali majitelé menších statků „d“. Nacházeli se mezi nimi členové starých panských rodů (Vladštejnové, Libštejnští u Kolovrat) a povýšených rodů (Zárubové z Hustiřan, Talackové z Ještětic, Voračičtí z Paběnic, Šenfeldové).

Častým vykonáváním hejtmanského úřadu zvláště vynikali Zárubové z Hustiřan. Určitou roli mohla sehrávat i předbělohorská tradice rodu ve vedení tohoto úřadu. Objevili se mezi nimi majitelé Žumberka a Svojanova. Nejdříve se v letech 1643-1646 stal hejtmánem Jindřich (+1646), psal se po Žumberce. Stejný úřad zastával již jeho otec Václav (+1610), prastrýc Zdeněk (cca +1570) a strýc Karel (+1619), oba na Cerekvici, dále strýc Bohuslav (+1591) na Plese. Po Jindřichovi v úřadu následovali jeho synovci Václav (+1675) v roce 1650, který se psal i po Cerekvici v Hradeckém kraji, a Karel (+1657), majitel Svojanova, ten působil jako hejtmán v letech 1655-1656. Hejtmanského úřadu se ujal v roce 1658, hned po převzetí Svojanova, i jejich synovec Hertvík Bedřich (+1691), v úřadu setrval do roku 1665 a znovu do něj nastoupil v letech 1670-1682. Naposledy se chrudimským krajským hejtmánem z tohoto rodu stal v roce 1699 František Karel Záruba z Hustiřan (+1714), bratranec Hertvíka Bedřicha. Jako hejtmán se psal po Kostelci nad Orlicí, který získal do vlastnictví od jezuitů v roce 1667. V roce 1695 byl společně s bratrem Janem Adamem na Cerekvici povýšen do hraběcího stavu. Jan Adam i jeho otec Václav, majitelé Cerekvice sloužili v hejtmanském úřadu Hradeckého kraje.¹³⁷

Úřad hejtmána Chrudimského kraje reprezentoval v letech 1647-1649 i Bernard Hertvík Čertorejských z Čertorej (+1654), představitel české větve rodu vlastníci od 80. let

---

136 NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1696-1704, nefol.

137 A. SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze I, s. 127-128; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1643-46, 1655-1656, nefol.

16. století Starkov. Z dochovaných pramenů vyplývá, že měl zájem stát se hejtmanem opět v roce 1654, ale zabránila mu v tom smrt, která jej zastihla 5. února 1654. Hejtmanem se proto stal Ferdinand Ludvík Libštejnský z Kolovrat na Borohrádku (+1701), kterému byla dána přednost před Václavem a Kralem Záruby z Hustířan, kteří byli také mezi navrhovanými adepty na úřad. Mezi chrudimskými krajskými hejtmany se v letech 1666-1669 objevil také Leopold Oldřich Libštejnský z Kolovrat na Zámrsku (+1690), bratr Ferdinanda Ludvíka. Zámorsk získal koupí od svých bratrů v roce 1657. Zřejmě měl komplikovanou povahu, která se projevila ve sporech s manželkou, jež vedly dokonce k odloučení manželů, a kvůli násilnostem skončil v roce 1672 během svého působení v armádě ve vězení v Kladsku. Po návratu na Zámorsk se jeho chování příliš nezlepšilo, nicméně se podařilo konflikt v roce 1675 urovnat. Leopold Oldřich se za peněžní rentu zřekl Zámrsku ve prospěch manželky a synů.¹³⁸ Krajským hejtmanem se v roce 1683 stal Rudolf Václav hrabě ze Šenfeldu, představitel z ciziny během třicetileté války příslušného rodu. Jeho otec Mikuláš ze Serain Champu, důstojník pocházející z Lotrinska, se v řadách císařské armády zapojil do bojů v západních Čechách. V roce 1639 získal za své vojenské zásluhy český panský stav a vystupoval v novém prostředí pod poněkud změněnou formou svého jména Schönfeld. V roce 1643 po obdržení českého inkolátu koupil konfiskované statky na Chrudimsku, mezi nimi i Seč, po které se jako hejtman psal výše zmíněný syn Rudolf Václav.

V úřadu krajského hejtmana Chrudimského kraje v letech 1684-1688 působil Remedius Konstantin Thun (+1700), syn Jana Zikmunda (+1646). Psal se po Cholticích, které obdržel při dělení rozsáhlého majetku v roce 1653. Z pustlou tvrz se rozhodl nahradit zámkem, novým centrem panství, stavbu se mu však do náhlé smrti nepodařilo dokončit. Jeho syn Remedius Jan František (+1719) po dosažení dospělosti převzal správu panství, snažil se jej dalšími koupěmi rozšířit. Po jeho smrti prodala manželka Marie Josefa z Lagnasco značně zadlužené panství Václavovi Chotkovi z Chotkova. Remedius Jan na tradici svého otce nenavázal, krajským hejtmanem se nestal.¹³⁹

Mezi krajskými hejtmany Chrudimska však zaznamenáváme v letech 1651-1653 Jindřicha Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka (+1654), císařského radu a komořího a přisedícího zemského soudu. Následoval příklad svých předků, otce, děda i praděda, vlastníků Košumberka, kteří před Bílou horou stejný úřad opakovaně zastávali. V letech

---

¹³⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 228; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1647-1669, nefol.

¹³⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 202; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1684-1688, nefol.

1706-1710 se mezi krajskými hejtmany uvádí Leopold Vilém z Valdštejna na Ronově (+1748).¹⁴⁰

Hejtmany Chrudimského kraje se před Bílou horou za rytířský stav stali Jindřich (+1579), Václav (+1591) a Adam (+1611) Talackové z Ještetic na Žestokách (Řestokách). Z téhož rodu se v rozmezí let 1642-1663 za rytíře objevil v hejtmanském úřadu Hynek Talacko z Ještetic na Libanicích (+1657) a po něm Adam Jindřich (+1668) na Libanicích. Talackům z Ještetic náležely také Přestavlky, které až do roku 1699 vlastnil Lepold Felix (+1703), který dosáhl v roce 1700 povýšení do panského stavu a také za tento stav v letech 1700-1702 úřad zastával. Mezi hejtmany chrudimského kraje se nepřetržitě v letech 1683-1698 jmenuje Jan Václav Celler z Rosenthalu na Trojovicích (+1705). Psal se po panství Trojovice, převzaté v roce 1679 po svém otci Janu Rudolfovi (+1665), i když od roku 1681 vlastnil díky své manželce Anně Boženě i Hrochův Týnec. Jan Václav Celler, stejně jako Talackové, nejdříve až do svého povýšení do panského stavu v roce 1689 reprezentoval rytíře, pak plynule přešel do úřadu za panský stav.¹⁴¹

Na konci sledovaného období v letech 1710-1716 se krajským hejtmánem za panský stav objevil Augustin Norbert Voračický z Paběnic (+1716). Jako hejtmán se psal po Pouchobradech, vlastnil však také např. Maleč, Předboř, Nabočany a Zaječice. Tento u královéhradeckých jezuitů vzdělaný šlechtic přikupoval další statky v kraji a v roce 1694 dosáhl povýšení do panského stavu.¹⁴²

Kouřimský kraj tvořily z 95,9 % malé statky skupiny „d“ (118), celek dotvářelo navíc pět středních držav (4,1 %). Kromě šlechtických patrimoní do regionu náležela města jako např. starobylá Kouřim, Český Brod, Kolín, Jílové, Brandýs nad Labem a menší církevní statky (Panenské Břežany, Jesenice, Hodkovičky), majetky Pražské univerzity či měst pražských (Michle, Dáblice).

Z pěti největších panství v kraji to první, Vlašim, náleželo starému českému panskému rodu Talmberků z jankovské větve. V roce 1622 jej koupil Bedřich z Talmberka (+1643). Mezi krajskými hejtmany působil již před Bílou horou v roce 1614, psal se tehdy po Jankově a po dokončení roční doby v hejtmanském úřadu v roce 1616 vykonal přísahu jako prezident apelačního soudu, a pak dále zastával funkci nejvyššího zemského sudí, nejvyššího zemského komorníka a nejvyššího zemského hofmistra. Krajskými hejtmany byli po něm i další členové

---

140 NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1651-1653, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 80b.

141 NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 769a.

142 Privilegiem z 19. 11. 1694, viz A. Král, *Der Adel*, s. 285; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 118b.

jeho rodiny, bratr Jan na Jankově (+1663) v roce 1632, poté opakovaně v letech 1644-1647, 1649-1650 a 1654-1657 jeho syn František Vilém (+1665) na Ratajích. Krajským hejtmanem se stal i Bedřichův vnuk František Maxmilián Leopold (+1701), první rok v hejtmanském úřadu se ještě psal po Vlašimi, ale po jejím prodeji v roce 1665-1666 již bez domicilu. Přes novou majitelku Boženu Dobrotivou kněžnu z Porcie, rozenou Kavkovou z Říčan, a její dceru Františku Dobrotivou, provdanou hraběnkou z Weisenwolfu, se Vlašim dostala jejímu synovi Františku Antonínu hraběti z Weisenwolfu. Po dosažení zletilosti sice sídlil na Vlašimi, ale hejtmanský úřad nikdy nezastával. Jedním z důvodů mohla být i ta skutečnost, že neuměl česky, což v kraji, který byl považován za zcela český, znamenalo značnou překážku.¹⁴³

Komorní Hradek, rozlohou druhé panství v kraji, se v roce 1554 dostalo koupí do rukou Jana z Valdštejna (+1576). Jeho syn Adam (+1638) před Bílou horou dvakrát zastával úřad krajského hejtmana s domicilem na Komorním Hradku. Krajským hejtmanem se odhodlal být také Adamův syn Jan Viktorin (+1676) v letech 1651-1653. V tradici pokračoval i jeho syn Jan Karel (+1708), který úřad krajského hejtmana vykonával v letech 1683-1689.¹⁴⁴ Jeho syn Jan Václav si zvolil církevní dráhu a zděděný majetek roku 1713 postoupil strýci Františku Josefovi z Valdštejna (+1722) na Hradišti a Bělé. Jeho stejnojmenný syn v roce 1733 prodal Komorní Hrádek Janu Adolfovi hraběti Metsch.

Majiteli třetího největšího panství Českého Šternberka byli členové stejnojmenného rodu z holické větve. V úřadu krajského hejtmana vystupovali členové rodu již před Bílou horou. Jako hejtmané se psali po Líšně nebo po Českém Šternberku. V úřadu se vystřídali postupně od roku 1537 do roku 1615 nejdříve Jan (+1548), který sídlil na Líšně, pak následovali jeho synové Oldřich (+cca 1566), Václav (1576) a Otakar (+1589), přičemž Václav se psal po Líšně i Českém Šternberku. Jako hejtman působil i jeho syn Petr Karel (+1608) na Českém Šternberku a po něm i syn Oldřich (+1618). Po churavém Oldřichovi následoval v hejtmanském úřadu v letech 1647-1649 i jeho syn Václav Jiří (+1682). Z tradice nevybočil ani jeho druhý syn Jan Václav (+1712), královský rada, komoří a zemský soudce, stal se krajským hejtmanem v letech 1679-1682. Jaroslav František (+1709), starší bratr Jana Václava, si totiž zvolil církevní dráhu, v roce 1676 byl vybrán za litoměřického biskupa. Po Janu Václavovi zůstala pouze dcera Anna Marie Amabilie, s níž se na Šternberk dostal Jan Maxmilián hrabě Götz (+1732). Dědičky hraběte dcery Marie Maxmiliany provdaná Šafgočová a Marie Barbora provdaná z Roggendorfu se podělily o dědictví tak, že posledně

¹⁴³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze* XV, s. 187; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1644-1657, nefol.

¹⁴⁴ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1651-1653 a 1683-1689, nefol.

jmenovaná si ponechala Šternberk. Nebyla však dobrou hospodářkou, značnou měrou zadlužené panství muselo být v roce 1760 pro uspokojení věřitelů prodáno Václavu Michaelovi Čejkovi hraběti z Olbramovic.¹⁴⁵

Čtvrté panství v kraji Konopiště získal od Albrechta z Valdštejna koupí v roce 1623 Pavel Michna z Vacínova (+1632). Pocházel z měšťanské rodiny, jeho otec Martin dosáhl v roce 1598 povýšení do šlechtického stavu. Synové, zmíněný Pavel a Jiří se vydali na úřednickou dráhu. Pavel působil jako sekretář české kanceláře a po Bílé hoře se mu díky kontaktům s Karlem z Lichtenštejna a finančním machinacím podařilo neobyčejně zbohatnout. Zkupoval zkonfiskované majetky, mezi nimi i Konopiště. Po otci zdědil panství nejstarší Václav, spravoval jej však do roku 1667, kdy přešlo odkazem na strýce Zikmunda Norberta. Po jeho brzké smrti prodali poručníci nezletilých dětí panství roku 1673 Jiřímu Ladislavovi hraběti ze Sinzendorfu. Konopiště v rukou tohoto rodu nezůstalo dlouho, syn Filip Karel je prodal v roce 1701 Františku Karlovi Přehořovskému z Kvasejovic. Ani jeden z majitelů Konopiště na sebe úřad krajského hejtmána nevzal. Stejný nezájem o tento úřad projeví i majitelé pátého největšího panství v kraji Plaňan, které roku 1622 získal mocný Karel z Lichtenštejna.

Kouřimskými krajskými hejtmány za panský stav se stali kromě uvedených pánů z Valdštejna, z Talmberka a Šternberka např. představitelé starého českého rodu pánů Říčan na Struhařově. Hejtmanský úřad opakovaně vykonával Jan Šebestián (+1649), poprvé je uváděn k roku 1631, pak v letech 1641-1643. V tradici pokračoval jeho syn Petr Vilém v letech 1658-1661. Posledním členem tohoto šlechtického rodu, který se v roce 1664 ujal úřadu hejtmána v Kouřimském kraji, byl Karel Adam Lev z Říčan, ten vlastnil v této době po manželce Ludmile Magdaleně Skuhrovské ze Skuhrova Louňovice pod Blaníkem. Zemřel v roce 1672 bezdětný a majetek se rozhodl odkázat arcibiskupství pražskému. Mezi krajskými hejtmány se objevili Střelové z Rokyc. Tento původně slezský rod přišel do Čech z Moravy v době Jiřího z Poděbrad a rozčlenil se na dvě větve, jedna z nich získala Krucemburk, Cerhenice a sídlila na Štěpánově. Purkart (+cca 1629), rada dvorského a komorního soudu, dosáhl v roce 1605 povýšení do panského stavu, a na rozdíl od svých předchůdců reprezentoval panský stav. Za účast ve stavovském povstání musel uvázat svůj majetek v manskou držbu, zapsat zpět do desk zemských se jej podařilo manželce Sabině, rozené z Vchynic. Zděděný majetek si v roce 1638 rozdělili synové Rudolf Václav a Vilém Oldřich

---

¹⁴⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 79; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1647-1649, 1679-1682, nefol.

(+cca 1689). Posledně jmenovaný podržel Cerhenice a Štěpánov, následoval příkladu svých předchůdců a hejtmanský úřad zastával v letech 1666-1678.¹⁴⁶

Krajskými hejtmany se také stali zástupci po Bílé hoře příchozích rodů. Jedním z nich bili i příslušníci původně korutanského rodu de la Saga Paradis. Jakub Jindřich (+1638) sloužil v císařském vojsku a v roce 1623 se dostal ke koupi panství Kamenice nad Lipou a Černovice. Dědili po něm příbuzní, z nichž Martin Jindřich (+1668) získal Černovice a v roce 1663 připojil Štířín. V této době se také zapojil do podílu na krajské správě, úřad vykonával v letech 1662 a 1663. Zda jej v tomto směru ovlivnil příklad příbuzných, jelikož jeho manželkou byla Johanka Kateřina z Talmberka (+1672), je pouhou spekulací. Dalším ze zahraničí přišedším rodem, s jehož členy se lze setkat mezi krajskými hejtmany, jsou Hallweilové. První v Čechách se v roce 1622 zakupuje Hugo (+1652), získává konfiskovaný majetek Křivsoudov. Z jeho synů Jakub Leopold (+1691) působil v 60. letech u komorního soudu jako rada a přísedící. Syn František Antonín zdědil po matce Alžbětě Dorotě Lambojové statek Pyšely (+1711) a v letech 1690-1697 se stal hejtmanem, po něm následoval v letech 1712-1733 i jeho syn Josef Karel (+1749), psal se po Pyšelích, které kvůli dluhům prodal v roce 1717.¹⁴⁷

Litoměřický kraj tvořily podle velikosti pouze majetky dvou skupin, osm jich náleželo ke skupině „c“ (7,4 %) a 100 do skupiny „d“ (92,6 %). Do regionu spadaly drobné i větší statky náležející církvi, mezi nimi i významné cisterciácké opatství Osek. Jezuité si v Libšicích vystavěli rezidenci, litoměřickému biskupovi od roku 1647 patřily Stvolínky. Z měst v popředí stojí centrum kraje Litoměřice, pak je třeba zmínit Ústí nad Labem, Mělník, Keblice, Horní Krupku.

Čtyři největší panství v Litoměřickém kraji náleží do skupiny „c“. Největší z nich Děčín získal koupí v roce 1628 Kryštof Šimon svobodný pan z Thunu (+1635). Panství odkázal svému synovci Janu Zikmundovi (+1646), mezi hejtmany kraje na rok 1642 byl uveden syn Kryštof Šimon (+1643). Z dalších vlastníků Děčína se již hejtmanem nikdo nestal. Obdobná situace se vyskytuje i u dalších čtyř největších panství. Zkonfiskované Nové Zámky v roce 1623 koupil Albrecht z Valdštejna, po jeho zavraždění darem zůstaly vdově Isabelle Kateřině roz. z Harrachu, po ní přešlo do rukou dcery Marie Elišky, provdané Kounicové. V držení tohoto rodu zůstalo panství až do roku 1945. Od roku 1614 zůstalo ve vlastnictví

¹⁴⁶ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1643, 1658-1661, 1664, 1666-1678, nefol.

¹⁴⁷ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1662 1663, 1690-1697, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 104b a 215b.

Kinských třetí panství Česká Kamenice. Také tito majitelé neměli zájem na vykonávání úřadu krajského hejtmana. Další panství Encovany získala jako konfiskát v roce 1623 paní Polyxena z Lobkovic, rod si je udržel až do roku 1945. Lobkovicové se v úřadu krajských hejtmanů objevovali před Bílou horou častěji, ale poté jen výjimečně, jejich výsostné společenské postavení předurčovalo i vyšší úřednickou dráhu. Páté největší panství Bílinu od roku 1502 držel stejný rod. Její majitelé se také před Bílou horou často řadili mezi krajské hejtmany. Nejdříve v roce 1572 a 1576 vykonával úřad Litvín z Lobkovic (+1580) a po něm jeho syn Jan (+1583), který se stává hejtmanem v roce 1581. Posledním Lobkovicem, který se v roce 1609 a 1613 uvolil stát hejtmanem kraje, byl Vilém (+1647), jenž úspěšně prováděl rekatolizaci svěřeného panství. Po Bílé hoře v zachovaných soupisech již uváděn není. Na rok se Bílina ocitla ve společném držení Jana hraběte z Rottalu a manželky Anny Marie roz. ze Šternberka, ovdovělé z Lobkovic, roku 1656 se postoupením dostala zpět Lobkovicům.¹⁴⁸ Ani hrabě Rottal, ani pozdější majitelé z rodu Lobkoviců se hejtmany již nestali.

Mezi litoměřickými hejtmany lze jako u ostatních krajů nalézt majitele menších panství a statků skupiny „d“, a to jak z původních českých rodů, tak z nově přichozích. V roce 1631 se v soupisech jmenuje Zdeněk Lev Libštejnský z Kolovrat (+1640), podle dalších informací však byl v úřadu již v letech 1623-1629. Při této činnosti mohl zúročit své předbělohorské zkušenosti, kdy byl v roce 1610 hejtmanem v Boleslavsku. Psal se po Svojkově, který získal v roce 1609 díky sňatku s Helenou Berkovnou z Dubé (+1632). Zda se do své smrti ještě někdy ujal úřadu hejtmana, není kvůli nedochovaným soupisům zřejmé. Kariéru nicméně začal v císařském vojsku jako plukovník (1620), předchozí studia v Dillingenu (1600), zastávání funkce císařského číšníka (1607) a komořího arcivévody Leopolda (1612) spíše naznačovaly přípravu k jiné činnosti, ale stavovské povstání nasměrovalo jeho kroky do armády. Po třech letech se vrátil ke klidnějším aktivitám. V roce 1623 získal titul císařského rady a komořího, po hejtmanském úřadu postoupil do prestižnějšího úřadu podkomořího věnných měst (1638-1640). V roce 1624 za své zásluhy dosáhl hraběcího titulu.¹⁴⁹

Hejtmany Litoměřického kraje reprezentoval také v letech 1675-1680 zástupce rodu Kolovratů, tentokrát ze starší větve Krakovských z Kolovrat, Jan František (+1723), jako první užíval otcem Vilémem Albrechtem (+1688) v roce 1688 zřízený peněžní fideikomis. Dobrou pozici v nejvyšších kruzích, ovlivněnou úspěšnou kariérou otce, naznačují nejen

---

¹⁴⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 216-217.

¹⁴⁹ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 47.

tituly komořího a skutečného tajného rady a působení přisedícího u zemského soudu, ale i manželství s Eleonorou Klaudií d'Anquisola (+1691), dvorní dámou císařovny Eleonory.¹⁵⁰

Hejtmanem se v letech 1642-1644 stal Jan Štěpán Maxmilián ze Šternberka, psal se po Mirošovicích, které patřily rodu od roku 1616, jemu však od roku 1637, kde je směnili s Janem Rudolfem ze Šternberka za Vodolice.¹⁵¹ Pro velké dluhy však statek připadl v roce 1645 Veronice Polyxeně hraběnce z Martinic, rozené ze Šternberka.

Hejtmanský úřad vykonávali také dva různí držitelé Drahoz. Nejdříve v roce 1641 Jiří Malovec z Chýnova (+1647), v úřadu hejtmana se však psal po Jincích. Přes svou manželku Magdalenu roz. Belvicovou z Nostvic získal nejdříve v roce 1629 Liběchov, a pak v roce 1635 Drahoz. Statek dědily dcery, přičemž Eusebie Alžběta byla provdána Hýzrlou, a v letech 1650, 1654, 1656 vystupuje v soupisech hejtman Ferdinand Arnošt Hýzrla z Chodů na Drahozi.¹⁵²

Kromě českých rodů se mezi hejtmany jmenují i reprezentanti nově přichozích rodů, jedním z nich byli i Aldringenové, majitelé Teplic. Ty získal z Lotrinska pocházející Jan Aldringen (+1634) díky své závratné vojenské kariéře. Včas se odklonil od Valdštejna a v roce 1634 se podílel na dělení konfiskovaného jmění. Nikdy se však svých statků neujal, padl krátce na to v boji se Švédy u Landshutu. Dědili po něm bratři Pavel a Jan Marek, oba biskupové, ale bouřlivé vojenské události jim nedopřávali přílišného klidu. Správu majetku vykonávala nejdříve sestra Anna v roce 1637 provdaná za Jeronýma z Clary, jejichž syn Jan Jiří směl spojit obě jména i erby v jedno. Po smrti Pavla (+1644) dědila i sestra Kateřina ovdovělá Kohlová, jejíž syn výše zmíněný Maximinus (+1650) spravoval jménem dědiců až do své smrti teplické panství a zároveň zastával i v letech 1645-1649 úřad krajského hejtmana. Z druhé větve rodu Claryů pocházel Jan Baltazar, tito se psali ze Sparenbachu. V roce 1675 obdržel inkolát mu umožnil usadit se v Čechách. Dvacet čtyři let (1681-1712) vykonával úřad krajského hejtmana Jan Baltazar Clary ze Sparnbachu, psal se po Snědovicích, ale kromě nich mu patřily ještě Sukorady.¹⁵³ V roce 1684 byl císařským radou a komoří povýšen do hraběcího stavu.¹⁵⁴ Mezi krajskými hejtmany je k roku 1654-1655 zapsán i Karel Adam z Mansfeldu, další představitel ve vojenské oblasti proslaveného rodu.

¹⁵⁰ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 87-90; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1675-1680, nefol.

¹⁵¹ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1644, nefol.

¹⁵² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 441; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1650-1656, nefol.

¹⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 440; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1645-1649, 1654-1655, 1681-1712, nefol.

¹⁵⁴ A. Král, *Der Adel*, s. 37.

Je s podivem, že i on se, byť krátce, rozhodl vést krajský úřad, když se většinou zdržoval mimo Čechy. V době jeho nepřítomnosti spravovala panství Šluknov, které převzal po smrti otce Wolfganga (+1638), jeho manželka Marie Terezie z Dietrichštejna (+1658). Zemřel v roce 1662 za válečného tažení ve vojenském táboře při obléhání Brém.

Hejtmanský úřad Litoměřického kraje dlouhodobě v letech 1645-1650, 1654-1671 nejdříve za rytířský stav, a pak po povýšení do panského stavu v roce 1662 až do roku 1674 za vyšší stav vykonával Gottfried Konstantin Solhauz ze Solhauzu. Psal se po Svádově, ale nebyl to první hejtman z tohoto rodu. Před Bílou horou se uvádí na konci 16. století mezi hejtmany Antonín Solhauz ze Solhauz, ten se psal po Benešově nad Ploučnicí, který kvůli dluhům ztratil v roce 1614.¹⁵⁵

Krajským hejtmanem se také opakovaně stal Václav Vojtěch z Klebersberku (+1727), který se psal po Třebívlicích. Mezi hejtmany se poprvé objevil k roku 1713, podruhé pak v letech 1718-1719. Jelikož zemřel bez potomků, přešli Třebívlice na bratra Maxe Lamberta a jeho syna Josefa Arnošta (+1737), také v letech 1734-1737 litoměřického hejtmána.¹⁵⁶

Loketský kraj svým zvláštním postavením vnějšího kraje vyžadoval specifickou správu, jelikož na rozdíl od ostatních krajů se požadovala znalost manského práva, což bylo při výběru krajského hejtmána vždy bráno na zřetel. Kraj tvořila z 97,7 % malá panství skupiny „d“ (43) a pouze jedno větší skupiny „c“ (2,3 %), přičemž to náleželo cizímu vládnoucímu rodu, proto mezi výběr pěti největších panství Ostrov nad Ohří zařazen nebyl. Vzhledem k hraniční hornaté oblasti, kterou kraj zaujímal, významnou část regionu tvořila královská horní města jako např. Boží Dar, Jáchymov, Čistá, Horní Slavkov, Horní Blatná. K nim přistupovala ještě královská města Loket a Karlovy Vary, velké církevní statky se v kraji nevyskytovaly.

Největší panství Hartenberg (Hřebený) od roku 1597 vlastnili Písnicové. V soupisech se mezi hejtmany Loketského kraje za panský stav po tři generace objevují členové tohoto rodu. Nejdříve úřad v letech 1650-1651 zastával Jan Jindřich Karel (+1652). Po něm se úřadu v letech 1678-1684 a opět od roku 1686 do smrti ujal jeho jediný syn Jan Ferdinand (+1692). V započaté tradici pokračovali i synové Jana Ferdinanda, v návaznosti na sobě přejímají úřad, nejprve to byl Leopold Adolf v letech 1708-1710 a hned po něm do roku 1711 Julius Jindřich Josef (+1773), ten se jako hejtman psal po Šompachu (Luby), který prodal v roce 1739, i když

¹⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 284; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1645-1677, nefol.

¹⁵⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 110b a 244b.

jako poslední mužský potomek držel až do roku 1761 také Hartenberk. Na konci života vstoupil ke františkánům v Chebu, kde v roce 1773 umírá.¹⁵⁷ Pobělohorští majitelé druhého největšího panství Kynšperku nad Ohří se též zapojili do správy regionu. V letech 1646-1649 se jmenuje mezi hejtmany Vilém svobodný pán Metternich (+1654), který se svým bratrem Lotarem (+1663) v roce 1623 zdědili majetek po svém strýci Lotarovi, arcibiskupovi a kurfiřtu trevírském. Po Vilémovi se hejtmánem stal také synovec Dětrich Adolf (+1695), poprvé v roce 1685 a podruhé roku 1694.¹⁵⁸

Třetí největší panství Bečov získal za své zásluhy ve vojenských císařských službách v roce 1624 nejdříve zástavně, pak od roku 1630 dědičně Gerhart z Questenberka (+1646). Kromě Bečova obdržel i jiné statky mezi nimi Jaroměřice na Moravě. Císař jej vyznamenával též jinými způsoby, v roce 1622 dosáhli Questenberkové potvrzení rytířského stavu a zanedlouho nato i povýšení do panského stavu Římské říše. Jeho syn Jan Antonín (+1686) se v roce 1661 zařadil mezi české pány. Bečovu potvrdil a rozmnožil privilegia, ale na Bečově se jako správce Dolních Rakous a přisedící komorního soudu příliš nezdržoval. Ani jeho syn Jan Adam (+1752) neprojevoval o Bečov přílišný zájem, zdržoval se spíše na Moravě, kde v Jaroměřicích vybudoval nový honosný zámek, podporoval výtvarné umění a hudbu. Bečov doplácel na nepřítomnost vrchnosti, což se odrazilo i na jeho zhoršujícím se stavu. V roce 1700 jej Beckovský v Poselkyni považoval za pustý.¹⁵⁹ Absence majitelů na panství zřetelně představovala jednu z příčin neúčasti na regionální správě. Lipnice, čtvrté panství co do velikosti, zabrané v roce 1621 od města Lokte, koupí o dva roky později získala Marie Magdalena Hertlová, roz. z Písnice. V roce 1644 přešla do držby Nosticů, vlastnicích také od roku 1622 Falknov (Sokolov). Po Otovi z Nostic (+1630), prvním majiteli, ji vlastnil synovec Jan Hertvík z Nostic (+1683). Tentýž pán koupil v roce 1666 od Glouchovských ze Šumberka páté největší panství v kraji Kraslice. Nevyhýbal se ani službě krajského hejtmána, kterým se stal v letech 1641-1645, v obtížné době častých vpádů vojsk do regionu, současně je doložen jako místodržící.¹⁶⁰

Do správy Loketského kraje se zapojovali i další majitelé menších panství skupiny „d“, mezi nimi i dva představitelé českého rodu Libštejnských z Kolovrat. V letech 1652-1658 svou kariéru tímto úřadem zakončil Julius Jaroslav (+1658) na Mnichově Dvoře (Minichshof). Příkladem mu mohl být otec Beneš (+1617) i dědeček Jaroslav (+1595), kteří

¹⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 170.

¹⁵⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 79a.

¹⁵⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 153.

¹⁶⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 180.

oba v předbělohorské době zastávali tentýž úřad, ale v Žateckém kraji. Juliovi Jaroslavovi náležel titul císařského rady a v letech 1642-1649 sloužil také ve vojsku, měl i svůj vlastní pluk, v téže době působil jako hejtman münsterberský a frankenštejnský. Jelikož zůstal svobodný, dědil po něm synovec Julius Albrecht (+1683), kterému náležel titul komořího, císařského rady a zasedal na dvorském a komorním soudu. Nepřetržitě po dlouhou dobu v letech 1660-1677 stejně jako jeho strýc zastával úřad hejtmana Loketského kraje a v následujících letech až do své smrti tentýž úřad i v Žatecku, kde mu přes manželku Annu Ludmilu roz. Krakovskou z Kolovrat (+1718) od roku 1672 patřily Chyše. Hejtmanem se v letech 1695-1708 stal i druhý manžel Anny Ludmily, dcery Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat (+1688), Karel Jiří Michna svobodný pan z Vacínova (+1710). Kromě úřadu krajského hejtmana mu příslušel titul komořího a císařského rady, náležel také mezi přísedící dvorského lenního a komorního soudu.¹⁶¹ Poslední ve sledovaném období zastával úřad krajského hejtmana Loketského kraje František Helfried Voračický z Paběnic (+1719). Od roku 1704 se již honosil titulem hraběte, který získal společně s bratry Vojtěchem a Leopoldem. Byl také císařským radou a zasedal na komorním soudu. Tento vzdělaný a historii se zabývající šlechtic vlastnil v letech 1711-1715 v regionu statek Věrušičky a v letech 1712 a 1713 se ujal hejtmanského úřadu.¹⁶² Zemřel v Praze a byl pohřben v kostele u Panny Marie Sněžné.

Na rozdíl od malého Loketska s omezeným počtem šlechtických kandidátů na úřad krajského hejtmana, velké Plzeňsko tvořilo 182 panství a statků, přičemž mezi nimi byla i tři velká panství skupiny „b“ (1,6 %), osm z nich pak náleželo ke skupině „c“ (4,4 %) a 171 malých zařazených do skupiny „d“ (94 %). Kraj zahrnoval i velká panství v držení církevních institucí, jako klášter v Teplé, Chotěšov, Kladruby, Kaceřov, Pivoň. V regionu se nacházela i důležitá městská centra Plzeň, Domažlice, Klatovy, Rokycany, Stříbro.

Největší panství Horšovský Týn získal v roce 1622 Maxmilián z Trautmansdorfu, v jehož držení zůstal až do roku 1645. Zástupci tohoto rodu jen zcela výjimečně zastávali úřad krajského hejtmana, ale nikoli v tomto kraji. Druhým panstvím v kraji byl Krasíkov (Švamberk). I když pánové ze Švamberka drželi panství do roku 1669, kdy je prodala Marie Magdalena, vdova po Janu Bedřichovi (+1659), na rozdíl od svých předbělohorských předků již úřad krajského hejtmana nezastávali. Příčinou mohly být vleklé spory o dědictví. Nový majitel Kryštof Ferdinand hrabě z Heissensteina, ani po něm následující, v relativně krátkém

---

¹⁶¹ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 89.

¹⁶² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 107a.

sledu se střídající majitelé (Stadion, Berlepsch, Löwenstein-Wertheim) se hejtmany nestali. Po dvou panstvích skupiny „b“ následovaly dvě zařazené do skupiny „c“. Prvním z nich byl Chodský Újezd (Újezd sv. Kříže), jenž po smrti otce Volfa Viléma Lamingena z Albenreuthu (+1660) převzal syn Volf Maxmilián (+1696), nechvalně známý z povstání Chodů z let 1693-1696. V letech 1678-1679 se ujal úřadu hejtmána Plzeňského kraje.¹⁶³ V roce 1683 se prodejem Újezd dostal do držení Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic (+1686), po jeho smrti spravovala statek manželka Anna Terezie, roz. Cukrová z Tamfeldu, přes ní majetek zůstal až do roku 1796 v držení tohoto rodu. Lamingeny v účasti na krajské správě již jejich nástupci nenásledovali. Dvě další panství Planá, zařazená do skupiny „c“ a Nepomuk do skupiny „d“ sice opravňovala jejich držitele zastávat funkci krajského hejtmána, ale Šlikové a Sinzendorfové na Plané, ani Šternberkové na Nepomuku neměli potřebu tak učinit.

Hejtmanský úřad jako v ostatních krajích vykonávali převážně majitelé menších panství a statků skupiny „d“. Mezi nimi se, stejně jako před Bílou horou, objevili představitelé původně rytířského rodu Koců z Dobrše, od roku 1491 majitelé Bystřice nad Úhlavou, po které se v úřadu psali. Nejdříve se hejtmánem stal Diviš, obdobně jako jeho otec Jan Václav (+1608) a děd Jan (+1595). Diviš sám byl zajímavou postavou, přestože byl původně protestantem, zachoval věrnost císaři, a tak si uchránil majetek před konfiskací. Naopak za své služby hejtmána a válečného komisaře Plzeňského kraje dosáhl v roce 1629 povýšení do panského stavu a od roku 1634 se směl počítat mezi hrabata. Užíval titul císařského rady, komořího a byl také radou dvorského a komorního soudu. Krajský úřad reprezentoval k roku 1631. Jeho synové se o majetek dělili v roce 1641, Karel Heřman (+1655) dostal Bystřici, byl císařským radou a zemským soudcem. I ten v letech 1643-1645 a znovu v letech 1648-1650 zastával úřad krajského hejtmána a na něj plynule v letech 1651-1653 navázal jeho bratr Jaroslav (+1656).¹⁶⁴ V úřadu krajského hejtmána se objevili i jiní představitelé českých rodů mezi nimi i Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat (+1688) na Týnci, který mu nechala v roce 1624 zapsat jeho manželka Anna Eva, dcera majitele Jana Videršpergárová z Vidršperka. Ve výčtu bohaté kariéry Viléma Albrechta neschází na jejím počátku v roce 1632 ani úřad krajského hejtmána v Plzeňském kraji, v letech 1635-1647 mohl své zkušenosti zúročit v úřadu hejtmána Nového i Starého Města pražského. Tím se jeho kariéra nevyčerpala, pokračoval přes komorního radu, generálního válečného komisaře v Čechách, v letech 1650-1656 vystupoval jako prezident komory, poté nejvyšší zemský

---

¹⁶³ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1678-1679, nefol.

¹⁶⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 130.

soudce (1656-1678) a nakonec dosáhl v letech 1678-1688 na post nejvyššího zemského hofmistra v Čechách.¹⁶⁵ Dalším Kolovratem v úřadu hejtmana Plzeňského kraje je v letech 1686-1690 doložen František Zdeněk Novohradský z Kolovrat (+1716), psal se po Přimdě, kterou koupil jeho otec Jan Václav (+1690) v roce 1675. Po Bílé hoře se stali opět hejtmany zástupci panského rodu Gutštejnů. Nejdříve úřad vykonával v letech 1641-1642 Jindřich Petr z Gutštejna (+1648), psal se po Myslovicích a vlastnil také Řepín, před ním byl mimo jiné hejtmanem i jeho strýc Jindřich Lorenc (+1628) v roce 1608. Působení v úřadu krajského hejtmana v době bouřlivých válečných let 1641-1643 Jindřichu Petrovi příliš nevyhovovalo, časté cestování po kraji, starost o procházející vojska, náhrada a zahlazování škod stupňovaly nároky na službu.¹⁶⁶ Když se v květnu 1643 nechtěl podílet s vrchním krajským komisařem Karlem Heřmanem Kocem z Dobrše na vizitaci poddaných v Plzeňském kraji, převzal jeho místo právě zmíněný hrabě Koc.¹⁶⁷ Do správy kraje se opakovaně zapojoval i jeho syn Jindřich Bedřich (+1703), nejdříve v letech 1664-1667, pak znovu v letech 1670-1674. Jako krajský hejtman musel řešit začínající spor Chodů s Volfem Maxmiliánem Lamingenem z Albenreuthu, žádnou překážku neznamenal ani jejich příbuzenské svazky, Jindřich Bedřich se v roce 1662 oženil s Marií Markétou, sestrou uvedeného Volfa Maxmiliána. Jindřich Bedřich se v roce 1685 rozhodl odejít z regionu, všechny své statky prodal Leopoldovi Antonínu z Trautmansdorfu a přesídlil do Prahy, kde se ujal nejdříve v letech 1687-1689 obdobného úřadu hejtmana Nového Města pražského, pak i Starého Města pražského (1689). Ani v Praze pro něj nenastala zahálčivá léta, nejdříve zasahoval ve věci provokativního žhářského útoku, dále uklidňoval rozjitřené záležitosti spojené s židovskou komunitou, vrcholící kauzou zavražděného konvertity ke katolictví mladého Šimona Abelese, neméně náročný byl zákrok proti výtržnostem pražských studentů. Zkušenosti Jindřicha Bedřicha jej např. zavedly i do řad pražské židovské komise, ve které zasedal až do své smrti v roce 1703.¹⁶⁸ Mezi hejtmany lze nalézt před Bílou horou i po ní kromě Gutštejnů i jiné Hroznatovce, pány z Vrtby. V Plzeňském kraji navázal na tuto tradici Jan Sezima z Vrtby na Jindřichovicích, hejtmanský úřad vykonával dvakrát, nejdříve v letech 1654-1655 a znovu v letech 1659-1663. Mezi hejtmany kraje je uváděn k roku 1678, v některých pramenech i k roku 1679 další šlechtic spojený s Gutštejnny, zmíněný Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu (+1695), majitel Trhanova. Hejtmanem Plzeňského kraje se stali také dva zástupci rodu Lažanských z Bukové. Nejdříve jím byl v letech 1656-1657 vzdělaný Ferdinand

¹⁶⁵ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 88-89; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 254 a F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 164-165.

¹⁶⁶ J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 495-496.

¹⁶⁷ J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 448-451.

¹⁶⁸ J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 155-163 a 495.

Rudolf (+1657). Po sestře Esteře provdané Mitrovské z Nemyšle v roce 1639 zdědil v Plzeňsku ležící Manětín. V letech 1705-1706 se v úřadu objevil i jeho vnuk Václav Josef (+1715), psal se po Chříči. Zadlužený statek získal v roce 1702 od bratrů Jana Viléma, Františka Pavla a Michaela Antonína Týřovských z Ensidle a připojil jej k Manětínu a Všesulovu.¹⁶⁹ Mezi krajskými hejtmany Plzeňského kraje vystupovali dva členové rodu Vratislavů z Mitrovic. Nejdříve to byl Diviš František (+1677), který přes svou manželku Marii Magdalenu Boryňovou ze Lhoty získal v regionu ležící Mirošov.¹⁷⁰ Hejtmanský úřad se rozhodl vést jen v roce 1658, rok poté co dosáhl povýšení do panského stavu. Pouze jeden rok (1685) se hejtmanem stal i jeho příbuzný Václav Hynek Vratislav z Mitrovic (+1727), psal se po Chocemyšli, kterou koupil v roce 1683 od zpřízněné Polyxeny Žákavcové ze Žakavy, nejdříve provdané z Mitrovic, pak z Gutštejna.¹⁷¹ Václav Hynek byl vnukem stejnojmenného Vratislava z Mitrovic (+1635), proslaveného již od mládí svým útekem z istanbulského vězení, které literárně zpracoval v knize „Příhody Václava Vratislava z Mitrovic“. Mezi hejtmany se v letech 1691-1694 udává Matyáš svobodný pan z Wunschwitz (+1695) v té době díky své manželce Anně Felicianě Pachtové z Rájova spolumajitel Ronšperka a Bezvěrova. Dostalo se mu dobrého vzdělání a znalosti z oblasti práva mu byly prospěšné pro další kariérní postup. V královských službách jej nejdříve poslali na Moravu jako prokurátora a později místokomorníka. V Čechách se uplatnil v úřadu přísedícího dvorského a komorního soudu. Z jeho dvou dospělých synů, je známější Gottfried Daniel (+1741) ve své době uznávaný odborník na šlechtickou genealogii a heraldiku, vybudování úřednické nebo dvorské kariéry se soustavně nevěnoval, nechával se využívat pouze jako šlechtický kurýr a v roce 1715 se účastnil na práci reviziatní komise na Berounsku.¹⁷² Úřadu krajského hejtmana se opakovaně v letech 1696-97, 1699, 1707-1709 a 1713 a 1714 ujal Ferdinand Matyáš hrabě Morzin (+1725), člen konfiskacemi zbohatlého cizího rodu. Jako krajský hejtman se psal po majetcích, které mu v regionu patřily: Bezděkov, Lukavice a Dobrá. Jeho syn Ferdinand Maxmilián František (+1763) v této tradici pokračoval ve 30. a 40. letech, jak bude zmíněno později.¹⁷³

Podbrdský kraj se vyznačoval několika specifickými rysy. Region tvořily ze 100 % malá panství a statky zařazené do skupiny „d“. Mezi nimi se nacházely církevní statky např.

¹⁶⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 112 a Tamtéž XIII, s. 145.

¹⁷⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 83.

¹⁷¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 54; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1654-1674, nefol.

¹⁷² O tom blíže Klára WOITSCHOVÁ, Gottfried Daniel Wunschwitz, sběratel, heraldik a genealog, Praha 2011, s. 32-37.

¹⁷³ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1696-1699, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 82b a 115b.

Zbraslav, Radouš, Davle, Štěchovice, Lhotka, Sejková Lhota, Trnová, k těmto lze přiřadit ještě Dobřichovice náležející špitálu a Nančovice univerzitě. Existence bohatých přírodních nalezišť se odrazila i ve skladbě sídlišť, kromě královského města Berouna jsou zde významná horní města Příbram a Nový Knín. Po celou dobu existence se potýkal s omezeným množstvím možných adeptů na úřad krajského hejtmána. Přesto majitelé dvou největších panství v kraji Dobříše a Hořovic se mezi hejtmány neobjevují. Dobříš od roku 1630 držela hrabata z Mansfeldu, o krajskou službu se v císařské službě zdržující šlechtici nemuseli zajímat. Hned první zástupce rodu Mansfeldů Bruno (+1644) zastával např. úřad nejvyššího zemského lovčího, školmistra a sokolníka. Druhé největší panství Hořovice získala jako konfiskát po Jindřichu Otovi z Losu v roce 1622 Marie Eusebie z Martinic, rozená ze Šternberka, ta je postoupila svému manželovi Jaroslavu Bořitovi z Martinic (+1649) a od něj se dostalo synovi Jiřímu Adamovi (+1651). Ten zemřel bez mužského dědice, proto statky přešly na jeho bratra Bernarda Ignáce (+1685), ani on neměl syna, majetek zdědila Terezie Frnatiška provdaná za Jana Františka hraběte Vrbnu. Hořovice postoupila v roce 1690 manželovi, v době své smrti v roce 1706 žila ve Vídni. Vzhledem k tomu, že se Martinicové zdržovali na Smečně a vedení Hořovic přenechávali správcům, neobjevili se ani mezi hejtmány Podobrbského kraje, stejně tak jejich nástupci Vrbnové, kteří nechali vystavět v Hořovicích nový zámek.

Třetí největší panství v kraji, Mníšek pod Brdy, vlastnili od 15. století Vratislavové z Mitrovic a do Bílé hory se objevili mezi krajskými hejtmány, naposledy v roce 1616 Zdeněk (+1641), kterému se podařilo zcelit majetek původně rozdělený mezi bratry. Na počátku stavovského povstání se jako katolík a přívrženec císaře obával dopadu na majetkovou držbu, proto prozíravě převedl Mníšek na svou manželku Ludmilu z Gerštorfu, po její smrti dostal zpět svůj díl a v roce 1623 připadla do jeho rukou i část patřící bratru Vilémovi. Po jeho smrti v roce 1637 měl díky královskému majestátu nárok na hraběcí titul. Po Zdeňkovi dědili jeho nezletilý strýcové Vratislav Bedřich, Vilém Eusebius a Václav Eusebius, za ně zprvu majetek spravoval jejich otec Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic. V době prodeje Mníšku v roce 1655 Servácovi Englovi z Engelflusu již Vilém Eusebius nežil. Rodině Englů přinesla vyjímečná válečná situace jako i jiným bohatství a nebývalý vzestup na společenském žebříčku. Servác Engel, koželuh v Praze se vyznamenal při obraně Karlova mostu proti Švédům, odměnou mu bylo udělení šlechtického stavu. Jeho vzestup pokračoval v roce 1658 povýšením do rytířského a v roce 1670 dokonce do panského stavu. Rozhojňoval nejen své tituly, ale i majetek dalšími koupěmi. O získaná panství poničená válkou se příkladně staral, snažil se zlepšovat i špatnou ekonomickou situace poddaných. Zemřel v roce 1674 a dědictví převzal

nejstarší syn Servác Hynek (+1704), který se oženil s Františkou Ludmilou Vratislavovou z Mitrovic, příbuznou bývalých majitelů. Možná i pod vlivem skutečnosti, že krajským hejtmanem byl v letech 1641, 1645, 1647, 1649 i manželčin strýc Adam Leopold (+1658) na Zduchovicích a a v roce 1632 její dědeček, známý Václav Ignác (+1635) na Starém Kníně¹⁷⁴, se také Servác Hynek v letech 1687-1698 stal hejtmanem kraje. Omezený počet šlechtických rodů sídlících v Podbrdském kraji měl zřejmě za následek to, že se v úřadu krajského hejtmana v soupisy podchycených letech 1631, 1632, 1641-1647 vyskytují pouze členové rodu Vratislavů z Mitrovic, konkrétně dvou větví Lochovické a Zduchovické. Václav a Adam Leopold z posledně jmenované větve již byli zmíněni, z Lochovické větve se od Jiřího (+1639) na Litni, vystřídali i jeho synové Václav Adam (+1647) v letech 1642-1644 a znovu v letech 1646-1647, a pak Zdeněk Eusebius (+1686) nepřetržitě od roku 1654 do roku 1685, po něm následoval na jeden rok jeho syn Jiří Bernard (+1719). S Vratislavi z Mitrovic je spojen i další hejtman Kunata Jaroslav z Bubna, tento pán se psal jako hejtman po Březně, které vlastnil v Boleslavsku, úřadu se ujal v roce 1648, kdy od zmíněného Zdeňka Eusebia Vratislava z Mitrovic koupil Líteň.¹⁷⁵ Úřad zastával do roku 1651.¹⁷⁶ Mezi hejtmany se objevil v letech 1705-1713 Kazimír Ferdinand hrabě z Kupperwaldu psal se po Suchomastech. V regionu se mu podařilo přes sňatek s Ludmilou Konstancií z Bubna, dcerou Kunata Jaroslava z Bubna (+1684), vlastnit i Radnice a Vinařice. Od roku 1715 do roku 1727 pokračoval po redukci krajů v roce 1714 v úřadu jaké hejtman Plzeňského kraje.¹⁷⁷

Prácheňský kraj se vyznačoval, stejně jako Bechyňsko, výskytem velkých panství patřících Eggenberkům a Schwarzenberkům (Orlík, Vimperk, Netolice, Hluboká), majitelům, kteří nikdy nezastávali úřad krajského hejtmana, proto byla z výčtu pěti největších panství vyřazena. K nim bylo připojeno ještě panství Strakonice, které náleželo maltézskému řádu. Těchto pět panství náležejících do skupiny „c“, tvořilo 3,4 % z počtu panství a statků. Zbývajících 141 náleželo ke skupině „d“, což zahrnovalo 96,6 %. Kromě největšího strakonického panství se k církevním statkům počítaly i další državy Volyně, Varvažov a Rožmitál. K těmto přistupují ještě důležitá královská a horní města jako Písek, Kašperské Hory, Rejštejn, Hory Matky Boží.

---

¹⁷⁴ Václav Ignác byl zván „Tureček“ podle svého pobytu ve vězení v Istanbulu, kde jako člen poselstva k sultánovi upadlodo zajetí v roce 1592, z něhož se vrátil v roce 1595, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 98-99 a 114-115.

¹⁷⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 119.

¹⁷⁶ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1651, nefol.

¹⁷⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 78b a

Po vyřazení výše uvedených největších panství pět v řadě následujících, stejně jako všechna zbývající, náleží do skupiny „d“. První z nich Libějovice daroval v roce 1620 císař Karlovi hraběti Buquoyovi. Tento úspěšný vojenský velitel, stejně jako i jeho potomci nikdy nestanuli v čele krajského úřadu. Naproti tomu dva majitelé Protivína se objevili v čele Prácheňského kraje. V posledním roku třicetileté války a roku následujícím se hejtmanem za panský stav stal Jiří Vratislav z Mitrovic (+1660), jenž se také účastnil zasedání komorního, dvorského a později i zemského soudu a získal titul císařského rady. Jelikož zemřel bez dětí, odkázal Protivín manželce Maxmiliáně Veronice Švihovské z Rýzmburka, přes její dceru Evu Johannu ze Šternberka se Protivín dostal do rukou manžela Adama Matyáše z Trautmansdorfu (+1684), a poté jejich synovi Zikmundu Ludvíkovi (+1707), ten v letech 1688-1694 zastává úřad krajského hejtmana. Protivín však nezůstal dlouho v rukou rodu, po smrti Zikmunda Ludvíka majetek spravovala manželka Kornelie Eleonora, rozená Harantová z Polžic, a pak její synové Adama Kryštof a Josef Antonín s poručníky nezletilého Leopolda do roku 1711, kdy jej prodali knížeti Adamovi Františkovi ze Schwarzenberga, ten se, stejně jako jeho následovníci, pochopitelně již v úřadu hejtmana neobjevil.¹⁷⁸

Další panství Lnáře se v roce 1629 dostalo od Evy ze Šternberka, provdané z Trautmansdorfu, Alšovi Ferdinandovi Vratislavovi z Mitrovic, ten se na rozdíl od svého předchůdce Jaroslava Volfa ze Šternberka, který měl být podle údajů v literatuře po Bílé hoře krajským hejtmanem, sám tohoto úřadu neujal. Nestal se jím ani od roku 1675 nový pán na Lnářích Humprecht Jan Černín z Chudenic (+1682). Ani on, přední šlechtic v zemi, tak jeho syn Tomáš Zacheus (+1700) se do nejnižšího článku správy nezapojili.¹⁷⁹ Obdobně z hlediska možnosti zastávání úřadu krajského hejtmana vychází i panství Horažďovice, které se v roce 1622 dostalo prodejem dědičně Adamovi ze Šternberka (+), po jeho smrti se ujal Horažďovic syn František Matyáš (+1648), který podlehl následkům nešťastné střelby švédských vojáků na Hradčanech.¹⁸⁰ Za nezletilé syny spravovala statky matka Ludmila Benigna roz. z Říčan až do roku 1665, kdy došlo k novému rozdělení majetku, podle něj připadly Horažďovice Ignáci Karlovi (+1700). Statky se mu dařilo dalšími nákupy rozšiřovat, v roce 1676 je však prodal bratru Václavu Vojtěchovi (+1708). Ten se až do své smrti o majetek dobře staral, rozšiřoval privilegia městu, za jeho správy probíhal čilý stavení ruch. Oba bratři díky svému právnickému vzdělání zastávali významné posty, Karel Ingác byl prezidentem i viceprezidentem apelačního soudu, Václav Vojtěch postupoval v kariérním žebříčku ještě

¹⁷⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VII*, s. 239.

¹⁷⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 253-254.

¹⁸⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 211-212.

výše, nejenže stál v čele apelačního soudu, ale v roce 1704 se stal nejvyšším zemským hofmistrem. Jeho schopnosti císař ocenili i udělením Řádu zlatého rouna. Není proto divu, že pro nastartování své kariéry nepotřebovali strávit ani rok v úřadu krajského hejtmana. Horažďovické panství v následujících letech spravovaly ženy, nejdříve vdova po Václavu Vojtěchovi Klára Bernadina Malcánová (+1719), po ní Marie Filipina hraběnka Thunová, roz. z Harrachu, od níž se koupí v roce 1721 dostaly Eleonoře kněžně Mansfeldové. Tato skutečnost vysvětluje absenci majitelů panství v čele krajské správy. Ke čtyřem největším panstvím se jako páté přiřadila Březnice. I na tomto panství se odrazily důsledky stavovského povstání. Bratřím Václavovi a Jiřímu z Lokšan bylo panství za podporu protihabsburské strany zabráno a v roce 1623 prodáno Přibíkovi Jeníškovi z Újezda. Svou kariéru nejdříve spojil s protireformací, známým se stal díky svému působení v roli prokurátora mimořádného soudu sestaveného proti povstalcům. Úspěšně se zapojil do obracení zejména jižních Čech na katolickou víru. Kariérní postup zakončoval jako císařský rada, místodržící a nejvyšší písař. Zemřel bez dětí, proto se po jeho smrti v roce 1651 majetek dostal do rukou strýce Přibíka Františka, který se po povýšení do panského stavu v roce 1642 psal jen z Újezda. Hned následujícího roku se na čtyři léta ujal úřadu krajského hejtmana. Zemřel v roce 1661 a správu majetku i poručnictví nad nezletilými syny převzala manželka Hedvika Barbora roz. z Rozdražova. Starší bratr Přibík František se po dosažení zletilosti ujal v roce 1668 panství i poručnictví nad sourozenci, ale předčasně v roce 1677 zemřel. Jeho bratr Jan Josef vše zdědil a v letech 1695-1709 zastával nepřetržitě úřad krajského hejtmana.¹⁸¹ Zemřel bez potomků jako poslední člen rodu, císařské privilegium z roku 1725 mu povolovalo přenést jméno i znak na svého dědice, jímž se po smrti v roce 1728 stal Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat. Kromě těchto příslušníků tří rodů se mezi krajskými hejtmany objevují i dva Švihovští z Rýzmburka, majitelé Nalžov. Panství drželi Švihovští od roku 1591, kdy je koupil Karel Švihovský z Rýzmburka (+1593). Po něm dědili strýcové Bedřich (+1629) a Děpolt (+1616) a stejně jako on i oni byli před Bílou horou prácheňskými krajskými hejtmany, přičemž se psali po příslušných sídlech Karel s Děpoltem po Horažďovicích a Bedřich po Nalžovech. Po stavovském povstání mu byla vyměřená pokuta odpuštěna a on své statky i nadále koupěmi rozšiřoval. Majetek dále spravovali jeho synové, kteří se v roce 1630 rozdělili tak, že Ferdinand Václav (+1658) si ponechal Nalžovy. Podle dochovaných informací se v roce 1632 objevuje také v rámci rodové tradice v úřadu krajského hejtmana. Krajským hejtmanem v letech 1680-1687 byl i jeho jediný, plnoletosti se doživší syn, Jaroslav

---

¹⁸¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 89a.

Florián (+1716).¹⁸² Bohužel nepatřil mezi nejlepší hospodáře a svému jedinému synovi Václavovi (+1720) zanechal Nalžovy zadlužené, dokonce došlo k jejich odhádání pro věřitele a po jeho smrti jej prodali Norbertovi hraběti z Pöttingu (+1760).¹⁸³

V úřadu krajského hejtmana opakovaně působil Adam Hynek Tluksa z Vrábí. Psal se po Drahenicích, které pro rod získal koupí Kerunk Vrábský z Vrábí (+1569) kolem roku 1536. Po něm dědil Drahenice bratr Hynek, který zemřel nedlouho po Kerunkovi, odkázal statky synům Janovi a Vilémovi. Jan dostal do správy Drahenice, ale po novém dělení majetku v roce 1584 připadly Drahenice Vilémovi. Po jeho smrti v roce 1626 se ujal panství syn Adam Hynek (+1660). V nepokojných válečných letech se několikrát objevil v úřadu krajského hejtmana, nejprve to bylo v roce 1632, kdy ještě zastupoval rytířský stav. Opět je v úřadu zachycen v letech 1641-1642, ale to již jako pán. Do vyššího stavu jej panovník povýšil v roce 1635, privilegium jej charakterizuje jako hejtmana Malé Strany.¹⁸⁴ Adam Hynek zúročil své zkušenosti z předešlé služby i v roce 1644 a znovu v letech 1646-1647 a naposled v roce 1656. Krajským hejtmanem po dvě léta před svou smrtí v letech 1665-1666 byl i jeho syn Václav Rudolf (+1667). Za nezletilého syna Rudolfa Ignáce spravovala statek do svého druhého sňatku v roce 1676 matka Eva Marie roz. Lažanská z Bukové, pak jej od něj převzala v roce 1683 jako náhradu za peníze, které synovi posílala na výdaje během jeho tříleté kavalírské cesty. Nedlouho poté Drahenice v roce 1686 prodala Leopoldovi Vilémovi hraběti z Valdštejna (+1691), on ani jeho syn František Karel (+1701) se v hejtmanském úřadě neobjevili.¹⁸⁵ Krajským hejtmanem se několikrát stal i František Ignác z Rozdražova (+1691), který se úřadu ujal v roce 1645, hned jak převzal po dosažení zletilosti panství. Mezi hejtmany je navržen i v roce 1649, rok po smrti bratra Ferdinanda, který zahynul v tureckém zajetí v Alžíru. Jelikož zůstal jediným mužským členem rodu, vlastnil také Blatnou. Hejtmánem zůstal i po následující dva roky a do úřadu se vrátil ještě jednou v roce 1654. Františkem Ignácem v roce 1691 vymírá rod po meči.¹⁸⁶ Hejtmanského úřadu se na téměř deset let v letech 1667-1675 ujal i Beneš Hroznata z Vrtby.¹⁸⁷ Psal se po Třebomyslicích, které se dostaly do rukou jeho rodu přes matku Annu Nabku Boubínskou z Újezda (+1678), provdanou za Beneše Hroznata z Vrtby. Beneš následoval příkladu pradědečka matky Adama Boubínského z Újezda, jenž zastával úřad v roce 1598. Benešův syn František Sezima svého

¹⁸² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 545.

¹⁸³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 262-263.

¹⁸⁴ Privilegium z 20. 12. 1635; A. Král, *Der Adel*, s. 286 a F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 165.

¹⁸⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 249.

¹⁸⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 289b; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 186.

¹⁸⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 472a.

otce v úřadu hejtmána nenásledoval, krátce co dosáhl zletilosti, prodal Třebomyslice v roce 1699 Václavovi Vojtěchovi hraběti ze Šternberka, jenž je učini součástí svého Horažďovického panství.¹⁸⁸ V letech 1676-1679 se hejtmánem stal Hynek Jetřich Vitanovský z Vlčkovíc (+1681).¹⁸⁹ Majetkové zázemí tohoto rodu leželo sice ve východních Čechách (Orlice, Uhersko, Kyšperk), ale dědictvím se ujal i statků na jihu Čech (Čepřovice, Hořtice, Milenovice), proto se na rozdíl od otce Adama Mikuláše, který působil jako hejtmán Hradeckého kraje, setkáváme s Hynkem Jetřichem v témže úřadě v kraji Prácheňském, ovšem již za panský stav, do kterého byl povýšen v roce 1666.¹⁹⁰ Ačkoliv byl dvakrát ženat, poprvé se Sylvií Kateřinou Morzinovou (+1668) a podruhé s Janou Magdalenou Hrzánovou z Hrasova, dvorní dámou císařovy matky Eleonory, nezanechal potomka, proto po něm dědila manželka, která se znovu provdala za Norberta Leopolda Liebštejnského z Kolovrat. Po její smrti v roce 1685 mu připadl veškerý majetek, včetně cenného portrétu maldého Hynka Jetřicha od věhlasného českého barokního malíře Karla Škréty.¹⁹¹ Do řady krajských hejtmánů se zapsal v letech 1709-1723 Jan Jiří Schumann. Pocházel z rodu, který od svého povýšení do šlechtického stavu v roce 1688 rychle postupoval na společenském žebříčku. Právě Janu Jiřimu byl potvrzen v roce 1693 říšský stav svobodných pánů a čtyři roky nato získal český inkolát. Téhož roku koupil Dlouhou Ves, po které se jako hejtmán psal.¹⁹² V úřední knize komorního soudu při specifikaci kandidátů navrhovaných na krajského hejtmána u Jana Jiřího cenily jeho schopnosti, důraz byl kladen na vojenské zkušenosti.¹⁹³

Rakovnický kraj se vyznačoval výskytem malých panství. Největší z nich, Křivoklát, náleželo panovníkovi, proto bylo z přehledu pěti největších panství vyřazeno. Mimo zůstaly majetky držené církví, z nichž lze předně uvést Plasy, a statky města Rakovníka. V regionu se nacházelo, jak již bylo řečeno, jedno velké panství zařazené do skupiny „c“ (4,2 %) a 23 panství a statků skupiny „d“ (95,8 %). První velké panství Olešnou přinesla Kryštofovi Jaroslavovi Krakovskému z Kolovrat manželka Anna Kateřina, dcera Adama Kaplíře ze Sulevic (+1621). Ten několikrát zastával úřad krajského hejtmána, nejdříve z části ještě na konci válečných let 1644-1652, potom na dva roky v letech 1655-1656 a naposledy v roce 1658, rok před svou smrtí. Úřad krajského hejtmána vykonával také v Žateckém kraji v letech

¹⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze* XI, s. 217.

¹⁸⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 535a.

¹⁹⁰ Privilegium z 28. 2. 1666, viz A. Král, *Der Adel*, s. 281.

¹⁹¹ Olga KVĚTOŇOVÁ, *Příspěvek k životopisu Hynka Vitanovského z Vlčkovíc*, Orlické hory a Podorlicko 3, 1970, s. 241-242; Jan F. KŘIVOHLÁVEK, *Erb a pečeť Hynka (Ignáce) Jetřicha Vitanovského z Vlčkovíc*, Orlické hory a Podorlicko 13, 2005, s. 201-202.

¹⁹² P. MAŠEK, *Šlechtické rody II*, s. 264.

¹⁹³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č., fol. 90a.

1647-1649, psal se v obou krajích po Olešné. Kryštof Jaroslav dosáhl titulu císařského rady a zasedal také na komorním a dvorském lenním soudu. Po jeho smrti se hejtmanského úřadu ujal v letech 1660-1668 a znovu v letech 1679-1680 druhorozený syn Albrecht Jindřich (+1704), který jako hejtman sídlil na Vysoké Libyni, stal se komořím a skutečným tajným radou. Dařilo se mu postupovat i na společenském žebříčku, v roce 1700 se stal hrabětem.¹⁹⁴ Mezi krajskými hejtmany se v roce 1631, 1632 a opět v roce 1642 objevil další člen rozvětveného rodu Kolovratů, tentokrát Ferdinand Libštejnský z Kolovrat (+1648) na Hokově. Následoval příklad svého otce Beneše (+1617), který vystupoval v úřadu rakovnického krajského hejtmána v roce 1612 a 1614, přičemž mohl zúročit zkušenosti ze zastávání obdobného úřadu v Žatecku (1600, 1603 a 1606). Není bez zajímavosti, že po smrti Ferdinanda (+1648) zadlužený statek Hokov koupil v roce 1652 Jan Šebestián z Pöttingu (+1687), rada dvorské komory. I když jej držel pouze dva roky, stanul v čele úřadu hned v roce 1653, a pak ještě jednou v roce 1657.¹⁹⁵ Zda mu byli příkladem předchozí majitelé, či se projevila snaha dodržovat určitou nepsanou tradici ujmout se úřadu brzy po získání deskového statku, se lze jen domnívat. Jan Šebestián také postoupil na společenském žebříčku, roku 1662 získal potvrzení hraběcího stavu, podle privilegia mu příslušel titul c. k. rady a dědičného purkrabí v Linci.¹⁹⁶ Jeho úřednická kariéra však začala mnohem dříve, nejprve působil jako komorník císařovny Eleonory nad stříbry a rada zemského soudu. O dosažené úrovni právnického vzdělání svědčí titul apelačního rady (1651), následujícího roku byl již radou soudu dvorského a komorního, kariéru však nespojil pouze s Čechami, ale i se sousedními Uhrami, kde se roku 1679 stává guberniálním radou, honosil se také titulem c. k. rady a komořího. Během třicetileté války navázané rodinné vazby s důstojníky císařské armády pocházejícími z Čech prohloubil rod nejen získáním inkolátu a zakoupením pobělohorských konfiskovaných statků, ale i sňatky, Jana Šebestiána nevýjimaje. Všechny tři manželky měly vazbu na Čechy. První Františka Polyxena z Nogaroly pocházela stejně jako Jan Šebestián z cizozemské šlechty přišlé do Čech po porážce povstání, sňatkem přinesla manželovi Vintířov. Druhou manželku Esteru Kandidu si vybral z rodu Oprštorfů a poslední Marie Barbora patřila ke Šterbnerkům.¹⁹⁷

Úřad krajského hejtmána vykonával za rytířský stav v letech 1681-1682 Matyáš Leopold Celer z Rozenfeldu.¹⁹⁸ Panství získala jeho manželka Ludmila roz. Bartodějská,

¹⁹⁴ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 84; Privilegium z 16. 10. 1700 viz A. Král, *Der Adel*, s. 120.

¹⁹⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody II*, s. 97.

¹⁹⁶ A. Král, *Der Adel*, s. 199.

¹⁹⁷ *Ottův slovník naučný XX*, s. 343-344.

¹⁹⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 551a a 557a.

držba Olešné trvala jen do roku 1682, kdy došlo s Janem Františkem z Kaiserštejna ke směně za Svojetín, Veclov, Chrášťany a Přílepy. Rod Celerů díky svým službám v hejtmanské službě u významných šlechticů získal postupně nejen povýšení do šlechtického stavu, ale také majetek. Stali se majiteli Trojovic a Hrochova Týnce, po prvně jmenovaných se psal Jan Václav Celer z Rozentálu krajský hejtman za rytířský stav v letech 1683-1688 a hned následně za panský stav v letech 1689-1698. Další majitelé Olešné, počínajíc Ludmilou Johankou provdanou Molartovou, dcerou Jana Františka z Kaiserštejna, se často střídali a nikdo z nich se do připojení s panstvím Křivoklát v roce 1836 již hejtmanem nestal.¹⁹⁹ Druhé největší panství Chříč od roku 1585 vlastnili Týřovští z Einsidle. Hned jeho kupec Jan (+1615) se opakovaně zapojoval do krajské správy, a to nejen v Rakovnickém, ale i Podbrdském kraji, psal se nejen po Chříči, ale i po Dubjanech, Skryjích a Hřebečnicích, dalších jemu náležejících lokalitách. Zemřel bez dětí v roce 1615 a majetek odkázal svému strýci Jindřuchu Jakobovi, i ten zastával úřad krajského hejtmana, ale zanedlouho v roce 1618 také umírá. Majetek až po dosažení zletilosti v roce 1625 převzal jeho syn Adam Jindřich (+1652). I s ním se setkáváme ve 40. letech opakovaně v úřadu krajského hejtmana. Jeho syn Vojtěch Ignác pokračoval v rodinné tradici a opakovaně a dlouho vykonával úřad, konkrétně v letech 1669-1678, a pak znovu v letech 1681-1694. Jeho synové Jan Vilém, František Pavel a Michael Antonín prodali zadlužené panství Chříc v roce 1702 Václavu Josefovi Lažanskému z Bukové na Manětíně a Vsesulově. I on se alespoň na jeden rok, tak jak přikazovalo Obnovené zřízení zemské, stal v roce 1701 krajským hejtmanem.²⁰⁰ Jeho syn Karel Josef (+1751) prodal Chříč své matce Marii Gabriele, roz. Černínové z Chudenic, zakladatelce a první abatyši novoměstského ústavu šlechticů u sv. Andělů strážných. Majetek odkázala nejen svým dětem, ale polovinu zmíněnému ústavu, druhou polovinu ústav získal koupí od dědiců Marie Gabriely v roce 1764.²⁰¹ S Lažanskými z Bukové je spojeno i třetí největší panství v kraji Vsesulov. Zadlužené panství v roce 1676 koupil od Václava Karla Hozlaura z Hozlaur Karel Maxmilián Lažanský z Bukové, vše zdědil jeho výše zmíněný syn Václav Josef, který spojil Vsesulov s nově zakoupeným panstvím Chříč. Majitelé dalších dvou statků Kolečovice a Zhoř se do čela kraje ve sledovaném druhém období nikdy nepostavili. V případě Kolečovic, které koupil jako pobělohorský konfiskát v roce 1623 Jan Mynych z Arcperka, mohly být příčinou i dlouhodobé spory po smrti jeho dcery Kláry (+1645). Od roku 1658 spravoval statek syn Jan Václav Mynych. Po jeho smrti (+1676) směla do konce života užívat majetek vdova Anna Markéta, roz. Bechyňová z Lažan, po ní převzal

¹⁹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 90.

²⁰⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 54a.

²⁰¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 112.

majetek Heřman Jan z Nostic, a poté od roku 1694 jej za nezletilého syna Jan Ferdinanda spravovala matka Maxmiliána Justina, roz. Babková z Mezeříčka. V držení Nosticů zůstaly Kolečovice do roku 1719, kdy je pro dluhy bylo nutné prodat. Novým majitelem se stal Ferdinand Olivier hrabě Wallis.²⁰² Poslední zkoumané panství Zhoř se díky bělohorským konfiskacím dostalo Františku de Couriers, císařskému důstojníku. Kromě statků v Chrudimsku, mezi kterými k nejdůležitějším patřily Nasavrky²⁰³, vlastnil i Zhoř a Děkov na Rakovnicku. Kromě majetků hmotných zvyšoval i svou společenskou prestiž, v roce 1632 jej císař povýšil do panského stavu. S Rosinou z Heidenu měl jediného syna Františka Emanuela, postiženého psychickými i fyzickými problémy, jež dosahovaly takového stupně, že byl jeho majetek pod kuratelou. Dědila po něm matka, která jej přinesla po svém novém sňatku Václavovi sv. p. ze Šenfeldu.²⁰⁴ Zhoř a Děkov prodali v roce 1672 Emanuelovi Hildprantovi z Ottenhausenu, ten po dvou letech umírá a statky na místě svých nezletilých dětí spravovala vdova Marie Barbora, roz. z Angerová z Hyršperku. Na počátku 18. století Hildprandy vystřídal Jan Jakub Kulhánek z Klaudenštejna, udržel jej však krátce, od roku 1709 nabízený statek k prodeji poté získal Jiří Olivier hr. Wallis.²⁰⁵ V Rakovnickém kraji se nikdo z majitelů Zhoře v úřadu hejtmána neobjevil.

Hejtmánem se však v roce 1654 stal Karel Heřman Koc z Dobrše (+1655), psal se po Petrovicích, které od roku 1651 společně s hradem Krakovcem vlastnil. Nebyla to však jeho první zkušenost ze služby v krajském úřadu, zastával jej opakovaně v Plzeňském kraji v letech 1643-1644 a znovu v letech 1648-1650.²⁰⁶ Nebyl však první hejtmán z tohoto rodu, který se psal jako krajský hejtmán po Bystřici nad Úhlavou, byli jimi ještě v předbělohorské době za rytířský stav Jan (+1595) a Jan Václav (+1608), v roce 1631 Diviš (+1641), otec Karla Heřmana, ale již za panský stav, do kterého byl v roce 1629 povýšen.²⁰⁷ Na hejtmány z rodu Koců z Dobrše navázal zpřízněný Ota Jiří Helversen z Helversheimu, manžel Marie Magdaleny Kocové z Dobrše. Manželům se podařilo odkoupit v roce 1660 všechny podíly na Krakovci. Oto Jiří zastával úřad krajského hejtmána za rytířský stav v letech 1662-1664, neboť do panského stavu byl povýšen až v roce 1666.²⁰⁸ Diviš Albert Helversen (+1707), který se v úřadu objevil v letech 1695-1700, reprezentoval již stav vyšší. Dlouhý časový úsek (1702-

---

²⁰² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 115-116.

²⁰³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 162.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 162.

²⁰⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 117.

²⁰⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 203a.

²⁰⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 130; privilegium z 12. 1. 1629 viz A. Král, *Der Adel*, s. 118.

²⁰⁸ Privilegium z 30. 12. 1666 viz A. Král, *Der Adel*, s. 84; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1662-1664, 1695-1700, nefol.

1711 a opětovně v roce 1714) v úřadu působil Karel Maxmilián Příchovský z Příchovic (+1722) na Vysoké Libyni. Příslušníci tohoto rodu v přibližně stejné době (1709-1712) zastávali osobou Atonína Ferdinanda i úřad hejtmana Plzeňského kraje.²⁰⁹

Slánský kraj se vyznačoval tím, že 100 % jeho panství a statků se řadilo mezi malá, tedy do skupiny „d“. Kromě šlechtických majetků se k nim připojovala i malá města a církevní statky jako např. Třebíz, Doksany, Břevnov, Kamýk, Statenice, Tursko, Horoměřice, Hostouň a Zbuzany a Unhošť a Velvary. Největší panství Roudnici nad Labem přinesla Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic (+1628) v roce 1603 Polyxena, roz. z Pernštejna, která ji dostala od svého prvního manžela Viléma z Rožmberka. Zdeněk Vojtěch se zapojil alespoň na rok do krajské správy, jak tomu bylo i u ostatních významných rodů. Na rok 1598 je doplněn do soupisu hejtmanů Vltavského kraje.²¹⁰ Po Bílé hoře se tomu tak nestalo, jeho syn Václav, který dosáhl mnoha důležitých úřadů, s dědičným titulem knížete již hejtmanský úřad zastávat nemusel. Pozici u dvora ztratil svým příklonem k francouzské politice, od roku 1674 musel pobývat na Roudnici až do své smrti v roce 1677. Jeho syn Ferdinand August (+1715) se zdržoval převážně u dvora, nepřekvapí proto absence jeho jména mezi krajskými hejtmany.²¹¹ Obdobně nepříznivá situace pro možnost zastávání úřadu krajského hejtmana panovala u druhého panství Smečna, jež náleželo Bořitům z Martinic. Stejně jako u Lobkoviců i Martinicové, včetně těch sídlících na Smečně, se před Bílou horou jejich zástupci objevili mezi krajskými hejtmany Slánského kraje. Stal se jim v roce 1575 Jiří (+1598) a v letech 1602, 1604 a 1606 následoval svého strýce i Jaroslav (+1649). V roce 1633 přetvořil smečenské panství ve fideikomis, v jehož čelo se po Jaroslavově smrti postavil nejstarší syn Jiří Adam (+1651). Již za otcova života započal kariéru u dvora. V roce 1636 zatupoval českého krále při volbě císaře římského, zemřel, když zastával úřad nejvyššího kancléře. Fideikomisu se po něm ujal bratr Bernard Ignác (+1685), také on zastával nejvyšší zemské úřady, včetně úřadu nejvyššího purkrabí a patřil mezi místodržící. Stejně jako bratr Jiří Adam i on byl dekorován Řádem zlatého rouna. Jelikož neměl mužské potomky, přešel majetek na synovce Jaroslava Bernarda, ten zemřel ale stejného roku jako strýc, jelikož neměl děti, stanul v čele fideikomisu bratr Jiří Adam (+1714). I jemu se dostalo pocty být nositelem Řádu zlatého rouna, příslušel mu také titul tajného rady a od roku 1703 vykonával úřad nejvyššího maršálka dvorského. Pro své schopnosti byl často využíván v diplomatických službách. Čtyři roky strávil u papežské kurie v Římě a v roce 1707 se účastnil úspěšného

²⁰⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 81a a 116a.

²¹⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 246.

²¹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 191.

tažení do Neapole. Zdravotní potíže jej přinutily požádat o povolení k návratu zpět do Čech. Poté pokračoval ve zvelebování svých statků, založil i na smečenském panství nový dvůr Martinice. Po jeho smrti v roce 1714 v zastávání vysokých úřadů a řízení panství pokračoval syn Adolf Bernard (+1735), obdržel Řád zlatého rouna. Královský místodržící, tajný rada, držitel Řádu zlatého rouna a nejvyšší hofmistr nezanechal mužského potomka, proto se svěřenectví ujal bratr František Michael (+1773). Kromě jiných úřadů zastával i funkci královského místodržícího a schopnosti mohl prokázat v rozličných poselstvích. Zemřel bez potomků a jeho dědicem se stal poslední žijící mužský člen rodu František Karel (+1789). Vzhledem ke své pozici ve společnosti Bořítové z Martinic nepotřebovali k započetí své kariéry využít úřadu krajského hejtmana.²¹²

Třetí panství v kraji náleželo Kladnu. Jeho majitelé se již v předbělohorské době podíleli na vedení krajské správy. Od roku 1562 do roku 1573 se třikrát stal hejtmanem Slánského kraje Jiří Žďárský ze Žďáru (+1574), velmi zajímavá postava. Již od mládí se zdržoval v panovníkových službách, na počátku 40. let se dvakrát účastnil tažení do Uher. V roce 1547 v čele hotovosti Slánského kraje podporoval císaře, roku 1554 jej zvolili nejvyšším berníkem, pak stál v čele kraje ještě rok před svou smrtí v roce 1574. O svěřený majetek se pečlivě staral, zasloužil se o to, že Kladno získalo status městečka. Jiří nezanechal mužských potomků, proto po něm dědil jeho bratr Jan s podmínkou, že po něm majetek spadne na syna Ctibora. Ctibor (jinak Tyburci) se majetku ujal po otcově smrti v roce 1578, podařilo se mu urovnat spory s bratry. Také on se objevil v úřadu krajského hejtmana, nejdříve v roce 1581 a znovu v roce 1589, 1603 a 1605. Stejně jako jeho strýc Jiří i on působil u dvora arciknížete Ferdinanda, účastnil se dvakrát tažení do Uher, byl přítomen korunovaci králů Maxmiliána i Rudolfa. Kromě úřadu krajského hejtmana zastával od roku 1598 obdobný úřad malostranského královského městského hejtmana a v letech 1612-1613 byl purkrabím karlstějnským. Úřadu hejtmana Slánského kraje se ve stejné době jako bratr Ctibor od roku 1596 opakovaně ujal i bratr Gothart Florián (+1653), který se psal po vlastním Červeném Újezdcí. Hejtmanem se po Bílé hoře stal v letech 1650-1658 i Gothardův syn František Adam Eusebius hrabě ze Žďáru, dědic bezdětného Ctibora. Hluboce nábožensky založený František Adam zůstal svobodný a majetek odkázal jednomu z protestantských strýců žijících v Sasku s podmínkou přesídlení do Prahy a přestoupení ke katolické víře. Celá záležitost se po jeho smrti v roce 1670 vlekla šestnáct let a pro neochotu saských příbuzných přejít k nové víře se dědičkami s císařským svolením staly sestry Františka Adama. Kladno

---

²¹² A. SEDLÁČEK, Hradky, zámky a tvrze VIII, s. 133.

při dělení majetku v roce 1688 připadlo sestře Marie Maxmiliáně podruhé provdané Hýzrlové. Její děti prodaly v roce 1701 panství Anně Marii kněžně Toskánské, ta si Kladno neponechala, za krátkou dobu přešlo v roce 1705 v držení kláštera Břevnov.²¹³ Čtvrté největší panství Budyně na Ohří získal pro rod Šternberků koupí v roce 1614 Adam (+1623), po něm se ujal majetku syn František Matyáš (+1648). Po jeho smrti majetek spravovala manželka Ludmila Kateřina, roz. z Říčan, od ní koupil v roce 1672 Budyni syn Václav Vojtěch ze Šternberka (+1718), ten si ji však podržel pouze čtyři roky, kdy prodal hraběti Gundakarovi z Ditrichštejna.²¹⁴ Vlastníci Budyně se krajskými hejtmany nestali, ale nalezneme mezi nimi v roce 1632 Adama na Postoloprtech (+1633), bratrance Františka Matyáše.²¹⁵ Páte největší panství Horní Beřkovice vlastnilo ve sledovaném období pět rodů. Nejdříve to byli Lobkovicové, od roku 1654 se přes vdovu Oldřicha Adama Lobkovic Annu Marii dostal majetek do rukou Rottalů, poté hraběti Arnoštovi Josefovi z Valdštejna, který je téměř obratem po čtyřech letech 1680 prodal Františku Janu ze Scheidlern (+1680) a v roce 1698 přes vnučku Marii Josefu připadly jejímu manželovi Janu Humbertovi z Hartigu. Nikdo z členů těchto rodů se v hejtmanském úřadu neobjevil.

Slánský kraj reprezentoval za rytíře i pány rod Hložků ze Žampachu. Nejprve je doložen za rytíře k roku 1631 a 1632, a pak opět v letech 1641-1643 Mikuláš Bohuslav Hložek ze Žampachu (+1656).²¹⁶ Psal se po Hospozíně, na kterém se uvádí k roku 1611. Jelikož vyznával katolickou víru, zůstal v držení statku i po roce 1620. Do úřadu hejtmána se v letech 1658-1667 uvázal i jeho syn Jan Karel Hložek ze Žampachu (+1671), ten však již roku 1661 Hospozín prodal.²¹⁷ Jeho sídlem, po kterém se psal, byl Pátek, ten v roce jeho úmrtí koupila Ludmila ze Šternberka, připojila jej k Libochovicím a od roku 1709 Pátek náležel Strahovskému klášteru.²¹⁸ Hejtmánem Slánského kraje se také stal představitel nově příchozího, původem ze Štýrska pocházejícího, v roce 1625 do hraběcího stavu povýšeného rodu Saurau. Hrabě Zikmund Bedřich z rakouské větve rodu získal sňatek s Marií Helenou z Jungen statek Lenešice v Litoměřickém kraji a též statek Vraný v Slánsku a v letech 1661-1664 je uváděn mezi krajskými hejtmany. Později se v letech 1710-1713 hejtmánem stal také Ferdinand sv. p. ze Saurau na Mšeně, v jakém byl příbuzenském vztahu k Zikmundovi Bedřichovi, není zcela zřetelné.

---

²¹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 278-279.

²¹⁴ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 80.

²¹⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 157a.

²¹⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185a

²¹⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 212; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1658-1667, nefol.

²¹⁸ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 684.

Dlouhodobě zastával úřad krajského hejtmána Matyáš Ondřej Hartman z Klarštejna, nejdříve v roce 1659, a pak v letech 1670-1692, psal se po Budenicích, které původně v roce 1631 koupil Matyáš Arnoldin z Klarštejna, a přes jeho jedinou dceru Elišku Dorotu přešly na manžela Theodora Hartmana z Hartenfelsu, kterému bylo dovoleno používat predikát z Klarštejna. Po něm dědil nejstarší syn, zmíněný Matyáš Ondřej (+1706), statek vlastnil do roku 1693, kdy se jej rozhodl prodat Jiřímu Adamovi hraběti z Martinic.²¹⁹ Hejtmanský úřad Slánského kraje v letech 1665-1669 vykonával představitel italského rodu Caretto Millesimo, Karel Leopold. Psal se po Peruci, která náležela jeho manželce Františce Eusebii Hýzrlové z Chodů (+1669), dlouho si statek po její smrti nenechal, v roce 1673 jej prodal Janu Jetřichovi sv. p. z Ledebouru.²²⁰ K hejtmánům tohoto kraje se v letech 1695-1701 připojil František Mikuláš sv. p. z Klebersberku (+1723), syn Jana Oldřicha, prvního v Čechách usazeného člena z Tyrolska pocházejícího rodu; v té době se psal po Martiněvsi, kterou vlastnil. Mezi hejtmány před Bílou horou i po ní se jmenují členové českého rodu Valkounů z Adlaru, od poloviny 16. století majitelé Zlonic. Po Bohuchvalovi (+1653), který působil v úřadu hejtmána za rytířský stav v roce 1616, jej v letech 1644-1647 následoval syn Jan Jaroslav (+1663), rada dvorského a komorního soudu. Do téhož úřadu se uvázal i vnuk Václav Jan Vojtěch v letech 1702-1706. Nehospodařil však příliš dobře, velmi se zadlužil a v roce 1707 majetek spadl do rukou věřitelů.²²¹ Na rozdíl od svých předchůdců však reprezentoval panský stav, do kterého byl povýšen v roce 1701.²²²

V letech 1707-1710 se stal krajským hejtmánem Václav Antonín Chotek z Chotkova (+1754), psal se po Jeviněvsi, kterou mu přinesla v roce 1698 manželka Marie Terezie Ludmila Scheidlerová ze Scheidlern (+1709). Podařilo se mu postoupit na společenském žebříčku. V roce 1702 byl povýšen do panského stavu a v roce 1723 získal hraběcí titul. Privilegium k němu uvádí, že je krajským hejtmánem v Litoměřicku, úřad zastával do roku 1729 jako majitel Lukavice.²²³ V hejtmanském úřadu se opakovaně objevil i majitel Mšena Ferdinand Saur na Schreyerhofu, nejdříve působil ve slánském kraji v letech 1710-1713, a po redukci krajů i v Rakovnickém kraji v letech 1715-1721.²²⁴

Vltavský kraj náležel k těm, jež tvořil malý počet panství a statků, z nichž ani jedno nenáleželo do skupiny největších panství „a“, pouze jedno mírně překročilo hranici pro

²¹⁹ P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 329; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 210.

²²⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 228.

²²¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 209; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1644-1647, 1665-1669, 1695-1701, nefol.

²²² Privilegium z 27. 1. 1701, viz A. Král, *Der Adel*, s. 277.

²²³ Panský stav 6. 2. 1702; hrabě 13. 5. 1723, viz A. Král, *Der Adel*, s. 35.

²²⁴ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 85a-196b.

panství skupiny „b“ (3,45 %), jedno panství bylo možno přiřadit do skupiny „c“ (3,45 %) a ostatní panství a statky náležely mezi malé, zařazené do skupiny „d“ (93,1 %). Kraj se vyznačoval nejen malým počtem panství a statků, ale i absencí královských měst. Mezi malými statky se nacházelo 24,1 % v církevních rukou. Největší panství v kraji Vysoký Chlumeč, jež do vlastnictví Lobkovického rodu koupí v roce 1474 získala Anna z Rožmberka, v té době již vdova po Janovi Popelovi z Lobkovic. Mezi hejtmany Vltavského kraje se před Bílou horou objevují dva majitelé Chlumce. Nejdříve je to dvakrát v roce 1538, a pak v roce 1544 Janův vnuk Ladislav (+1584), a po něm v roce 1598 Zdeněk Vojtěch (+1628), následujícího roku se však stává až do své smrti nejvyšším kancléřem Království českého. Ve své manželce Polyxeně z Pernštejna získal schopného pomocníka. Zvláště díky jejímu prozíravému hospodaření a rozsáhlým nákupům zkonfiskovaného majetku se državy Lobkoviců po Bílé hoře velmi rozrostly. Majetkový vzestup doprovázel i společenský. Zdeněk Vojtěch v roce 1620 obdržel Řád zlatého rouna a v roce 1624 i knížecí klobouk.²²⁵ Rozlehlé jmění bylo svěřeno vrchnostím správcům, žádný z majitelů se již úřad krajského hejtmána neujal. V pořadí druhé panství Tloskov v rámci pobělhorských konfiskací koupil Pavel Michna z Vacínova (+1632). Stejně jako on i jeho synové Jan a Václav (+1667) a po nich dědicí bratranec Zikmund Norbert (+1669) se do správy kraje nezapojili. Zadlužený statek byl po jeho smrti odprodán Václavovi Karlovi Čábalickému ze Soutic (+1687)²²⁶, který v letech 1658-1666 vystupoval jako hejtman Vltavského kraje. Nejdříve úřad vedl na Trkově, který zdědil po svém otci Šebestiánovi (+1657), také hejtmanu Vltavského kraje v letech 1652-1656. Trkov koupený Šebestiánem v roce 1629 od Jana Viléma Černína z Chudenic držel Václav Karel jen do roku 1662, kdy se rozhodl jej prodat.²²⁷ Své zkušenosti mohl zúročit při zastávání úřadu hejtmána Nového Města pražského. Jeho syn Jan Václav se jako vltavský krajský hejtman neobjevil, v roce 1707 panství Tloskov prodal Jeronýmu hraběti Colloredovi z Wallsee (+1726), který se uplatnil na císařském dvoře, hejtmanského úřadu se také neujal.²²⁸ Velikostí třetí panství v kraji Votice koupil v roce 1621 jako konfiskaci Sezima z Vrtby (+1648). Po jeho smrti vystupovala jako poručnice nezletilých dětí manželka Barbora Eusebie, dcera Jaroslava Bořity z Martinic. Čtyři synové si majetek rozdělili v roce 1657, přičemž Ferdinandu Františku Leopoldovi (+1712) připadli Votice.²²⁹ Je to právě tento pán, který se opakovaně v letech 1667-1675 a znovu v letech 1686-1688 stal hejtmánem

²²⁵ S. KASÍK – P. MAŠEK – M. MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové*, s. 120; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 137.

²²⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 125.

²²⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 151.

²²⁸ Viz pozn. 180.

²²⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 242.

Vltavského kraje. Své zkušenosti z výkonu úřadu jistě uplatnil hned následujícího roku, kdy byl jmenován královským hejtmanem Nového Města pražského, který vedl až do roku 1700.²³⁰ Není bez zajímavosti, že jej v úřadu v letech 1676-1680 vystřídal Maxmilián Ferdinand z Vrtby (+1681), syn Sezimy, bratrance zmíněného Ferdinanda Františka Leopolda. Maxmilián Ferdinand se psal po Novém Trkově, který náležel od roku 1670 do roku 1685 jeho manželce Ludmile Kateřině, roz. Vitanovské z Vlčkovic.²³¹ Blízkost obou rodin dokládá i jejich provázanost. Výše uvedená Ludmila Kateřina (+1697) se po smrti Maxmiliána znovu provdala, a to právě za Ferdinanda Františka Leopolda.²³² Po něm se již krajským hejtmanem nikdo z pánů z Vrtby na Voticích, které vlastnili do roku 1807, nestal.

Panství Kosova Hora částečně sdílelo podobný osud s Voticemi. Koupil je v roce 1622 Sezima z Vrtby jako konfiskaci od Albrechta z Valdštejna. Při výše uvedeném dělení majetku mezi bratry v roce 1657 připadla Kosova Hora Janu Františkovi, ten se však na rozdíl od svého bratra Ferdinanda Františka Leopolda krajským hejtmanem nestal. Jan František z Vrtby si panství ponechal pouze do roku 1662, kdy jej koupila Františka Alžběta Felnárová, roz. Zárubová z Hustiřan. Krajskými hejtmany Vltavska se v tomto sledovaném období nestal žádný z rychle se střídajících majitelů Kosovy Hory.²³³ Velikostí páté panství v kraji Prčici od roku 1612 vlastnili Jan z Talmberka na Rýzmburce se svou manželkou Kunkou z Řičan, který se v roce 1631 uvádí mezi hejtmany Vltavského kraje, psal se však po jiném statku, který v té době vlastnil, po Smilkovu.²³⁴ V zastávání hejtmanského úřadu jej následoval v letech 1646-1651 syn Vilém Václav z Talmberka (+1678). V úřadu mohl využít zkušenosti ze zastávání téhož úřadu v roce 1643 v Čáslavsku, kde vlastnil statek Herálec, po kterém se jako krajský hejtman Vltavska také psal. Statek směla do své smrti v roce 1688 spravovat vdova Eva, roz. Malovcová z Chýnova, po ní se ujal Prčice syn Jan Maxmilián (+1693), zasedal sice u dvorského a komorního soudu, ale mezi krajskými hejtmany zaznamenán není. Stejně tak úřad nevykonával ani vnuk Václav Vilém Antonín (+1697), jednou z příčin mohla být i jeho nečekaná smrt. Vdova Marie Eleonora Renata, roz. Paradis de la Saga, která nejdříve v roce 1701 prodala Smilkov novému manželovi Kryštofu Voračickému z Paběnic a Prčice o čtyři roky později Karolíně z Valdštejna, roz. ze Žerotína. I když se se svým manželem Ferdinandem Rudolfem (+1757) na Prčici zdržovala, Valdštejn se do správy kraje nezapojoval.

²³⁰ F. ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských*, s. 165.

²³¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 125.

²³² *Ottův slovník naučný XXVI*, Praha 1907, s. 1058-1059, heslo: z Vrtby.

²³³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 223-224.

²³⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 294.

Finanční potíže je o Prčici v roce 1715 ve prospěch věřitelů nakonec připravily.²³⁵ K těmto třem rodům vlastnicím největší statky v kraji, a jejichž někteří představitelé se objevili v úřadu krajského hejtmána, se zapojili do správy např. i Vratislavové z Mitrovic. Nejdříve vystupuje Aleš Vratislav z Mitrovic na Nálžovicích, které zdědil po svém otci Vladislavovi, v roce 1615 také hejtmánu Vltavského kraje, ale za rytířský stav. Statek se rodu dostal přes Annu z Březí (+1624), třetí manželku řečeného Vladislava. Aleš Vratislav z Mitrovic zahájil svou bohatou úřednickou kariéru zřejmě na postu krajského hejtmána, v němž je doložen v letech 1641-1645. Svě zkušenosti mohl využít v obdobném úřadu hejtmána Nového Města pražského, do něhož nastoupil v roce 1646. Ještě za svého působení v tomto úřadu se stal v roce 1651 radou dvorského a komorního soudu. V úřadu královského hejtmána nezůstal do konce svého života, ale sám v roce 1653 rezignoval, aby se stal nejvyšším berníkem zemským, poté pět let působil u české komory jako rada, pak stanul v jejím čele (1656-1667), kariéru završil v úřadu místodržícího a soudce zemského.²³⁶ Aleš Vratislav zaznamenal vzestup také na společenském žebříčku, v roce 1629 byl povýšen do panského stavu. V roce 1657 se mezi hejtmány objevil Adam Mitrovský z Nemyšle, jednalo se zřejmě o Adama Leopolda (+1658). Kromě těchto do panského stavu povýšených členů rodu dlouhodobě zastávali úřad krajského hejtmána za rytířský stav na Jetřichovicích sídlící příbuzní Vilém Jindřich (+1682) v roce 1656, 1659-1674 a jeho nejmladší syn František Sezima (+1720) v letech 1700-1704. Svou úřednickou kariéru dále posunul, když se stal v letech 1709-1711 místopísařem a od roku 1712 místosudím a královským radou. Dostal se však do finančních potíží, které po jeho smrti v roce 1721 vyústily k odprodeji Jetřichovic vdově Marii Eleonoře roz. hraběnce Clary.²³⁷

Krajským hejtmánem se dvakrát stal v letech 1681-1684 a opět v letech 1702-1703 představitel do Čech příslého rodu, Jan Gottfried hrabě z Purgstallu, psal se po Dražkově, který v té době vlastnil. Úřad hejtmána Vltavského kraje opakovaně a dlouhodobě zastával Jan Jiří Radecký z Radče (+1691). Jako krajský hejtmán je poprvé uveden k letům 1652-1655, psal se po Uhřicích, jejichž koupi mu v roce 1646 umožnil majetek získaný ve vojenské službě a úspěšné podnikání.²³⁸ Podruhé se ujal úřadu v letech 1678-1684, nejdříve jako rytíř a následujícího roku po povýšení do panského stavu za tento vyšší stav. Tehdy se psal po Tvoršovicích koupených v roce 1664. Krajskými hejtmány se také stali oba jeho synové,

²³⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 285; Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011, s. 183.

²³⁶ F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 165; F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 389.

²³⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 263; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1656-1674, nefol.

²³⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 285.

nejdříve starší Kryštof Ferdinand (+1724), dědic Uhřic, v hejtmanském úřadu působil v letech 1699-1701 a v letech 1704-1713 i mladší nevlastní bratr Petr Eusebius Viktorin Radecký z Radče (+1743) od roku 1698 pán na Tvoršovicích. Úřad krajského hejtmana dlouhodobě v letech 1689-1698 zastával Petr Vilém Jan Říčanský z Říčan na Líšně (+1699), jež mu připadlo při dělení majetku v roce 1667. V majetku Říčanských zůstává jen do roku 1712, kdy jej syn Karel Šebestián prodal Marii Renatě ze Satzenhoffenu, roz. hraběnce z Götzu.²³⁹

Žatecký kraj se vyznačoval výskytem středních a malých panství a statků, pouze čtyři největší z nich náležely do skupiny „c“ (3,3 %) a zbývající ke skupině „d“ (96,7 %). Mezi největší statky náležela např. města Žatec, Kadaň, Kopisty, Most, Louny, Chomutov, Krásná Lípa, k nim se připojovaly i menší církevní statky Škrle, Velemyšleves, Zeměchy, Židovice. Největší panství v kraji Červený Hradek (Borek) vlastnil od roku 1605 Adam Hrzán z Harasova (+1619), po něm následoval syn Jan (+1631) a od roku 1646 po dosažení zletilosti syn Jan Adam (+1681), ten kromě Hrádku vlastnil i Skalku, po které se psal. Hejtmánem Žateckého kraje se stal v roce 1650 a 1653 a později opět v letech 1661-1664. V rodu Hrzánů zůstal Hrádek do roku 1707, kdy jej Zikmund Valentin Hrzán z Harasova prodal Jáchymovi Ondřejovi z Lichtenštejna.²⁴⁰ Druhé a páté největší panství Petrohrad a Stružnou (Kysibl) vlastnil rod Černínů od roku 1622, první koupil jako konfiskát a druhé vyměnil za statek Žleby císařský rada, komorník a v letech 1614-1625 hejtmán Starého Města pražského a diplomat Heřman Černín z Chudenic (+1651).²⁴¹ Ten se právě v roce 1631 objevil mezi hejtmany, psal se po Kysiblu, z kterého vytvořil centrum velkého panství vzniklého spojením výhodně získaného majetku.²⁴² Jelikož neměl vlastních potomků, majetek zdědil prasynovec Humprecht Jan (+1682), po něm v přímé linii následovali Heřman Jakub (+1710) a František Josef (+1733).²⁴³ Nikdo z představitelů Černínů již úřad krajského hejtmana nezastával.

Velikostí se na třetí místo v pořadí panství zařadily Postoloprty. Jeho majitelé se po Bílé hoře až do konce tohoto sledovaného období krajskými hejtmany nestali. Prvním v řadě rodů vlastnicím Postoloprty byli v letech 1600-1637 Šternberkové. Nejdříve spravoval panství Štěpán Jiří ze Šternberka (+1625), toho samotného před Bílou horou mezi krajskými

²³⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 118; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1652-1655, 1678-1704, nefol.

²⁴⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 269-270.

²⁴¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 346; Z úřadu krláovského hejtmana rezignoval v roce 1625, jelikož byl jmenován nejvyšším polním proviantmistrem, viz F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 164.

²⁴² Jaroslav ČECHURA, *Černínové versus Kysibelští*, Vimperk 2003, s. 15-17.

²⁴³ Blíže viz J. ČECHURA, *Černínové*, s. 25; Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ (eds.), *Heřman Jakub Černín. Na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014, s. 36-95.

hejtmany Žatecka v letech 1609 a 1611 a v roce 1593 Kouřimska nalezneme, poté už nikoli. V tradici vykonávání úřadu krajského hejtmana nepokračovali ani jeho synové Jan Rudolf a Adam Jan, kteří panství v roce 1637 směnili s Václavem Michnou z Vacínova za Zásmuky.²⁴⁴ Zadlužené panství poručníci nezletilého Jiřího Karla Michny z Vacínova prodali v roce 1669 Jiřímu Ludvíkovi hraběti ze Sinzendorfu (+1682). Ten na panství nepobýval trvale, správu svěřil vrchnímu hejtmanovi Martinu Fladovi z Frydburka. Po smrti Jiřího Ludvíka nejdříve dědil majetek jeho starší syn Krystián Ludvík (+1691), jenž zahynul v Uhrách během tažení proti Turkům. Panství přešlo na krátko do vlastnictví mladšího syna Filipa Ludvíka, následujícího roku je koupil kníže Ferdinand ze Schwarzenberga.

Čtvrté panství Klášterec nad Ohří po Bílé hoře v roce 1623 získal od české komory Šimon sv. p. z Thunu (+1635); tomu se podařilo rozšířit majetek ještě o panství Děčín a za zásluhy směl od roku 1629 užívat hraběcí titul. Dědicem se po jeho smrti stal synovec Jan Zikmund (+1646). Zcelený majetek došel rozdělení mezi jeho osm synů. Klášterec nad Ohří připadl Michaelu Osvaldovi (+1694). Ten se o svěřené panství pečlivě staral, zcelil je s díly dvou bratrů a vytvořil fideikomis. Jelikož neměl mužského dědice, převzal vytvořený majorát bratr Maxmilián (+1701), po něm následoval syn Jan František Josef (+1720), který spojil všechny tři Thunovské fideikomisy v jeden celek.²⁴⁵ Kromě Michaela Osvalda Thuna, vykonávajícího úřad v roce 1660, se v řadách hejtmanů Žateckého kraje další představitel tohoto rodu již neobjevil.

Mezi krajskými hejtmany se naopak často vyskytli páni z Kolovrat. Nejdříve se v letech 1643-1647 století objevil Ferdinand Libštejnský z Kolovrat (+1648), jako žatecký krajský hejtman, se psal po Hokově v Rakovnicku, který směnil jeho otec Beneš (+1617) s Adamem Štampachem ze Štampachu. Beneš sám opakovaně zastával hejtmanský úřad do roku 1615, a to jak v kraji Žateckém, tak Rakovnickém. Po smrti Ferdinandově se však nepodařilo Hokov udržet, musel být prodán v roce 1652 Janovi Šebestiánovi z Pöttingu, který se sám v roce 1654 stal krajským hejtmanem.²⁴⁶ Ferdinanda Libštejnského z Kolovrat, v roce 1647 jmenovaného královského hejtmana Starého Města pražského²⁴⁷, v úřadu krajského hejtmana v roce 1647 vystřídal Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat (+1659). K zastávání úřadu jej opravňovalo vlastnictví Olešné, kterou zdělila jeho manželka Anna Kateřina Kaplířová ze Sulevic. V hejtmanském úřadu působil až do roku 1649. Příslušníci větve

²⁴⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 415.

²⁴⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 68-69.

²⁴⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 116.

²⁴⁷ F. ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských*, s. 164

Libštejnských z Kolovrat se do úřadu hejtmána Žateckého kraje vrátili v 70. letech 17. století. V letech 1670-1675 se objevuje Volfa (+1676), majitel Malé Černoce a Luky, vnuk Karla (+1605), bratra výše uvedeného Beneše (+1617). Tři roky po Volfovi v hejtmanském úřadu v letech 1678-1683 působil jeho bratránek Julius Albrecht (+1683), vnuk Benešův. Při vykonávání úřadu mohl zúročit zkušenosti z dlouholetého zastávání téhož postu v Loketském kraji. Julius Albrecht se také stal komořím, císařským radou a zasedal i na dvorském lenním a komorním soudu. V roce 1671 dosáhl hraběcího titulu, ale nezanechal žádného dědice. Vedení krajského úřadu se ujali až zástupci další generace této větve. V letech 1694-1698 se hejtmánem po vzoru otce Volfa (+1676) stal Antonín Jan (+1699), stejně jako otec byl komořím, císařským radou a přisedícím dvorského lenního a komorního soudu. Po Janu Antonínovi hejtmanský úřadu vykonával v následujících letech 1699-1708 jeho bratranec Ferdinand Leonhard (+1725), majitel Libořic, po kterých se psal. I on byl komořím a přisedícím dvorského a lenního a komorního soudu.²⁴⁸ Finančně se mu nedařilo příliš dobře, dluhy jej přinutily předat panství v roce 1709 sestře Marie Elišce, provdané Janinalové (+1714). Po její smrti majetek převzali bratři Ferdinand a Maxmilián Lev (+1720), dlouho si jej však neponechali, hned v roce 1718 došlo k prodeji Františku Josefovi hraběti Šlikovi.²⁴⁹ Rodinné vazby mezi hejtmany se projeví v případě Volfa Libštejnského z Kolovrat, jehož tchán Jan Jindřich Pröllenhofer z Puchersdorfu, majitel Luk a Věrušiček, které Volfovi přinesla Anna Barbora (+1675), dcera Jana Jindřicha, zastával úřad hejtmána Žateckého kraje za rytířský stav v letech 1646-1647.²⁵⁰ Dvakrát se mezi hejtmany Žateckého kraje za panský stav objevili Kokořovcové z Kokořova. Nejdříve se v letech válečných 1641-1642 hejtmánem stal Jiří Petr Kokořovec z Kokořova, psal se také po Štáhlavech na Plzeňsku, i když zdědil v roce 1633 i Žlutice v Žatecku. Úřadu hejtmanského se ujal v letech 1676-1677 Ferdinand Hroznata, syn Petra Jiřího, kterému dědictvím připadly právě Žlutice.²⁵¹ V hejtmanském úřadu v letech 1676-1677 následoval svého otce i mladší syn Ferdinand Hroznata (+1708). Krátce nato se v roce 1680 dočkal hraběcího titulu.²⁵² Dařilo se mu i v hospodářské oblasti. Majetek rozšířil koupěmi a ze Žlutic s Týništěm vytvořil fideikomis, který převzal nejstarší syn Petr František (+1720) v letech 1699-1710 nejvyšší mincmistr království českého. Kromě českých rodů se krajskými hejtmany stali i potomci během třicetileté války příslých rodů, obdařených za své vojenské služby konfiskovanými majetky a šlechtickými tituly. K takovým rodům náleželi i ze Španělska pocházející Verdugové. Do Čech přichází plukovník Vilém

²⁴⁸ V. BORŮVKA, Rodopis rodu, s. 66-74; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1643-1704, nefol.

²⁴⁹ A. SEDLÁČEK, Hrad, zámky a tvrze XIV, s. 408.

²⁵⁰ V. BORŮVKA, Rodopis rodu, s. 72.

²⁵¹ A. SEDLÁČEK, Hrad, zámky a tvrze XIII, s. 78-79 a 209.

²⁵² Titul hraběte získal se svým bratrem Janem Jindřichem 28. 5. 1680, viz A. Král, *Der Adel*, s. 119.

Verdugo (+1631), který se význameně podílel na vítězství císařských v bitvě na Bílé hoře. Za tyto zásluhy získal mimo jiné Mašťov, Doupov a Vintířov. Jelikož jeho syn František byl postižen duševní chorobou, zdědili majetek Vilémovi bratři Jan a František. Jelikož Jan nezanechal potomstvo, vše přešlo na synovce Jana Ferdinanda (+1672), ten zastával úřad krajského hejtmana po dva roky 1665-1667, v té době mu již Mašťov nepatřil, prodal jej v roce 1661 Janovi z Goltze. Nový majitel se také zapojit do krajské správy v letech 1670-1687, ale za rytířský stav. Vintířov ztratili Verdugové již v roce 1650 ve prospěch Jana Šebestiána hraběte z Pöttingu, pastorka Viléma Verduga, který v roce 1654 také zastával úřad krajského hejtmana. Z významnějších držav Janu Ferdinandovi Verdugovi zůstal Doupov na Plzeňsku. Náležel mu také titul komořího a císařského rady, oženil se v roce 1656 s Maxmiliánou Libštejnskou z Kolovrat (+1695), sestrou zmíněného Volfa (+1676), později také krajského hejtmana.²⁵³ Dalším cizím rodem, jehož člen zastával úřad krajského hejtmana, byli Schützové z Leipoldsheimu. V letech 1683-1693 zastával úřad krajského hejtmana Arnošt Bohumír Schütz na Citolibech (+1715). Toto panství získali koupí jeho rodiče Arnošt a Markéta Blandina v roce 1651 od plukovníka Jana Oldřicha z Bissingenu. Arnošt však již v roce 1661 padl v boji proti Turkům a Arnošt Bohumír svěřil svou polovinu na Citolibech matce do správy a po její smrti v roce 1687 polovina náležela sestře. Ve stejném roce získal Arnošt Bohumír hraběcí titul. V roce 1715 připadl majetek synovi Arnoštovi Jaroslavovi (+1720), jelikož po předčasné smrti jeho syna Františka Arnošta (+1716) nebylo mužského dědice, převzal Citoliby podle posledního pořízení Arnošta Bohumíra Karel Daniel Pachta z Rájova (+1729).²⁵⁴

Mezi žateckými krajskými hejtmany se objevili představitelé rodů, kteří zastupovali rytířský i panský stav. Za nižší stav lze mezi hejtmany nalézt v roce 1658 a znovu po povýšení do panského stavu v letech 1668-1669 Jaroslava Arnošta Štampacha ze Štampachu na Skytalech.²⁵⁵ Za rytířský stav se krajskými hejtmany stali členové větve vlastníci Mlýnce. Ty připadly při dělení majetku Ferdinandovi, jehož syn Erasmus Kryštof ze Štampachu, synovec zmíněného Jaroslava Arnošta, zastával úřad dlouhodobě v letech 1687-1713. Tradici zapojit se do vedení úřadu neporušil ani Erasmův syn Václav (+1749), krajským hejtmánem

---

²⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 381;

²⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 226; Jiří KUBEŠ, *Ze Španělska až do Horního Slezska. Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*. In: Jiří BRŇOVJÁK – Waclaw Gojniczek – Aleš Zářický, *Šlechtic v Horním Slezsku*, Ostrava 2011, s. 223-240.

²⁵⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 430a; panský stav udělen 3. 11. 1664 a hraběcí titul 29. 1. 1676, viz A. Král, *Der Adel*, s. 252.

byl v letech 1735-1744.²⁵⁶ V pramenech se zaznamenává i případ nepotvrzení krajského hejtmána kvůli nespokojenosti s vykonáváním úřadu. V roce 1659 vedl úřad krajského hejtmána za panský stav Jaroslav z Hasenburka, k jeho osobě je v návrhu kandidátů na rok 1660 připsána poznámka: „...Proto se nepodává, že se celý rok absentýroval“.²⁵⁷

V Žateckém kraji se z majitelů velkých panství krajskými hejtmany jen mihli Heřman Černín z Chudenic v roce 1631 a roku 1660 Michael Osvald hrabě Thun. Naproti tomuto Jan Adam Hrzán z Harasova majitel Červeného Hrádku se hejtmánem stal opakovaně na začátku padesátých 17. století a opět o deset let později letech 1661-1664. Hejtmanského úřadu se ujímali majitelé menších panství, trvale pobývajících v Žateckém kraji.

4. 3 Období 1714-1751

V následujícím období 1714-1751 se v Bechyňském kraji oproti předcházející době snížil počet panství a statků ze 135 na 119 a ubyl počet nejmenších statků skupiny „d“ z původních 88,2 % poklesla na 73,1 %. U ostatních skupin se počet nepatrně zvýšil, v procentuálním porovnání u skupiny „a“ vzrostl poměr z 2,2 % na 4,2 %. Skupina „b“ původně zabírající 1,5 % se zvýšila na 5,9 %, výrazně vzrostl podíl statků skupiny „c“ z 8,1 % na 16,8 %. Stejně jako v období 1631-1713 i v tomto byly vynechána dominia náležející k největším, která byla v držení majitelů, kteří nikdy nezastávali úřad krajského hejtmána – Schwarzenbergové vlastníci Český Krumlov a Líšov a panovníkovi náležející Třeboň. V minulém období se mezi krajskými hejtmany objevil alespoň Slavata držitel Nové Bystřice. Noví majitelé z rodu svobodných pánů, od roku 1699 hrabat, z Fünfkirchenu se do vedení krajské správy nezapojili. Určitý vliv mohly mít i dlouholeté spory mezi měšťany a Fünfkirchenem, propuklé nedlouho po převzetí panství v roce 1693, které na Jana Leopolda přešlo s dědičkou Slavatovského panství Kateřinou Terezií. Nepokoje vyplňovaly téměř celou první třetinu 18. století, do jejichž řešení se zapojili nejen krajští hejtmáné, ale i místodržící a nakonec císař, který v roce 1729 rozhodl při ve prospěch měšťanů, a vše konečně upravila smlouva s Janem Adamem hrabětem Fünfkirchenem (+1748).²⁵⁸ Majiteli největšího panství Nové Hradky a třetího Rožmberka zůstávali i nadále Buquoyové. Stejně jako v předcházejícím období se mezi hejtmany Bechyňského kraje Albert Karel Buquoy (+1714), ani jeho syn

²⁵⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 727b; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 213 a 214.

²⁵⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 440a.

²⁵⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 163-164.

Karel Kajetán (+1750) neobjevili.²⁵⁹ Krajským hejtmanem se nestal ani Jan Leopold Paar (+1741), od roku 1715 majitel pátého největšího panství Bechyně. Kromě tohoto panství mu Marie Terezie (+1761), dědička bechyňské větve Šternberků, přinesla rozsáhlý majetek, který společně se zahraničními državami ve Štýrsku učinil z Paarů jednu z nejbohatších rodin v zemi. Jan Leopold již fakticky nezastával úřad nejvyššího dvorského pošmistra jako jeho otec Karel Josef (+1725), který se spokojil s čestným titulem a roční rentou 80 000 zlatých. Vzestup rodu pokračoval i za Jana Václava (+1792), syna Jana Leopolda, ten byl v roce 1769 povýšen do knížecího stavu a budoval, stejně jako jeho předci kariéru u dvora.²⁶⁰

V úřadu krajského hejtmana za panský stav se v tomto období střídali představitelé tří rodů. První z nich hrabě Jan Bernard Caretto Millesimo zastával úřad v letech 1712-1716, v té době se psal po Nemyšli, jež byla v držení jeho manželky Terezie Johanny Hrobčické z Hrobčic až do roku 1719, kdy mu statek odprodala. Statku se po smrti otce v roce 1724 ujal František Václav (+1760) a po něm v roce 1761 Karel Ferdinand (+1778), který se rozhodl v roce 1765 Nemyšl prodat Josefovi Kurto z Mohrenbachu. František Václav se také rozhodl stanout v čele krajské správy, hejtmanský úřad vykonával v letech 1740-1751.²⁶¹ Krajským hejtmanem se dříve v letech 1728-1736 stal Jan Josef Caretto-Millesimo, bratr Jana Bernarda a strýc Františka Václava, psal se po Měšicích, které vlastnil od roku 1699.²⁶² Není bez zajímavosti, že matkami a manželkami všech těchto představitelů italského rodu byly původem české šlechtičny, lze tedy u nich předpokládat znalost češtiny požadovanou v českých krajích. Po Janu Bernardovi Caretto-Millesimovi se do čela krajské správy za panský stav postavil v letech 1717-1727 Karel Josef Voračický z Paběnic na Božejově (+1752). Příkladem mu mohl jít jeho otec Kryštof Karel, který dlouhodobě v předcházejícím období zastával tentýž úřad. Karel Josef představoval ideálního kandidáta na zastávání úřadu. Nejdříve podle zvyklostí pobýval za Josefa I. u císařského dvora a před příchodem do úřadu byl v letech 1705-1712 radou apelačního soudu.²⁶³ Za své zásluhy se mu dostalo v roce 1726 povýšení do hraběcího stavu. Jeho syn Jáchym Kryštof se rozhodl pro vojenskou kariéru, v níž dosáhl hodnosti plukovníka.²⁶⁴ Posledním z rodů, který se ve sledovaném období objevil v úřadu hejtmana Bechyňského kraje, byli Týřovští z Einsidle, konkrétně se jím stal Jan

---

²⁵⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze III*, s. 230.

²⁶⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VII*, s. 35; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 196-197.

²⁶¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 105a, 187b, 261a a 308a; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 74a A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 362.

²⁶² ²⁶² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 187b a 237a; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 153.

²⁶³ K. WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati ...“, s. 87.

²⁶⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 184-185.

Michael (+1759) v letech 1737-1739, psal se po Vlčkovících, které mu přinesla manželka Antonie Josefa, dcera Jana Josefa Caretto-Millesima.²⁶⁵ V hejtmanském úřadu vystřídal svého švagra Jana Václava Caretta-Millesima. Příklad obou těchto rodů dokládá existenci úzkých rodinných vazeb mezi v regionu usedlými šlechtici.

Oproti předcházejícímu období se na vzhledu krajů v Čechách odrazila v roce 1714 provedená redukce, která měla velikostí přizpůsobit jednotlivé regiony nové berní reformě. Spojením dvou malých krajů Podbrdského a Vltavského vznikl nový Berounský s centrem v Berouně. Podle přijaté metodiky došlo k vybrání pěti největších panství v novém kraji podle velikosti uvedené v Tereziánském katastru při spojení obou regionů, z Vltavského kraje to byly tři a z Podbrdského dvě. Stejně jako v případě Bechyňska, projevila se reforma v tom smyslu, že se panství v porovnání s předešlým obdobím zvětšila, přesto ani jedno z panství se nezařadilo mezi největší majetky skupiny „a“, naopak se k Velkému Chlumci, náležejícímu již v předcházejícím období do skupiny „b“, přesunula ze skupiny nejmenších panství „d“ Dobříš. Stejně tak se dvě panství původní skupiny „d“ přesunuly do vyšší skupiny „c“. Počet větších panství vzrostl u skupiny „b“ přibližně o jedno procento na 4,3 %, u skupiny „c“ téměř o čtyři procenta na 7,5 % a u skupiny „d“ poklesl o 5% v případě Vltavska a u Podbrdska, kde náležela všechna panství a statky původně do skupiny „d“, došlo k poklesu o téměř 12 %. Mezi pěti největšími panstvími se opakují všechna z předcházejícího období. Jejich majitelé se také nezměnili, jen na Tloskově vystřídali rod Colloredo Walsee v roce 1727 Pachtové z Rájova. Největší panství Vysoký Chlumeč ve sledovaných letech 1714-1751 spravovali tři členové knížecího rodu Lobkoviců. Do smrti 1715 to byl Ferdinand August, po něm následoval syn Filip (+1734), zakladatel roudnické primogenitury, a nakonec kníže Filip August (+1784), pro nějž správa tohoto panství nenáležela k jeho prioritám.²⁶⁶ Dobříš, druhé největší panství v kraji, spravoval nejdříve Karel František Mansfeld (+1717) a po něm Jindřich Pavel (+1780), velkou péči oba věnovali výstavbě nového sídla. Zmíněné panství Tloskov v roce 1707 koupil Jeroným Colloredo-Wallsee (+1726), po jeho smrti došlo opět k prodeji a majitelem se stal hrabě Jáchym Pachta z Rájova (+1742). V Berounském kraji se mezi krajskými hejtmany Jáchym Pachta z Rájova neobjevuje, ale téměř před deseti lety v Boleslavském kraji tento úřad po dva roky zastával. Po nešťastné smrti otce ve francouzském zajetí přešlo panství na Arnošta Karla (+1803).²⁶⁷ Panství Votice, čtvrté v řadě, po svém otci Ferdinandu Františkovi v roce 1712 zdědil František Arnošt z Vrtby (+1750). Na

²⁶⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 249.

²⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 137; A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 316; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 154.

²⁶⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 125.

rozdíl od něj se však hejtmanského úřadu v kraji neujal. Páté největší panství Hořovice měli v držbě Vrbnové. Norbert (+1734) ani jeho syn Evžen Václav (+1789), podporovatel věd a vlastenec, se do krajské správy nezapojili. Z majitelů těchto pěti největších panství v Berounském kraji se ani jeden nestal krajským hejtmanem. S fungováním hejtmanského úřadu, ale v jiném kraji, se osobně obeznámil pouze Jáchym Pachta z Rájova majitel Tloskova.

Mezi berounskými krajskými hejtmany za panský stav v letech 1714-1751 vystupuje sedm šlechticů. První z nich Kazimír Ferdinand hrabě z Kuperwaldu. Podle toho, že zastával úřad krajského hejtmána nepřetržitě v letech 1705-1727, nasvědčuje z jedné strany možnou oblibu hraběte v úřadování a z druhé spokojenost s vykonáváním úřadu u nadřízených institucí. Jako krajský hejtman celou dobu sídlil na Suchomastech, což mohlo představovat pro obyvatelstvo známku stability. Nejdříve zastupoval panský stav Podbrdského kraje v letech 1705-1713, po ustavení Berounska pak plynule na jeden rok přešel do tamního úřadu a nakonec v letech 1715-1727 zakončil činnost v Plzeňském kraji. Po Kazimíru Ferdinandovi z Kuperwaldu se ujal v letech 1715-1727 úřadu krajského hejtmána Ignác Rudolf Engl z Engelflusu na Mníšku, panství zdědil po svém strýci Serváci Ignácovi, který také sám zastával úřad krajského hejtmána v Plzeňském kraji v letech 1687-1688.²⁶⁸ Mezi kajskými hejtmany se v letech 1728-1732 objevil Jan Václav Oprštorf (+1772). V regionu vlastnil Radíč a Jetřichovice, které v roce 1721 získala jeho manželka Marie Eleonora, roz. hraběnka z Clary. Koupila je jako zadlužené panství po svém prvním manželovi Františku Václavovi Mitrovskému z Nemyšle (+1720). V úřadu krajského hejtmána vystřídal Engla z Engelflusu následujícího roku Jan Adolf Kounic. Úřad zastával až do roku 1737. Jako hejtman se psal po Osově, jenž rod vlastnil od roku 1677. Jan Adolf začal během svého hejtmanství stavět v místě nový barokní zámek. Také další hejtman Jan Josef Vratislav z Mitrovic krátce před nastoupením do úřadu v roce 1738 zveleboval své v roce 1724 nabyté sídlo v Mitrovicích. Následující krajský hejtman Václav Štěpán Malovec z Malovic (+1768) zastával úřad krajského hejtmána v letech 1742-1748, nesídlil však na žádném z feudálních sídel, ale v roce 1736 je zachycen v Táboře a poté v Bechyni. Posledním hejtmanem sledovaného časového úseku byl Jan Antonín Hubrik (Hochberg) z Hennersdorfu. Hubrikové pocházeli ze Slezska, službou u významnějších šlechticů, výhodnými sňatky a schopnostmi se jim dařilo postupovat na společenském i majetkovém žebříčku. Jan Antonín se věnoval výnosnému podnikání v oblasti těžby a zpracováním břidlice a uhlí, vlastnil sklárnu a huť. Jeho počínání v této

---

²⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 99.

oblasti napomohlo vylepšit finanční situaci natolik, že si v roce 1741 koupil Hluboš, kde sídlil v letech 1749-1753 jako krajský hejtman. Se svým bratrem Františkem Václavem, v letech 1750-1751 hejtmanem žateckým, dosáhl v roce 1746 povýšení do panského stavu.²⁶⁹ Všichni krajské hejtmané berounští náleželi k majitelům malých panství skupiny „d“.

Boleslavský kraj se podle struktury velikostí panství poněkud pozměnil. V kraji, ve kterém v předcházejícím období nepříslušelo ani jedno panství k největším, nyní k nim bylo možno přiřadit dvě panství, což činilo 2,9 %. Na úkor panství skupin „c“ a „d“ přibylo i 12 panství skupiny „b“, což představovalo 17,4 %. V kraji se tak vyrovnal počet panství „b“ s panstvími skupiny „c“. Počet panství skupiny „d“ poklesl z 90,6 % na 62,3 %.

K Frýdlantu, Liberci a Kosti, největším panstvím z dřívějšího období, se přiřadila dvě nová Mnichovo Hradiště a Grabštejn. Hrubý Rohozec a Hrubá Skála již mezi pět největších dominií nepatřila, ale zůstala mezi dvaceti největšími. Tři nejrozsáhlejší panství Frýdlant, Liberec a Grabštejn náležely po smrti Jana Václava Gallase (+1722) synovi Filipu Josefovi (+1757). Ten sice nedosáhl takového úspěchu na politické scéně jako jeho otec, ale i on díky dobrému hospodaření rozšířil majetek o lemberské panství. Jím vymírá rod Gallasů a dědicem se stal synovec Kristián Filip Clam, který v roce 1768 obdržel privilegium, jež povolovalo spojení jména Clam s vymřelým rodem Gallasů.²⁷⁰ Panství Mnichovo Hradiště se velikostí vklínilo na třetí místo před čtvrtý Grabštejn. Ve sledovaném období jej vlastnili nejdříve František Josef z Valdštejna (+1722), po něm František Arnošt (+1748) a Vincent (+1797). Stejně jako Gallasové, ani tito Valdštejnové nezastávali úřad krajského hejtmana. Stávali se jimi jejich příbuzní vlastníci Rožďalovice a Dětenice. V letech 1719-1720 hejtmanský úřad Boleslavského kraje vykonával Václav Josef hrabě z Valdštejna (+1731).²⁷¹ Poslední páté panství Kost držel do roku 1738 Heřman Jakub Černín, na panství se téměř nezdržoval, pro velké dluhy spadlo v roce 1738 na nového majitele Václava Kazimíra Netolického z Eisenberka (+1760). Rod, z něhož pocházel, dosáhl povýšení do rytířského stavu až v roce 1660.²⁷² Sám Václav Kazimír Netolický z Eisenberka prodělal úspěšnou a zářnou kariéru. Nejdříve ji spojil se službou u vojska na Sicílii. V letech 1725-1732 vystřídal svého otce v úřadu bechyňského krajského hejtmana za rytířský stav. Ve stejném roce, kdy koupil panství Kost, se stal i purkrabím královéhradeckého kraje. Následujícího roku vystupoval již jako královský podkomoří, o rok později je komerčním radou, v roce 1744 je jmenován

²⁶⁹ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 223; OSN XI, Praha 1897, s. 826-827.

²⁷⁰ Privilegium z 29. 8. 1768, viz A. Král, *Der Adel*, s. 37; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 191-192.

²⁷¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 356-357.

²⁷² Rytířský stav pro Ferdinanda z 10. 4. 1660, viz A. Král, *Der Adel*, s. 172.

skutečným tajným radou a tři roky nato působil jako dvorský sudí, stanul také v čele české královské reprezentace a komory. Za své zásluhy dosáhl v roce 1741 povýšení do panského stavu a v roce 1759 za úspěšné zastávání funkce zemského vojenského komisaře během sedmileté války získal hraběcí titul.²⁷³ V témže roce se stal nejvyšším maršálkem, zemřel však následujícího roku. Jeho syn Jan Adam již tak úspěšný nebyl. Ambiciozní otcovy plány nepřinesly synovi štěstí, ovlivnily jeho osbní život natolik, že na následky špatného životního stylu zemřel v roce 1769.²⁷⁴ Václav Kazimír z Eisenberka představuje jediného z majitelů velkého panství, který měl zkušenost s vykonáváním úřadu krajského hejtmana, byť v jiném kraji.

Ve sledovaném období úřad krajského hejtmana již od roku 1709 zastával Václav Arnošt Jaroslav Schütz z Leipoldsheimu (+1720). Jako jediný mužský potomek svého rodu v Čechách zdědil mimo jiné i Citoliby. V roce 1717 do úřadu po Václavu Arnoštovi Jaroslavovi Schützenovi na dva roky nastoupil Jan Jáchym Pachta z Rájova (+1742). Psal se po Valtínově, který zdědil v roce 1684 po své matce Mechtildě, roz. Heisterové, v době svého působení v úřadu v roce 1718 přikoupil panství Jablonné.²⁷⁵ Na rok 1719 byl jmenován do úřadu hejtmana František Mikuláš svobodný pán z Klarštejna (+1738), psal se po Hrušově a Brodci, jednoleté funkční období nedokočil, ještě v témže roce rezignoval.²⁷⁶ Úřadu se po zbytek roku 1719 a příští rok ujal Václav hrabě z Valdštejna (+1731) na Rožďalovicích. Hejtmanský úřad zastávali i předcházející vlastníci Rožďalovic, v roce 1686 Václavův otec Leopold Vilém (+1691) a v roce 1632 i vzdálený příbuzný Rudolf (+1640).²⁷⁷ Dvakrát se krajským hejtmánem stal majitel Nového Ronova Josef Antonín hrabě Morzin (+1765).²⁷⁸ Nejdříve úřad zastával v letech 1721-1722, a poté znovu o dvacet let později v letech 1743-1745. Dlouhodobě v letech 1723-1731 zastával hejtmanský úřad Ignác Zikmund hrabě z Klenové. Jako hejtman se psal po Benátkách nad Jizerou, které zdědil tři roky před nástupem do úřadu od Arnošta Jaroslava hraběte ze Schützenu. Zasloužil se sice o zvelebení zámku, nicméně tím způsobil velké zadlužení panství, což přinutilo jeho syna Václava po převzetí správy v roce 1764 majetek prodat pražskému arcibiskupovi Antonínu Příchovskému z Příchovic.²⁷⁹ Po Ignáci Zikmundovi z Klenové do hejtmanského úřadu nastoupil v roce 1732 František Karel Sweerts-Špork (+1757), manžel Anny Kateřiny (+1754), dcery známého

²⁷³ Privilegium z 26. 10. 1741 a z 2. 1. 1759, viz A. Král, *Der Adel*, s. 172.

²⁷⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 95-96.

²⁷⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 291 a 293.

²⁷⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 371; KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 133.

²⁷⁷ J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 702 a 762-766; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 357.

²⁷⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 378.

²⁷⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 246.

Františka Antonína Šporka (+1738).²⁸⁰ Ke svému původnímu jménu Sweerts z Reistu směl podle privilegia z roku 1718 připojit příjmení svého tchána a adoptivního otce.²⁸¹ Jako hejtman se psal po panství Dubá, které koupil roku 1723 od Děpolta Václava Buttlera.²⁸² Ukázal se být nejen dobrým hospodářem, ale i diplomatem. Podařilo se mu uklidnit dlouhodobé bouřlivé poměry, které panovaly mezi bývalými majiteli a měšťany od roku 1680. Nalezené řešení přineslo prospěch pro obě strany, poddaní se sice museli odřeknout svých starých privilegií a přijmout novou úpravu robotních povinností, nicméně Šporkova podpora ekonomickým aktivitám v podobě confirmace cechovních artikulů a připojení ke dvěma dosavadním trhům dvou dalších, pomohla oživit a zlepšit hospodářskou situaci lokality. O příznivém vývoji jeho financí svědčí i další rozšiřování majetkové držby, v roce 1740 např. koupil Kokořín. Následující hejtman v letech 1739-1741 Jan hrabě Věžník z Věžník na Mšeně, nebyl po hospodářské stránce tak úspěšný, již v roce 1746 převzali zadlužené panství věřitelé. Úřad krajského hejtmana převedl do nového období, rod Trautmansdorffů, v letech 1746-1752 až do své rezignace Jan Josef hrabě Trautmansdorf (+1766).²⁸³

Čáslavský kraj po stránce pozemkové držby prodělal také výraznou změnu. V předcházejícím období v regionu převažovala malá panství a statky skupiny „d“. V následujícím období se objevilo jedno panství skupiny „a“ (1 %), dvě skupiny „b“ (1,9 %), na úkor skupiny „d“ vzrostl i počet panství skupiny „c“ ze 4,1 % na 11,8 %, skupina „d“ zaznamenala pokles z 95,9 % na 85,3 %. Proměnila se i skladba největších panství, zůstala pouze dvě Polná a Střítež a přibyla tři nová.

Největší panství Polnou stále vlastnil knížecí rod Dietrichštejnů. Polná představovala jednu z mnoha vlastněných držav, tradičním centrem zůstával Mikulov. Majetky spadaly pod správu knížete Waltera (+1738) a po jeho smrti Karla Maxmiliána (+1784). Druhé panství Střítež zaznamenalo střídání několika vrchností. Nejdříve v roce 1683 přišli Pachtové z Rájova, po nich v roce 1725 následoval Ludvík Filip ze Sinzendorfu. Deset let nato spočívalo již v rukou Mořice Adolfa, vévody ze Sachsen-Zeits, litoměřického biskupa (+1759). Biskup si Střítež ponechal do roku 1748, kdy ji prodal Karlu Josefovi hraběti z Palmu (+1824).²⁸⁴ Mezi vybranou pětici se poprvé na třetí pozici dostal Křivsoudov. Ten od

---

²⁸⁰ Do řešení potíží vzniklých se sňatkem musel řešit i krajský hejtman sv. p. Dobřenský, blíže Pavel PREISS, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha - Litomyšl 2003, s. 108-110.

²⁸¹ Privilegium z 15. 12. 1718, viz A. Král, *Der Adel*, s. 262.

²⁸² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 351.

²⁸³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 277a, 302a-318a.

²⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 173.

roku 1702 náležel Janu Leopoldovi Donatovi hraběti z Trautsonu a Falkenštejna, v držbě jeho rodu se nacházel až do roku 1766.

Majitelem čtvrtého největšího panství Herálce byl Josef sv. p. z Gastheimu. V letech 1714-1719 se objevuje mezi krajskými hejtmany za panský stav.²⁸⁵ Psal se také po Onšově, který vlastnil do roku 1717. Následující majitelé panství Herálec (Metternich, Regálová, z Deblína) se střídali a nikdo z nich se úřadu krajského hejtmána neujal. Poslední páté panství Martinice u Dolních Kralovic náleželo v letech 1698-1766 původně štyrskému rodu Trautsonů, jehož představitel Jan Leopold Donat (+1724) získal díky pozici u dvora posílené dobrým vztahem s císaři Josefem I. i Karlem VI. post českého kancléře (1705-1713) a nejvyššího hofmistra (1707-1711, 1721-1727), v roce 1711 dosáhl povýšení do knížecího stavu. Sňatkem a koupěmi se mu podařilo utvořit v Čechách rozsáhlou državu, přetvořenou v roce 1724 na majorát. Stejně jako otec i synové měli výhodné postavení u dvora, zvláště kníže Jan Vílém (+1775) a jeho mladší bratr od roku 1750 vídeňský arcibiskup a kardinal Jan Josef Ignác (+1757) se uplatnili jako spolupracovníci Marie Terezie.²⁸⁶

Z majitelů největších panství se hejtmánem Čáslavského kraje v letech 1714-1719 stal pouze zmíněný Josef sv. p. z Gastheimu. V hejtmanském úřadu navázal na svého otce Jana Jakuba, který dlouhodobě v letech 1673-1693 zastupoval rytířský stav. Josef však těžil z otcova povýšení do vyššího stavu v roce 1701, sám jako hejtmán již reprezentoval pány. Kromě Josefa z Gastheimu se v úřadu čáslavského hejtmána panského stavu vystřídalo sedm dalších šlechticů. Pouze Josefu Jaroslavovi Věžníkovi z Věžník na Košetících smrt ukončila jeho službu v úřadu po jednom roce. Ostatní šlechtici, tak jak bylo v této době obvyklé, vykonávali úřad čtyři až pět let. V předcházejícím období se čáslavským hejtmánem za rytířský stav objevil Václav Rudolf Věžník z Věžník (+1666), který od roku 1642 vlastnil Zdechovice. V hejtmanském úřadu se v roce 1739 objevuje jeho vnuk Josef Jaroslav.²⁸⁷ Ten se však psal po Košetících, které koupil v roce 1725. Službu tento respektovaný právník započal i v roce 1740, v úřadu jej však 28. ledna 1740 zastihla smrt a na devět let na tento post nastoupil Jan Pertold Záruba z Hustířan na Podhořanech (+1754), který získal v roce 1727 sňatkem s Josefou Antoníí Strakovou z Nedabylic, majetek spravovali manželé společně do roku 1752.²⁸⁸ Po její smrti Podhořany získala Barbora Rašínová z Rýzmburka, rozená Mukenburgová. V roce 1750 je jmenován nový krajský hejtmán za panský stav, byl jím

²⁸⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 113b-134b.

²⁸⁶ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 276-277.

²⁸⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 254a.

²⁸⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 260a.

Václav Petr Dobřenský z Dobřenic na Nedělišti v Hradeckém kraji. Ten zůstal i v postátněném úřadu i po roce 1751.²⁸⁹ Z českých rodů se mezi krajskými hejtmany objevil v letech 1725-1728 ještě František Václav Bechyně z Lažan na Rozsochatci (+1760). Před ním se v úřadu na dlouhá léta etabloval jeho dědeček František Leopold Bechyně z Lažan, který nejprve reprezentoval v letech 1695-1711 rytířský stav, a po povýšení do panského stavu v roce 1712 setrval v úřadu za pány až do roku 1713. Dalším zástupcem české šlechty byl v letech 1734-1738 Ferdinand Adam Kustoš ze Zubří (+1744), v roce 1725 povýšeného do hraběcího stavu.²⁹⁰ Z cizích šlechtických rodů se kromě původem štýrského rodu Gastheimu v úřadu krajského hejtmana za panský stav v letech 1719-1724 uplatnil František Arnošt z Tūrheimu. Tento štýrský rod získal český inkolát již v roce 1564. František Arnošt úřad zastával v letech 1719-1724, tedy v době, kdy vlastnil [Červené] Janovice. Jejich majitelem se stal v roce 1715 a v posledním roce působení v úřadu je koupila Kutná Hora.²⁹¹ Z Burgundska přišel do Čech Matyáš Vernier z Rougemontu (+1658), který se v roce 1636 stal pánem na Lipnici nad Sázavou a ve stejném roce byl povýšen do stavu svobodných pánů.²⁹² Jeho vnuk František Bernard (+1740) sloužil v úřadu hejtmana v letech 1729-1733. Zadlužené panství se mu však nepodařilo udržet, v roce 1741 propadlo věřitelům.²⁹³

Rozlehlý Hradecký kraj prodělal v následujících padesáti letech oproti předcházejícímu období podle vývoje majetkové držby rozsáhlou změnu. I v tomto regionu se panství zvětšila. Šest panství (6 %) lze zařadit k největším panstvím skupiny „a“, která dříve zcela chyběla. O 13 % procent také narostl počet panství skupiny „b“, obdobně panství a statky skupiny „c“ z původních 13,9 % stouply na 28 %. Skupina „d“ prezentující nejmenší statky poklesla z 83,1 % na 50 %.

Pětice největších panství v sobě opět zahrnuje panství Opočno a Náchod. Nově se objevuje Jilemnice, Rychmburk a Chlumec nad Cidlinou. Ani jeden z majitelů těchto největších panství se v úřadu krajského hejtmana neobjevuje. Chod velkých dominií svěřovala vrchnost správcům. Největší panství Opočno bylo i nadále v držení rodu Colloredo-Walsee. Hrabě Jeroným (+1726) se zde sice zdržoval jen zřídka, ale panství nezanedbával. Zapojoval se také do činnosti královských a císařských úřadů. Od roku 1708 zastával úřad nejvyššího dvorského sudí a zasedal u zemského soudu, neminulo jej ani jmenování císařským tajným

²⁸⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 305a.

²⁹⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 165; Privilegium z 28. 2. 1725, viz A. Král, *Der Adel*, s. 134.

²⁹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 290; Jiří ÚLOVEC, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech*, 1. díl, A-M, Praha 2003, s. 116.

²⁹² Privilegium z 19. 5. 1636, viz A. Král, *Der Adel*, s. 279.

²⁹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 75; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 216b.

skutečným radou a komorníkem. Jako zemský hejtman stál v čele nejvyššího politického úřadu na Moravě, nakonec se stal místodržícím a generálním hejtmanem v Miláně, kde také zemřel. Jeho syn Rudolf (+1788) se objevil v dvorské službě, podařilo se mu dosáhnout úřadu konferenčního ministra a říšského místokancléře. Stejně jako otec i on úřad krajského hejtmana nezastával, nicméně se z jejich prací jistě seznámil, když musel od roku 1736 řešit spory s poddaným. Poddaní žádali o povolení pořídit si protestantského kazatele, mnoho z nich odešla do Slezska, konflikt se týkal i vysokých daní a robot. Hejtmané se museli na vyšetřování podílet a na vše dohlížet.²⁹⁴ Druhé velké panství Náchod náleželo od roku 1634 Piccolominiům, v roce 1714 jej sice již dva roky od smrti otce Vavřince vlastnil Jan Václav, ale kvůli zdravotním obtížím spravovala statky až do roku 1732 matka Anna Viktorie Libštejnská z Kolovrat (+1738). Od roku 1733 dohlížel na svého chorého bratra až do smrti v roce 1742 Oktavio, který se věnoval vojenské službě. Po převzetí statků se nemohl jejich vedení kvůli rozpoutanému vojenskému konfliktu plně věnovat. Zemřel v roce 1757 jako poslední zástupce starší linie rodu. Z výše uvedeného vyplývá, že se ani jeden z Vavřincových synů nemohl zapojit do regionální správy.²⁹⁵ Jilemnické panství, co do velikosti třetí v kraji, získal v roce 1701 koupí Ferdinand Bonaventura hrabě z Harrachu (+1706). Panství se ujal jeho syn Alois Tomáš (+1742), který stejně jako otec zveleboval svěřené statky. Ještě za otcova žovota nastoupil v roce 1694 cestu císařského diplomata, nejdříve zastával post vyslance v Drážďanech, poté ve Španělsku, Berlíně a Hannoveru. V roce 1715 dosáhl na pozici nejvyššího zemského maršálka v Dolních Rakousích. Úspěšná kariéra pokračovala v letech 1728-1733 v úřadu neapolského a sicilského místokrále. Spokojenost císaře s jeho službou vyústila v roce 1734 jmenováním do tajné státní konference, ve které zasedal až do smrti v roce 1742. Ve šlépějích otce kráček Bedřich August Harrach (+1749), v roce 1726 se objevil jako císařský vyslanec v Turíně, poté se úspěšně ujal úřadu vrchního hofmistra nizozemské místodržitelky arcivévodkyně Marie Alžběty. Zásluhy císař ocenil v roce 1744 udělením Řádu zlatého rouna. V roce 1745 se stal nejvyšším českým kancléřem. V této době však nepodpořil provádění Haugvicových reforem, což vyústilo v jeho propuštění ze státních služeb. Vrátil se na své statky a zanedlouho v roce 1749 zemřel. Po něm se ujal správy panství Arnošt Kvído (+1783). Jilemnice však nepředstavovala hlavní sídlo majitelů.²⁹⁶

Mezi pěticí největších panství se na rozdíl od předcházejícího období dostal Rychnov nad Kněžnou, od roku 1697 fideikomis. V jeho čele až do své smrti v roce 1716 stál Norbert

---

²⁹⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 55-56.

²⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 26.

²⁹⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 245.

Leopold, který se do převzetí statků věnoval diplomatické službě. Jeho syn František Karel (+1753), komoří a skutečný tajný rada, se jako druhý ujal fideikomisu.²⁹⁷ Ani pro představitele rodu Libštejnských z Kolovrat, kteří se dříve často objevovali v úřadu krajských hejtmanů, tento nejnižší stupeň správy nebyl dostatečně atraktivní. Páté panství Chlumecké nad Cidlinou spravoval rod Kinských. Do roku 1719 vlastnil panství Václav Norbert Oktavian. Zastával nejvyšší úřady v zemi, v letech 1706-1711 byl nejvyšším kancléřem, o svěřené statky se dobře staral, z Chlumeckého panství vytvořil fideikomis, jehož se po jeho smrti ujal syn František Ferdinand (+1741). I on, stejně jako otec úspěšně vykonával službu u dvora, v roce 1705 byl místokancléřem, o deset let později dvorským kancléřem a v roce 1723 nejvyšším kancléřem. Od roku 1717 zasedal také na zemském soudu a působil v diplomatických službách. Věrná služba pro císaře došla ocenění v podobě Řádu zlatého rouna. Po něm se fideikomisu ujal až čtvrtý syn Leopold Ferdinand (+1760), který se dožil dospělosti, zastával úřad nejvyššího lovčího Království českého. Z výše uvedeného vyplývá, že ani v tomto kraji se nikdo z magnátů z pochopitelných důvodů v úřadu krajského hejtmana neobjevil.

Mezi lety 1714-1751 se v úřadu hradeckého krajského hejtmana za panský stav vystřídalo šest šlechticů. Počátek období pokrývalo působení šlechtického rodu Schmiedelů ze Schmieden. V letech 1713-1722 se úřadu ujal Jan Václav, psal se po Teplicích nad Metují, které v té době vlastnil. Krajským hejtmanem se stal v roce 1723 také jeho bratr Zikmund Humprecht (+1726), jenž držel Studnici u Náchoda.²⁹⁸ Po Zikmundovi se po deset let v úřadu objevuje Kryštof Norbert Voračický z Paběnic. Jeho neustále finanční problémy prozrazují, že nepatřil k úspěšným hospodářům. Před tím, než se stal krajským hejtmanem, pro dluhy přišel v roce 1721 o statky Smilkov a Černovice. Jako krajský hejtman sídlil na Barchově, ale i o ten kvůli finančním těžkostem v roce 1740 přišel. Kryštof Norbert patřil mezi tu část šlechty, kterou ničily obrovské dluhy, nicméně tyto potíže nebránily šlechtici zastávat úřad krajského hejtmana.²⁹⁹ K roku 1735 se v úřadu krajského hejtmana za panský stav krátce objevil František Michael hrabě Martinic (+1773), psal se po Hlušicích, které tehdy vlastnil. V soupisu se k jeho jménu uvádí, že „jest od Jeho Milosti od této funkce propuštěn“. Tato poznámka pravděpodobně odkazuje na události, které následovaly po úmrtí jeho staršího bratra Adolfa Bernarda (+1735), místodržícího a tajného rady, kdy po něm převzal panství Smečno, a v následujícím roce byl jmenován místodržícím. Jeho kariéra se ubírala směrem

²⁹⁷ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 51-52 a 55-58.

²⁹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 55; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 108a a 139a a 156a .

²⁹⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 174a a 235b.

k dvorské službě. Byl císařským tajným radou, komořím, diplomatická služba jej zavedla do Portugalska.³⁰⁰ Po jeho odchodu mezi místodržitele se mezi krajské hejtmany vrátil na dobu dalších dvou let Kryštof Norbert Voračický z Paběnic. Následující hejtman Jan Daniel z Gastehimu (+22. 3.1761) zastával úřad v letech 1737-1744, psal se po Jeřicích. V roce 1743 dosáhl povýšení do hraběcího stavu, v privilegii je zmiňován jako krajský hejtman. Nicméně již následujícího roku na úřad rezignoval.³⁰¹ V roce 1747 se oženil s Marií Terezií, vdovou po Janu Leopoldovi z Paaru. Tato šlechtična přinesla svému prvnímu manželovi, jakožto dědička po Janu Josefovi ze Šternberka posledním mužským členu z bechyňské větve, obrovský majetek. Se svým druhým manželem neměla žádné děti, proto veškerý majetek přešel na syna z prvního manželství Jana Václava z Paaru. Úřadu krajského hejtmána se však mladý Paar neujal. Svou kariéru spojil s vojenskou službou a od roku 1769 se jako první příslušník rodu honosil titulem knížete.³⁰² Po dobu následujícího roku 1745 zůstal úřad krajského hejtmána neobsazen. Od roku 1746 se v něm na dlouhá léta etabloval Václav Rudolf Ferdinand Vančura z Řehnic (+1772). Po svém povýšení do panského stavu v témže roce skončil v úřadu za rytířský stav, který zastával v letech 1739-1745, aby plynule navázal do roku 1771 službou v hejtmanském úřadu za stav vyšší.³⁰³

V Hradeckém kraji hejtmanský úřad zastávali stejně jako v ostatních krajích majitelé malých panství. Nejdéle sloužícím mezi nimi byl Václav Rudolf Ferdinand Vančura z Řehnic, který setrval v úřadu 32 let.

Chrudimský kraj zaznamenal také procentuální nárůst u větších majetků, u největších dominií o 2 %, dramatictější rozvoj zaznamenala skupina „b“, která vzrostla o více jak 16 % a skupina „c“ o necelých 14 %. Skupina „d“ zaznamenala pokles o více jak 32 %.

Z původní pěti největších panství zůstaly čtyři, Litomyšl, Lanškroun, Rychmburk - Předhradí a Bystré, Choceň nahradily Nasavrky. V letech 1714-1751 nikdo z majitelů těchto rozsáhlých dominií nezačínal svou kariéru v úřadu krajského hejtmána. Litomyšl tehdy až do roku 1753 vlastnil František Václav z Trautmansdorfu, tajný rada, místodržící a nejvyšší komorník království českého. Po jeho smrti panství zdědila dcera Marie Josefa a s ní přišel v osobě manžela Františka Josefa na Litomyšl rod Valdštejnů-Vartmberků. Druhé panství, Lanškroun, drželi Lichtenštejnové. Dvanáct let až do své smrti náležel Janu Antonínovi

³⁰⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 133.

³⁰¹ Privilegium z 20. 7. 1743, viz A. Král, *Der Adel*, s. 66; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 241b a 273b.

³⁰² J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 197.

³⁰³ Privilegium z 5. 4. 1746, viz A. Král, *Der Adel*, s. 277; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 274a; NA, DZ, Kalendáře a schematismy, Schematismus z let 1765-1771, kn. č. 27, schematismus na rok 1771, s. 41.

z Liechtenštejna. Po něm následoval kníže Josef Václav (+1772), který své osudy spojil s vojenskou a diplomatickou službou. V obou těchto oblastech zaznamenal úspěchy, obzvláště se zasloužil o reformu habsburského dělostřelectva, jehož úroveň se mu podařilo velmi pozvednout. Vítězství na bojištích dosvědčují, že nebyl pouze teoretikem, ale i obratným vojevůdcem.³⁰⁴

Panství Rychmburk – Předhradí³⁰⁵ připadlo kvůli neuznání závěti Františky Rozálie Beatrix Berkové z Dubé, provdané z Vchynic, v roce 1714 nevlastnímu bratru Václavovi Albrechtovi z Vrba, zemskému hejtmanu lehnickému. Rychmburk si podržel pouze čtyři roky a poté je prodal svému strýci Václavovi Norbertovi Oktaviánovi ze Vchynic (+1719). Václav Norbert Oktavián prošel mnoha významnými úřady, mimo jiné v roce 1685 stál v čele apelačního soudu, roku 1690 zastával úřad nejvyššího sudího zemského, v roce 1705 nejvyššího kancléře a o pět let později se stal direktorem českého místodržitelství. Za své zásluhy v roce 1711 obdržel Řád zlatého rouna.³⁰⁶ Úspěšně si počínal i při správě svých statků. Tohoto dobrého hospodáře vystřídal po jeho brzké smrti na rychmburském panství nejmladší syn z prvního manželství Štěpán Vilém (+1749). Kariéru započal v císařské armádě, ale později se věnoval diplomatické dráze. Tři roky po převzetí Rychmburka se Štěpán Vilém ocitl v roli vyslance u carského dvora v Rusku, za pět let nato u francouzského. Jeho působení zde však ukončila nešťastná událost se soubojem, která jej přinutila rychle opustit Francii. V Čechách se poté zapojil do služeb nejvyšších státních úřadů, v letech 1740-1746 vykonával úřad nejvyššího hofmistra a poté rok nejvyššího komorníka.³⁰⁷ Rok 1746 mu přinesl povýšení do knížecího stavu.³⁰⁸ Jeho jediný syn František Josef svého otce dlouho nepřezil, zemřel v roce 1752 v Mohuči.³⁰⁹

Na čtvrté místo podle velikosti se na rozdíl od předchozího období zařadily Nasavrky. Ty od roku 1701 spravoval František ze Šenfeldu (+1737). Podařilo se mu dalšími koupěmi panství značně rozšířit. Jeho dědička, dcera Kateřina (+1754) odkázala vše svému manželovi knížeti Jan Adamovi Aueršperka.³¹⁰

Páté největší panství v kraji Bystřé od roku 1710 náleželo do Čech nově příšlému z Voralberska pocházejícímu rodu Hohenembs. Jeho představitel hrabě Jakub Hanibal

³⁰⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 111.

³⁰⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 88.

³⁰⁶ K. WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati ...“, s. 43.

³⁰⁷ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 400.

³⁰⁸ Privilegium z 22. 12. 1746, viz A. Král, *Der Adel*, s. 114.

³⁰⁹ Aleš VALENTA, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004, s. 72-85 a 99-111; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 122-123.

³¹⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 162.

Hohenembs (+1730) směnil své statky Vaduz a Schellenberg s knížetem Lichtenštejnem a panství Bystré přeměnil ve fideikomis, jehož správy se postoupením již v roce 1720 ujal František Rudolf z Hohenembsu (+1756), polní maršálek. Hohenembsům nelze upřít zájem o hospodaření na svěřeném majetku, ale jiná kariéra, neznalost zažitých tradic s místní správou i jazyková omezenost, mohla být jednou z příčin, proč se v Chrudimsku, považovaném za český kraj, nikdo z Hohenembsů krajským hejtmanem nestal.³¹¹

V úřadu krajského hejtmana se v Chrudimsku vystříдалo osm příslušníků šlechtických rodů. V roce 1708, a poté znovu od roku 1710 po dalších šest let pokračoval v zastávání úřadu Augustin Norbert Voračický z Paběnic (+1716), který se psal po Pouchobradech, které získal v roce 1682 sňatkem se Sidonií Puchartovou, roz. Kapounovou ze Svojkova. Augustin Norbert, příslušník starého vladyckého rodu, mohl zastávat úřad krajského hejtmana za pány díky svému povýšení do vyššího stavu v roce 1694.³¹² V úřadu jej v letech 1717-1721 vystřídal Leopold Bernard Šmídl ze Šmidenu (Schmidel ze Schmidenu) na Haješíně. I tento člen ze Slezska pocházejícího rodu se dočkal nejdříve povýšení do rytířského stavu v roce 1708, což mu umožnilo zastávat úřad krajského hejtmana v letech 1715-1716 za rytířský stav a následně za panský stav.³¹³ Psal se také po Studnici, kterou roku 1683 koupil otec Zikmund (+1698).³¹⁴ Pouze na jeden rok se stal krajským hejtmanem zástupce české šlechty Václav Antonín Chotek z Chotkova a Vojnína (+1754), a to v roce 1722, kdy krátce vlastnil Choltice.³¹⁵ Nebylo to poprvé, kdy se objevil v úřadu krajského hejtmana. Nejprve v letech 1707-1710 zastupoval kraj Slánský, o dvanáct let později Chrudimský a po prodeji Choltic od roku 1723 do roku 1729 kraj Litoměřický.³¹⁶ Václav Antonín Chotek může posloužit za příklad, jak se příslušník rytířského rodu shodou dobrých okolností postupně propracoval k lepšímu společenskému postavení. První důležitý tah představoval v roce 1698 sňatek s bohatou dědičkou Marií Terezií ze Scheidlern. Trpělivá práce v státních úřadech, v nichž úřad krajského hejtmana hrál zásadní roli, mu přinesla i společenský vzestup. V roce 1702 přinesl povýšení do stavu svobodných pánů s přídomkem náležejícím vymřelému rodu Chotků z Vojnína. Dočkal se i hraběcího titulu, nejdříve v roce 1723 českého, pak v roce 1745 i říšského. Užitečným se ukázalo i jeho zapojení do vyšetřování berně v Bechyňském a Prácheňském kraji. V roce 1727 zasedal na zemském soudu, aby roku 1731 završil vzestup

³¹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 242-243.

³¹² Privilegium z 19. 11. 1694, viz A. Král, *Der Adel*, s. 285.

³¹³ Privilegium z 23. 11. 1708, viz A. Král, *Der Adel*, s. 231.

³¹⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 55.

³¹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 202.

³¹⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 85a a 196b.

jako supernumerální místodržící.³¹⁷ Stejně jako hrabě Chotek opakovaně v letech 1723-1727 a podruhé v letech 1733-1737 zastával úřad chrudimského hejtmána i synovec známého Františka Antonín Šporka, Jan Josef hrabě Špork (+1749), majitel Heřmanova Městce.³¹⁸ Pět let úřad v letech 1728-1732 krajského hejtmána zastával i Jan Václav hrabě z Kaiserštejna.³¹⁹ Opravňovalo jej k tomu vlastnění panství Stárkov, který držel rod již od roku 1673. Po druhém období úřadování Jana Josefa hraběte Šporka následoval v letech 1738-1741 Václav Ignác sv. p. Vernier z Rougemontu c. k. rada komoří, přisedící zemského soudu a majitel Medlešic.³²⁰ Václav Ignác se mohl rozhodnout vykonávat úřad krajského hejtmána i pod vlivem zkušeností staršího bratra Františka Bernarda (+1740), který zastával v letech 1729-1733 úřad hejtmána Čáslavského kraje. Poslední léta svého života strávil v úřadu krajského hejtmána Josef Jeroným Libštejnský z Kolovrat (+15. 10. 1750), pán na Zámrsku. Kromě tohoto dosáhl titulu komořího a skutečného tajného rady a účastnil se jako přisedící zasedání zemského soudu.³²¹ Po smrti Josefa Jeronýma Libštejnského z Kolovrat hejtmánský úřad dočasně zastával Jan Bertold Záruba z Hustiřan, který byl v dvorském dekretu z 23. 1. 1751 jmenován prvním hejtmánem po reformě považované za postátnění tohoto úřadu.³²²

Struktura Kouřimského kraje po stránce rozsáhlosti panství zaznamenala změnu stejně jako ostatní kraje. V předcházejícím období naprosto převažovaly malé statky, jejichž počet poklesl z 95,9 % na 89,9 %, panství a statky skupiny „c“ vzrostly ze 4,1, % na 7,3 %, tři panství svou velikostí dosáhly skupiny „b“ (2,8 %), ani jedno však neodpovídalo parametrům skupiny „a“. Pořadí tří největších panství se nezměnilo, ale Konopiště a Plaňany nahradila panství Rataje a Kounice. Velký rozdíl oproti dřívějšímu období lze zaznamenat v podílu majitelů největších panství na vedení krajské správy. Majitelé tří největších panství Vlašimi, Komorního Hrádku a Českého Šternberka se dříve stávali krajskými hejtmány. V období 1714-1751 se úřadu ujal pouze vlastník Komorního Hrádku.³²³ Největší panství Vlašim v roce 1715 zdědila Marie Josefa z Weisenwolfu (+1730), provdaná za Jana Viléma hraběte z Trautsonu a z Falkenštejna. Správu panství vedla po řadu let matka Marie Josefy, Františka Antonie Weisenwolfová, rozená z Lemberku. Byla totiž poručnicí nejen své dcery, ale po její smrti i stejnojmenné vnučky, která se v roce 1744 provdala za Karla Josefa knížete z Auersperka. S Trautsony a Auerspergy přišly na Vlašim šlechtické rody patřící ke knížatům,

³¹⁷ Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 59-63.

³¹⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 155a, 215b a 239b.

³¹⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 185b a 209b.

³²⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 245b.

³²¹ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 59; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 296b.

³²² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 311a.

³²³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 100-101.

pro něž vlašimské panství představovalo jedno z mnoha. Trautsonové se stali knížaty v roce 1711 a druhý kníže Jan Vilém Trautson zastával mnohé dvorské úřady, získal si důvěru Marie Terezie, v roce 1746 se stal nejvyšším hofmistrem a roku 1753 dolnorakouským zemským maršálkem. Oba dva jeho synové zemřeli před ním, Vlašim odkázal vnukovi Karlu z Auersperka (+1822), druhému synovi dcery Marie Josefy (+1792), který směl ke svému erbů připojit i erb Trautsonů a jméno rozšířil na Auersperg-Trautson. Věnoval se vojenské dráze, jejíž průběh neprobíhal zrovna nejlépe. V roce 1805 stanul před vojenským soudem a hrozila mu dokonce degradace, již odvrátilo rozhodnutí samotného císaře, vojenské velení mu bylo odebráno, zůstal mu úřad nejvyššího lovčího.³²⁴ Na rozdíl od Trautmansdorffů, dřívějších majitelů Vlašimi, Trautsonové ani Auersperkové se do řízení krajské správy nezapojili. Druhé největší panství Komorní Hrádek i nadále zůstávalo ve vlastnictví pánů z Valdštejna. V roce 1713 je držel František Josef z Valdštejna (+1722) na Hradišti, Bělé. Jeho syn František Josef Jiří se rozhodl panství prodat Janovi Adolfovi z Metsch (+1740). Jím zřízený fideikomis získal přes Marii Karolinu její manžel Jan Josef Khevenhüller (+1776), od roku 1751 měl právo připojit ke svému jménu a erbů i jméno a erb své manželky Metsch.³²⁵ Jan Josef dosáhl za své služby habsburskému rodu i vyššího ocenění, totiž v roce 1763 obdržel knížecí titul a rok před svou smrtí se dočkal dědičného úřadu dolnorakouského nejvyššího zemského hofmistra.³²⁶ Mezi krajskými hejtmany se sice objevil v letech 1739-1741 Jan Karel z Valdštejna (+1774), ale ten náležel k jiné rodové větvi, vlastníci Rožďalovice.³²⁷

Majitelem třetího největšího panství Českého Šternberka se po smrti Jana Václava ze Šternberka (+1712) stal Jan Maxmilián hrabě Götz (+1732), manžel Anny Amabilie (+1724), dcery Jana Václava. Dědičkou panství se po smrti Jana Maxmiliána stala opět dcera Marie Barbora provdaná za Františka Antonína hraběte z Roggendorfu. Její špatné hospodaření znamenaly pro panství enormní zadlužení, jež vedlo k odhádání majetku v roce 1754 a o šest let později jeho prodej Václavovi Michaelovi Čejkovi z Olbramovic.³²⁸ Götzové ani Roggendorfové se na rozdíl od Jana Václava ze Šternberka do vedení krajské správy nezapojili. Krajského úřadu se neujali ani majitelé Ratají nad Sázavou, které roku 1712 od Jana Františka Ludvíka z Talmberka koupil Václav Norbert Oktavián Kinský (+1719), panství získal v době, kdy již kvůli věku odešel z nejvyšších postů, které zastával – úřadu nejvyššího

³²⁴ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 277.

³²⁵ Privilegium z 24. 4. 1751, viz A. Král, *Der Adel*, s. 113; J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 148-153.

³²⁶ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 277, s. 116-117.

³²⁷ J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 707-708 a 765; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 254b a 265b.

³²⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 79.

purkrabí a nejvyššího kancléře. Podle závěti Rataje obdržel syn Štěpán Vilém (+1749), který si zvolil vojenskou a diplomatickou dráhu, působil v Rusku, Francii. Poté se zapojil do služby v nejvyšších úřadech, v roce 1734 nejdříve jako nejvyšší maršálek Království českého. Po něm se panství ujal bratr Josef Jan Maxmilián (+1780), maltézský rytíř, který je prodal roku 1764 Marii Terezii kněžně Savojské, roz. z Lichtenštejna.³²⁹

Kounice, páté panství dle velikosti náleželo od roku 1693 šlechtickému rodu Morzinů. Po smrti bratra Maxmiliána je od roku 1706 spravoval Václav Humbert (+1737), který musel ukončit vojenskou kariéru a převzít dluhem zatížené statky. Přes stále se zhoršující finanční situaci Václav neomezil své výdaje na reprezentaci, přestavoval svá sídla včetně Kounic do barokní podoby, měl vlastní kapelu vedenou slavným Antoniem Vivaldim. Majetek poté připadl synovi Karlu Josefovi (+1741) vystudovanému právníkovi. O horentním zadlužení se dověděl až při přejímání a toto zjištění zapříčinilo jeho předčasnou smrt. Projednávání pozůstalosti pozastavila sedmiletá válka, zadlužený majetek spravovali za nezletilého Františka Xavera (+1791) příbuzní ze západních Čech.³³⁰ Na rozdíl od Kinských nebyli Morzinové schopni zastávat finančně náročnou službu u dvora. Nevykonávali ani úřad krajského hejtmana. Pouze Pavel Prokop (+1805) z vedlejší větve rodu působil jako krajský komisař ve Slaném.³³¹

V této době mezi šesti krajskými hejtmany za panský stav převažovali členové původem cizích rodů. Od roku 1712 po dlouhých 21 let úřad zastával Josef Karel z Hallweilu (+1749). Do roku 1717 se psal po Pyšelicích, zadlužené panství se dostalo do exekučního řízení a nakonec jej prodali hraběti Bissingenovi.³³² Josefa Karla z Hallweilu vystřídal v letech 1734-1738 majitel Stárkova Jan Václav z Kaiserštejna, pozdější nejvyšší kancléř vzdorokrále Karla Albrechta.³³³

Úřad krajského hejtmana vykonával v letech 1739-1741 Jan Karel z Valdštejna (+1774), vnuk Leopolda Viléma na Rožďalovicích (+1748). Po Janu Karlovi z Valdštejna zastával od roku 1743 do roku 1745 úřad krajského hejtmana Albrecht Maxmilián Des Fours (+1748), majitel Průhonic.³³⁴ V roce 1746 jej vystřídal do roku 1749 Otakar Josef Starhemberg (+1789), po svém otci zdědil Načeradec, který jej opravňoval zastávat úřad

³²⁹ A. VALENTA, *Dějiny rodu Kinských*, s. 80.

³³⁰ A. VALENTA, *Lesk a bída*, s. 152-156.

³³¹ Aleš VALENTA, *Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562-1944*. Inventář, Zámrsk 2012, s. 5.

³³² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 212; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 104b a 217a.

³³³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 73; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 223a a 248b; Marie LIŠKOVÁ, *Mimořádný trestní soud po bavorské okupaci Čech (Judicium delegatum 1743-1744)*, SAP VI/2, Praha 1956, s. 82.

³³⁴ M. MŽYKOVÁ – H. SKALA, *Des Fours*, s. 203.

hejtmana. Od 6. 12. 1749 do úřadu nastoupil Jan Nepomucký hrabě ze Šternberka. Krajským hejtmanem zůstal i po reorganizaci v roce 1751. Tento bývalý voják díky svému postavení ve společnosti, zastával úřad hejtmana v ryze českém kraji, i když neuměl česky a musel se v této oblasti zcela spoléhat na pomoc svého sekretáře, díky podpoře Marie Terezie, v úřadu přes protesty zůstal. Úřadoval ve svém domě v Praze, ale zřejmě jej byrokracie příliš nenadchla, dosvědčují to stížnosti druhého hejtmana za rytířský stav Antonína Klimenta Voříkovského z Kundratic na nespravedlivé rozdělení agendy. Přes zřejmé protěžování hrabě Šternberk ještě téhož roku rezignoval a úřad převzal jmenovaný A. K. Voříkovský z Kundratic, který zůstal ve funkci dalších patnáct let.³³⁵

Liberecký kraj prodělal obdobný vývoj jako ostatní kraje, panství se zvětšila, což výrazně změnilo procentuální poměr ve skupinách. Dvě panství bylo lze zařadit nově do skupiny „a“ (2,2 %), 11 pak do skupiny „b“ (12,1 %.), skupina „c“ vzrostla ze 7,4 % na 19,8%, což představovalo 18 panství. Poslední skupina „d“ zahrnující nejmenší panství a statky zaznamenala pokles z 92,6 % na 65,9 %.

Z předešlé pětice největších panství zůstaly první tři nezměněny, jen Česká Kamenice přeskočila Nové Zámky, Duchcov nahradil Encovany a Bílinu předčily Teplice. Největší panství Děčín nezměnilo své majitele, roku 1714 jej do správy převzal právě dospělý Jan Arnošt Thun, bohužel však za tři roky zemřel. Panství se ujal Jan František, do jehož rukou se soustředily všechny tři majoráty rodu choltický, děčínský a klášterecký. Náležel mu titul císařského komoří a byl i mezi místodržícími. Skonal také brzy poté v roce 1720. Za nezletilého syna Jana Josefa (+1788) vykonávala správu matka Marie Filipína, roz. z Harrachu. Její nehospodárnost vedla k ještě většímu zadlužení panství, v roce 1732 konečně mohl převzít panství do svých rukou syn. Situaci však zhoršila mezinárodní situace, válečné události během první i druhé slezské války přinesly několikakrát obsazení Děčína vojsky, spory s poddanými také bránily klidnému životu. Žádný představitel Thunů se od konce 17. století neujal vedení krajského úřadu.³³⁶

Druhé největší panství Česká Kamenice náleželo do roku 1719 Václavu Norbertovi Oktaviánovi Kinskému, nejvyšším kancléři Království českého, po jeho smrti Filipu Josefovi (+1749), významnému diplomatu a dvorskému úředníku, který dosáhl úřadu státního konferenčního a finančního ministra, od roku 1744 nositele Řádu zlatého rouna. Po odchodu

³³⁵ Helena SEDLÁČKOVÁ, Odras postátnění funkce krajského hejtmana v Čechách v roce 1751 na personální obsazení úřadu. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu. In memoriam PhDr. et Mgr. Václava Babičky 22/2, Praha 2014, s. 220.

³³⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 88.

z dvorských úřadů se zdržoval i na Kamenici. Kamenici zdědil v roce 1749 František Oldřich (+1792), který se rozhodl pro vojenskou kariéru, zapojil se do bojů během prusko-rakouské války, za své zásluhy dosáhl hodnosti polního maršála a v roce 1771 se stal nositelem Řádu zlatého rouna. Třetí největší panství Nové Zámky drželi od roku 1654 Kounicové. Do roku 1721 je spravoval Jan Vilém a po jeho smrti v roce 1721 se majetku ujal syn Jan Josef (+1759). Z této rodiny se stal krajským hejtmanem v letech 1738-1746 Jan Adolf (+1771), mladší bratr Jana Josefa, psal se po Osově, který v této době vlastnil a nechal přebudovat v barokní zámek s velkým parkem. Mezi pětici největších panství se nově objevil Duchcov, přes Polyxenu Marii roz. z Talmberka, vdovu po Františku Josefovi z Lobkovic, se dostal do rukou pánů z Valdštejna. Po její smrti v roce 1651 zdědili panství manžel Maxmilián (+1655) a synové. Do roku 1694 byl majetek v držení mladšího Jana Bedřicha, biskupa hradeckého a od roku 1675 arcibiskupa pražského, po něm připadl Janu Josefovi (+1731), synu Arnošta Josefa (+1708), arcibiskupovu synovci. Jan Josef zemřel bez mužských potomků, proto majetek přešel na Františka Josefa Jiřího (+1771), mladšího syna staršího bratra Františka Josefa Oktaviána (+1722). Představitelé bohaté hradecké větve první poloviny 18. století nepotřebovali začínat svou kariéru na nejnižším článku zemské správy. Jejich metou byla prestižnější dvorská služba, popř. centrální zemské úřady, jež jim umožňovali podílet se aktivně na správě rozsáhlého zděděného majetku, jako tomu bylo v případě Jana Josefa z Valdštejna, dvorem i českou šlechtou repsketovaného aristokrata.³³⁷ Jeho dědic František Josef Jiří zakončil svou kariéru k velkému překvapení i tehdejší katolickou vírou prodchnuté společnosti senzačně. V roce 1760 se rozhodl opustit lákadla světského světa a v Českých Budějovicích rozšířil řady přísného řádu kapucínů. Život dokončil v roce 1771 jako bratr Jan Křtítel v Mnichově Hradišti ve zdech kláštera založeného dědečkem Arnoštem Josefem.³³⁸

Mezi pět největších panství v kraji náležely i Teplice, jejichž majitel František Karel Clary-Aldringen (+1751), nejvyšší lovčí Království českého a skutečný tajný rada, zlepšil ekonomickou situaci panství, jenž v roce 1749 přetvořil ve fideikomis. Ani on, ani nikdo z vlastníků předcházejících velkých panství nepotřeboval začínat svou kariéru v krajské správě.

Hejtmanský úřad Litoměřického kraje vykonávalo za panský stav jedenáct šlechticů. První z nich je v soupisech uváděn jako František Clary ze Sparbenbachu na Snědovicích.

---

³³⁷ J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 702.

³³⁸ Tamtéž, s. 726-727.

Úřad zastával tři léta od roku 1714.³³⁹ Po něm se na jeden rok ujímá úřadu Karel Daniel Pachta z Rájova (+1729), jako krajský hejtman se psal po Chcebuzi.³⁴⁰ V téže době zastával v letech 1717-1718 úřad boleslavského krajského hejtmana jeho mladší bratr Jan Jáchym (+1742), který nešťastně zemřel v Einsiedlu na následky vyčerpání z cesty absolvované v zajetí ustupujících Francouzů. Hejtmany se v tomto období stali i dva zástupci původem rakouského rodu Klebelsbergů. Zastávat úřad je opravňovalo vlastnictví Třebívlic. První z nich Václav Vojtěch (+1727) pobyl v úřadu dva roky 1718-1719, jeho synovec Josef Arnošt Václav (+1737), dědic majetku, převzal úřad v roce 1734 a vedl jej až do své smrti v roce 1737.³⁴¹ Krajskými hejtmany se stali také dva členové rodu Hrzánů z Harasova. Nejdříve v letech 1720-1721 jím byl Ferdinand, vnuk Jana (+1681), prvního majitele Skalky, po které se Ferdinand psal. Hejtmanského úřadu se ujal v letech 1730-1733 i jeho bratr Zikmund Gustav (+1760), jenž vlastnil po svém otci Janu Leopoldovi (+1711) v kraji Milešov.³⁴² Roku 1722 úřad litoměřického krajského hejtmana zastával Jan Antonín Hýzrle z Chodů (+1728). Při svém působení mohl využít dlouholeté zkušenosti z vedení Žateckého kraje v letech 1708-1713, které se ujal opět v letech 1723-1724. Jako hejtman se v obou regionech psal po Tuchořicích, působil také jako přisedící komorního soudu.³⁴³ Dalším hejtmánem v kraji se v letech 1723-1729 stal Václav Antonín Chotek (+1754), psal se po Lukovci, který měl prodat již v roce 1721.³⁴⁴ Pro tohoto v roce 1702 do panského stavu povýšeného šlechtice dlouholeté zastávání úřadu krajského hejtmana v několika krajích napomohlo stoupat na společenském žebříčku, v roce 1723 dosáhl hraběcího titulu, od roku 1727 zasedal také u zemského soudu, poté se zařadil mezi přespočetné místodržící a v roce 1745 dosáhl říšského hraběcího titulu, tímto trpělivým postupem otevřel svým potomkům cestu k nejvyšším úřadům.³⁴⁵ Stejně jako Václav Antonín Chotek i další hejtman Jan Adolf z Kounic mohl využít své zkušenosti při zastávání úřadu v letech 1738-1746 ze svého dřívějšího působení ve stejném úřadu v Berounsku od roku 1733-1737. Jako hejtman se psal v obou případech po Osově na Berounsku a byl také přisedícím zemského soudu. V době počínajících tereziánských reforem, kdy se již tak striktně netrvalo na zásadě usedlosti hejtmana v kraji, úřad vykonával Karel Max Steinbach z Kranichsteina. Úřad zastával dva roky v letech 1747-1748. Majetkové

³³⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 440; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 117b a 122a.

³⁴⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 441; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 126b.

³⁴¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 132b, 137b, 226b a 244b.

³⁴² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 312 a 342; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 142b, 148b, 202b a 220b.

³⁴³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 154b.

³⁴⁴ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 576.

³⁴⁵ Privilegium ze 13. 5. 1723, viz A. Král, *Der Adel*, s. 35; I. CERMÁN, *Chotkové*, s. 62-63; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 160b a 196b.

zázemí měl však původně na Klatovsku, ale špatným hospodařením o vše v roce 1739 přišel, nicméně v něm komorní soud viděl vhodného kandidáta díky jeho dvacet devět let trvající zkušenosti přisedícího komorního soudu a činnosti v mnoha „důležitých komisích“. Navrhoval jej pro případ výměny na prvním místě do úřadu hejtmana za panský stav pro Prácheňský kraj. Byl však nakonec vybrán pro Litoměřicko.³⁴⁶ Poslední dva roky před reformou krajského zřízení se stal hejtmanem Jan Nepomuk Vincenc Libštejnský z Kolovrat (+1750), tento komoří, skutečný tajný rada a přisedící zemského soudu byl vhodným kandidátem pro tento úřad podle komorního soudu již na rok 1747, kdy byl uveden na druhém místě za hrabětem Františkem Václavem Clary-Aldringenem, přisedícím komorního soudu, a na rok 1748 a 1749 na prvním místě.³⁴⁷ A opravdu v letech 1749 až do své smrti 31. března 1750 hrabě Kolovrat tento úřad opravdu vykonával.

Plzeňský kraj zaznamenal stejný vývoj jako ostatní kraje, i zde se objevil posun v podobě zvětšení panství. V předešlém období se v Plzeňsku nevyskytovalo ani jedno panství skupiny „a“ zahrnující nejrozsáhlejších panství, nyní mezi ně bylo možné zařadit pět, což představovalo 3,2 %, zvýšilo se také procentuální zastoupení panství skupiny „b“ z původního 1,6 % stoupl na 4,5 %. Vzestup zaznamenala také skupina „c“ ze 4,4 % na 14 %, na úkor skupiny malých panství a statků „d“, která poklesla z 94 % na 78,3 %.

Pozměnilo se také zastoupení dominií v pětici nejrozsáhlejších, z původních přetrvala pouze dvě Horšovský Týn a Planá. Majiteli Horšovského Týna zůstávala i nadále hrabata Trautmansdorfové, od roku 1713 panství náleželo Františku Norbertovi (+1786). Ten se zapojil do dvorské služby, byl skutečným tajným radou, komořím a nejvyšším hofmistrem arcivévodkyně Marie Alžběty. Za své zásluhy získal Řád zlatého rouna.³⁴⁸ Druhé největší panství Trhanov koupil v roce 1696 od dědiců Lamingena z Albenreuthu Jan Filip Stadion (+1741) z alsaské větve rodu, nejvyšší hofmistr kurfiřta mohučského. Vedení panství svěřil správcům a stejně jako předchozí pán i on musel řešit potíže s nespokojenými Chody.³⁴⁹

Planou, třetí panství co do velikosti v kraji, až do roku 1716 za nezletilého Františka Václava (+1734) vedli poručníci. Úspěšná kariéra jeho otce Michaela Jan Jáchyma (+1697), která vyvrcholila zastáváním úřadu zemského hejtmana javornického a svídnického knížectví, ulehčila i jeho vstup do dvorských služeb. Před tím, než se stal skutečným dvorským radou v roce 1722, působil jako dolnorakouský vládní rada, v roce 1723 dosáhl titulu císařského

³⁴⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol.279a.

³⁴⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 283b, 289b a 295b.

³⁴⁸ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 282.

³⁴⁹ František ROUBÍK – Karel VÁCHAL, *Boj chodského lidu*, Plzeň 1962, s. 131.

komoří. Od roku 1726 se ocitl v císařských diplomatických službách, když byl poslán jako vyslanec českého krále do Řezna a o dva roky později jako vyslanec do Haagu, kde se v roce 1733 významně zasloužil o uzavření dohody mezi pruským králem a stavy.³⁵⁰ Po jeho smrti v roce 1734 nastala obdobná situace jako před třiceti lety, správy se místo jeho nezletilého syna Františka Václava (+1792) až do roku 1744 ujali poručníci. Nenasledoval svého otce na poli diplomacie, ale stal se právníkem, náležel mu titul tajného rady, byl komořím a presidentem apelačního soudu ve Vídni, poté v letech 1772-1778 i viceprezidentem nejvyššího soudního dvora. Za jeho služby se mu v roce 1782 dostalo ocenění v podobě Řádu zlatého rouna.³⁵¹

Čtvrté největší panství Falknov (Sokolov) do roku 1736 vlastnil Antonín Jan, nejstarší syn Jana Hertvíka z Nostic (+1683), prvního majitele z tohoto rodu. Antonín Jan se jako mimořádný vyslanec ve Švédsku uplatnil v císařských diplomatických službách, dosáhl však i na politické úřady, 1695-1708 byl soudcem nejvyššího lenního dvorského soudu, 1706-1708 nejvyšším zemským maršálkem v letech 1708-1734 nejvyšším hofmistrem, stal se místodržícím a od roku 1700 chebským purkrabím. Po něm se pánem na Falknově stal synovec František Václav (+1765), komoří a říšský dvorský rada, zasadil se o rozšíření obrazové galerie v Praze.³⁵² Na rozdíl od svého otce a děda Jana Hertvíka a příbuzného Ferdinanda Leopolda Nostice na Oseku, kteří zastávali úřad krajského hejtmána v předcházejícím období, první jmenovaný v Loketském kraji a druhý v Plzeňském, svou kariéru s tímto úřadem nespojili.

Pátým panstvím v kraji byly ve sledovaném období Bezručice, které po obdržení českého inkolátu koupil v roce 1712 kníže Maxmilián Karel Löwenstein-Wertheim-Rochefort (+1718), člen jedné z větví bavorského panovnického rodu Wittelsbachů. Působil v diplomatických službách, příslušel mu titul skutečného tajného rady, stál v čele správy obsazeného Bavorska a byl ustanoven místodržitelem Milána. Jeho syn Dominik Karel Markvart (+1735) držbu v Čechách rozšířil o Bor u Tachova. Ve správě majetku pokračoval Krystián Filip Josef (+1781), mladší syn Dominika Karla, rozhodl se pro vojenskou kariéru,

---

³⁵⁰ [https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzenhof, Franz Wenzel \(1695%E2%80%931734\)](https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzenhof, Franz Wenzel (1695%E2%80%931734)) (přistoupeno 16. listopadu 2015).

³⁵¹ [https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzenhof, Franz Wenzel \(1724%E2%80%931792\)](https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzenhof, Franz Wenzel (1724%E2%80%931792)) (přistoupeno 16. listopadu 2015); <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sinzenhofov%C3%A9> (přistoupeno 16. listopadu 2015)

³⁵² A. SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze XIII, s. 157.

dosáhl hodnosti podmaršálka a úspěšně se zapojil do bojů sedmileté války. Panství Bezručice přetvořil v roce 1768 ve fideikomis.³⁵³

Majitelé všech pěti největších panství náleželi k nejvýznamnějším aristokratickým rodům, v posledním případě rovným panovnickým rodům, nepřekvapí proto, že ani jednoho z představitelů nenalezneme v úřadu krajského hejtmana. V roce 1714 pokračuje ve vykonávání úřadu krajského hejtmana za panský stav Ferdinand Matyáš hrabě Morzin (+1725), jako krajský hejtman se psal po Dobré, kterou vlastnil. Ve šlěpějích otce pokračoval Ferdinand Maxmilián František (+1763), hejtmanem se stal v letech 1733-1739 a znovu v roce 1741. Jako sídlo jeho úřadu se uvádí Horní a Dolní Lukavice.³⁵⁴

Hraběte Morzina v úřadu v letech 1715-1727 vystřídal Kazimír Ferdinand Kupperwald (+1730), psal se sice stále po Suchomastech, stejně jako když působil ve stejném úřadu v kraji Podbrdském (v letech 1705-1713) a Berounském (v roce 1714), i když v kraji, díky sňatku z roku 1719 s vdovou Ludmilou Konstancíí Vinklerovou z Heimfeldu, roz. z Bubna a Litic, vlastnil statky Březinu, Přívětice a Radnici.³⁵⁵ Hrabě Kupperwald mohl zúročit, podobně jako Ferdinand Maxmilián František Morzin, dlouholeté zkušenosti ze zastávání úřadu hejtmana v jiných krajích. Úřad dlouhodobě vykonával Václav hrabě z Klenové sv. p. z Janovic. Nejprve v roce 1740 a poté v letech 1743-1749, v kraji do roku 1740 vlastnil Petrovice, po kterých se psal ještě jako adept komorního soudu na úřad hejtmana právě na zmíněný rok 1740³⁵⁶, ale ani jejich ztráta neznamenal překážku pro zastávání úřadu v dalších letech.³⁵⁷ Na rok 1750 je mezi pěti komorním soudem navrhovanými kandidáty vhodnými na úřad krajského hejtmana na čtvrtém místě uváděn Šebestián František Küniql (+1783). Doporučující prvek pro udělení úřadu představovala tříletá zkušenost v Prácheňském kraji. Šebestiána Küniqla však při reformě v lednu 1751 nahradil Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu.³⁵⁸ Šebestián se stal ještě krajským hejtmanem v Klatovském podílu Plzeňského kraje v letech 1770-1783, dosáhl také titulu komořího a tajného rady. Hrabě Küniql se svým synem Kašparem Heřmanem prosluli svými aktivitami v zednářské loži

³⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIII*, s. 56; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 164-165.

³⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže IX*, s. 179; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 115b, 218b, 252a a 264a.

³⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIII*, s. 177; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 120b a 182b.

³⁵⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 252a.

³⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 691.

³⁵⁸ Oesterreichisches genealogisches Handbuch für 1784, <https://books.google.cz/books?id=UBJkAAAACAAJ&pg=PA175&lpg=PA175&dq=k%C3%BCnigl+sebastian+1750&source=bl&ots=T1XFEnU30x&sig=aP3y00NLzssRcttu4EATOpQdcfc&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiShLr7w7HJAhWr8XIKHWbECAQO6AEIQTAAH#v=onepage&q=k%C3%BCnigl%20sebastian%201750&f=false> (přístupeno 28. listopadu 2015).

Sincerité, jejíž členstvo se rekrutovalo zvláště z řad důstojníků, své centrum měnila, působila i v Plzni a v Klatovech, a to právě v době, kdy starší Künigl zastával úřad krajského hejtmana.³⁵⁹ I přes zákaz Marie Terezie, že žádný státní úředník nevstoupí do řad této utajované společnosti, což stvrzoval složením přísahy, nebránilo Šebestiánovi stát se hejtmanem. Kašpar Heřman se ujal úřadu krajského hejtmana Loketska v letech 1792-1799 době Leopolda II. a začátku vlády Františka I., kdy se členové zednářského hnutí postupně rozhodli v roce 1794 sami ukončit své aktivity ještě před zákazem zednářských lóží v monarchii, který přišel následujícího roku a nahradil Josefem II. zavedený státní dozor, nařízený kabinetním listem 11. 12. 1785.³⁶⁰

Prácheňský kraj zaznamenal rozvoj panství stejně jako ostatní kraje. V předcházejícím období teritorium sestávalo s panství menších náležejících do skupiny „c“ (3,4 %) a s malých panství a statků přiřazených do skupiny „d“ (96,6 %). Největší panství přešla do skupiny „b“, která s 6,4 % převýšila o 3 % skupinu „c“. Ta také z 3,4 % narostla na 12 % a skupina „d“ poklesla z 96,6 % na 81,6 %. Z přehledu pěti největších panství v kraji byla opětovně vyňata dominia spravována knížecím rodem Schwarzenbergů (Orlík, Netolice, Vimperk, Protivín), církví (Strakonice a Volyně) a panovníkem (Stachy).

Prvním panstvím mezi vybranou pěticí největších se nově dostaly Žichovice, rozšířené novým majitelem o další statky a přetvořené ve fideikomis. Tímto držitelem byl pasovský biskup, kníže, od roku 1700 kardinál, Jan Filip z Lamberka (+1712), který zadlužené Žichovice získal v roce 1707. Dědicem rozsáhlých majetků ustanovil svého synovce 3. knížete Františka Antonína hraběte z Lamberka (+1759), nositele Řádu zlatého rouna.³⁶¹ Druhé sledované panství v kraji Lnáře vlastnil od roku 1712 Leopold Josef Künigl (+1727). Jeho syn Šebestián František Josef (+1783) zastával v letech 1743-1746 úřad hejtmana Prácheňského kraje.³⁶² Jak již bylo zmíněno výše, ani v budoucnu se nevyhýbal vykonávání této služby. V roce 1750 se stal hejtmanem plzeňským a ke konci svého života také hejtmanem klatovským. Hrabě Künigl však Lnáře v roce 1745 prodal a přesunul své působiště na Klatovsko, kde vlastnil od roku 1750 Bezděkov. Nový vlastník Lnářů hrabě František Karel Rudolf Sweerts-Špork (+1757) se v úřad krajského hejtmana již neuvázal, i když by mohl zúročit své zkušenosti z let 1732-1738, kdy stál v čele Boleslavského kraje, ve kterém díky sňatku se sestřenicí Annou Kateřinou (+1754) převzal majetek po svém strýci

³⁵⁹ http://www.josefdobrovsky.cz/main/dobrovsky/historie_zednarstvi_ZC.html (přistoupeno 28. listopadu 2015)

³⁶⁰ Jiří BERÁNEK, *Tajemství lóží. Svobodné zednářství bez legend a mýtů*, Praha 1994, s. 103-108; Martin JAVOR, *Slobodomurárske hnutie v českých krajinách a v Uhorsku v 18. storočí*, Prešov 2009, s. 124.

³⁶¹ P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 526.

³⁶² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 272a a 279a.

a adoptivním otci Františku Antonínu Šporkovi. I zde se Sweerts-Šporkové projevovali jako dobří hospodáři a pod jejich správou se panství ještě rozrostlo a prosperovalo i zlepšováním provozovaného rybníkářství.³⁶³

Panství Horažďovice v roce 1708 zdělila po svém manželovi Klára Bernardina ze Šternberka, roz. z Malcánu (+1719). Po její smrti spravovala panství opět žena Marie Filipina hraběnka Thunová, rozená z Harrachu, krátká vláda skončila v roce 1721 prodejem Eleonoře kněžně Mansfeldové. Od jejího syna Jindřicha, který se ujal panství v roce 1748, koupila roku 1755 Horažďovice Marie Karolína kněžna Löwenstein-Wertheimová (+1765). Dominium leželo po většinu sledovaného období v ženských rukách, navíc od roku 1721 v rukách knížecího rodu, jehož hlavní centrum plnila Dobříš.³⁶⁴ Příslušníci aristokracie, kteří spojovali svou kariéru s dvorem ve Vídni, potřebovali pro splnění tohoto záměru dostatečné finanční zázemí, jež jim měly zabezpečit přínosy z panství. Některým šlechtickým rodům však tuto vizi kalila tíživá finanční situace a Buquoyové, majitelé čtvrtého největšího panství Libějovic patřili mezi ně. Za Karla Kajetána (+1750) problémy dosáhly svého vrcholu a bankrot se již v roce 1733 nepodařilo odvrátit. Finanční krach znamenal pro postiženého aristokrata odloučení od dvora, nucený pobyt na statcích, který zaručoval výrazné snížení výdajů. Pošramocenou rodovou čest se podařilo postupnými kroky obnovit synu Františku Leopoldovi (+1767), jehož zkušenosti s vedením nucené správy statků učinily uznávaného odborníka na řešení obdobných situací spojených s finančními potížemi mnohých šlechtických rodů. Přes zapletení se do aktivit v dvorské deputaci vzdorokrále Karla Albrechta neztratil důvěru Marie Terezie a po roce 1750 se plně zapojil do služeb dvora, zastával četné úřady a stával se členem rozličných komisí. Za věrné služby jej v roce 1760 císař František Štěpán Lotrinský ocenil Řádem zlatého rouna.³⁶⁵ Také majitel pátého panství Vlachova Březí kníže Valtr František Xaver z Ditrichštejna (+1738), a po něm syn Karel Maxmilián (+1784) nechávali vedení postupně rozšiřovaného panství na správcích, svoje centrum měli tradičně v Mikulově a pobývali též často kvůli dvorské službě ve Vídni.³⁶⁶

Z majitelů největších panství v kraji to byli pouze dva, kteří se zapojili do krajské správy, shodou okolností oba vlastnili panství Lnáře. První z nich Šebestián František Josef hrabě Künigl v samotném Prácheňském kraji a jeho následovník František Karel Rudolf

---

³⁶³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 254.

³⁶⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 212; Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, II. díl (H-Kole), Praha 1997, s. 135.

³⁶⁵ A. VALENTA, *Lesk a bída*, s. 142-150.

³⁶⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VII*, s. 231.

Sweerts-Špork v kraji Boleslavském, regionu, ve kterém získal sňatkem nemalé majetky po Františku Antonínu Šporkovi, včetně Lysé nad Labem a známého Kuksu.

V úřadu krajského hejtmána se za panský stav v Prácheňsku v letech 1714-1751 vystřídal sedm šlechticů, ani jeden nepříslušel k původem českému rodu. První z nich Jan Jiří Schumann obdržel český inkolát v roce 1697 a koupil několik statků na Sušicku, včetně Dlouhé Vsi, jejichž držba jej opravňovala zastávat úřad krajského hejtmána, do kterého byl jmenován v roce 1709, a pokračoval v jeho vedení až do roku 1723.³⁶⁷ Tento šlechtic proslul i díky svému spříznění s významným sběratelem, heraldikem a genealogem 1. poloviny 18. století Gottfriedem Danielem Wunschwitzem (+1741). Jeho první manželkou se totiž stala Marie Františka (+1720), dcera Jana Jiřího Schumanna, která mu přinesla Dolejší Krušec.³⁶⁸

Jedenáct let v úřadu hejtmána následoval Karel Bohumír sv. p. Bissingen (+1742), po otci Janu Jindřichovi získané Čimelice, po kterých se psal, zveleboval. Místo starší tvrže zde vybudoval barokní zámek.³⁶⁹ Kromě krajského úřadu působil i jako rada české komory a přisedící komorního soudu.³⁷⁰ Příslušníka rodu pocházejícího ze Švábska vystřídal v úřadu v letech 1735-1738 člen rodu italského František Karel Villani de Castelo Pilonico (+1737).³⁷¹ Krajským hejtmánem se v letech 1739-1741 stal také švagr výše uvedeného Jana Jiřího Schumanna František Ignác (+1769), mladší bratr Gottfrieda Daniela Wunschwitze. Zpočátku postupnými kroky budoval úřednickou kariéru, byl císařským radou a od roku 1712 přisedícím dvorského a komorního soudu. Jeho vzestup zastavila podpora vzdorokrále Karla Albrechta. Tento nerozvážený krok mu zabránil zastávat politické úřady, odešel do ústraní a žil na svých statcích, mezi něž od roku 1724 náleželo Staré Sedliště a Lukavice na Plzeňsku.³⁷² Po bouřlivých letech spojených s volbou vzdorokrále Karla Albrechta, došlo ke stabilizaci situace. Novým krajským hejtmánem se na rok 1743 stal výše uvedený Šebestián František Josef hrabě Künigl, který úřad zastával do roku 1746. Poté jej do krajské reformy v roce 1751 vystřídal Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu (+1769). K vykonávání úřadu jej opravňovala držba Chanovic, k jejichž držbě se dostal v roce 1717 koupí od Václava Chanovského z Dlouhé Vsi.³⁷³ V úřadu krajského hejtmána však Ferdinand Jáchym nebyl žádným nováčkem. V roce 1740 reprezentoval rytířský stav v témže kraji a od povýšení mezi

³⁶⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 94b a 158a.

³⁶⁸ K. WOITSCHOVÁ, *Gottfried Daniel Wunschwitz*, s. 36-37.

³⁶⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 74.

³⁷⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 170a a 224a; P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 84.

³⁷¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 228b a 246b.

³⁷² K. WOITSCHOVÁ, *Gottfried Daniel Wunschwitz*, s. 35-36; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 252b a 258b; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 140b.

³⁷³ A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 306.

svobodné pány v roce 1747 přešel na stejný post za panský stav.³⁷⁴ Již při svém prvním jmenování se v pramenech uvádí jako c. k. rada a přísedící komorního dvorského lenního soudu.³⁷⁵

V tomto kraji všichni hejtmané kromě Šebestiána Františka Josefa hraběte Künigla drželi v kraji malé statky zařazené do skupiny „d“. Situace se nikterak neliší od ostatních krajů.

Rakovnický kraj zasáhla významně reforma z roku 1714, ve snaze setřit přílišné rozdíly ve velikosti jednotlivých krajů, došlo ke sloučení Slánského a Rakovnického kraje v jeden celek, jemuž byl ponechán název podle města Rakovníka. Oba dva regiony se vyznačovaly značným výskytem malých statků, v případě Slánského kraje dokonce 100 % zastoupením držav skupiny „d“. V období následujícím došlo i v rozšířeném kraji ke zvětšení panství a statků. Tři panství přešla do skupiny „b“ (3,4 %), o více jak dvě procenta vzrostla skupina „c“ ze 4,2, % na 6,7 %. Logicky pokleslo procentuální zastoupení nejmenších statků skupiny „d“ z původních 95,8 % na 89,9 %.

Všech pět největších panství se nacházelo i mezi největšími v kraji Slánském a Rakovnickém před jejich spojením. Po vyloučení Křivokláta kvůli jeho speciálnímu postavení³⁷⁶, jakožto bývalé zeměpanské državy, zůstala největším panstvím jako i v předešlém období Roudnice nad Labem. Majitel Ferdinand August kníže Lobkovic (+1715) působil ve dvorských službách. Nemilost, do které upadl jeho otec Václav Eusebius (+1677) v roce 1674, nikterak negativně nezbrzdila jeho kariéru u dvora. Požíval důvěry panovníka, nejdříve byl jmenován v roce 1689 tajným radou, pak v letech 1691-1692 působil jako tajný císařský komisař u říšského sněmu v Řezně. Později v letech 1699-1708 dosáhl úřadu nejvyššího hofmistra císařovny Amálie Vilemíny. Za své služby obdržel pro svůj rod již ve třetí generaci Řád zlatého rouna. Komplex roudnického zámku, jehož přestavbu Ferdinand August dokončil, často využíval k reprezentaci, v roce 1702 se zde na tři dny zastavil i císař Josef I. s manželkou. Na sklonku svého života kníže odešel ode dvora a věnoval se plně správě svých statků. Po jeho smrti převzal panství nejstarší syn Filip

---

³⁷⁴ Privilegium získává se svým bratrem Ignácem Leopoldem, c k. dvorským radou a vicepurkrabím, 18. 1. 1747, viz A. Král, *Der Adel*, s. 221.

³⁷⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 258b.

³⁷⁶ Panství sice koupil od královské komory v roce 1685 Arnošt Josef hrabě z Valdštejna (+1708), ale ta si vymínila právo předkupního práva, kterého se císař zřekl až v roce 1734, rok poté co panství zdědila Marie Anna Fürstenberková, dcera Jana Josefa z Valdštejna (+1733). Blíže A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII* s. 46.

Hyacint (+1734), zakladatel roudnické větve rodu, úspěšně pokračoval v rozšiřování držby a úpravách zámku. Neméně zdařile si vedl v hospodaření i jeho syn Ferdinand Filip (+1784).³⁷⁷

Stejně jako Roudnice i druhé největší panství v kraji Smečno vlastnil od roku 1616 rod Bořitů z Martinic. Po smrti Jiřího Adama (+1714) převzal panství syn Adolf Bernard (+1735), v dvorské kariéře nedosáhl takového věhlasu jako jeho otec, nicméně i on zastával vysoké úřady. Objevil se mezi královskými místodržícími, náležel mu titul tajného rady, stal se také hofmistrem Království českého a za své služby byl vyznamenán Řádem zlatého rouna. Panství po Adolfu Bernardovi převzal mladší bratr František Michael (+1773), císařský tajný rada a komoří, který pokračoval v rodinné tradici zapojení se do diplomatických služeb, působil v Portugalsku, kromě toho se stal také místodržícím Království českého. Jemu svěřený majetek zveleboval, včetně smečanského zámku, místního kostela a děkanství.³⁷⁸

Třetí největší panství v kraji Budyně nad Ohří od roku 1676 náležela knížecímu rodu Dietrichštejnů. Od roku 1708 ji spravoval Walter, 4. kníže z Dietrichštejna (+1738) a po něm jeho syn Karel Maxmilián (+1784). Walterova kariéra měla být nejdříve spojena s církví, ale nakonec se rozhodl vstoupit do armády. Účastnil se bojů pod vedením legendárního Evžena Savojského, v roce 1717 se zapojil do obléhání a dobývání Bělehradu. Nezříkal se také zastávání významných úřadů na Moravě, v letech 1701 a 1702 byl nejvyšším moravským sudím a poté do roku 1714 moravským zemským komorníkem. Za své služby obdržel Řád zlatého rouna. O jeho schopnostech svědčí i to, že se mu obtížnou finanční situací zaviněnou rozmařilým životním stylem jeho bratra Leopolda Ignáce (+1708) i nešťastným zničením mikulovského zámku požárem v roce 1719 podařilo stabilizovat. Využíval k tomu i hraniční prostředky zatěžování poddaných novými robotami, které vyústily v padesátiletý spor s Mikulovskými. Správě svých zděděných statků se velmi pečlivě věnoval i Waletrův syn Karel Maxmilián (+1784). Vynikající vzdělání jej předurčilo k vykonávání dvorských úřadů. Po studiích práv a po návratu z pobytu v zahraničí se stal komořím, od roku 1745 zastává úřad dvorského maršálka a o dva roky později nejvyššího hofmistra. V roce 1749 získal Řád zlatého rouna. V roce 1754 však opouští kvůli nemoci své manželky Marie Anny Josefiny (+1764) dvorskou službu, odešel z Vídně do Mikulova a plně se pak věnoval správě svých statků.³⁷⁹ Jak již bylo zmíněno v předcházejícím období, Dietrichštejnové náleželi k nejvýznamnějším rodům v zemi, jako jejich hlavní centrum sloužil Mikulov, na ostatní panství dohlíželi správci, úřad krajského hejtmána k nastartování kariéry nepotřebovali.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 191; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 153.

³⁷⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII* s. 133.

³⁷⁹ Pavel JURÍK, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*, Praha 2009, s. 344-346.

Čtvrtým panstvím v pořadí co do velikosti je Chříč. Na rozdíl od předcházejících, z nichž dvě spadaly do skupiny „b“ a jedno do skupiny „c“, toto náleží do skupiny malých panství „d“. Roku 1702 zadluženou Chříč koupil Václav Josef Lažanský z Bukové (+1715), po něm následoval jeho syn Karel Josef (+1750). Na rozdíl od svého otce, který zastával úřad krajského hejtmána za kraj Rakovnický i Plzeňský, Karel Josef mezi krajskými hejtmány uveden není. Poslední mezi pěti sledovaných panství pronikla Zhoř, patřící také do malých panství skupiny „d“. Pánem na Zhoři byl od roku 1696 Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen, který koupěmi Krakovce a Modřejovic majetek značně rozšířil.³⁸⁰ Úřad krajského hejtmána za rytířský stav zastával v letech 1728-1736 a znovu v letech 1741-1750, psal se po Zhoři i Červeném Hrádku, k němuž náležel hrad Krakovec.³⁸¹ V Rakovnickém kraji se v letech 1714-1750 z majitelů velkých panství objevil mezi hejtmány pouze výše zmíněný Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen. Nelze opominout fakt, že se nijak nevymykal od ostatních šlechticů zastávajících tento úřad, jeho državy totiž náležely k malým statkům skupiny „d“, z řad jejichž vlastníků se obvykle krajští hejtmáné rekrutovali, nepříslušel k aristokratické špičce.

Krajským hejtmánem se opakovaně stal Karel Maxmilián Příchovský z Příchovic (+1722), úřad zastával nejdříve v letech 1702-1711, psal se po Vysoké Libyni, kterou vlastnil. Do krajského úřadu se uvázal znovu v roce 1714 s domicilem na Kostrčanech. Tím ovšem jeho působení v tomto úřadu neskončilo. V letech 1717-1722 zastával tentýž úřad v Žatecku.³⁸² Stejnými zkušenostmi disponoval i následující krajský hejtmán Ferdinand sv. p. Saur na Schreyerhofu. V předcházejícím období v letech 1710-1713 vykonával stejný úřad, ale ve Slánském kraji. Reorganizace v roce 1714 však způsobila, že se jeho domicil na Mšeně nezměnil a od roku 1715-1720 zastupoval o Slánsko rozšířený Rakovnický kraj. Zvětšení regionu však nepřineslo automatický nárůst možných kandidátů na post hejtmána. V návrhu na rok 1716 se pro případ obměny uvádí pouze Ferdinand hrabě Nostic na Kolečovicích, poté následuje poznámka: „Kromě tohoto v tento čas žádný“³⁸³. Opakovaně se krajským hejtmánem stal i následující šlechtic Alexandr Jan sv. p. z Ledeburu, psal se po Peruci, která tomuto původem vestfálskému rodu patřila od roku 1673.³⁸⁴ Nejdříve se v úřadu objevuje v roce 1721. V knize komorního soudu se mezi navrhovanými pány pro případ možné obměny krajského hejtmána na zmíněný rok uvádí až na posledním třetím místě, a to

³⁸⁰ J. ÚLOVEC, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze 2*, s. 704-705.

³⁸¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 189a a 304a.

³⁸² NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy na rok 1702-1704, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 154a.

³⁸³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 121a.

³⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 228.

za prvním Ludvíkem hrabětem Hartigem na Horních Beřkovicích a druhým Kryštofem hrabětem z Trautmansdorfu na Šípech (Schippen). Do úřadu se vrátil znovu v letech 1736-1739.³⁸⁵ Hejtmanského úřadu se také ujímali Klebelsbergové, členové rodu pocházejícího z Tyrolska, a to nejenom v Rakovnickém kraji. Mezi hejtmany se k rokům 1712-1713 řadil Jan Václav z Klebelsbergu, potom o deset let později na léta 1723-1724 Jan Oldřich a nakonec v letech 1733-1735 Jan Jiří (+1744). Všichni sídlili na Skřivani. Rodinné vazby nejsou mezi nimi prozatím zcela zřetelné. Skřivaň totiž v roce 1694 získal Jan Oldřich (+1720), ale jako krajský hejtman vystupoval ještě za jeho života Jan Václav. Jan Oldřich zemřel v roce 1720, ale hejtman téhož jména zastával úřad v letech 1723-1724.³⁸⁶ Po smrti Jana Jiřího koupil Skřivaň František Leveneur sv. p. z Grünwallu.³⁸⁷

Dva roky v letech 1725-1726 zastával úřad krajského hejtmána Václav hrabě z Nostic, psal se po jím vlastněném Újezdě.³⁸⁸ Poté jej v úřadu vystřídal Ferdinand Adam Kustoš ze Zubří (+1744). Ten se v hejtmanském úřadu objevil dvakrát, nejprve krátce po získání hraběcího titulu³⁸⁹ v letech 1727-1732, a pak v období 1740-1745³⁹⁰, psal se po Hostouni, kterou získal koupí v roce 1726. Po jeho smrti oznámené místodržitelství komorním soudem 3. 6. 1745 jej v úřadu nahradil Jan Filip Hartman z Klarštejna (+1787), jehož zmíněný úřad navrhoval až na třetím místě za Karlem Maxmiliánem ze Steinbachu a Janem Františkem Levenerelem sv. p. z Grünvaldu.³⁹¹ Spokojenost s vykonávanou službou dosvědčuje i to, že hrabě Klarštejn zůstal v úřadu i po krajské reformě v roce 1751 dalších pět let a v letech 1756-1785 působil postupně jako novoměstský a staroměstský hejtman a správce malostranského hejtmanství.³⁹²

Žatecký kraj se stejně jako ostatní regiony od předcházejícího období proměnil. Dříve se v něm nacházely pouze panství malá a menší náležející do skupiny „c“ a „d“. Mezi 123 panstvími a statky se nově objevují jedno velké panství skupiny „a“ (0,8 %) a 7 náležející do skupiny „b“, což tvoří 5,7 %. Také počet panství a statků skupiny „c“ vzrostl z 3,3 % na 13,8 % a logicky skupiny „d“ poklesl z 96,7 % na 79,7 %. V nejrozsáhlejší panství v kraji se proměnil dříve čtvrtý Klášterec nad Ohří, jenž byl od roku 1623 v držení Thunů, přetvořený od roku 1671 ve fideikomis. V letech 1701-1720 jej spravoval Jan František Josef (+1720),

³⁸⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 153a

³⁸⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 159a a 165a.

³⁸⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 94.

³⁸⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 171a a 177a.

³⁸⁹ Privilegium z 28. 2. 1725, viz A. Král, *Der Adel*, s. 134.

³⁹⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 183a a 273a.

³⁹¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 273a.

³⁹² F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 164-167.

pak po jeho smrti přešel v držení syna Jana Josefa Antonína (+1788). Roku 1731 k fideikomisu Děčín a Klášterec připojil matkou Marií Filipínou koupený třetí majorát v Cholticích.³⁹³

Druhé panství v kraji Červený Hrádek do roku 1720 spravovala vdova po Jáchymovi Ondřejovi knížeti z Lichtenštejna, a pak jej zdědila dcera Diminika (+1724). Ta Červený Hrádek zpolovice odkázala svému manželovi Jindřichovi knížeti z Auersperka, vévodovi münsterberskému a frankenštejnskému (+1783) a svým dětem.³⁹⁴ Další tři největší dominia Bečov, Nejdek a Nové Sedlo-Jezeří v předcházejícím sledovaném období do pětice největších nenáležely. Bečov nad Teplou obdržel roku 1623 nejdříve jako zástavu a pak v roce 1631 dědičně Gerhard z Questenberka (+1646).³⁹⁵ Rozsáhlý majetek nabytý během pobělohorských konfiskací se nacházel kromě západních Čech i na Moravě, obzvláště Jaroměřice nad Rokytnou zveleboval jako své sídlo nejen jeho syn Jan Antonín (+1686), ale i vnuk Jan Adam (+1752), známý širokou podporou umění, méně však svými aktivitami úředníka. Teoretickou přípravu prodělal studiem na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Svou dráhu dvorského úředníka započal v roce 1702 jako císařský rada. Roku 1723 byl jmenován tajným radou a císařským komořím. Vídeň opustil v roce 1734 a zapojil se do činnosti císařských komisařů u moravského zemského sněmu. Na rozdíl od Jaroměřic stál však Bečov mimo pozornost svých majitelů a velmi zchátral, nový zámek vystavěl až jeho dědic Dominik Ondřej Kounic (+1812).³⁹⁶

Velikostí čtvrté panství Nejdek jako pobělohoroskou konfiskací získal Heřman Černín z Chudenic (+1651). V rukách rodu zůstal až do roku 1734, kdy jej dědicové Františka Josefa Černína (+1733) prodali Ludvíkovi Josefovi hraběti Hartigovi (+1735).³⁹⁷ František Josef Černín v době úmrtí svého otce Heřmana Jakuba (+1710) nedosáhl ještě zletilosti, bylo mu třináct let, nemohl se tedy sám ujmout správy statků. Pod vlivem své poručnice, sestry Marie Markéty provdané z Valdštejna, nasměroval svůj zájem také ke kultuře a umění. Tento mecenáš barokního architekta Kaňky, si svým neekonomickým způsobem života přivodil neutuchající finanční problémy. Přijatá spořicí opatření se dařila plnit jen částečně, nebylo snadné opustit navyklý živorní styl. Nevyhýbal se však ani zastávání dvorských i zemských

---

³⁹³ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 260; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 69.

³⁹⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 270; J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 21-22.

³⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 152.

³⁹⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 153; https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Adam_z_Questenberka/ (přistoupeno 22. prosince 2015).

³⁹⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 183.

úřadů. Zkušenosti nabýval působením v rozličných komisích jako např. rektifikační či na zajištění korunovace Karla VI., byl také členem komerčního kolegia. Diplomatické službě se však několikerým odmítnutím vyhnul, ale v roce 1720 se stal nadpočetným místodržícím, úspěšně usiloval o místo nejvyššího dvorského sudího. Nemalý finanční obnos musel vynaložit za získání titulu tajného rady. Nelepšící se tíživou situací musel v roce 1729 řešit pomocí tzv. permutace, k jejímuž provedení bylo zapotřebí získat panovníkův souhlas. Podstata tohoto opatření spočívala v alodizaci některých statků, což je uvolnilo k možnému prodeji. Mezi alodizované náleželo i panství Nejdek, který se dostalo koupí do rukou Ludvíka Josefa Hartiga (+1735), předsedy zemského soudu a místodržícího v Čechách. O finančních potížích Josefa Černína mohl být dobře zpraven od bratra Antonína (+1754), c. k. tajného rady a viceprezidenta dvorské říšské rady, který hájil jeho záležitost před císařem. Po smrti Ludvíka Josefa zdědil Nejdek syn Adam Ludvík (+1738), i ten však brzy umřel a na nezletilého potomka Ludvíka Jana (1736-1813) i jeho majetek dohlížely poručnice matka Marie Terezie, rozená z Globenu a teta Marie Karolína z Kokořova, roz. Hartigová. Ludvík Jan, milovník hudby, kterou sám aktivně provozoval a skládal, renovoval zámek v Nejdku, ale zadlužení dosáhlo takového vrcholu, že musel panství v roce 1794 prodat Janu Josefovi hraběti Stiebarovi z Buttenheimu.³⁹⁸

Páté největší dominium v kraji Nové Sedlo-Jezeří vlastnil po zemřelém bratru Ferdinandu Vilémovi z Lobkovic (+1708) mladší Oldřich Felix (+1722), císařský komoří, nejvyšší lovčí Království českého (1692-1721) a místodržící (od 1700).³⁹⁹ Jeho život ukončily následky zranění způsobené pádem zkáceného dubu. Panství užívala až do smrti v roce 1729 manželka Marie Josefa, roz. z Bubna a Litic. Jezeří sloužilo od této doby jako letní sídlo a lovecký zámek. Za dědice bezdětného hraběte byl určen Jiří Kristián (+1753), zkladatel mělnické větve rodu. Vojenská kariéra mu přinesla mnohý úspěch, bojoval v Uhrách pod věhlasným Evženem Savojským, stanul v čele císařské armády v Itálii, dokonce byl jmenován guvernérem na Sicílii, poté i v Lombardii a Parmě, v roce 1739 dosáhl hodnosti polního maršála, stal se vojenským velitelem v Sedmihradsku. Jeho věrné služby byly oceněny udělením Řádu zlatého rouna. Panství se rozhodl prodat v roce 1752 knížeti Ferdinandu Filipovi (+1784) z roudnické větve rodu.⁴⁰⁰ Rozlehlá panství Žateckého kraje náležela do majetku nejvýznamnějších šlechtických rodů v zemi, zastávajících významné dvorské či

---

³⁹⁸ A. VALENTA, *Lesk a bída*, s. 165-167.

³⁹⁹ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 399; F. ROUBÍK, *Místodržitelství*, s. 588.

⁴⁰⁰ J. ŽUPANIČ – M. FIALA – F. STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů*, s. 154-160.

zemské úřady, jejich členové byli v takovém postavení, že nepotřebovali začínat svou kariéru v omezujícím úřadu krajského hejtmana.

Hejtmanský úřad v kraji zastávalo devět šlechticů, náleželi jim malé statky skupiny „d“, čímž se potvrzuje trend obdobný u všech předešlých krajů. Úřad vykonávali častěji členové cizích rodů. Z chronologického hlediska prvním z nich byl v letech 1714-1715 Emanuel sv. p. Contreras de Inigo, v knize komorního soudu je na rok 1714 navrhován na druhém místě za Martinem Michnou z Vacínova (+1722).⁴⁰¹ Ve stejném pramenu návrh na rok 1716 jej uvádí jako hejtmana, který úřad zastává, ale poznamenává se u něj, že je mrtev.⁴⁰² První z rodu se v Čechách usadil Ondřej Contreras, jak dokládá v roce 1630 obdrženy inkolát. Emanuel se v úřadu psal po neurčené lokalitě Prelas.⁴⁰³ V roce 1717 do úřadu nastoupil Karel Maxmilián Příchovský z Příchovic (+1722), dlouholetý hejtman Rakovnického kraje, jako sídlo sloužily Kostrčany. Další hejtman Jan Antonín Hýzrle z Chodů (+1728) na Tuchořicích, přisedící komorního soudu, se mezi navrhovanými nejdříve objevil jako první v pořadí na rok 1719, odsunul tak dříve na tomto místě uváděného Martina Michnu z Vacínova. Třetím možným kandidátem na post krajského hejtmana se komornímu soudu jevil Jan hrabě Clary-Aldringen na Dobříčanech.⁴⁰⁴ Mezi hejtmany se mezi lety 1725-1726 objevuje příslušník z Tyrolska pocházejícího rodu Jan hrabě Klebersberk.⁴⁰⁵ Psal se po Soběsukách, které zdědil po svém otci Františku Mikuláši (+1723). Jan nezastával úřad hejtmana na počátku 18. století jako jediný z rodu. Kromě něj se v úřad uvázal v Litoměřickém kraji i jeho strýc Václav Vojtěch (+1727) i bratranec Josef Arnošt (+1737), majitelé Třebívlice. V letech 1727-1732 stál v čele kraje František Ignác Josef hrabě Schönkirchen (+ po 1733). Jako hejtman se tento představitel z Rakouska příštího rodu psal po Širokých Třebčicích, které mu roku 1709 přinesla manželka Karolína, roz. z Eben-Brunnu. Tento šlechtic měl podle hodnosti zkušenosti z vojenské služby, ale i ze zemské správy rakouských zemí, kde mu náležel úřad dveřníka, v Čechách pak působil i jako rada české komory.⁴⁰⁶ V rukopisu komorního soudu se v návrhu podaném na roku 1727 nacházel na druhém místě za Františkem Janinalli z Janinallu a Jangangu na Měcholupech u Žatce.⁴⁰⁷ Není bez zajímavosti, že se hrabě Schönkirchen objevil jako poslední mezi třemi

⁴⁰¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 110a-110b.

⁴⁰² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 121b.

⁴⁰³ P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 148.

⁴⁰⁴ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 132a.

⁴⁰⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 172a.

⁴⁰⁶ P. MAŠEK, *Šlechtické rody II*, s. 252; hodnost Obrist-Wachtmeister by dnes odpovídala majorovi, viz NA, Desky zemské (dále DZ), Kalendáře a schematismy, kniha č. 9, kalendář svatovojtěšský 1728-1737, kalendář na rok 1731, hraběcí rodiny, písmeno S.

⁴⁰⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 178a.

navrhovanými na rok 1734 místo rok sloužícího hejtmana Kašpara Františka hraběte Clary-Aldringena.⁴⁰⁸ Ten sídlil na Dobříčanech a mohl využít znalosti s dvorské služby, jak dokládají jeho titul císařského a královského rady a komořího. Přínosem znamenalo i jeho působení přisedícího komorního a lenního soudu.⁴⁰⁹ Úřad zastával do své předčasné smrti v roce 1735.⁴¹⁰ Po něm dva roky v úřadu působil Karel Josef hrabě Breda, k jehož zastávání jej opravňovalo vlastnictví Ličkova. Mezi vhodnými kandidáty se hrabě objevoval v rukopisu komorního soudu již od roku 1730.⁴¹¹ Do samosprávy přišel nikoli ze zkušenosti úředníka soudní, komorní, či jiné správní instituce, ale z dalšího pro vykonávání této služby vhodného oboru, vojenství.⁴¹² Po dvou letech převzal úřad Ferdinand Jakub hrabě Kokořovec z Kokořova (+1787) na Žluticích, císařský a královský rada, skutečný komoří a přisedící zemského soudu.⁴¹³ Podle Svatovojtěžského kalendáře zastával úřad až do roku 1742.⁴¹⁴ Poslední krajský hejtman, který do úřadu nastoupil před krajskou reformou, byl na přání Marie Terezie v roce 1743 jmenovaný František Karel sv. p., de Fin (+1773).⁴¹⁵ Její záměr učinit jej nejdříve hejtmanem Kouřimského kraje se setkalo s odporem, neznalost češtiny znamenala nepřekonatelnou překážku. Vhodný region pro jeho působení představoval Žatecký kraj považovaný za zcela německý. Úřad vykonával až do roku 1754, na počátku přelomového období, v němž se charakter úřadu změnil na státní. František Karel, c. k. guberniální rada získal českým inkolátem uděleným v roce svého nastolení do úřadu hejtmana právo vlastnit v zemi deskový statek. Ten mu přinesla až v roce 1755 manželka Marie Antonie, roz. Clary-Aldringen, majitelka Lenešic.⁴¹⁶ František Karel se poslední tři léta svého života objevuje jako poslední chebský purkrabí, po jeho smrti již ke jmenování žádného dalšího nedošlo. Zrušením tohoto úřadu se završilo postupné začleňování tohoto autonomního regionu do Českého království.

Ve sledovaném období 1714-1751 se z úřadu krajského hejtmana vytrácí zástupci arsitokracie v kraji. Nahrazují je často představitelé původem cizích šlechtických rodů, majitelé menších statků. Od počátku 18. století se začíná projevovat nový trend zastávání

⁴⁰⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 220a.

⁴⁰⁹ NA, Desky zemské (dále DZ), Kalendáře a schematismy, kniha č. 9, kalendář svatovojtěžský 1728-1737, kalendář na rok 1733, hraběcí rodiny, písmeno C. kalendář na rok 1736, s. a kalendář na rok 1736, s. 6.

⁴¹⁰ <http://patricus.info/Rodokmeny/Clary.txt> (přistoupeno 3. ledna 1916)

⁴¹¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 196a.

⁴¹² Ve svatovojtěžském kalendáři se k jeho jménu uvádí hodnost Obrist-Wachtmeistersa, viz NA, DZ, Kalendáře a schematismy, kniha č. 9, kalendář svatovojtěžský 1728-1737, kalendář na rok 1736, s. 6 a kalendář na rok 1736, s. 6.

⁴¹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 209; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 250a.

⁴¹⁴ NA, DZ, Kalendáře a schematismy, kniha č. 10, kalendář svatovojtěžský 1738-1750, kalendář na rok 1742, s. 19

⁴¹⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 230-231.

⁴¹⁶ Almanach českých šlechtických rodů, s. I. 2007, s. 137.

úřadu. Tatáž osoba se neobjevuje několikrát, ale často jen jednou, v dlouhém, nepřerušném časovém úseku.

5. RYTÍŘI V ÚŘADU KRAJSKÉHO HEJTMANA V LETECH 1537-1751

Kodifikace působení rytířského stavu v krajské správě vykrytalizovala během složitých jednání vedoucích k přijetí Vladislavského zřízení, jež znamenalo další pokrok při konstituování krajského zřízení v Čechách. Roku 1508 se zavedla zásada, jež zůstala v platnosti až do tereziánských reforem. Představovalo jí pravidlo svěřit vedení kraje dvěma hejtmanům vybíraným a jmenovaným panovníkem paritně z panského a rytířského stavu. Text listiny z 2. srpna 1508 dokládá postup od té doby v hlavních rysech užívaný, při němž šlechtic musel na sebe přijmout vedení úřadu. Na rozdíl od pozdějšího Obnoveného zřízení zemského ještě upřesňoval způsob, jakým bylo možno se vykonávání úřadu zříci. Hejtman měl svůj záměr opustit úřad oznámit s půlročním předstihem.⁴¹⁷ Obnovené zřízení zemské v článku A 48 potvrdilo zásadu dvou hejtmanů i povinnost přijmout na sebe úřad, a to alespoň na jeden rok, půlroční lhůta odchodu v něm již zmiňovaná nebyla.⁴¹⁸

Od roku 1537, byť v neúplnosti dochované soupisy každoročně schválených hejtmanů dosvědčují, že až do 40. let 17. století se dodržovala praxe každoroční nahrazení osoby hejtmana za jiného s možností jmenovat téhož nejdříve až přes příští rok.⁴¹⁹ Pozvolna se však prosadilo potvrzování v úřadu i pro následující rok, či několik let. Formálně zakotvil rezignaci hejtmana po pěti letech v souladu s ostatními zemskými úřady Leopold I. v roce 1685, přičemž panovníkovi byla stále ponechána eventualita nepotvrdit hejtmana v úřadu na příslušný rok. Postupně se tak vytříbil postup jmenování hejtmanů. V kostce jej lze shrnout následovně: nejprve volba probíhala přímo šlechtici na příslušných krajských sjezdech, po jejich omezování a konečném zákazu panovníkem v roce 1528⁴²⁰, převzal významnou roli komorní soud, který předkládal návrh vhodných kandidátů nejvyššímu zemskému úřadu, a ten jej, buď beze změny, nebo s doplněními zasílal nadřízenému orgánu do Vídně, ten vyhotovil konečnou verzi, panovník pak měl poslední slovo a mohl vybrat ty, které bude do úřadu jmenovat. Své rozhodnutí sděloval zpět zemskému úřadu s výzvou předat patenty určené všem čtyřem stavům příslušného kraje a jmenovanému hejtmanovi. Tato praxe se příliš

---

⁴¹⁷ „*Takto řiedíme: hajtmané po krajích aby byli námi woleni, jeden z pánuow a jeden z rytieřstwa w každém kraji*“, viz listina z 2. 8. 1508, již ustanovuje král Vladislav Ladislava ze Šternberka a Oldřicha Malovce z Chýnova hejtmany Bechyňského kraje a dává jim obšírné naučení, viz Archiv český, díl VI, sv. 26, Praha 1872, č. 91, s. 379-384.

⁴¹⁸ OZZ, článek A 48, s. 36, viz

http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=rec1323815836_145#search (přístupeno 11. února 2016)

⁴¹⁹ O výjimečném jmenování hejtmanů i na další rok blíže P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 24-30.

⁴²⁰ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 7 a 9.

nezměnila až do 19. století, zůstalo i vyhotovování patentů v českém jazyce⁴²¹, po zrovnoprávnění české a německé řeči Obnoveným zřízením zemským se zavedlo uvádět text nejdříve česky a pod ním německy.⁴²²

Podobu obvyklého systému, při němž bylo panovníkovi navrhováno k výběru několik v úvahu přicházejících osob, dokládají i stížnosti vládce, že se tak nestalo. Např. v roce 1691 při jmenování tří nových hejmtanů za rytířský stav za zemřelé hejtmany Leopold I. uvádí: „...kterak nám to neobyčejné přišlo, že jste k dosazení úřadu hejtmanského v výš připomenutým Kraji plzeňským na místě z světa sešlého Adama Františka Henygara z Eberka, toliko jednu osobu, totiž Jaroslava Horu z Ocelovic nám byli předestřeli, ješto dle mající zprávy v témž kraji více k též povinnosti hejtmanské způsobných osob z stavu rytířského se vynáházeti má. Pročež jak vám, tak skrze vás našemu královskému soudu komornímu milostivě poroučeti ráčíme, abyste budoucně při předstírání nám někoho z stavův a obyvatelův našich na hejtmanství krajské, kdyžby v jednom neb druhým kraji více osob k též povinnosti hejtmanské způsobných před rukami bylo, nám nejenom jednu, alebrž několik jich poslušně předestřeli a jmenovali.“⁴²³ Za Karla VI. bylo obvyklé uvádět do předkládaného návrhu k výběru nejméně tři vhodné kandidáty, pokud se někdy přihodilo, že se v kraji nikdo takový nenacházel, mohlo být sáhnuto i do vedlejšího kraje.⁴²⁴

Nedostatečný počet přednesených kandidátů nepředstavoval jediný důvod kritiky práce navrhovatelů. Mohla se jí stát i liknavost při vykonávání povinností. V roce 1688 vytýkal Leopold I. místodržícím, že i když dobře věděli, že po odchodu tehdejšího prácheňského hejtmána za panský stav Jaroslava Švihovského z Rýzmburka na Nalžovech na uvolněné místo nejvyššího berníka po rezignovaném Janu Václavovi Novohradském z Kolovrat nastalá situace vyžaduje okamžité jmenování nového krajského hejtmána, věc pozdrželi až do obvyklé obnovy hejtmánů, proto panovník, aby se toto již neopakovalo, nařizoval, obsazovat uvolněná hejtmanská místa bez prodlevy.⁴²⁵ Komorní soud se snažil těmto výtkám zabránit, proto, pokud se vyskytl případ, existence nedostatečného počtu možných kandidátů, připojil informaci, že se v kraji žádná jiná osoba vhodná pro výkon úřadu

⁴²¹ OStA, Hofkanzlei III A 5, Böhmerland 1800-1817, kart. 399 a OStA, Hofkanzlei III A 5, Böhmerland 1818-1845, kat. 400.

⁴²² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, patent z 10. 11. 1660 vložen mezi fol. 103a-104a, kart. č. 1131.

⁴²³ Za zemřelého slánského krajského hejtmána Jana Ondřeje Kotvice z Kotvic na Hostouni byl jmenován Karel Jakartovský ze Sudic na Mšeně, litoměřického hejtmána Jiřího Bořivoje Údrckého z Údrče nahradil Václav Cukr z Tamfeldu a v Plzeňském kraji na místo zemřelého Adama Františka Henygara ze Žeberka byl jmenován Jaroslav Hora z Ocelovic, viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, fol. 100a-100b, kart. 1131.

⁴²⁴ Viz např. nutnost navrhnout v roce 1693 na hejtmána z panského stavu do Loketského kraje dva kandidáty ze Žatecka a Plzeňska, viz NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z roku 1693, nefol.

⁴²⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K/26/1, fol. 104b-105a, kart. 1131.

nenachází. Tak se např. v návrhu hejtmanů na rok 1713 i 1714 uvádělo ke Slánskému kraji, že mohou zůstat oba dosavadní hejtmané, protože v kraji žádné vhodné osoby nejsou.⁴²⁶ Možná právě nevyrovnanost ve velikosti krajů a obtíže s obsazováním hejtmanského úřadu vhodnými osobami pro jejich nedostatek vedla v roce 1714 k reformě krajů. Začleněním Slánska do Rakovnického kraje se obtíže vyřešily, kandidátů v roce 1715 již bylo více. Bývalý slánský hejtman za rytířský stav Jan Josef Karvinský z Karviné na Hořelicích byl ve funkci v rozšířeném Rakovnickém kraji potvrzen i na rok 1715 a jeho spoluhejtman za panský stav Ferdinand ze Saueru na Mšeně se objevil mezi navrhovanými osobami.⁴²⁷

Vykonávání krajského úřadu nemělo být poznamenáno stavovským rozdílem mezi pany a rytíři, který se ve společnosti postupem času naopak prohluboval. Na činnost obou hejtmanů mělo být pohlíženo rovnocenně, rozhodovat měli vždy společně, pokud to nebylo možné, měl o svém rozhodnutí hejtman toho druhého neprodleně informovat. Jakým způsobem konkrétně spolupráce probíhala, naznačuje v obecných rysech instrukce z roku 1695, určité náznaky lze vysledovat v pramenech. Rozhodně se odmítalo rozdělení kraje či agendy mezi hejtmany. Tato myšlenka se objevila až v závěru existence dvou hejtmanů, a to při sporech, ke kterým došlo mezi krajským hejtmanem za panský stav Janem Nepomukem hrabětem Šternberkem a jeho spoluhejtmanem Antonínem Klimentem Voříkovským z Kundratic, ten se zřejmě cítil poškozen a převažoval u něj pocit, že vykonává více práce i za hraběte. Vše vyvolalo 15. listopadu 1749 schválení Šternberkovy žádosti přestěhovat svou krajskou kancelář do jeho domu na Starém Městě pražském, což mělo za následek, že spoluhejtman za rytířský stav musel spravovat vzdálenější místa kraje. Rozmíška se řešila v zasedání koncesu nejvyšších úředníků 18. listopadu 1749, podle jejich názoru měli oba hejtmané spravovat vzdálenější části regionu. Hejtmané spolu 19. prosince předložili české reprezentaci a komoře ke schválení návrh upraveného rozdělení kraje.⁴²⁸ Vyřešení nesnází však nepřineslo odstranění nechuti, kterou zřejmě hrabě Šternberk k úřadování pociťoval. Snahy jeho vlivného tchána i Marie Terezie jej v úřadu udržet se ukázaly lichými, hrabě rezignoval z úřadu krátce po provedení reformy krajů v roce 1751, kdy jej nahradil právě jeho bývalý spoluhejtman Antonín Kliment Voříkovský z Kundratic.

Komunikace mezi hejtmany v kraji se mohla dít částečně i formou korespondenčních porad doručovaných posly, ale naprostá většina jejich aktivit na veřejnosti vyžadovala společnou osobní účast. Tento pohled na práci krajských hejtmanů se po staletí neměnil.

⁴²⁶ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 106a a fol. 111a.

⁴²⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 116a-116b.

⁴²⁸ NA, ČG Contr. 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/7, kart. 104, fol. 31a-42b.

Obzvláště při ohrožení země během válečných konfliktů se zvyšovaly nároky na provádění požadovaných úkolů. Vystupování obou hejtmanů lze výstižně vysledovat i v působení tří představitelů panského rodu Gutštejnů. První z nich Jiří hrabě z Gutštejna, který v roce 1595 opakovaně zastával úřad hejtmana za panský stav se svým spoluhejtmanem Karlem Kokořovcem z Kokořova museli potýkat s těžkostmi války s Osmanskou říší. K jejich předním povinnostem náleželo zverbování vojska z regionu, jehož provedením byli krajští hejtmané jako musterheři pověřeni. První přehlédnutí budoucích vojenských posil se ale 5. května nevydařilo, krajští hejtmané nedorazili včas, jelikož císařský mandát jim byl doručen pozdě až 8. května. Toto nedopatření přineslo kraji značné komplikace, žoldníci se rozutekli, a jakožto neorganizovaná síla, představovali hrozbu pro obyvatelstvo. Neklid v kraji stupňovala ještě obava z ubytování vojska, které vždy znamenalo velké náklady. Hejtmané museli i korespondencí uklidňovat představitele Domažlic a Kdyně, že se nic takového nestane. V případě Domažlic se Gutštejnovi nepodařilo hrozbu odvrátit. V nevděčné roli vystřídal oba hejtmany podle zvyku následujícího roku Vilém z Lobkovic na Horšovském Týně a za rytířský stav Jan Klenovský z Klenového a z Janovi na Žinkovech.⁴²⁹

S mnohem většími problémy se musel potýkat v době třicetileté války Jindřich Petr z Gutštejna na Myslovicích a Jindřich Lapáček ze Rzavého na Prádle. K obvyklému převážení válečného materiálu a přípravě ubytování vojska přibyla i povinnost provádět vojska krajem. Tuto novou úlohu průvodčích komisařů nařízenou v roce 1638 museli vykonávat sami hejtmané nebo jí mohli delegovat na někoho jiného. Nejvíce zatěžovala oba hejtmany ale starost s opevňovacími pracemi v Kynžvartském sedle, jež mělo bránit vpádu nepřátel směrem od Chebu do Čech. Podle zpráv, které posílali do Prahy je zřejmé, že spolu pobývali na začátku ledna 1642 v Myslovicích, sídle Petra Jiřího. V květnu téhož roku se nacházeli v Přimdě, kam mělo dorazit šest císařských pluků z Říše, o měsíc později obhlíželi poničenou kynžvartskou šanci a na začátku července se nacházeli na Švihově u Humprechta Protivy a Jana Maxmiliána Černínů z Chudenic, švagrů Jindřicha Petra. Nedlouho poté 11. července rozkazovali z Myslovic obyvatelům kraje zneprůchodnit hraniční přechody záseky a na obranu volných míst použít střelce. Koncem září jsou oba korespondencí s místodržitelstvím ohledně financování posílů doloženi na Prádle u hejtmana Lapáčka, poté se vydali do Plzně, aby se neúspěšně pokusili od měst sehnat nějakou finanční podporu. Náročný úřad opustil Jindřich Petr z Gutštejna před listopadem 1643, zřejmě i kvůli neshodám s Karlem Heřmanem

---

⁴²⁹ J. JÁNSKÝ, Hroznatovci, s. 411-412.

Kocem z Dobrše při zajišťování vizitace poddaných. Krajským hejtmanem se místo něj stal právě zmíněný Karel Heřman Koc z Dobrše.⁴³⁰

Dobré prověření schopností krajských hejtmanů kromě válečných konfliktů představovala i komplikovaná období poddanských vzpour. V nejznámější z nich, povstání Chodů proti Volfu Vilémovi Lamingenovi z Albenreuthu, se jako plzeňští krajští hejtmané museli angažovat Jindřich Bedřich z Gutštejna a Adam Protiva Běšín z Běšín. Nejprve v září 1667 společně provedli vyšetřování sklářské hutě u Nemanic, na kterou si poddaní stěžovali. V květnu příštího roku před vyhlášením rozsudku na domažlickém hradě oba hejtmané přespali na zámku v Trhanově, patřícímu Gutštejnovu švagrovi hraběti Lamingenovi. Jindřich Bedřich se velmi zasadil o okamžité uvěznění čtyř vzbouřenců. Následující rok jej však v úřadu hejtmana nahradil Jan Sezima z Vrtby.⁴³¹

Písemnosti o rozsáhlých selských bouřích v roce 1680 naznačují, že ne vždy oba krajští hejtmané v záležitostech vzpour vystupovali vždy společně.⁴³² Volf Theodor Hartman z Klarštejna na Brodci koresponduje sám s Františkem Ferdinandem hrabětem Gallasem, majitelem panství Frýdlant a Liberec, v záležitosti vzbouřených sedláků těchto panství. Ve svých dopisech se zmiňuje o vojenském zásahu v horách provedeném hrabětem Piccolomonim, kterého se musel na rozkaz císaře zúčastnit. V korespondenci se vůbec nevyskytuje zmínka o hejtmanovi za rytířský stav. Vše se mění až po nástupu nového hejtmana Rudolfa Adama z Lisova a za rytířský stav Františka Bzenského z Prorubě. Vystupují společně, pošta s vrchnosti i nadřízeným orgánům byla odesílána ze Stránova, sídla hejtmana za panský stav. Zde se vedly také výslechy poddaných.⁴³³ Hejtmané Litoměřického kraje Jan František Krakovský z Kolovrat na Chlumci a Jiří Bořivoj Údrčský z Údrče na Radouni vystupovali v korespondenci samostatně, většinou když odpovídali na dopisy vrchnosti a jejich úředníkům. Pokud publikují rozhodnutí nadřízených úřadů či císaře jednali vždy společně, stejně tak jsou oběma adresovány instrukce z Prahy a od panovníka. Píší-li oba a nezdržují-li se při plnění povinností v různých lokalitách v kraji, z místa odeslání písemnosti vyplývá, že Jiří Bořivoj Údrčský z Údrče zajížděl ke svému spoluhejtmanovi na jeho sídlo do Chlumce.

---

⁴³⁰ Tamtéž, s. 447-451.

⁴³¹ Tamtéž, s. 455-456.

⁴³² O selských bouřích v roce 1680 blíže: Jaroslav ČECHURA, *Selské rebelie roku 1680. Sociální konflikty v barokních Čechách a jejich každodenní souvislosti*, Praha 2001; Eliška ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny k nevolnickému povstání v roce 1680*, Gottwaldov 1986.

⁴³³ E. ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny*, č. 19, s. 35, č. 28, s. 39, č. 39 a s. 43, č. 42, s. 44, č. 57, s. 49-50, č. 60—67, s. 51-53.

V Žateckém kraji povstání probíhalo obzvláště bouřlivě s použitím střelných zbraní ze strany poddaných proti přizvané vojenské asistenci. Z krajských hejtmanů aktivněji vystupoval Julius Albrecht Libštejnský z Kolovrat, který sám musel řešit sročení poddaných před svým sídlem v Chyši.⁴³⁴ Dokonce jej během doprovodu lotrinského pluku při přestřelce nedaleko od vsi Tis u Blatna vzbouřenci ohrožovali na životě.⁴³⁵ Spoluhejtman Jan Golč z Golče zažil také horké chvíle, když vzbouřenci 22. 3. 1680 přitáhli k jeho zámku v Maš'ově a žádali, aby jim vydal „jejich svobody, jež císař už před delší dobou dal poslat místodržícím a krajským hejtmanům“.⁴³⁶ Podle zprávy J. F. Schorfa, hejtmana kysibelského panství, J. Procházce, vrchnímu správci černínských panství, měli být vzbouřenci odkázáni ke krajskému úřadu v Chýši, tedy k hejtmanu za panský stav.⁴³⁷ Zápis v pamětnici města Kadaně k popisu této události ještě dodává, že zámek v Maš'ově byl zavřen, hejtman Golč s krajským písařem s nimi mluvili v místnosti na bráně, po jejich odchodu měl hejtman osedlaného koně, aby mohl v případě napadení zámku uprchnout hradním příkopem. Povstalci však zámek nenapadli a příští den ráno odtáhli.⁴³⁸ Ve sdělení Václava Hauptmanna určené hraběti Františku Juliánovu Verdugovi, synu majitelky panství Doupov, se nachází zmínka, že mezi těmi, kteří podali stížnost k císaři, jsou i Maš'ovští.⁴³⁹ Žádná přímá zpráva o tom, že by se poddaní krajského hejtmana Golče zapojili do vzpoury, k dispozici není. Zřejmě vše skončilo právě podáním stížnosti, na kterou dostali 3. dubna poddaní odpověď publikovaným císařským patentem, jak se uvádí ve výpisu korespondence vyhotovené pravděpodobně slánským krajským hejtmanem Matějem Ondřejem Hartamnnem z Klarštejna.⁴⁴⁰ Maš'ovští nemuseli být jedinými poddanými hejtmana Golče, kteří vykazovali známky neklidu, podle Martina Tumlíře, hejtmana panství Petrohrad, neposlušnost krajskému hejtmanu projevovali i poddaní z Mětikalova a Němčic.⁴⁴¹ Stejně jako v případě Litoměřicka, si tíživá situace žádala samostatného konání, dopisy psané jménem obou hejtmanů nadřízeným, se odesílaly z Chyše, sídla hejtmana Kolovrata, korespondence opačným směrem je pak také adresována oběma vedoucím krajským úředníkům.

V Plzeňském kraji dochované písemnosti, až na jednu, dokládají pouze společnou působnost obou hejtmanů. Na počátku vzpoury zastupoval panský stav z pozdějšího sporu

⁴³⁴ Ke sročení došlo 17. 4. 1680, viz Tamtéž, s. 330.

⁴³⁵ Tamtéž, č. 703, s. 331.

⁴³⁶ Citováno dle, E. ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny*, s. 376.

⁴³⁷ Tamtéž., č. 743, s. 342.

⁴³⁸ Tamtéž, č. 865, s. 376.

⁴³⁹ Tamtéž, č. 822, s. 366.

⁴⁴⁰ Tamtéž, č. 1170, s. 458-459.

⁴⁴¹ J. ČECHURA, *Selské rebelie*, s. 172.

s Chody proslulý Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu na Trhanově, jehož pak nahradil přibližně v polovině roku 1680 Jan Kryštof Kager ze Štampachu na Liblíně, rytířský stav reprezentoval Adam František Henigar ze Žeberka na Štěnovicích.⁴⁴² Dosvědčují tak místa vzniku písemností na Trhanově, sídle Lamnigenově, a Liblíně patřícím Kagerovi.⁴⁴³ Obdobně korespondence Loketských hejtmanů Jana Ferdinanda z Písnice a Josefa Daniela Cedvice z Cedvic na Krásné dosvědčuje jejich společné působení, často odcházela z Hřebenů, sídla hejtmana za panský stav.⁴⁴⁴ Korespondenci mezi hejtmany navzájem dokládá dochovaná zpráva Jana Václava Šternberka o ubytování vojska v Kouřimi poslaná z Českého Šternberka spoluhejtmanu za rytířský stav Václavu Jaroslavovi Věžníkovi z Věžník na Chotýšanech.⁴⁴⁵

V čele Slánského kraje v době selské rebelie stál Matyáš Ondřej Hartman z Klarštejna na Budenicích a Jan Karel Golč z Golče na Kobylníkách. Jejich společnou aktivitu dosvědčuje pouze jediný dokument odrazující poddané panství, mimo jiné i Roudnice nad Labem, aby se nezapojovali do rebelie na Litoměřicku.⁴⁴⁶ Písemnost nese místo vydání Budenice, což potvrzuje zjištění i z předešlých krajů, že se vzájemná jednání často vedla v sídle hejtmana za panský stav. Další korespondence prozrazuje zvláště aktivní přístup Matyáše Ondřeje Hartmana z Klarštejna při řešení závažných poměrů v zemi. Nejenže zůstával v kontaktu se svým bratrem Volfem Theodorem, v tom čase hejtmanem Boleslavského kraje, ale činil si poznámky o přijatých opatřeních proti povstalcům. O tom, že o celé obtížné situaci a jejím řešení přemýšlel, svědčí i protokoly Dvorské válečné rady z 28. 3. 1680, podle nichž rada na základě jeho zprávy doporučovala dodržovat součinnost hejtmanů z různých krajů. Stejně jako měl Hartman informace od svého bratra z Boleslavska, tak Jan Karel Golč z Golče udržoval kontakt se svým otcem Janem Golčem z Golče na Maš'ově, žateckým krajským hejtmanem.

Služba hejtmanů nemusela být vždy přijímána s povděkem. Proti rakovnickým hejtmanům Albrechtu Jindřichu Krakovském z Kolovrat a Matyáši Leopoldovi z Rosenfeldu hledalo město Rakovník i jeho poddaní z městečka Senomaty zastání u nejvyššího purkrabí. Stížnosti obzvláště směřovaly proti výhružkám Matyáše Leopolda. Bohužel, prameny nezachycují další průběh kauzy.⁴⁴⁷ Činnost hejtmanů Podbrdská není v publikovaných pramenech podchycena. Sporadický počet záznamů popisujících postup hejtmanů během

⁴⁴² Podle tradice měla být obměna hejtmanů ke dni sv. Jiří, ale podle datace odeslané zprávy císaři z Trhanova 23. 5. 1680, musel být zřejmě Lamingen ještě v úřadu.

⁴⁴³ E. ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny*, č. 904 a 905, s. 387, č. 1007 a 1008, s. 411-412, č. 1016, s. 413.

⁴⁴⁴ Tamtéž, č. 1018 a 1020, č. 1039, s. 415, č. 1062, s. 419, č. 1083, s. 424 a č. 1083, s. 429.

⁴⁴⁵ Datováno 26. 7. 1680, viz Tamtéž, č. 1131, s. 441.

⁴⁴⁶ Tamtéž, č. 1167, s. 454.

⁴⁴⁷ Tamtéž, č. 1175, s. 460.

povstání v Čáslavském, Prácheňském a Bechyňském kraji naznačuje také společné vystupování.⁴⁴⁸ V Hradeckém kraji písemnosti ohledně rebelie dokazují samostatnou i společnou činnost obou hejtmanů Viléma Kryštofa hraběte z Valdštejna na Miletíně a Rudolfa Odkolka z Újezdce, vystřídaného Jindřichem Janem Strakou z Nedabylic. Při vyšetřování rozsáhlé vzpoury na broumovském a polickém panství jsou oba hejtmané zaregistrováni převážně na Miletíně, sídle hraběte Valdštejna.⁴⁴⁹ Působení hejtmanů Chrudimského kraje Bedřicha Hartvíka Záruby z Hustířan na Svojanově a Václava Kryštofa Dobřenského z Dobřenic na Orli v případě vzpoury na litomyšlském panství je samostatná a společná činnost doložena jenom prostřednictvím zpráv z jednání komisí i jiných institucí a zápisech v pamětnicích, písemnosti vydané samotnými hejtmany mezi nimi chybí.⁴⁵⁰

Krajští hejtmané se během selské bouře v roce 1680 přizpůsobovali obtížné situaci. Zprávy pro nadřízené orgány a císaři odesílali vždy společně, mnohá jednání činili většinou na sídle hejtmana za panský stav. Korespondenci vedli někdy samostatně, jestliže odpovídali vrchnostem, často hejtman za panský stav korespondoval s reprezentanty panského stavu. Byla-li třeba účast krajských hejtmanů např. při asistenci vojenským jednotkám poslaným na potlačení vzpoury, vystupují i samostatně. Zastávání úřadu krajského hejtmana vyžadovalo svým charakterem po svém vykonavateli značnou mobilitu. Nezbytné pravidelné objíždky kraje, umocněné v neklidných dobách válek a bouří ještě doprovodem vojska a návštěvu neklidných míst, vyžadovaly fyzicky zdatnou osobu. O nechuti vykonávat náročný úřad svědčí i doložené snahy šlechticů, aby nebyli pověřeni vedením úřadu. Pokud se odvolávali na neschopnost vést úřad kvůli špatnému zdravotnímu stavu nebo malým zkušenostem, neměli téměř žádnou šanci uspět. Povinnost šlechtice přijmout na sebe službu alespoň na jeden rok, jak zakotvovala jak předbělohorská zemská zřízení, tak Obnovené zřízení zemské, vedla panovníka k obvyklému zamítnutí takových žádostí.⁴⁵¹ Se svou prosbou o zproštění povinnosti nastoupit do úřadu krajského hejtmana za Podbrdský kraj neuspěl např. ani František Jindřich Karel Morel z Letin a na Bukovanech, který na základě císařského rozhodnutí 10. prosince 1695 měl nahradit Ludvíka Hynka Bechyně z Lažan povýšeného na místo královského hejtmana na Novém Městě pražském. Morel sepsal supliku, ve které uvedl, že není osedlým v příslušném kraji, navrhl vhodnější kandidáty z regionu, zdůraznil také svůj vysoký věk a zdravotní potíže, přesto panovník jeho prosbu nevyslyšel. Povinnosti zastávat

⁴⁴⁸ Tamtéž, č. 1208, s. 474, č. 1209, s. 474 a č. 1212, s. 475.

⁴⁴⁹ Tamtéž, č. 1263, s. 492-498, č. 1266, s. 498-508 a č. 1267, s. 508-514.

⁴⁵⁰ Tamtéž, č. 1272, s. 517-529, č. 1273, s. 529-530 a č. 1280, s. 531.

⁴⁵¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 39-44.

úřad zproštěn nebyl, podle poznámky na soupisu hejtmanů přísahu vykonal 10. ledna 1696.⁴⁵² Na místě musel setrvat až do jmenování nového hejtmana Jana Jindřicha Dejma ze Stříteže na Touškově.⁴⁵³ Zastávání úřadu krajského hejtmana nepřinášela příliš mnoho výhod, naopak nebylo lehké jej pro náročnost vykonávat.

Postavení obou krajských hejtmanů mělo být rovnoprávné a mělo se k nim tak přistupovat. Přesto se při existenci silného povědomí hierarchizace společnosti, která se po třicetileté válce stále zvětšovala, a dokladů o častých jednáních v sídle hejtmana za panský stav, vtírá myšlenka, že tomu tak úplně nebylo. Uvědomíme-li si, že bylo přesně rozděleno, kdo má a nemá přístup k vykonávání určitých úřadů a funkcí, a že dokonce mohl být dočasně propůjčen panský stav nižšímu šlechtici, pokud jej bylo třeba jmenovat do komise, v níž mohli zasedat jen příslušníci panského stavu, je prvděpodobné, že by u příslušníka panského stavu náležitý respekt vyvolal zase příslušník jeho stavu, nikoli nižšího. Na jedné straně rovnoprávné postavení hejtmanů nahlodává i označení hejtmana za panský stav jako „předního hejtmana“, na druhou stranu zase sílu pozice hejtmana za rytířský stav umocňuje jmenování do úřadu panovníkem a povinnost obyvatel všech čtyř stavů oba hejtmany poslouchat. Nezanedbatelnou roli posilující prestiž hejtmana hrála také velikost vlastněného majetku.

Zásadní reformou krajských úřadů v roce 1751, která znamenala zavedení pouze jednoho hejtmana v kraji, aniž by byl brán zřetel na to, zda jde o pána či rytíře, skončilo paritní zastoupení obou stavů v krajské správě. Na výkon funkce neměl stav již žádný vliv, i když odliv zájmu panů se negativně odrazil na prestiži úřadu. Návrh z 60. let 18. století opětovně podmínit zastávání úřadu s usedlostí v kraji se nesetkal s pochopením. Nicméně staletá tradice dvou hejtmanů, představovala příležitost pro představitele mnoha rytířských rodů zastávat nižší, nicméně významný úřad. Pro rytíře mohl úřad krajského hejtmana znamenat postup, postavení mezi ostatními šlechtici v kraji. Finanční nároky spojené s vedením úřadu mohl nižší šlechtic pokrýt lépe než náročnější službu u zemských institucí nebo u dvora. Na rozdíl od vysoké šlechty, kterou z kraje odváděla vidina kariéry ve vrcholných orgánech, či rozsáhlé majetky, jejichž správu bylo lze zvládnout pouze

---

⁴⁵² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 88b.

⁴⁵³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 17a; o tom blíže: Helena SEDLÁČKOVÁ, *Krajští hejtmané podbrdského kraje 1640-1713 aneb císařské rozhodnutí nadevše*, in: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Našim jubilatnkám (Sborník příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, Prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové)*, Praha 2000, s. 231-237.

prostřednictvím správců. Jak konkrétně vypadalo spektrum šlechtických rodů, které se nejčastěji objevovaly v tomto úřadu?

Rozsáhlý Bechyňský kraj podle dochovaných soupisů v letech 1537-1751 reprezentovalo 27 šlechtických rodů z panského 35 z rytířského stavu.

Před třicetiletou válkou i po ní se mezi krajskými hejtmany z rytířského stavu často objevovali příslušníci rozvětveného rodu Malovců z Malovic. Jako první se v roce 1539 ujal úřadu krajského hejtmana Zdeněk z chýnovské větve. Podruhé se Zdeněk stal krajským hejtmanem v roce 1551. Po něm následoval jeden rok v úřadu Diviš Malovec z Malovic z libějovické větve.⁴⁵⁴ V roce 1568 se stal hejtmanem i Divišův bratr Zikmund (+1577), sídlil na Chvalešovicích, které zveleboval a vystavěl v nich novou tvrz. Dvakrát vykonával úřad i Jan (+1598), syn Zdeňkův, psal se po Kamenici nad Lipou, poprvé v roce 1589 a podruhé v roce svého úmrtí. Posledním z rodu Malovců zapsaným mezi hejtmany za rytířský stav před Bílou horou je k roku 1610 uváděný Václav, syn zmíněného Zimunda.⁴⁵⁵ Po třicetileté válce se mezi bechyňskými hejtmany objevil v letech 1660-1666 Jan Kryštof Malovec na Kameni (+1677), kde po smrti spočinul v hrobce v jím zřízeném kostelíku Panny Marie. Nápis na náhrobním kameni připomínal i jeho profesní úspěchy od titulu královského rady, přes soudce zemského, malostranského hejtmana až po nejvyššího zemského berníka.⁴⁵⁶ Po něm následoval po tři roky (1657-1659) Heřman František Malovec z Malovic (+1671) na Vlčevsi. Od roku 1691 se po deset let mezi hejtmany objevil i jeho syn Jan František na Pošné.⁴⁵⁷

Povýšení z rytířského do panského stavu se v Bechyňském kraji dočkaly pouze dva rody. Nejdříve se to ještě v předbělohorské době podařilo Španovským z Lisova na Loutkově. Mezi hejtmany za rytířský stav se v roce 1578 objevuje první zástupce tohoto rodu Jan Španovský z Lisova na Pacově. Mezerovité dochování soupisů neumožňuje potvrdit, zda ještě někdy do své smrti v roce 1583 v úřadu vystupoval. Dvakrát v letech 1604 a 1609 byl ovšem hejtmanem jeho synovec Mikuláš Španovský z Lisova (+1616), syn bratra Michaela (+1596), který byl nejenom dobrým hospodářem, ale podílel se významně i na politickém životě země, a počítá se k nejvýznamnějším představitelům rodu. O jeho schopnostech svědčí např. i to, že se mu původně v roce 1564 do pěti podílů rozdělený pacovský majetek podařilo v roce 1584

⁴⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VII*, s. 119; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 34-51; Diviš působil také jako hejtman Prácheňského kraje v roce 1556. Tamtéž, s. 58.

⁴⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VII*, s. 175; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 112 a 115-116.

⁴⁵⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 196 a 197; NK – ORST, sign. XVII D 46, nefol.

⁴⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 196 a 197; NK – ORST, sign. XVII D 46, nefol.

soustředit do svých rukou. Díky svým rozsáhlým znalostem práva a zemských zřízení působil v zemských úřadech, v letech 1570-1575 zastával úřad podkomořího věnných měst, poté od roku 1576 až do své smrti v roce 1596 vystupoval jako nejvyšší písař Království českého a náležel mu titul císařského rady. Často byl také povoláván k účasti na rozličných veřejných rokování, včetně náboženských, ve kterých jako významný představitel evangeliků jimi byl pověřován k jednání s císařem Maxmiliánem.⁴⁵⁸ Nicméně to nebyl on, ani jeho syn Mikuláš, ale bratr Štěpán (+1591), který dosáhl povýšení do panského stavu, zda při tom hrála roli skutečnost, že jeho manželkou byla Eliška Černčická z Kácova z panského rodu, lze jenom spekulovat.⁴⁵⁹ Štěpán v roce 1578 koupil Loutkov, po kterém se psal i jeho syn Jáchym (+1635), dvakrát v roce 1608 a 1610 krajský hejtman za panský stav.⁴⁶⁰

Druhý, který zastával úřad bechyňského krajského hejtmana za panský i rytířský stav, byl Václav František Kořenský z Terešova (+1681), syn bojovníka s Turky, zemského soudce, hejtmana pardubického, purkrabí hradeckého kraje a vrchního regenta císařských statků, Jozue Kořenského z Terešova (+1653). Václav František zdědil po svém strýci Lukáši (+1640) Ostrovský Újezd. Krajským hejtmanem byl v letech 1652-1653.⁴⁶¹ Kromě krajského úřadu zastával i jiné funkce, od roku 1651 se počítal mezi komorní a dvorské rady, sedm let byl místopurkrabím pražským, v roce 1654 zvoleným komisařem nad fortifikacemi a hejtmanem malostranským, dvacet let také zasedal na zemském soudu. Roku 1676 dosáhl povýšení do panského stavu⁴⁶² a v Bechyňském kraji vykonával dvakrát za sebou v roce 1678 a 1679 hejtmanský úřad.⁴⁶³ O jeho schopnostech svědčí nejenom dlouhodobá služba v rozličných úřadech, ale i zvládnutí obtížné situace v kraji za moru v roce 1679 a následného selského povstání.⁴⁶⁴

Mezi krajskými hejtmany započal v roce 1725 svou kariéru známý stoupenec tereziánských reforem Václav Kazimír Netolický z Esienberka (+1760).⁴⁶⁵ V úřadu vystřídal svého otce Václava Antonína (+1726) dlouholetého bechyňského krajského hejtmana.⁴⁶⁶ Václav Kazimír v lednu 1738 přešel do úřadu purkrabího královéhradeckého kraje. Zde se

---

⁴⁵⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 208-209; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 114-117-118 a 254.

⁴⁵⁹ A. Král, *Der Adel*, s. 249.

⁴⁶⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 118.

⁴⁶¹ NA, SM, inv.č. 1605, sign. K/26/1, kart. 1130, fol. 254 a NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1652-1654, nefol.

⁴⁶² Privilegium z 20. 7. 1676, s. 122, viz A. Král, *Der Adel*, s. 249;

⁴⁶³ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1678 a 1679, nefol.

⁴⁶⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze III*, s. 283.

⁴⁶⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 175b.

⁴⁶⁶ Úřad zastával v letech 1713-1725, NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 109a a 170b.

však jeho postup nezastavil, stal se zemským podkomořím (1739-1747). V tomto úřadu prokázal věrnost Marii Terezii v době bojů o trůn s Karlem Albrechtem a získaná důvěra se projevila na dalším mocenském vzestupu. V letech 1748-1759 působil jako nejvyšší sudí dvorský a ve stejné době byl i prezidentem české komory.⁴⁶⁷ Jeho zásluhy panovnice ocenila roku 1751 povýšením mezi svobodné pány a roku 1759 dosáhl hraběcího titulu.⁴⁶⁸

Z Podbrdsk a Vltavska v roce 1714 vytvořený Berounský kraj reprezentovalo do reformy v roce 1751 devět rytířů, o dva více než pánů. Ani jeden z nich se neobjevil v úřadu opakovaně. Nejdéle v úřadu vytrval v letech 1719-1729 František Josef Mladota ze Solopysk (+1743) na Zahrádce, ingrosátor větších desk zemských.⁴⁶⁹ Povýšení do šlechtického stavu v roce 1737⁴⁷⁰ dosáhl František Karel Bechyně z Lažan na Hluboši, krajský hejtman v letech 1730-1736, ale za panský stav již úřad nezastával.⁴⁷¹ Stejně tak se povýšení do panského stavu dočkal Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu na Chanovicích v roce 1747.⁴⁷² Tento šlechtic měl v úřadování zřejmě zalíbení, neboť v roce 1739 úřad zastával v Berounsku⁴⁷³, následujícího roku v Prácheňsku, poté odešel do Prahy na post purkrabí hradu pražského, který zastával do roku 1746.⁴⁷⁴ Po povýšení do panského stavu se vrátil opět do úřadu krajského hejtmana v Prácheňsku, po zrušení kraje vykonával úřad až do roku 1755 v Plzeňsku.⁴⁷⁵

V Boleslavském kraji se ve funkci krajského hejtmana do roku 1751 vystříдалo 28 panských a 30 rytířských rodů. Z posledně jmenovaných se před Bílou horou často vyskytují členové rodu Vančurů z Řehnic. Zastávání úřadu se mezi nimi stalo téměř tradicí. V roce 1527 byl krajským hejtmanem Mikuláš Vančura z Řehnic, který značně rozhojnil rodový majetek, mimo jiné mu patřil Valečov, Brodce, Studénka. Podle dochovaných soupisů se v roce 1539 krajským hejtmanem stal jeho syn Jiří (+1553)⁴⁷⁶, který se v té době psal po Brodci, v roce 1543 získal po smrti svého bratra Václava i Valečov.⁴⁷⁷ Jeho syn Adam

---

⁴⁶⁷ Prezidentem české komory byl v letech 1749-1759, František PALACKÝ, *Přehled*, s. 399-402.

⁴⁶⁸ P. MAŠEK, *Šlechtické rody II*, s. 15; privilegium z 26. 10. 1741, hraběcí titul udělen 2. 1. 1759, viz A. Král, *Der Adel*, s. 172.

⁴⁶⁹ Ingrosátorem byl v letech 1772-1783, viz Pavla BURDOVÁ, *Úřad desk zemských*, SAP 36/2, s. 346; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 137a 195b.

⁴⁷⁰ Povýšen na svobodného pána 24. 9. 1737, A. Král, *Der Adel*, s. 10.

⁴⁷¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 201b a 237b.

⁴⁷² Povýšen ze svým bratrem Hynkem Leopoldem, c. k. dvorským radou 18. 1. 1747, A. Král, *Der Adel*, s. 221.

⁴⁷³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 255b a 258b.

⁴⁷⁴ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 402.

⁴⁷⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 291b; NA, DZ, Kalendáře a schematismy, Schematismus 1747-1756, Schematismus z roku 1755, s. 25.

⁴⁷⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 36.

⁴⁷⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 119-120 a 370.

(+cca 1571) se také v roce 1558 ujal hejtmanského úřadu.⁴⁷⁸ Nejčastěji úřad zastával Jiří (+1610), který se psal po Studénce, kterou zdědil po svém stejnojmenném strýci. Úřad hejtmana vykonával v letech 1596-1610 celkem šestkrát.⁴⁷⁹ V roce 1694 se úřadu krajského hejtmana ujal Bedřich Ferdinand (+1704), syn Jindřicha Heřmana Vančury z Řehnic (+1682), majitel Krnska, Vtelna a Řehnic.⁴⁸⁰ Bedřich Ferdinand se v roce 1683 účastnil vojenského tažení proti Turkům a vzbouřencům v Uhrách, dokonce se dostal i na určitý čas do zajetí. Působil také jako rada dvorského a komorního soudu.

Mezi hejtmany z rytířského stavu se na konci 16. století objevil rod Bzenských z Prorubě, jemuž náleželo Bezno a Nýměřice. V hejtmanské službě se vystřídali členové užší rodiny. V roce 1588 se jako první ujal úřadu Adam na Nýměřicích (+1605), který zdědil majetek po svém zemřelém bratru Zdeňkovi.⁴⁸¹ Po Bílé hoře se v roce 1632 stal hejtmánem i jeho vnuk Adam.⁴⁸² Také Adamův syn Václav vykonával úřad v letech 1642-1644, po něm v letech 1645-1647 následoval bratr Adam Jiří, a pak v roce 1666 nejmladší bratr Jan Vilém, rada purkrabského soudu a po něm v letech 1680-1685⁴⁸³ a znovu v letech 1710-1722 jeho syn František Mikuláš.⁴⁸⁴ Z tohoto rodu pocházel také poslední hejtmán před reformou v roce 1751, byl jím od roku 1747 Jan Václav Bzenský z Prorubě.⁴⁸⁵

V Boleslavském kraji se také několika původně rytířským rodům podařilo obdržet povýšení do panského stavu. Jedním z nich byli na konci 16. století rytíři z Bubna na Březně, po Bílé hoře již páni.⁴⁸⁶ Tento rod je zajímavý ještě z toho hlediska, že hejtmanský úřad přecházel z otce na syna. První se ve funkci objevil v roce 1576 a 1581 Jindřich (+1596), hejtmany se stali synové Jaroslav v roce 1589 a po něm dvakrát v roce 1608 a 1615 i Mikuláš Vratislav z Bubna (+1617).⁴⁸⁷ Jeho děti byly v roce 1629 povýšeny do panského stavu, od roku 1644 získaly právo užívat hraběcí titul⁴⁸⁸, mezi nimi byl i Kunata Jaroslav (+1684), který

---

⁴⁷⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 38.

⁴⁷⁹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 126-128.

⁴⁸⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 82b.

⁴⁸¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 390; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 125.

⁴⁸² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 157b.

⁴⁸³ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy pro léta 1642-1651, nefol.

⁴⁸⁴ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 96b a 149a.

⁴⁸⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 85a.

⁴⁸⁶ <http://patricus.info/Rodokmeny/Buben.txt> (přistoupeno 3. února 2016).

⁴⁸⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 124-125, 128-129.

⁴⁸⁸ Privilegium z 8. 11. 1629 18. 7. 1644, A. Král, *Der Adel*, s. 25.

opakovaně v roce 1641, 1653 a 1655-1665 vystupoval jako krajský hejtman za panský stav. Po něm v letech 1691-1698 úřad hejtmána zastává také jeho syn Adam Maxmilián.⁴⁸⁹

Dalším šlechtickým rodem, který reprezentoval úřad hejtmána nejdříve za rytířský a poté za panský stav byli Věžníkové, kterým v kraji náleželo panství Mšeno a Lobeč. Odolen Věžník na Lobči byl krajským hejtmánem za rytířský stav v letech 1665-1666 a znovu 1668-1671.⁴⁹⁰ Za panský stav vystupoval Jan Věžník, který se psal po Mšeně. Do panského stavu byl také povýšen Albrecht Kapoun ze Svojkova (+1664) na Kněžmostě, který v roce 1631 a 1641 působil jako krajský hejtman za rytířský stav a po povýšení v roce 1644 hned následujícího roku po pět let zastával tentýž post za panský stav.⁴⁹¹

V Čáslavském kraji se podle soupisů vystřídalo ve funkci krajského hejtmána 22 panských a 29 rytířských rodů. Z původně rytířských rodů pokračovalo v úřadu osm po povýšení do panského stavu. Mezi hejtmány se často vyskytoval rod Robmhápů ze Suché. V letech 1573-1593 se čtyřikrát stal hejtmánem Albrecht (+1595), který se psal po Lichnici, převzatou po dosažení let v roce 1557, a také po Ronově nad Doubravou, jehož byl vlastníkem od roku 1578. V letech 1604-1615 třikrát vykonával hejtmánský úřad i Albertův syn Arnošt, majitel Ronova. Za svou podporu povstálým stavům, která naštěstí nebyla příliš výrazná, musel své panství převést mezi manské. Arnošt zemřel bezdětný v roce 1624 a jeho majetková držba spadla na královskou komoru. Arnoštův bratr Zikmund získal při dělení majetku po smrti otce Lichnici, po které se psal i v roce 1609, kdy zastával úřad krajského hejtmána.⁴⁹² Stejně jako jeho bratr i Zikmund byl potrestán za účast v povstání tím, že musel panství převést na manský. Bratrům se podařilo získat od císaře propuštění z manství. Důsledkem nabyté možnosti volného nakládání s panstvím, Lichnici koupí v roce 1637 soustředil do svých rukou Ferdinand (+1695). Díky císařově přízni byl v únoru 1644 povýšen do panského stavu a hned téhož roku poprvé vystupoval jako krajský hejtman za panský stav.⁴⁹³ V roli krajského hejtmána se objevil od té doby až do roku 1674 pětkrát v celkové délce 25 let.⁴⁹⁴

---

⁴⁸⁹ Na rok 1640 navržen a škrtnut, viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 179a; Rok 1641 viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185b; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy pro rok 1653, 1655-1665 a 1691-1698, nefol.

⁴⁹⁰ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy pro rok 1653, 1655-1665 a 1691-1698, nefol.

⁴⁹¹ Privilegium z 27. 6. 1644, A. Král, *Der Adel*, s. 109; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 152b a 185b; úřad zastával v letech 1645-1649, viz; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy pro rok 1644-1648, nefol.; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 247b.

⁴⁹² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 133-135 a 137-139.

⁴⁹³ Privilegium z 29. 2. 1644, viz A. Král, *Der Adel*, s. 205.

⁴⁹⁴ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1644-1674, nefol.

Krajskými hejtmany se také stali členové šlechtického rodu Věžníků z Věžník, a to nejenom v Čáslavském, ale i v Boleslavském kraji. Bezesporu zajímavou osobu představoval jeho Václav Rudolf (+1666), který v letech 1641, 1648-1650 a znovu v roce 1658 a 1664 zastával úřad krajského hejtmána, a to nejdříve za rytířský stav a od roku 1658 za panský, psal se po Zdechovicích, náležejících ke Chrudimsku.⁴⁹⁵ Václav Rudolf prošel impozantní kariérou. V roce 1648 se vyznamenal při obraně Prahy proti Švédům. Podařilo se mu také před stejnými útočníky zachránit důležité vodní a jiné stroje důležité pro dolování v Kutné Hoře. V roce 1655 obdržel hodnost zemského místolovčího a v roce 1658 byl za zásluhy povýšen do panského stavu, zasedal také na komorního soudu. V úřadu krajského hejtmána se za panský stav objevil hned po povýšení v roce 1658, a pak znovu dva roky před smrtí. Tomuto úřadu se nevyhýbal ani jeho syn Bernard František (+1714), zastával jej neuvěřitelných 33 let, konkrétně v letech 1679-1711.⁴⁹⁶ Stejně jako jeho otec i on se choval statečně a neohroženě, v době ohrožení Vídně Turky v roce 1683 provedl tam směřující saské a německé vojsko. Bez bázně vystupoval také v době selského povstání v roce 1680.⁴⁹⁷ Kromě těchto zásluh se osvědčoval i v jiných úřadech, v roce 1676 se stal radou komorního soudu a náležel mu titul c. k. komořího. O jeho schopnostech svědčí i to, že jemu svěřený majetek vzkvétal, např. v roce 1679 získaných Nových Dvorech vystavěl honosný zámek. Roku 1694 se zařadil mezi hrabata.⁴⁹⁸ Posledním z Věžníků, který se v roce 1739 uvádí mezi krajskými hejtmany, byl Josef Jaroslav (+1740) na Košetících, syn Bernarda Františka.⁴⁹⁹

Úřad krajského hejtmána vykonávali za panský i rytířský stav i Bechyňové z Lažan, a to konkrétně příslušníci rozsochatecké větve. Úřad dlouhodobě zastával František Leopold (+1736), syn Mikuláše (+1668), který v roce 1651 po smrti Bohuslava Bechyně z Lažan z dlouho-lhotské větve koupil Rozsochatec. František Leopold vykonával úřad v letech 1695-1711, nejprve za rytířský stav a po povýšení do stavu svobodných pánů v roce 1712 téhož a následujícího roku za panský stav.⁵⁰⁰ Posledním z Bechyňů z Lažan se mezi hejtmany

---

⁴⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 247-248; OSN XXVI, s. 637-639, NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185b. Privilegium z 25. 2. 1658, viz A. Král, *Der Adel*, s. 280; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1648-1650 a 1658 a 1664, nefol.

⁴⁹⁶ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1679-1704, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 71b a 100b.

⁴⁹⁷ E. ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny*, č. 1208, 1209 a 121, s. 474-475.

⁴⁹⁸ Privilegium z 8. 7. 1694, viz A. Král, *Der Adel*, s. 280.

⁴⁹⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 254a.

⁵⁰⁰ V privilegiu z 30. 5. 1712 se jmenuje jako čáslavský krajský hejtmán, viz A. Král, *Der Adel*, s. 280; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1695-1704, nefol.; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 71b, 100b, 104a a 108b.

vyskytl starší syn Františka Leopolda, Václav Jan (+1729), zakladatel starší rozsochatecké, dodnes žijící větve. Úřad vykonával na konci svého života v letech 1725-1728.⁵⁰¹

Dalším rodem, který zastupoval v úřadu krajského hejtmána rytířský i panský stav byli Gastheimové. Tato původem štyrská rodina získala v osobě Jana Jakuba, přisedícího komorního soudu a císařského rady, český inkolát v roce 1660.⁵⁰² Odkoupením od své manželky Anny z Kotvic v roce 1667 získal panství Onšov, po kterém se jako hejtman v letech 1673-1693 psal.⁵⁰³ V roce 1701 byl povýšen do panského stavu⁵⁰⁴, a tak Josef vystupuje v letech 1714-1719 jako hejtman za panský stav.⁵⁰⁵ V soupisech krajských hejtmanů se objevily ještě dva rody, jejichž členové reprezentovali jak panský, tak rytířský stav. Prvním z nich byli Šťelové z Rokyc. V roce 1571 působil jako hejtman za rytířský stav Štěpán (+1593) na Křivsoundově, kterému se podařilo v roce 1577 panství za úplatu získat do dědičné držby.⁵⁰⁶ Představitel druhé větve Rudolf Václav Štřela z Rokyc na Libodřicích a Cerhenici zastával v letech 1641-1642 úřad krajského hejtmána za panský stav.⁵⁰⁷ Cerhenice a Libodřice získal v roce 1615 otec Purkart, který byl povýšen v roce 1605 do panského stavu.⁵⁰⁸ Purkart byl za podporu stavovského povstání potrestán tím, že musel převést statky na manství. Po jeho smrti se jeho manželce Sabině, roz. z Vchynic podařilo majetek z manství vyvadit, takže její synové při dělení v roce 1638 měli již panství z manství propuštěná.⁵⁰⁹

Také Rašínové z Rýzmburka nejprve zastávali úřad krajského hejtmána za rytířský stav. V roce 1603 byl krajským hejtmanem Petr Lukáš, psal se po Doubravanech na Boleslavsku, v Čáslavsku mu náležely Korotice; za účast ve stavovském povstání propadly v roce 1623 konfiskaci.⁵¹⁰ Větev, které náležela Chotěboř, díky Jaroslavu Sezimovi za jeho zprávu císaři o zradě Albrechta z Valdštejna získala v roce 1638 povýšení do panského stavu.⁵¹¹ Jaroslav Sezima si vzestupu na společenském žebříčku dlouho neužil, zemřel ještě téhož roku. Jeho syn Rudolf Karel (+1660) na Chotěboři vykonával hejtmanský úřad za panský stav v letech 1650-1651.⁵¹²

⁵⁰¹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 168b a 186b.

⁵⁰² Inkolát 3. 4. 1660, viz A. Král, *Der Adel*, s. 66.

⁵⁰³ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1673-1693, nefol.

⁵⁰⁴ V privilegii z 21. 6. 1701 je uváděn jako císařský rada, viz A. Král, *Der Adel*, s. 66.

⁵⁰⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 113b a 134b.

⁵⁰⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 133.

⁵⁰⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185b.

⁵⁰⁸ A. Král, *Der Adel*, s. 258.

⁵⁰⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 245,

⁵¹⁰ Tamtéž, s. 264; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 137.

⁵¹¹ Privilegium z 9. 11. 1638, viz A. Král, *Der Adel*, s. 208.

⁵¹² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 242b a 259b.

Rozsáhlý Hradecký kraj reprezentovalo v řadách krajských hejtmanů 22 panských a 35 rytířských rodů. Z rodů, které nejdříve v úřadu působili za rytířský stav, a pak za panský byli Trčkové z Lípy.⁵¹³ Čtyřikrát se v letech 1549-1568 v úřadu objevil Vilém Trčka z Lípy na Velíši (+1569), syn Mikuláše (+1540). Vilém Trčka dosáhl v roce 1562 povýšení do panského stavu, který reprezentoval v úřadu v roce 1568.⁵¹⁴ Jeho dědici se stali strýcové z větve na Lipnici, majetku se ujal nejdříve Buriána Trčka z Lípy na Světlé nad Sázavou, po něm dědil jeho syn Jan Rudolf (+1634), který v letech 1602, 1604 a 1612 zastával úřad krajského hejtmana za panský stav. Tento pán se ujal v roce 1605 stejného úřadu také v Čáslavském kraji.⁵¹⁵

Dalším rodem, který vykonával úřad krajského hejtmana za oba stavy, byli Zárubové z Hustiřan na Cerekvici. Nejdříve úřad vykonával čtyřikrát v letech 1551-1560 Zdeněk (+1565-1570).⁵¹⁶ V roce 1580 byl příslušníkem rodu potvrzen panský stav⁵¹⁷, a proto se další z tohoto rodu Václav na Cerekvici (+1675) stal třikrát v roce 1652, 1654 a 1656 hejtmanem za panský stav. V letech 1691-1694 reprezentoval vyšší stav i Jan Adam Záruba z Hustiřan na Cerekvici (+1726).⁵¹⁸

Povýšení do panského stavu přímo ve službě krajského hejtmana se dočkal Václav Rudolf Vančura z Řehnic na Barchově (+1772). Jako rytíř se stal krajským hejtmanem v roce 1739-1745. Po povýšení do panského stavu v roce 1746 pokračoval ve funkci až do roku 1771, rok před svým úmrtím.⁵¹⁹

Mezi hejtmany za rytířský stav se často objevovali Dobřenští z Dobřenic. Nejdříve v letech 1640-1655 šestkrát ve funkci působil Rudolf na Chvalkovicích (+1665).⁵²⁰ Úřad také zastával v letech 1682-1707 Ferdinand Rudolf, který se psal po Svinišťaňanech, které mu náležely.⁵²¹ Zemřel bezdětný a jeho majetek přešel na příbuzného Karla Ferdinanda (+1734), v jehož majetku byly také Dobřenice a Neděliště. Ten úřad krajského hejtmana

---

⁵¹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 258-259.

⁵¹⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 42-43; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 140.

⁵¹⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 137, 144-145 a 147.

⁵¹⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 42-43.

⁵¹⁷ A. Král, *Der Adel*, s. 302.

⁵¹⁸ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z roku 1652, 1654, 1656 a 1691-1694, nefol.

⁵¹⁹ Privilegium z 5. 4. 1746, viz A. Král, *Der Adel*, s. 277; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 253b, 274a a 80b; NA, DZ, Kalendáře a schematismy, Titulární kalendář na rok 1771, kn. č. 15, s. 41.

⁵²⁰ V letech 1640-1641, 1651 a 1654-1655; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 179a, 185b, 259b, 288b a 388b.

⁵²¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 557a; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 367b.

vykonával v letech 1708-1711 a opět v období 1713-1727.⁵²² Dosáhl titulu císařského rady a působil jako zemský soudce. Syn Václav se v úřadu krajského hejtmana v letech 1736-1738 psal po Hodečíně. Stejně jako jeho otci i jemu příslušel titul císařského rady a zasedal na zemském soudu. Zemřel bezdětný v roce 1783.⁵²³

Chrudimský kraj se počtem zastoupení šlechtických rodů vyrovnal Hradeckému kraji. Za panský stav jej reprezentovalo 25 a za rytířský 31 rodů. Z rytířských rodů před Bílou horou nejčastěji v úřadu krajského hejtmana za rytířský stav vystupovali Gerštorfové z Gerštorfu. Nejdříve se v roce 1558 objevil Bernard (+1574). Po svém otci Jiřím (+1558) zdědil část Choltic, o které se musel nejdříve dělit se svým synovcem Jiřím (+1597). Úřad zastával celkem čtyřikrát, naposledy v roce 1573, jelikož zemřel 19. ledna, je pravděpodobné, že jej smrt zastihla ještě v úřadu.⁵²⁴ Krajskými hejtmany se stal v roce 1565 i Bernardův synovec Jiří starší (cca +1597), jakožto majitel Svojšic, které získal v roce 1559 od svého strýce Bernarda výměnou za svůj díl v Cholticích.⁵²⁵ V úřadu se zřejmě pro násilnou povahu již neobjevil. Marešem uváděný Jiřík z Gerštorfu na Cholticích, krajský hejtman v roce 1572, ztotožněný s Jiřím starším, byl spíše stejnojmenný Bernardův syn Jiří mladší (+1613), nasvědčuje tomu i přídomek na Cholticích, které v té době již celé patřili Bernardovi, a Jiří mladší dosáhl již dávno dospělého věku, jak dosvědčuje vklad pro jeho manželku Johanku z Rokyc z roku 1553. Úřad krajského hejtmana zastával Jiří mladší ještě čtyřikrát v letech 1598-1607.⁵²⁶

Také čtyři zástupci šlechtického rodu Janovských ze Soutic působili v úřadu krajského hejtmana. V roce 1538 a znovu v roce 1545 se hejtmánem stal Petr (+1552) na Zaječicích. Příkladu svého otce následoval i jeho syn Štěpán (+1564), ten se ujal úřadu pouze jednou v roce 1559. Ve stejné době jako Petr v roce 1540 a znovu v roce 1548 vykonával hejtmanský úřad i bratr Aleš Janovský ze Soutic na Orli (+1553).⁵²⁷ Hejtmánem se rozhodl stát dvakrát roku 1568 a 1574 i jeho syn Jan (+1575). Majetek po něm dědily sestry, které tvrz hned

---

⁵²² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 88b a 100b; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 38b; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 180a.

⁵²³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 235b a 247b.

⁵²⁴ Hejtmánem byl v roce 1558 a 1560, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 46 a v roce 1563 a 1573, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 150-151.

⁵²⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 150.

⁵²⁶ V úřadu v roce 1572, 1598, 1600, 1604 a 1607. Tamtéž, s. 151, 154-155; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 200-203.

⁵²⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 44 a 46.

následujícího roku prodali manželovi jedné z nich Janovi Kekulovi ze Stradonic (+1589), ten se sám stal hejtmanem v roce 1581.⁵²⁸

Nejčastěji, pětkrát, se v krajském úřadu objevili dva šlechtici. V letech 1555-1576 to byl Prokop Štítný ze Štítného (+1577) na Hrochově Týnci. Majetek získal sňatkem se sestřenicí Johankou, která statek zdělila po manželovi Petrovi Hamzovi ze Zábědovic na Morašicích (+1557), také bývalém chrudimském krajském hejtmanu. Stejný úřad vykonával roku 1544 a 1546 i Hroch Týnecký z Mezilesic, od kterého Hamza roku 1550 Hrochův Týnec koupil.⁵²⁹

Na počátku 17. století úřad krajského hejtmana pětkrát zastával Jiří Karlík z Nežetic (+po 1622) na Slatiněnech.⁵³⁰ Jeho působení v úřadech zastavilo stavovské povstání, do kterého se aktivně zapojil. V roce 1618 měl být mezi osobami určenými k jednáním s vyslanci moravských stavů. Následujícího roku se stal členem odhadní komise katolických statků. Z obavy před trestem uprchl do Berlína, do stanovené lhůty se nevrátil, což pro něj znamenalo odsouzení k smrti, ztrátu cti a konfiskaci majetku. Slatiňany získala jako zástavu Markéta z Talmberka, která je obratem v roce 1623 prodala Lvovi Burianovi Berkovi z Dubé.⁵³¹

Ze šlechtických rodů, jež v hejtmanském úřadu působili před i po Bílé hoře, se nejčastěji objevovali Lukavští z Lukavice. Do roku 1603 to byl dvakrát Heřman (+1570) a šestkrát jeho syn Jan starší Lukavský z Lukavice (+1607).⁵³² Oba seděli na Zámrsku, který rodu náležel do prodeje v roce 1613. Třikrát se hejtmanem kraje stal za třicetileté války v roce 1631, 1632 a 1641 Janův syn Ladislav (+1648), který po sňatku s vdovou Annou Marií Kapounovou ze Svojkova v roce 1623 získal Zaječice. Neměl žádné mužské potomky, majetek si rozdělily dcery.⁵³³

Dalším rodem, který se zařadil mezi chrudimské krajské hejtmany před i po Bílé hoře, byli i Dobřenští z Dobřenic. První z nich, Jindřich Kunata (+1619), úřad zastával krátce za

---

⁵²⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 167-169; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 150-152.

⁵²⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 212; V úřadu působil v roce 1555, 1557, 1567, 1569 a 1576, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 44 a 45 a P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s.150a 152

⁵³⁰ Hejtmanem v roce 1605, 1611, 1613, 1615 a 1616, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 155-157.

⁵³¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 149.

⁵³² Heřman v roce 1552 a 1556, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 45; syn Jan roku 1583, 1590, 1593, 1597, 1599 a 1603, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 152-155.

⁵³³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 168; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 152b, 157b a 185b.

sebou v letech 1608, 1609 a 1612.⁵³⁴ Mohl tak činit díky vlastnictví statku Orel, který vyženil s první manželkou Barborou ze Stradonic. Jeho příkladu následoval i vnuk Václav Kryštof (+1683), krajským hejtmanem se stal v letech 1678-1682.⁵³⁵

Mezi rody zaznamenanými v úřadu krajského hejtmana více jak sto let náleželi Talackové z Ještětic. Před Bílou horou zastávali úřad bratři Jindřich, Václav a Adam Talackové. První se v roce 1568 a znovu v roce 1571 objevil Jindřich (+1600), po něm v roce 1578 Václav (+1591) a v roce 1606 a 1610 nejmladší Adam (+1611). Všichni se psali po Řestokách, které rodu patřily do roku 1611.⁵³⁶ Dalším hejtmanem Chrudimského kraje se v letech 1642-1650 stal Jindřichův syn Hynek starší (+1657), psal se po Uhersku, které patřilo jeho manželce Ludmile Vitanovské z Vlčkovic, roz. Častolarové z Dlouhé Vsi.⁵³⁷ Hejtmanem se stal i jeho syn Adam Jindřich (+1668). Jako krajský hejtman se psal po Libanicích, koupených v roce 1653. Úřad vykonával opakovaně, nejdříve v letech 1651-1655, a pak opět v rozmezí let 1657-1663. Čtvrtou generaci krajských hejtmanů představoval Leopold Šťastný Talacko z Ještětic (+1703). Dříve než zastával úřad krajského hejtmana v letech 1700-1702, působil od roku 1695 také jako soudce zemský a náležel mu titul královského rady.⁵³⁸ V úřadu krajského hejtmana však již reprezentoval panský stav, protože byl v roce 1700 nejdříve povýšen do panského stavu a o dva roky nato získal titul hraběte. Bohužel jeho osobou rod vymírá po meči a končí tím neobvykle dlouhá posloupnost zastávání úřadu krajského hejtmana v jedné rodině.⁵³⁹

Po Bílé hoře se v úřadu krajského hejtmana objevili i příslušníci rodu Haugviců z Biskupic, majitelé Březovic. Krátce necelý rok úřad vykonával do své smrti Václav Haugvic z Biskupic.⁵⁴⁰ Komplikovanou situaci přinesl rok 1689. Jeden soupis uvádí v úřadu Jindřicha z Biskupic, Václavova strýce, který po Václavovi zdědil v roce 1685 Březovice. Jiný soupis však v úřadu na stejný rok zaznamenává Václava Rudolfa, vzhledem k tomu, že vystupoval jako krajský hejtman v letech 1690-1701 a opět od roku 1704 do roku 1712, nelze vyloučit i záměnu osob, i když ve prospěch Jindřicha hovoří to, že je uváděn jako navrhaný a i potvrzený na rok 1689. Některý z nich nahradil v úřadu níže uvedeného Jana Václava

⁵³⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 156.

⁵³⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 169; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1678-1682, nefol.

⁵³⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 224; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 150-152, 155-156.

⁵³⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 111. NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1650, 1657-1659, 1661-1663, nefol.

⁵³⁸ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1650, 1657-1659, 1661-1663, 1700-1702, nefol.

⁵³⁹ OSN XXV, Praha 1906, s. 49-50; Privilegium 15. 1. 1700, polepšení a hraběcí stav 2. 11. 1702, zde uváděn jako chrudimský krajský hejtman, viz A. Král, *Der Adel*, s. 263.

⁵⁴⁰ Zemřel 30. 10. 1675; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 535a.

Cellera z Rosenthalu.⁵⁴¹ V letech 1733-1736 vykonával úřad i Václavův dědic František Karel.⁵⁴²

Talackové z Ještětic nepředstavovali jediný šlechtický rod, který se dočkal povýšení do panského stavu. Během své služby v čele chrudimského krajského úřadu téhož 12. 4. 1689 dosáhl Jan Václav Celler z Rosenthalu na Trojovicích (+1705).⁵⁴³ Jan Václav reprezentoval rytířský stav v letech 1682-1689, a poté, když nahradil od 10. 3. 1689 spoluhejtmana za panský stav místodržícího Remedia Konstantina hraběte z Valdštejna navázal na vykonávání téhož úřadu za vyšší stav až do roku 1698. Kromě toho zasedal na zemském soudu a směl užívat titul c. k. rady.⁵⁴⁴

Kouřimský kraj zastupovalo v úřadu hejtmana za panský stav 19 šlechtických rodů a za rytířský 27. Do Bílé hory se v úřadu krajského hejtmana za rytířský stav nejčastěji, celkem šestkrát, v letech 1554-1576 objevil Ondřej Nebřehovský z Nebřehovic (+mezi 1577-1586). Psal se po Pyšelicích, které jemu a manželce Kateřině z Dubé v roce 1528 postoupil Jan Kule z Věřic.⁵⁴⁵ Pětkrát v letech 1538-1558 úřad zastával představitel dalšího malého šlechtického rodu, Smil Myška ze Žlunic, majitel Hrádku u Kouřimi.⁵⁴⁶ Dalším drobným šlechtickým rodem, který se zapojil do krajské správy, byli Chobotové z Ostředka. Tento rod reprezentoval nejdříve v roce 1578, 1581 a 1597 Jan (+cca 1600) na Nespeřích a po něm i jeho synové Vilém na Chotýšanech v roce 1612 a Adam na Nespeřích v roce 1616.⁵⁴⁷ Pětkrát je také na začátku 17. století v úřadu doložen Jan Ostrovec z Kralovic, majitel Vlašimi a Domašina.⁵⁴⁸ Tomuto rytíři náležel titul císařského rady a truchsase. Za stavovského povstání se postavil na stranu vzbouřenců, náležel mezi direktory a Bedřichem Falckým byl ustanoven mistrem královské komory. Po prohrané bělohorské bitvě se mu nepodařilo

---

⁵⁴¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 729b, 743b, 769a a 771b; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 54b a 174a; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 103b.

⁵⁴² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 222-223; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 215b a 233b.

⁵⁴³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 214 a 217.

⁵⁴⁴ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 729b, 743b; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 153a.

⁵⁴⁵ Hejtmanem byl v roce 1554, 1557, 1567, 1569, 1573 a 1576, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 48; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 158-159.

⁵⁴⁶ Hejtmanem byl v roce 1538, 1544, 1553, 1555, 1558, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 46-48; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 161.

⁵⁴⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 160-161, 164-165.

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 162-165.

uprchnout, chytili jej však v jeho pražském domě. Původně vyčtený trest smrti byl cestou milosti změněn na doživotní vězení. Manželce se podařilo část majetku zachránit.⁵⁴⁹

Více jak sto let se v úřadu kouřimského krajského hejtmana objevovali Věžníkové z Věžník. Nejdříve se v roce 1559 stal krajským hejtmanem Markvart na Věžnících (+1564), po něm následoval syn Václav (+1603), který úřad vykonával na konci 16. století třikrát, a to v roce 1590, 1596 a znovu roku 1599. Po otci Václavovi v úřadu v roce 1613 pokračoval stejnojmenný syn, ten se již psal po Třebešicích a Břenovicích.⁵⁵⁰ Úřadu se ujala ve 40. letech 17. století i další generace v osobě Odolena (+1678), syna Václavova.⁵⁵¹ Odolen nezanechal mužské potomstvo, proto v tradici pokračoval v letech 1678-1683 synovec Václav Jaroslav na Chotýšanech.⁵⁵² Dalším rodem, který působil v úřadu krajského hejtmana před Bílou horou i po ní, byli Střelové z Rokyc. První úřad vykonával David (+cca 1584) v roce 1574.⁵⁵³ Psal se, stejně jako ostatní hejtmané z jeho rodu, po Cerhenicích, které držel od roku 1550. Střelové z Rokyc náleželi k rodům povýšeným do panského stavu, takže reprezentovali v úřadu oba stavy. Právě vnuka Davidova, Purkarta (+1629) panovník 4. února 1605 povýšil mezi pány, a tak Purkart v roce 1613 a 1615 reprezentuje jako hejtman Chrudimského kraje tento vyšší stav.⁵⁵⁴ V době stavovského povstání se sice přidal ke vzbuřencům, ale nijak aktivně nevystupoval. Nicméně i to stačilo k potrestání. Své statky musel prohlásit za manské. Jeho vdově Sabině z Vchynic se podařilo získat panovníkovo svolení ke koupi majetku zpět a vyvázání z manství. Tím svým synům předala majetek ve stavu, v jakém se nacházel před povstáním. V úřadu krajského hejtmana v letech 1667-1679 vystupoval její syn Oldřich Vilém (+cca 1689), jelikož neměl žádné potomky a jeho bratr Rudolf zemřel již v roce 1651, vymírá jím rod Střelů z Rokyc po meči.⁵⁵⁵

Litoměřický kraj zastupovalo v krajském úřadu 30 panských a 27 rytířských rodů. Častým zastáváním úřadu krajského hejtmana za rytířský stav zcela vynikal rod Kaplířů ze Sulevic. Celkem jedenáct jeho členů stálo v čele krajské správy v rozmezí let 1538-1632.

---

⁵⁴⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 186.

⁵⁵⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 48; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 161-162 a 165.

⁵⁵¹ Hejtmanem byl v roce 1641, 1643, 1645-11. 7. 1650, viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 187a, 204a, 217a a 246a.

⁵⁵² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 94-95; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1678-1683, nefol.

⁵⁵³ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 156-157.

⁵⁵⁴ A. Král, *Der Adel*, s. 258; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 156-157.

⁵⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 290-291; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 463a a 543a.

Nejdříve se do úřadu dostali představitelé čížkovské větve.⁵⁵⁶ K roku 1538 je v úřadu doložen Albrecht (+1554). Po něm dva roky 1553 a 1558 zastával úřad jeho syn Felix (+před 1576)⁵⁵⁷ a tradici neporušil ani Felixův syn Jaroslav (+před 1615), ten se v úřadu objevil na začátku 17. století krátce za sebou pětkrát.⁵⁵⁸ Všichni se psali po Čížkovicích. Zbývající hejtmané náleželi k větvi košťálovské. V úřadu se na konci 40. a v 50. letech 16. století vystřídali bratři Jan na Vlastislavi (+1563)⁵⁵⁹, Bušek na Libčevsi (+1575)⁵⁶⁰ a Václav na Milešově (+1579), ten působil v úřadu až do 70. let celkem sedmkrát.⁵⁶¹ Krajským hejtmanem byl také třikrát Dobiáš na Sulevicích (+1599)⁵⁶², syn jejich bratrance Václava (+1545). Také Dobiášův syn Václav Baše na Sulevicích (+1616) čtyřikrát na počátku 17. století vykonával úřad krajského hejtmana, prakticky se střídal ve vedení s příbuzným Jaroslavem z čížkovské pošlosti.⁵⁶³ Mezi ně se v roce 1600 vklínil Zdeslav starší na Košťálově (+před 1603)⁵⁶⁴ a v roce 1602 jeho bratranec Zdeslav mladší, syn Václava na Milešově a Želenici (+1579).⁵⁶⁵ Po bitvě na Bílé hoře se v úřadu krajského hejtmana v roce 1631 a 1632 objevil Jan Václav na Milešově, syn Bohuslava, který byl vnukem výše uvedeného Václava (+1579).⁵⁶⁶

Od konce 16. století až po 30. léta 18. století se v úřadu krajského hejtmana za rytířský, a později i za panský stav, objevili příslušníci rodu Hrzánů z Harasova. Třikrát v úřadu vystupuje v roce 1588, 1596 a 1599 za rytířský stav Adam Hrzán z Harasova na Skalce (+1619).⁵⁶⁷ Krajským hejtmanem ale již za vyšší stav se stal v roce 1657 Adamův vnuk Jan Adam na Skalce (+1681).⁵⁶⁸ Od roku 1650 náležel k panskému stavu a v roce 1666 dosáhl titulu hraběte.⁵⁶⁹ Panský stav reprezentovali v krajském úřadu i vnuci Jana Adama, nejdříve v letech 1720-1721 Ferdinand Maxmilián na Skalce a o deset let později v letech

⁵⁵⁶ OSN XIII, Praha 1898, s. 967-970.

⁵⁵⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 49-51.

⁵⁵⁸ Úřad zastával roku, 1605, 1607, 1609, 1611 a 1613, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 171-173.

⁵⁵⁹ Úřad zastával v roce 1549 a 1557, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 50.

⁵⁶⁰ Úřad zastával v roce 1548 a 1554, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 49-50.

⁵⁶¹ Úřad zastával roku 1551, 1556, 1563, 1568, 1571, 1573, a 1575, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 50; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 166-167.

⁵⁶² Úřad zastával roku 1578, 1589 a 1598, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 168-170.

⁵⁶³ Úřad zastával v roce 1604, 1608, 1612 a 1615, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 171-173.

⁵⁶⁴ Zdeslav byl syn Mikuláše, bratra Jana, Buška a Václava. Zastávání úřadu viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 171.

⁵⁶⁵ Tamtéž, s. 171.

⁵⁶⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 154a a 157a.

⁵⁶⁷ Tamtéž, s. 169-170.

⁵⁶⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 421b.

⁵⁶⁹ Panský stav obdržel 3. 11. 1650 a hraběcí titul v srpnu 1666, viz A. Král, *Der Adel*, s. 98.

1730-1733 Zikmund Gustav (+1760). Psal se po Milešově, který obdržel otec Jan Leopold (+1711) od Zikmunda, posledního žijícího člena rodů Kaplířů ze Sulevic.⁵⁷⁰

Dva členové rytířského rodu Solhauzů ze Solhauzu se stali krajskými hejtmany. Dvakrát se na konci 16. století mezi navrženým na úřad hejtmana vyskytuje Antonín (+po 1612).⁵⁷¹ Psal se po Benešově na Ploučnicí, který patřil rodu od roku 1515, ale dělením mezi příbuzné vznikly nároky na vlastnictví více osobám. Antonín se pokoušel v letech 1596-1604 majetek zcelit, ale zadlužil se natolik, až muselo dojít v roce 1612 k odhádání Benešova Janovi z Vartmberka.⁵⁷² Hejtmanský úřad dlouhou dobu zastával i Antonínův synovec Gottfried Konstantin na Svádově. Nejdříve ještě za rytířský stav v letech 1645-1650, poté opět v letech 1654-1661.⁵⁷³ Roku 1662 dosáhl povýšení do panského stavu. V privilegii, které obdržel 18. března zmíněného roku, se přímo k němu uvádí, že je litoměřickým krajským hejtmánem. Gottfried Konstantin mohl plynule přejít a pokračovat ve vykonávání úřadu za vyšší stav až do roku 1674.⁵⁷⁴

Krajskými hejtmany se před i po Bílé hoře stali dva členové rodu Údrčských z Údrče z třebívlické větve. Dvakrát v roce 1610 a znovu o čtyři roky později úřad zastával Jiří na Třebívlici (+cca 1620).⁵⁷⁵ Zapojení do stavovského povstání přineslo následný trest, i přes jeho úmrtí, došlo ke konfiskaci majetku a následnému prodeji Třebívlic.⁵⁷⁶ Dalším hejtmánem z rodu Údrčských z Údrče byl Jiří Bořivoj (+1691), jeho děd Václav byl zmíněného krajského hejtmana Jiřího bratranec. Psal se po Radouni, jejíž část získal díky sňatku s Veronikou Mladotovou ze Solopysk.⁵⁷⁷ Hejtmanský úřad zastával opakovaně a nezvykle dlouho. Poprvé se úřadu ujal v letech 1666-1670, a pak ještě v rozmezí let 1672-1690.⁵⁷⁸

Předávání krajského úřadu z otce na syna lze doložit i u rodu Kreslů z Kvaltenburku.⁵⁷⁹ Jeho představitel František Karel (+1712) působil nejdříve v armádě a se svým bratrem Jindřichem Václavem (+1693) prokázali cenné diplomatické služby v Anglii

---

⁵⁷⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 310-312 a 342; povolení používat predikát Kaplíř 9. 3. 1688, A. Král, *Der Adel*, s. 98.

⁵⁷¹ Antonín zastával úřad hejtmana v roce 1593, v seznamu z roku 1597 je škrtnut, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 169-170.

⁵⁷² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 283-284.

⁵⁷³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 216b, 249b, 450a.

⁵⁷⁴ A. Král, *Der Adel*, s. 224; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 512a.

⁵⁷⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 172-173.

⁵⁷⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 315.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 442.

⁵⁷⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 460a, 486a, 502a; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 774a.

⁵⁷⁹ OSN XV, Praha 1900, s. 131; P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 501.

a Francii, za což získali v roce 1693 povýšení do rytířského stavu.⁵⁸⁰ Dva roky na to se František Karel stal krajským hejtmanem a v úřadu setrval do roku 1698. Do úřadu se vrátil v roce 1703 a vykonával jej až do svého skonu v roce 1712.⁵⁸¹ Podle dochovaného návrhu krajských hejtmanů na rok 1713, se mezi kandidáty uvádí i syn, také František Karel (+1741). V jeho prospěch se zmiňuje schopnost vést úřad, kterou prokázal během otcovy nemoci, a nabyté prospěšné znalosti. Do úřadu byl opravdu jmenován a zastával jej až do roku 1727.⁵⁸² Kromě hejtmanského úřadu mu příslušel titul rady komorního a dvorského soudu. Hned následujícího roku jej v úřadu vystřídal bratr Jan Jaroslav, setrval v něm až do své smrti v roce 1733.⁵⁸³ Všichni hejtmané z tohoto rodu se psali po Třebušíně, který kolem roku 1680 vyženil František Karel.⁵⁸⁴

Krajskými hejtmany specifického Loketska se mohly stát pouze osoby dobře obeznámené s manským systémem regionu. Mezi rytíři naprosto dominoval rod Mulců z Valdova, který v druhé polovině 17. století a na počátku 18. století opakovaně a v dlouhých intervalech zastával tento úřad. Prvním byl ještě za třicetileté války Jiří Fabián na Hájku, který úřad vedl v letech 1641, 1645-1650 a znovu v období 1653-1669.⁵⁸⁵ Hejtmanem se stal v letech 1707-1713 i jeho syn Jindřich Arnošt na Štampachu (+1715).⁵⁸⁶ Ve 20. letech 18. století se objevuje žatecký krajský hejtman Karel Jindřich Mulc z Valdova, snad syn předešlého.⁵⁸⁷ Loketský hejtmanský úřad téměř deset let od roku 1687 do roku 1695 zastával i v rozrodu nezařazený Kryštof Adam na Lesné.⁵⁸⁸

V Plzeňském kraji s v úřadu krajského hejtmána objevilo 28 pánů a 32 rytířů. Před Bílou horou se nejčastěji hejtmany za rytířský stav stávali členové šlechtického rodu Markvartů z Hrádku.⁵⁸⁹ Pět z nich zastávalo uvedený úřad. Třikrát se roku 1537, 1540 a 1545 stal hejtmanem Humprecht na Řenči (+1558). Kromě Humprechta vykonával úřad v roce 1552 Jiří na Trpistech (+mezi 1573-1575).⁵⁹⁰ Poté následovali v úřadu jeho synovci Kryštof na Bělé (+cca 1590) a Jan na Někmiří (+mezi lety 1591-1595), oba působili v úřadu dva

⁵⁸⁰ Privilegium z e 17. 8. 1693, viz A. Král, *Der Adel*, s. 128.

⁵⁸¹ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1695-1703, nefol; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 73a a 106a.

⁵⁸² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 42b-43a; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 184b.

⁵⁸³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 190b a 220b.

⁵⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 371-372.

⁵⁸⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185a, 216a, 248a, 281a a 479a.

⁵⁸⁶ P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 664; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 85a, 112a.

⁵⁸⁷ Hejtmanem Žatecka byl v letech 1721-1724, viz NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 148-166a.

⁵⁸⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 720a a fol. 88b.

⁵⁸⁹ OSN XVI, Praha 1900, s. 870-871.

⁵⁹⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 51-52.

roky.⁵⁹¹ Jan zemřel bez dětí, proto se jeho synovec Diviš (+1625), syn Kryštofův, mohl psát po Bělé i Nekomíři. Tento zcestovalý muž se ujal úřadu na počátku 17. století pětkrát.⁵⁹² Pro svou účast ve stavovském povstání byl v roce 1622 potrestán ztrátou majetku, sám zemřel zřejmě v cizině.⁵⁹³

V Plzeňském kraji, stejně jako v ostatních regionech, některé rody pokračující i v pobělohorské době dosáhly povýšení do panského stavu. Jedním z nich byli Kokořovcové z Kokořova.⁵⁹⁴ Šest členů rodu stanulo v čele krajského úřadu. Nejprve jím byl v roce 1546, 1549 a 1551 Jiří, který získal v roce 1539 Štáhlavy⁵⁹⁵, po kterých se psali i jeho syn Karel (+1605), krajský hejtman v roce 1600 a 1604⁵⁹⁶, a vnuk Jiří Petr (+1650), který vykonával úřad během třicetileté války v letech 1631 a 1632.⁵⁹⁷ Ten se dočkal v roce 1637 povýšení do panského stavu.⁵⁹⁸ V tradici hejtmanů v této hraběcí linii pokračoval i Jan Jindřich na Nebílovech (+1721), vnuk Jiřího Petra, stal se hejtmanem za panský stav dvakrát, a to v roce 1698 a 1700.⁵⁹⁹ Společně se svým bratrem Ferdinandem Hroznatou dosáhl v roce 1680 hraběcího titulu.⁶⁰⁰ Hejtmanský úřad v roce 1615 zastával také Adam Jiří na Prádle (+1633), synovec Karla (+1605), náležel mu také titul královského rady a působil i jako soudce zemský.⁶⁰¹ Posledním Kokořovcem z rytířského stavu zaznamenaným v úřadu krajského hejtmana byl v letech 1710-1711 Přibík Vilém na Petrově.⁶⁰²

Také členové rodu Klenovských z Klenové a Janovic v úřadu krajského hejtmana reprezentovali oba stavy.⁶⁰³ Nejdříve se v úřadu v roce 1553 objevil Vilém na Žinkovech (+1556).⁶⁰⁴ Z úřadu krajského hejtmana hned následujícího roku společensky povýšil na místo královského hejtmna Nového Města pražského.⁶⁰⁵ Poté se krajskými hejtmany stali i jeho synové, dvakrát v roce 1588 a 1596 Jan (+1624) a v roce 1598 Přibík (+1609).⁶⁰⁶

⁵⁹¹ Kryštof v roce 1565 a 1573 a Jan v roce 1567 a 1576, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 174-175.

⁵⁹² V úřadu byl v roce 1603, 1606, 1610, 1612, 1614, viz Tamtéž, s. 179-181.

⁵⁹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 123.

⁵⁹⁴ OSN XIV, Praha 1899, s. 523-524.

⁵⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 78-79; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 52.

⁵⁹⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 178-179.

⁵⁹⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 154a a 157a.

⁵⁹⁸ Privilegium 14. 2. 1637, viz A. Král, *Der Adel*, s. 119.

⁵⁹⁹ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy za rok 1698 a 1700, nefol.

⁶⁰⁰ Privilegium 28. 5. 1680, viz A. Král, *Der Adel*, s. 119; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 86.

⁶⁰¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 181.

⁶⁰² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 99b; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 49a.

⁶⁰³ OSN XIV, Praha 1899, s. 359.

⁶⁰⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 52.

⁶⁰⁵ F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 165.

⁶⁰⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 176-178.

V hejtmanském úřadu se objevil na počátku 17. století opakovaně i jejich bratranec Jiří na Přestavlkách (+po 1615).⁶⁰⁷ Úřad plzeňského krajského hejtmana pak z tohoto rodu zastávali již jen dva představitelé, a to oba za panský stav. Nejdříve se v roce 1695 stal hejtmanem Vilém František na Žinkovech (+1696), pravnuk zmíněného Jana (+1624).⁶⁰⁸ Panský stav mu náležel po otci, také Vilémovi (+1642), který se za své zásluhy během války dočkal v roce 1629 povýšení do panského stavu a následně i titulu hraběte.⁶⁰⁹ Posledním plzeňským hejtmanem za panský stav z tohoto rodu byl v roce 1740 a znovu v letech 1743-1749 Václav na Všerubech a Železné Rudě (+1766)⁶¹⁰, příbuzenská vazba ke zmíněnému Vilémovi Františkovi šla přes jeho bratra Hartmana Ignáce (+1682), jehož vnukem Václav byl.

Zastupování úřadu plzeňského krajského hejtmana v posloupnosti z otce na syna se stalo tradicí v bystřické větvi rodu Koců z Dobrše, kteří jej zastávali nejdříve za rytířský, a po Bílé hoře i za panský stav. Hejtmanem se v roce 1575 a opět roku 1590 stal Jan na Bystřici (+1595). Na počátku 17. století v roce 1605 v úřadu působil jeho syn Jan Václav (+1608).⁶¹¹ Za třicetileté války se v roce 1631 za panský stav v úřadu objevil Diviš (+1641).⁶¹² Přestože na počátku stavovského povstání nevystoupil aktivně proti povstalcům, jako katolíkovu se mu díky pozdějšímu působení v císařském vojsku podařilo získat důvěru panovníkovu, což mu přineslo v roce 1629 povýšení do panského stavu a v roce 1637 hraběcí titul.⁶¹³ Diviš vynikl nejen ve vojenské službě, náležel mu titul dvorského rady a účastnil se zasedání dvorského a komorního soudu. V tradici krajských hejtmanů pokračovali i jeho synové Karel Heřman na Bystřici (+1655), a to v letech 1643-1645 a opět v rozmezí let 1648-1650. Hned následujícího roku do úřadu nastoupil bratr Jaroslav na Běšíně, v úřadu setrval do roku 1653.⁶¹⁴

Po třicetileté válce se mezi rody, které nejčastěji zastávaly úřad krajského hejtmana za rytířský stav, zařadili i Příchovští z Příchovic.⁶¹⁵ V roce 1643 a 1652 se v hejtmanském úřadu objevil Albrecht na Nebílově (+po 1652), působil také jako zemský soudce. Krajským hejtmanem se stal jedenkrát v roce 1657 i jeho synovec Albrecht Kristián (+1666) a nakonec

---

⁶⁰⁷ Hejtmanem byl v roce 1607, 1609 a 1613, viz Tamtéž, s. 179-180.

⁶⁰⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 88b.

⁶⁰⁹ Privilegia z 25. 1. 1629 a 26. 7. 1636, viz A. Král, *Der Adel*, s. 116.

⁶¹⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 258a, 272a, 297a; NA, ČDK, inv. č. 651, sign. III A 5, kart. 335, fol. 2.

⁶¹¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 175, 177 a 179.

⁶¹² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 154a.

⁶¹³ Privilegium 12. 1. 1629 a 27. 8. 1637, viz A. Král, *Der Adel*, s. 118.

⁶¹⁴ OSN XIV, Praha 1899, s. 482; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 203a, 242a, 244a, 259a a 281a.

⁶¹⁵ OSN XX, Praha 1903, s. 681-682.

v letech 1710-1712 i jeho vnuk Antonín Ferdinand (+1713).⁶¹⁶ Ten ovšem reprezentoval panský stav, do kterého náležel od roku 1704.⁶¹⁷ Hejtmanský úřad za rytířský stav zastával také Albrecht Kristián Příchovský z Příchovic, kterého v úřadu na dva roky v roce 1658 a 1659 vystřídal Jan Vilém (+1661).⁶¹⁸ O dvacet let později se v letech 1681-1685 v čele krajského úřadu objevil jeho syn Karel František (+1688), působil také jako královský rada a zemský soudce.⁶¹⁹

V Podbrdsku se do jeho začlenění do Berounského kraje v roce 1714 objevilo v úřadu krajského hejtmana 13 panských a 22 rytířských rodů. Před Bílou horou se opětovně mezi hejtmany zařazovali členové rodu Vamberských z Rohatec. Nejdříve se úřadu ujal v roce 1545 Oldřich (+1560), podruhé pak v roce 1555, kdy vystřídal svého bratra Hynka na Hluboši (+cca 1560).⁶²⁰ Na počátku 17. století úřad opakovaně zastával Felix (+ před 1618) na Tmáni a Louníně, vnuk Petra, bratra výše uvedených Oldřicha a Hynka.⁶²¹

Nejčastěji úřad krajských hejtmanů vykonával rod Vratislavů z Mitrovic. Nejprve za rytířský stav a po povýšení v roce 1607 až do roku 1686 za panský stanovalo celkem patnáct představitelů v čele podbrdské krajské správy, nejčastěji zástupci větve lochovické a mníšské. Čtyřikrát mezi lety 1556-1573 hejtmanský úřad zastával Jan na Mníšku (+1581) a později v letech 1588-1598 také jeho bratranec Vratislav starší (+1600) na Všeradicích.⁶²² Hejtmany se též stali Janovi synové, ještě na konci 16. století v roce 1597 a 1599 Vratislav (+ po 1607), v roce 1611 Hertvík (+ po 1623) a o pět let později Zdeněk (+1641), přičemž poslední dva již za panský stav, do kterého byli s bratrem Vilémem povýšeni v roce 1607.⁶²³ Hejtmanského úřadu se ujali i bratři Vratislava staršího (+1600), a to Mikuláš (+1589) v roce 1563 i 1575 a v roce 1596 Kryštof (+1612). Mimo nezůstali ani synovci Václav mladší (+ po 1612) v roce 1600 a 1604, ani Václav starší (+1635) zaznamenaný před Bílou horou v roce 1615

---

⁶¹⁶ Antonín Ferdinand byl synem Jana Viléma (+1696); NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 203a, 268a, 419a; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 47b; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 105b.

⁶¹⁷ Privilegium ze 3. 3. 1704, A. Král, *Der Adel*, s. 201.

⁶¹⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 430a a 439a.

⁶¹⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 547a a 598a.

⁶²⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I*, s. 54-55.

⁶²¹ Felix zastával úřad roku 1603, 1605, 1607 a 1612, 1610 v seznamu škrtnut, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 187-189; OSN XXVI, Praha 1907, s. 378-379.

⁶²² Jan zastával úřad v letech 1556, 1559, 1567, 1573, v roce 1574 byl přeškrtnut a Vratislav byl hejtmánem v roce 1588, 1590, 1593 a 1598, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I*, s. 55-56; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 182-183, 185-186.

⁶²³ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 186-189; Privilegium z 26.4. 1607, viz A. Král, *Der Adel*, s. 286.

a opětovně v roce 1632.⁶²⁴ Tradici neporušili ani jejich synové, ti všichni již reprezentovali panský stav. Nejdříve byl v roce 1631 jmenován do úřadu Jiří (+1639), syn Václava mladšího⁶²⁵, poté čtyřikrát ve 40. letech 17. století hejtmanský úřad vykonával Adam Leopold (+1658), syn Václava staršího. Ten se v úřadu střídal s Václavem Adamem (+1647), synem výše uvedeného Jiřího.⁶²⁶ Dlouhodobě v čele úřadu v letech 1654-1685 stál i Zdeněk Esuebius Vratislav z Mitrovic (+1686), bratr Václava Adama. Zdeněk Eusebius neměl ke konci zastávání funkce příliš pevné zdraví, protože se v návrhu komorního soudu na rok 1685 uvádí: „Týž P. P. Vratislav z Mitrovic zase, aneb, pokudž by pro nedostatek zdraví té functi obsáhnouti nemohl, P. P. Seruatius Engel z Engelsflussu na Mníšku a Korkyni, soudu komorního rada [se podávají]“, nicméně byl na rok 1685 potvrzen, ale zřejmě musel být ještě téhož roku vystřídán jeho synem Jiřím Bernardem (+1719), který se v soupisu schválených hejtmanů na rok 1686 uvádí již jako úřadující hejtman za rok 1685.⁶²⁷

Po Bílé hoře se od roku 1642 po více jak půl století dlouhodobě v úřadu krajského hejtmana vyskytovali Chlumčanští s Přestavlk. Prvním byl Vladislav (+1679) na Stěžově a Dušníkách.⁶²⁸ Do úřadu nastoupil v roce 1642 a zůstal v něm až do roku 1655, poté se vrátil a znovu od roku 1664 úřad nepřetržitě zastával až do roku 1678, příslušel mu titul císařského rady a působil též jako soudce zemský. V úřadu se vystřídali i oba jeho synové, nejdříve Jindřich (+1708) v letech 1689-1693 a znovu v intervalu od roku 1702⁶²⁹ do roku 1704, mohl zúročit své zkušenosti z vykonávání funkce přisedícího komorního soudu. V letech 1705-1713 úřad zastával i jeho bratr Václav Leopold (+po 1722).⁶³⁰ Podbrdský kraj náležel k regionům s malým počtem vhodných kandidátů, což vysvětluje dlouhé intervaly služby hejtmanů.

Prácheňský kraj do roku 1751 zatupovalo v krajském úřadu celkem 23 panských a 32 rytířských rodů. Mezi nimi se před Bílou horou i po ní objevovali členové rozvětveného rodu Malovců. Nejčastěji se v rozmezí let 1559-1593 šestkrát úřadu ujal Bohuslav Malovec

---

⁶²⁴ Václav mladší byl syn bratra Jana a Václav starší syn bratra Štěpána. OSN XXVI, Praha 1907, s. 1002-1004; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 182, 184, 186, 187, 189; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 157a.

⁶²⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 154a.

⁶²⁶ Adam Leopold byl hejtmanem v roce 1641, 1645 a 1649, na rok 1647 a 1649 navržen, Václav Adam byl hejtmanem v letech 1642-1644 a 1646 a v roce 1647 místo něj kvůli jeho nemoci navrhován Leopold; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185a, 205a, 216a, 223a, 226a, 229a.

⁶²⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 591a, 598a, s. 682a, 687a; Jiří Bernard úřad zastával i v roce 1686, viz Tamtéž, fol. 693a.

⁶²⁸ Myslí se Trhové Dušníky.

⁶²⁹ Přísahu vykonal 4. 1. 1703; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 6a.

⁶³⁰ OSN XII, Praha 1897, s. 248; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 203a, 388a, 458a, Tamtéž, kart. 1131, fol. 540a, 768a; Tamtéž, kart. 1132, fol. 27a, 173a, 180a; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 111b.

z Malovic (+1608) na Vlhavech.⁶³¹ V druhé polovině 17. století dlouhodobě v letech 1659-1678 zastával úřad Jan Oldřich Malovec z Chýnova na Vimperku, soudce zemský. Podle poznámky na soupisu schválených hejtmanů na rok 1678 vyplývá, že ještě před vypršením lhůty jej 9. ledna 1679 nahradil Ladislav Hrobčický z Hrobčic na Rakovicích, soudce zemský.⁶³²

Ke šlechtickým rodům, které se domohly povýšení do panského stavu, náležel Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí na Drahenicích (+1660). Nejdříve se v roce 1632 objevil ještě jako hejtman za rytířský stav. Poté krátce od 4. 4. 1635 do povýšení 20. 12. 1635 zastával úřad královského hejtmana Menšího Města pražského.⁶³³ Poté se vrátil do Prácheňska, kde od roku 1641 opakovaně reprezentoval v krajském úřadu panský stav.⁶³⁴ Hejtmanem se stal také jeho syn Václav Rudolf (+1667), který v úřadu působil dva roky před svou nečekanou smrtí.⁶³⁵ Dalším šlechticem, jenž v úřadu zastával oba stavy, byl Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu na Chanovicích, rada komorního soudu.⁶³⁶ V roce 1740 vystupoval jako krajský hejtman za rytířský stav, ale v letech 1747-1750 již za panský. Po reformě krajů v roce 1751, pokračoval v úřadu v Plzeňském kraji až do roku 1755.⁶³⁷

Rakovnický kraj do reformy krajů v roce 1751 reprezentovalo nezvykle málo panských rodů pouze 13. Příčinu lze spatřovat v tom, že se opakovaně úřadu krajského hejtmana ujímali příslušníci Kolovartů, Lobkoviců, Svitáků z Landštejna, Týrovských z Ensidle a Lobkoviců. Za rytířský stav se ve stejném období vystřídal 31 rodů. Před Bílou horou se často stávali krajskými hejtmany zástupci rodu Šlovských ze Šlovic. Nejdříve je zachycen v pramenech Jan (+1573), psal se po Olešné, kterou koupil v roce 1529, úřad zastával čtyřikrát v rozmezí let 1538-1546.⁶³⁸ Jeho syn Kryštof (+1609) byl na krajského hejtmana v letech 1574-1606 navržen sedmkrát, z čehož šestkrát úřad prokazatelně zastával, přičemž v roce 1574, hned

---

⁶³¹ Hejtmanem byl v roce 1559, 1569, 1571, 1575, 1588 a 1593, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 58 a P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 190-191, 193.

⁶³² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 441a a Tamtéž, kart. 1131, fol. 540b.

⁶³³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 157b; A. Král, *Der Adel*, s. 286; F. ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských*, s. 166.

⁶³⁴ Hejtmanem za panský stav se stal v roce 1641-1642, 1644, 1646-1647 a 1656, NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 187a; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1656, nefol.

⁶³⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 249; P. MAŠEK, *Šlechtické rody II*, s. 409; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 458a, 460a.

⁶³⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 270.

⁶³⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 258b, 285b, NA, DZ, Kalendáře a schematismy, Schematismus na rok 1755, s. 53; Povýšen byl 18. 1. 1747 se svým bratrem Hynkem Leopoldem, c. k. dvorským radou, viz A. Král, *Der Adel*, s. 221.

⁶³⁸ Úřad zastával v letech 1538, 1540, 1544, a 1546, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 59; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 90.

poté, co se po otcově smrti ujal Olešné.⁶³⁹ Hejtmanem se také šestkrát v letech 1558-1575 stal Radslav Dlask Vchynský z Vchynic (+1619). Tento zámožný šlechtic například koupil v roce 1588 Krakovec, avšak hned následujícího roku jej prodal svému strýci Jaroslavovi Vchynskému ze Vchynic, který zastával v roce 1598 úřad krajského hejtmana za panský stav. Stejně tak i zmíněný Radslav se opětovně v roce 1597 stal krajským hejtmanem, tentokrát však v Litoměřicku, kde vlastnil Doubravskou horu a Teplice, to již reprezentoval panský stav.⁶⁴⁰ K předbělohorským rodům, které se opakovaně objevovaly v úřadu krajského hejtmana, náleželi i Hochauzarové z Hochauzu z pšovlké větve. Jiří (+po 1578) se ujal hejtmanského úřadu v roce 1551 a znovu v roce 1553. Šestkrát se v letech 1586-1604 objevil i jeho bratr Václav (+před 1612), oba se psali po Pšovlkách, které rodu náležely od roku 1545.⁶⁴¹ Nejčastěji osmkrát před Bílou horou úřad krajského hejtmana vykonával Václav Chotek z Chotkova (+1617), do roku 1597 vlastnil Všetaty. Jako hejtman se však také psal po svých statcích Touškově a Žihli.⁶⁴²

Hejtmanem za rytířský i panský stav se v Rakovnickém kraji stali i představitelé původně limburského rodu Helversenů z Helversheimu. Do Čech přišel se zkušenostmi z císařské armády Ota Jiří, v roce 1636 získal inkolát a rytířský stav.⁶⁴³ Díky své manželce Marii Magdaleně Kocové z Dobrše se zde etabloval, spolu v roce 1660 koupili Krakovec a Petrovice. Hejtmanský úřad zastával v letech 1662-1664.⁶⁴⁴ Za své zásluhy dosáhl v roce 1666 povýšení do vyššího stavu, proto jeho syn Diviš Albrecht na Krakovci (+1707) vystupoval v letech 1695-1700 již jako hejtman za panský stav.⁶⁴⁵ V návrhu komorního soudu na rok 1701 žádal o propuštění z úřadu, čemuž bylo vyhověno, a tak jej na jeden rok nahradil hrabě Václav Josef Lažanský z Bukové.⁶⁴⁶

⁶³⁹ Úřad zastával v roce 1574, 1576, 1581, 1583, 1598 (škrtnut), 1600, 1606, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 199-203.

⁶⁴⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 117 a. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 145; Potvrzení panského stavu v roce 21. 3. 1596, viz A. Král, *Der Adel*, s. 114; Radslav byl hejtmanem v roce 1558, 1567, 1569, 1571, 1573, 1575, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 61; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 170, 198-199, 202.

⁶⁴¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 60; Václav byl hejtmanem v roce 1588, 1590, 1593, 1596, 1599 a 1604, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 201-203; OSN XI, Praha 1897, s. 476 a 477.

⁶⁴² Hejtmanský úřad zastával v roce 1597, 1602, 1605, 1608, 1609, 1610, 1612 a 1614; viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 202-205; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 92; Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 34-37.

⁶⁴³ Privilegium z 1. 7. 1636, viz A. Král, *Der Adel*, s. 84.

⁶⁴⁴ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1662-1664. nefol.

⁶⁴⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 109; OSN XI, Praha 1897, s. 88; Oto Jiří byl povýšen do panského stavu 30. 12. 1666, viz A. Král, *Der Adel*, s. 84; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1695-1700, nefol.

⁶⁴⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. 28/1, kart. 1132, fol. 36a.

V pobělohorské době se opakovaně mezi krajskými hejtmany za rytířský stav objevovali členové rodu Renšperkárů z Renšperka. První je doložen v roce 1631, 1632, pak opět v letech 1641-1649 a nakonec v rozmezí let 1654-1659 Jan Ferdinand na Skřivani. Po něm se hejtmany stali snad bratři Jan Karel na Skřivani v letech 1675-1679 a Petr Pavel na Všetatech v letech 1683-1694. Na přelomu 17. a 18. století se v rozmezí let 1699-1710 po Všetatech psal hejtman Ferdinand Renšperkár z Renšperka a v letech 1738-1740 Petr Pavel bez uvedení sídla.⁶⁴⁷

Slánský kraj do roku 1751 zastupovalo 19 panských a 25 rytířských rodů. V době předbělohorské se v úřadu za rytířský stav často objevovali Žďárští ze Žďáru. Nejprve se krajským hejtmánem stal v roce 1544 Jan na Červeném Újezdě (+1578)⁶⁴⁸ a o téměř třicet let později krátce před smrtí dvakrát stanul v čele krajského úřadu jeho bratr Jiří (+1574). Krajský úřad podle dochovaných soupisů zastával jen v 70. letech, ale A. Sedláček zmiňuje vojenskou kariéru, ale i úřednickou. Roku 1547 zachoval věrnost císaři a stál v čele krajské hotovosti v roce 1554, deset let poté byl zvolen nejvyšším berníkem a roku 1564 vystupoval jako slánský krajský hejtman, náležel mu také titul císařského rady.⁶⁴⁹ V úřadu se na konci 16. a na začátku 17. století střídali Gothart Florián a Ctibor Tyburci (+1615), synové Jana. Poslednímu uvedenému patřilo Kladno, po kterém se jako hejtman psal. Od mládí působil v panských službách, účastnil se v roce 1564 tažení do Uher, objevil se i u dvora arciknížete Ferdinanda Tyrolského. Zkušenosti zúročil i v diplomatických misích do Polska. V úřadu krajského hejtmána se objevil čtyřikrát, nejdříve v letech 1581 a 1589, poté byl 23. 8. 1599 jmenován královským hejtmánem malostranským, ale hned příští rok se opět stal slánským krajským a v roce 1602 znovu. Kariéru završil v letech 1612-1613 jako purkrabí karlístejnský.⁶⁵⁰ Možná právě jeho schopnosti rozhodly o tom, že si jej bezdětný strýc Jiří vybral za dědice. Ctiborův bratr Gothart Florián (+1604) získal Červený Újezd a v čele úřadu krajského hejtmána stál také čtyřikrát.⁶⁵¹

---

⁶⁴⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. 28/1, kart. 1132, fol. 154a, 157a, 185a; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1642-1649, 1654-1659, 1675-1679, 1683-1694, 1699-1704, nefol.; NA, SM, inv. č. 1605, sign. 28/1, kart. 1132, fol. 47a; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 247a a 259a. Příbuzenské vazby mezi nimi nelze prozatím přesně identifikovat.

⁶⁴⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 62; Jiří byl hejtmánem v roce 1571 a 1573, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 207.

⁶⁴⁹ Soupis hejtmánů se na rok 1564 nedochoval, Sedláček, tak časovou řadu doplňuje. A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 278.

⁶⁵⁰ Tamtéž, s. 278, F. ROUBÍK, *Královští hejtmáni v městech pražských*, s. 166 a F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 381; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 208-213.

⁶⁵¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 284; Gothart Florián byl hejtmánem v roce 1596, 1598, 1600, 1602, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 210-211.

Druhý rytířský rod, který se nejčastěji chopil úřadu krajského hejtmana, byli Štampachové ze Štampachu. Jindřich (+1586), se psal po Hostivici, kterou koupila od bratrů jeho manželka Eva Štampachová ze Štampachu, roz. Údrčská z Údrče, byl v úřadu krajského hejtmana dvakrát v roce 1578 a 1583.⁶⁵² Do hejtmanského úřadu sedmkrát na konci 16. a počátku 17. století panovník jmenoval Matyáše Štampacha (+1615), vlastnil Srbeč a Mšec.⁶⁵³

Ke šlechtickým rodům, které zastávaly úřad před i po Bílé hoře, náleželi Valkounové z Adlaru. Bohuchval na Zlonicích (+1653) se krajského úřadu ujal v roce 1616, náležel mu titul královského rady.⁶⁵⁴ Vyznával sice katolické náboženství, ale v době stavovského povstání přísahal Bedřichu Falckému, za což byl původně potrestán tím, že měl své statky převést na manské. Přímluvy vlivných přátel dopomohly ke změně trestu na peněžní. V úřadu krajského hejtmana se v letech 1644-1647 uvázal i jeho syn Jan Jaroslav na Zlonicích (+1663), rada dvorského a komorního soudu. V roce 1700 se úřadu ujal Václav Jan Vojtěch (+1722), vnuk Jana Jaroslava. Tento šlechtic absolvoval právnická studia, měl také zkušenosti s cestováním po cizině. V roce 1699 se stal soudcem zemským a následujícího roku krajským hejtmanem. Podařilo se mu v roce 27. 1. 1701 dosáhnout povýšení do panského stavu, v úřadu krajského hejtmana jej po přísaze 8. 3. 1701 téměř okamžitě nahradil Jan Josef Karvinský z Karviné. Václava Jana hned na následující rok komorní soud navrhoval na tentýž post za vyšší stav. Svým vzděláním a zkušenostmi ze soudnictví a zastávání krajského úřadu představoval nanejvýš vhodného kandidáta, zřejmě i proto byl krajským hejtmanem na rok 1702 opravdu jmenován. Úřad zastával do roku 1706, v té době se již potýkal s dluhy, které ho přinutily prodat v roce 1707 Zlonice. Zemřel bez dětí v roce 1722.⁶⁵⁵

Vltavský kraj zatupovali do jeho začlenění do Berounska v roce 1714 představitelé pouze 10 panských rodů, což způsobilo téměř nepřetržité zastávání úřadu pány z Říčan. Za rytířský stav se v úřadu vystříдалo celkem 26 rodů. V předbělohorském období se velmi často krajkými hejtmany stávali Hodějovští z Hodějova. Šestkrát se v úřadu v letech 1539-1557 objevil Smil na Chotěticích (+1567).⁶⁵⁶ Po něm vykonával úřad v roce 1581 a 1583 syn

---

⁶⁵² V roce 1573 je v soupisu přeškrtnut; viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 207.

⁶⁵³ Hejtmanem byl v roce 1593, 1597, 1599, 1604, 1606, 1608, 1610, viz Tamtéž, s. 209-212; OSN XXIV, Praha 1906, s. 760-761.

⁶⁵⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 213.

⁶⁵⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 209; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1644—1647, 1700, 1702, nefol.; NA, inv.č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 41 a 54; A. Král, *Der Adel*, s. 277.

⁶⁵⁶ Hejtmanem byl v roce 1539, 1544, 1546, 1551, 1553, 1557, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I*, s. 64-65 a 74.

Bernard (+1597), psal se po Lčovicích a Tlkoskově, který získal v roce 1574, náležel mu také titul císařského rady. V tradici pokračoval i Bernardův syn Přeč (+1610), hejtmanský úřad zastupoval také dvakrát, v roce 1593 a 1596, i jemu náležel titul císařského rady. Po otci zdědil Lčovice, Tloskov a Milevsko, přes manželku Dorotu, roz. Hrzánovou z Harasova, obratnou hospodářku, získal v roce 1602 Konopiště.⁶⁵⁷ Do hejtmanského úřadu za panský stav byl na rok 1616 navržen i Smil (+1622), syn Přečova bratra Jana, ale zda byl vybrán Vilém Litvín mladší Říčanský z Řičan nebo Jan mladší z téhož panského rodu, z dochovaných seznamů nevysvítá.⁶⁵⁸

V seznamech krajských hejtmanů v předbělohorské době často vystupují i zástupci rytířského rodu Velemyských z Velemyšlovi. V úřadu se objevili majitelé Týnce nad Sázavou, nejdříve v roce 1569 Jan (+kol. 1570), jenž jej v roce 1550 získal sňatkem s dědičkou Annou z Baršova. Po něm se dvakrát v roce 1578 a 1590 hejtmanského úřadu ujal syn Bernard (+1590). Nejčastěji, celkem čtyřikrát se hejtmanem stal Adam na Olbramovicích (+1609), bratr Janův. Nakonec se v roce 1612 vedení úřadu ujal Maxmilián na Obděnicích (+1615), vnuk stejnojmenného Janova a Adamova bratra.⁶⁵⁹

Ke krajským hejtmanům se před Bílou horou připojili i členové nedrahovické větve Černínů z Chudenic, včetně jejího zakladatele Jana (+1580). Hejtmanský úřad za rytířský stav zastával dvakrát v roce 1572 a 1575. Na počátku 17. století se v hejtmanském úřadu střídali jeho synové, nejdříve v roce 1603, 1607 a 1609 nešťastný Diviš (+1621) popravený na Staroměstském náměstí za nesplnění povinnosti hejtmana Pražského hradu, když pustil vzbouřence dovnitř a umožnil tak defenestraci Martinice, Slavaty a Fabricia. V roce 1604 jej v úřadu krajského hejtmana vystřídal bratr Vilém (+1629, který sídlil na Trkově, podruhé v úřadu v roce 1611 nahradil svého druhého bratra Humprechta (+1632), ten se psal po Prčici a v čele krajské správy stál třikrát, v roce 1605, 1608 a 1610.⁶⁶⁰

Za rytířský a panský stav zastávali často úřad vltavského krajského hejtmana představitelé rodu Vratišlavů z Mitrovic. V roce 1614 stál v čele úřadu za rytířský stav Vladislav Vratislav z Mitrovic, psal se po Nálžovicích, získaných sňatkem s Annou Netvorskou z Březí.⁶⁶¹ Jeho syn Aleš Ferdinand (+1669) započal v letech 1641-1645 na postu

---

⁶⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 34 a 35;

⁶⁵⁸ Hodějovští povýšení do panského stavu v roce 1601, A. Král, *Der Adel*, s. 90; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 216-218, 221.

⁶⁵⁹ Adam hejtmanský úřad zastával roku 1598, 1600, 1602 a 1606, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 215-220.

⁶⁶⁰ Tamtéž, s. 215, 219-220.

⁶⁶¹ Tamtéž, s. 220;

hejtmana svou úspěšnou úřednickou kariéru.⁶⁶² Zastupoval však již panský stav, do kterého byl v roce 1629 povýšen.⁶⁶³ V roce 1646 postoupil do úřadu královského hejtmana Nového Města pražského, v roce 1651 obdržel titul rady dvorského a komorního soudu, roku 1653 opustil na vlastní žádost úřad královského hejtmana a zaujal lukrativní místo nejvyššího berníka. V letech 1656-1667 byl prezidentem komory a počítal se k místodržícím.⁶⁶⁴

Dalším rodem, který hejtmanský úřad vykonával za oba stavy, byli Čábeličtí ze Soutic. Šebestián Karel na Trkově (+1657) v letech 1641-1651 nejdříve zastupoval rytířský stav a hned okamžitě po povýšení do panského stavu v roce 1652 pokračoval v úřadu krajského hejtmana za vyšší stav až do roku 1656.⁶⁶⁵ Nedlouho po jeho smrti nastoupil do úřadu i jeho syn Václav Karel Čábelický ze Soutic na Trkově (+1687).⁶⁶⁶

Šlechtický rod Radeckých z Radče náležel také mezi ty, jehož členové reprezentovali oba stavy. Nejdříve se v úřadu za rytíře objevuje Jan Jiří (+1694), psal se po Uhřicích, které koupil v roce 1646. Úřad zastával opakovaně a dlouhodobě; poprvé v letech 1652-1655, pak 1657-1658 a opět v letech 1678-1684. Stejně jako Šebestián Karel Čábelický ze Soutic, okamžitě po povýšení do panského stavu v roce 1685 přešel do úřadu krajského hejtmana za vyšší stav.⁶⁶⁷ Krajskými hejtmany se stali i jeho synové, starší Kryštof Karel (+1724) v letech 1699-1701 a po něm mezi lety 1704-1713 i Petr Eusebius (+1743).⁶⁶⁸

Žatecký kraj vykazuje větší počet šlechtických rodů zastávajících úřad hejtmana, za panský stav se jich objevilo 25 a za rytířský 33. Před Bílou horou se nejčastěji, celkem sedmkrát v rozmezí let 1545-1573 vedl úřad Jiří Hora z Ocelovic (+1573), psal se po Libkovicích.⁶⁶⁹ Na rozdíl od něj, Fictumové zastávali do Bílé hory krajský úřad čtyřmi představiteli. První z nich stanul v čele krajského úřadu Bernardin Apl (+1544) na Egrbergu v roce 1544. Z jeho synů se žádný hejtmánem nestal, naopak jím byl v roce 1568

---

⁶⁶² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 187a; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápis na rok 1645, nefol.

⁶⁶³ Privilegium ze 17. 2. 1629, viz A. Král, *Der Adel*, s. 286.

⁶⁶⁴ F. ROUBÍK, *Královští hejtmáné v městech pražských*, s. 165; OSN XXVI, Praha 1907, s. 1005, podle informací v hesle Vratislav z Mitrovic, byl také c. k. truchsasem.

⁶⁶⁵ V privilegiu z 24. 4. 1652 je jmenován jako hejtman Vltavského kraje, A. Král, *Der Adel*, s. 29; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 187a, 261a, 269a, 412b.

⁶⁶⁶ Hejtmánem byl v letech 1658-1666, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 151; NA, SM, inv. č. 605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 431b, 460a.

⁶⁶⁷ OSN XXI, Praha 1904, s. 24, privilegium z 20. 11. 1684 a je v něm uváděn jako kouřimský krajský hejtman, viz A. Král, *Der Adel*, s. 206; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 277a, 388b, 422b, 431b, 540b, 578b, 598b; NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy z let 1699-1701, nefol.

⁶⁶⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 73b a 111b.

⁶⁶⁹ OSN XI, Praha 1897, s. 566; Hejtmánem byl v roce 1545, 1555, 1556, 1563, 1567, 1571, 1573, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 67-68; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 222-223.

pravděpodobně synovec Lev (+1577), psal se po Klášterci nad Ohří. Tradici neporušil Lvův syn Kryštof (+cca 1620) na Novém Šumberku a Klášterci nad Ohří. Příslušel mu titul císařského rady, v době stavovského posvícení se počítal mezi stoupence Bedřicha Falckého, náležel mezi direktory, podílel se na sepsání druhé apologie povsalých stavů a na obhajování práva stavů na svobodnou volbu krále a odmítnutí Ferdinanda II. Ani jeho smrt nedovrátila po porážce odbojníků konfiskaci celého majetku. Jeho bratr Bohuslav Felix (+po 1623) na Pruněřově zastával hejtmanský úřad pouze jednou v roce 1600. Pobělohorské konfiskace zasáhly jen polovinu jeho jmění.⁶⁷⁰

Mezi šlechtickými rody v Žateckém kraji, které zastávaly úřad hejtmana, v četnosti dominovali Štampachové, či též Kagerové ze Štampachu. V předbělohorském období se nejdříve stal v roce 1549 a znovu roku 1554 krajským hejtmanem Asman (+po 1557) na Kostrčanech. Hejtmanský úřad dvakrát roku 1551 a 1560 vykonával i jeho synovec Brikcí na Kněžicích (+1564) a v úřadu Brikcího následoval v roce 1610 a 1614 i stejnojmenný syn Brikcí (+1615), psal se také po Kněžicích, Oplotech a Minicích. Hejtmanem byl v roce 1576 a 1578 i Mikuláš na Stroupči (+1584), vnuk Asmanova bratra Mikuláše. Také Asmanovi potomci se objevili v úřadu krajského hejtmana. První z nich Václav (+1658) na Valči, Skytalech a Červeném Hrádku ještě před Bílou horou v roce 1609 a 1616, přičemž v roce 1613 zasedl do úřadu i bratr Asman (+1658) na Sedlčanech a Holeticích.⁶⁷¹ Tradici neporušil ani Václavův syn Jaroslav Arnošt na Skytalech (+1694), krajský úřad zastával opakovaně, nejdříve za rytířský stav v roce 1658, a pak v letech 1662 a 1663. Po svém povýšení do panského stavu v roce 1664 se opět ujal hejtmanského úřadu v roce 1668 a 1669. Jaroslav Arnošt zasedal od roku 1660 jako rada na komorním soudu a v roce 1676 získal titul hraběte s predikátem Kager.⁶⁷² Hejtmanský úřad zstával dlouhodobě v letech 1687-1713 i Jaroslavův synovec Erasmus Kryštof (+před 1741) na Mlýnci.⁶⁷³ V jeho stopách šel i syn Václav Erasmus (+1749). Svou kariéru zahájil, stejně jako jeho starší bratr Jiří Karel, ve vojsku, po patnácti letech přešel na hejtmanský úřad do Žatce. Se svým bratrem byl za věrnou službu

⁶⁷⁰ OSN IX, Praha 1895, s. 167; viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 67; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 222 a 27.

⁶⁷¹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 67-68; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 224, 229-230.

⁶⁷² Privilegium z 29. 1. 1676, viz A. Král, *Der Adel*, s. 252; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 430a, 450a, 471a, 472a.

⁶⁷³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 727b; NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 110b.

Marii Terezií v roce 1741 povýšen do stavu svobodných pánů.⁶⁷⁴ V hejtmanském úřadu reprezentoval rytířský stav v rozmezí let 1735-1744.⁶⁷⁵

K dalším šlechtickým rodům, které zastávaly v době předbělohorské i po ní úřad žateckého hejtmána a reprezentovaly rytířský i panský stav, patřili Kokořovcové z Kokořova. V roce 1588 a 1590 v hejtmanském úřadu působil Petr (+1593 nebo 1594) na Žluticích, jeho syn Adam Jiří v roce 1615 stál v čele plzeňského hejtmanského úřadu, kromě toho je doložen jako královský rada a zemský soudce. Zemřel roku 1633 v době morové epidemie, která výrazně postihla jeho žlutické panství.⁶⁷⁶ Po bezdětném strýci se dědictví ujal synovec Jiří Petr (+1650) ze šťáhlavské větve rodu, ten se také zapojil jako žatecký hejtman v roce 1641 a 1642 do krajské správy.⁶⁷⁷ Jelikož za své věrné služby císaři, mimo jiné plnil ve válečné době důležitou roli průvodčího komisaře, dosáhl v roce 1637 povýšení do panského stavu, zatupoval v hejtmanském úřadu již tento vyšší stav.⁶⁷⁸ Hejtmanem se stal na dva roky (1676 a 1677) i jeho dtuhý syn Ferdinand Hroznata (+1708), náležel mu také titul c. k. komořího a tajného rady a od roku 1680 hraběte.⁶⁷⁹ Svěřené statky přetvořil v roce 1698 ve žlutický fideikomis, který po jeho smrti přešel na syna Petra Františka (+1720). Ten působil např. v úřadu nejvyššího mincmistra, náležel mu titul c. k. komořího a rady české komory, nicméně v úřadu krajského hejtmána se neobjevil. Tím se stal v letech 1738-1741 až syn Ferdinand Jakub (+1787), také c. k. tajný rada a komoří.⁶⁸⁰

Na základě pramenů sestavený přehled krajských hejtmanů od roku 1537 do roku 1751 potvrzuje v případě zástupců z rytířského stavu trend, kterého si povšiml již Václav Bůžek ve své práci o nižší šlechtě předbělohorského období.⁶⁸¹ Zjistil, že v časové rovině narůstala tendence, častějšího zastávání úřadu představiteli jednoho nebo několika šlechtickými rody v kraji. Toto směřování pokračovalo i v následujícím období, po prodloužení výkonu úřadu od roku 1685 na pět let se u jednotlivce doba zastávání úřadu prodloužila nezřídka na deset i více let, proto se již tolik neobjevuje jeho opětovné zastávání

⁶⁷⁴ Privilegium z 26. 5. 1741, viz A. Král, *Der Adel*, s. 107; Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA, *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra. Erbovní listiny*, Praha 2014, č. 242, s. 575-577; OSN XXIV, Praha, s. 759-762.

⁶⁷⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 232a

⁶⁷⁶ Hana GRÜNBAUMOVÁ, *Hospodářské a sociální aspekty života venkovského obyvatelstva žlutického panství v 17. a 1. polovině 18. století*, magisterská diplomová práce na FF Masarykovy univerzity, Historickém ústavu, Brno 2011, s. 24 viz http://is.muni.cz/th/145349/ff_m/ (přistoupeno 7. ledna 2016); P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 181 a 225.

⁶⁷⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 185a, 203a.

⁶⁷⁸ OSN XIV, Praha 1899, s. 523-524; privilegium ze 14. 2. 1637, viz A. Král, *Der Adel*, s. 119.

⁶⁷⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 535a a 536a. Povýšen byl 28. 5. 1680 se svým bratrem Janem Jindřichem, viz A. Král, *Der Adel*, s. 119.

⁶⁸⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 250a a 268a.

⁶⁸¹ V. BŮŽEK, *Nižší šlechta*, s. 64-67.

po několikaleté přestávce stejným člověkem, ale šlechtic působil v úřadu jen jednou v dlouhém časovém úseku. Zůstalo však případné vedení úřadu několika generacemich téhož rodu.

6. KRAJŠTÍ HEJTMANÉ STÁTNÍMI ÚŘEDNÍKY (1751-1849)

Rok 1751 přinesl do úřadování krajských hejtmánů zásadní změnu. Do té doby stavovský úřad se přetvořil v úřad placený státem. Reforma krajské správy završila započaté úsilí Marie Terezie zefektivnit chod státu. Nutnost přeměny úřadů panovnici utvrdila i vrtkavost českých stavů po jejím nástupu na trůn a neúspěch v následujících slezských válkách. Neschopnost zajistit dostatečný přísun finančních prostředků na vedení vojenských akcí připravil příznivou půdu pro přijetí náležitých opatření, jež by pomohly zlepšit chod státního aparátu. Sluch panovnice dopřávala návrhům Bedřicha Viléma Haugvice, jehož vzorem pro reformu posloužil příklad úspěšného Pruska vedeného schopným protivníkem mladé panovnice, Bedřichem. Haugvicovy reformy se prosazovaly odshora, zasáhly nejprve centrální úřady. Samostatnou rakouskou a českou dvorskou kancelář nahradilo directorium in publicis et cameralibus, jež svým pojmenováním zřetelně poukazovalo na pruské generální direktorium. Soudní záležitosti spravoval nově zřízený Nejvyšší soudní úřad. Na úrovni jednotlivých zemí se první etapa tereziánských reforem zaměřila na eliminování vlivu tradičních, stavy ovládaných institucí. V Čechách hlavní úkol představovalo odstranění českého místodržitelství. Metoda postupného oklešťování započala zavedením dvojkolejnosti úřadů. V roce 1748 vedle stávajícího místodržitelství vznikla královská deputace a komora, na kterou přešla rozhodující část původní agendy. Po roce působení obou úřadů došlo k dalšímu kroku. Staré české místodržitelství bylo zcela zrušeno. Odpor šlechty částečně utlumilo ponechání zavedených titulů náležejících nejvyšším zemským úředníkům, které se chytře podařilo postavit do čela nově vzniklých úřadů, jako tomu bylo v případě nejvyššího purkrabí, jenž vedl královskou deputaci, nebo začlenit do nově utvořených institucí, jakým byl např. konses nejvyšších státních úředníků, který měl vést soudní agendu místodržitelství, nyní záměrně oddělenou od politické. Tereziánské reformy se zaměřily také na nápravu financí, neboť prohrané války zřetelně ukázaly nutnost získat prostředky na pravidelnou armádu, což mělo zajistit prosazení decenálního recesu, zajišťující příjem do státní pokladny. Postupující proces reforem se nemohl vyhnout ani krajským úřadům, napoak jejich proměna ve státní úřad se jevila zárukou prosazování zamýšlených změn na nejnižším stupni správy.

Marie Terezie přistoupila k reorganizaci krajského zřízení v roce 1751. Dne 23. ledna uvedeného roku vydala dvorský reskript, jímž upravila nejen teritoriální vzezření krajů, ale položila základ k vytvoření fungujícího krajského úřadu jakožto nejnižší státní byrokratické

jednotky.⁶⁸² Formálně sice zůstalo v Čechách dvanáct krajů, jak bylo stanoveno v roce 1714, ale největší čtyři z nich Bechyňsko, Plzeňsko, Žatecko a Hradecko se rozdělily na dva podíly. Bechyňsko tvořil Tábořský a Budějovický podíl, Plzeňský kraj pak Plzeňský a Klatovský podíl, Žatecký kraj stejnojmenný podíl Žatecký a druhý Loketský, do něhož spadalo i Chebsko. Poslední rozsáhlý Hradecký kraj se rozčlenil na Hradecký a Bydžovský podíl. Označení podíl po určitý čas formálně přetrvávalo, ale postupem času se prosadilo i pro ně obvyklé pojmenování kraj. Redukce rozlohy původně rozsáhlých regionů měla odstranit rozdíly v poměru vykonávaných povinností mezi hejtmany. Reskript kromě velikosti krajů upravoval i centrum, odkud měli hejtmané provádět správu kraje. Dřívější způsob stěhování úřadu po kraji podle sídla nově jmenovaného hejtmana nahradilo zavedení pevného krajského města. Jedna z tradičních podmínek vlastnictví usedlosti v kraji, zakotvená v článku A 48 Obnoveného zřízení zemského tak ztratila svůj význam.⁶⁸³ Konečně se v roce 1751 podařilo prosadit již dříve reskriptem 20. 9. 1749 nařízené zrušení zásady usedlosti hejtmana v kraji.⁶⁸⁴ Opuštění tohoto principu podporoval názor, že je třeba odstranit podezření možného zneužívání nabytého postavení hejtmanů ve prospěch svého panství v kraji. Právě tento nový prvek zapříčinil nelibost u některých hejtmanů, zvláště z panského stavu. Nepohodlí městského života, nákladné stěhování, odloučení od správy statku, to vše vedlo k rozhodnutí několika z nich raději rezignovat. Reskript zaváděl další novinku, jdoucí proti od roku 1508 praktikovanému způsobu vedení kraje, dva hejtmany reprezentující vždy panský a rytířský stav nahradil pouze hejtman jeden. Text reskriptu se odvolával na zvyklosti obvyklé na Moravě a ve Slezsku, zřetelně tak dokládal obecnou snahu stírat administrativní rozdíly mezi jednotlivými zeměmi monarchie. Nové nařízení ukončilo paritní zastoupení obou stavů na vedení kraje, v budoucnu úřad mohl bez rozdílu zastávat buď pán, nebo rytíř, žádné poměrné kvoty mezi nimi nebyly stanoveny. Za jeden z důležitých atributů postátněného úřadu se uvádí úplné krytí úřednických platů ze státní pokladny s vyloučením jakéhokoli podílu stavů. Reskript stanovoval služné pro krajského hejtmana ve výši 2000 zlatých.⁶⁸⁵

---

⁶⁸² O tom blíže: Helena SEDLÁČKOVÁ, Odras postátnění funkce krajského hejtmana v Čechách v roce 1751 na personální obsazení úřadu. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu. In memoriam PhDr. et Mgr. Václava Babičky 22/2, Praha 2014, s. 215-223.

⁶⁸³ Císaře římského, uherského a českého etc. Krále etc. Jeho Milosti Ferdinanda druhého etc. Obnovené právo a zřízení zemské dědičného Království českého, s. 1., s. d., s. 36-37, http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:26274180-9e1a-11e0-a742-0050569d679d&q=&fq=language:%22cze%22#monograph-page_uuid:436007ce-9e1a-11e0-a742-0050569d679d (přistoupeno 1. ledna 2016), B. RIEGER, *Zřízení krajské I*, s. 100-103; Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 133.

⁶⁸⁴ Blíže B. RIEGER, *Zřízení krajské II*, S. 33-35 A 128-129.

⁶⁸⁵ NA, České gubernium – dvorské dekrety a reskripty, kniha č. 6, 23. leden 1751, s. 153; B. RIEGER, *Zřízení krajské II.*, s. 187, 188.

Výrazným posunem k postupnému vybudování státního úřadu znamenalo i hrazení platu sekretáře, doposud zcela závislého v této oblasti na hejtmanovi, státem.

Z hlediska personálního obsazení úřadu krajského hejtmana nepřinesl rok 1751 příliš mnoho nových tváří. Panovnice se rozhodla neohrožovat provádění reformy dosazením na místa hejtmanů nových nezkušených lidí. Redukce počtu hejtmanů z původních dvaceti čtyř na šestnáct naopak umožnila vybrat takové zástupce, kteří se osvědčili a budou schopni plnit náročné úkoly spojené s pokračujícími změnami. Odstraní se tak případné potíže s vedením úřadů, které by zapříčinil nedostatek zkušeností či neznalosti. Dvanáct hejtmanů pokračovalo ve službě ve stejném kraji, tři přešli do jiného kraje a jeden, Jan Bertold Záruba sv. p. z Hustiřan, zastával úřad provizorně. Reskript uvádí jako první v pořadí Bechyňský kraj, v jehož Tábořském podílu pokračoval v úřadu hejtmana Václav Caretto hrabě Millesimo, od roku 1740 reprezentující v tomto kraji panský stav. Do Budějovického podílu přišel v kraji neusedlý Václav Vojtěch Karvinský z Karviné, dosavadní krajský hejtman za rytířský stav v Časlavském kraji, který se v druhé polovině roku 1750 osvědčil při vedení kraje za rytířský stav po suspendovaném Františkovi Vraždovi z Kunvaldu.⁶⁸⁶ Václav Vojtěch sice nezastával dříve úřad krajského hejtmana, ale byl jím jeho otec Jan Josef i bratr Jan Petr. On sám se jevil nadřazeným jako příhodná perspektivní osoba pro státní službu, jelikož náležel mezi dvanáct vhodných kandidátů uváděných v dvorském reskriptu z 11. 7. 1750 k provádění úřední praxe⁶⁸⁷. Druhý velký Plzeňský kraj v prvním stejnojmenném podílu zaznamenal v úřadu nově příchozího Ferdinanda Jáchyma sv. p. Rumerskircha na Chanovicích, Újezdě a Nové Vsi. I tento šlechtic nebyl v krajské správě žádným nováčkem. Poprvé se objevil v Berounsku v roce 1739 a následujícího roku 1740 v Prácheňsku za rytířský stav. Po povýšení do panského stavu roku 1747, v témže roce začal reprezentovat v Prácheňském kraji tento vyšší stav.⁶⁸⁸ V Plzeňském kraji mu byla dána přednost před pouze rok sloužícím Šebestiánem Františkem Josefem hrabětem Küniglem. Do nově vytvořeného Klatovského podílu přešel od roku 1743 působící hejtman Plzeňského kraje za rytířský stav Josef Jáchym Schmidgräbner z Lusteneggu na Radonicích.⁶⁸⁹

⁶⁸⁶ NA, České gubernium – Contributionale 1748-1755 (dále ČG-Contr 1748-1755), inv. č. 102, sign. H/1/6, kart. 104, fol. 96-99.

⁶⁸⁷ NA, ČG-Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/8/5, kart. 105, fol. 548; specifikace vhodných kandidátů zahrnovala tyto šlechtice: Jan Berold Záruba sv. p. z Hustiřan, Jan Josef sv. p. Vernier, Vincenc hr. Vratislav z Mitrovic, František Josef hr. Libštejnský z Kolovrat, Prosper hrabě Berchtoldt, Jan Ludvík Harbuval sv. p. Chamaré, Václav Petr Dobřenský z Dobřenic, Vilém Ferdinand z Krausenecku, Václav Vojtěch Karvinský z Karviné, Baltazar z Bossi, Ignác Ubelli ze Siegburgu, Jan Prokop Vilém sv. p. Wunschwitz.

⁶⁸⁸ Privilegium z 18. 1. 1747, viz A. Král, *Der Adel*, s. 221.

⁶⁸⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 308a-308b.

V Žateckém kraji rozděleném na Žatecký a Loketský podíl se o úřad krajského hejtmana podělili bývalí žatečtí hejtmané. Františku sv. p. de Finovi, od roku 1743 krajskému hejtmanu za panský stav, svěřili Žatecký podíl a do Loketského podílu byl potvrzen rok sloužící hejtman za rytířský stav František Hochberg sv. p. z Hennersdorfu. Tento šlechtic přišel do úřadu se zkušenostmi vojáka, neboť v rodinném kalendáři se k jeho osobě uvádí hodnost korneta císařského tělesného pluku.⁶⁹⁰ Kvalifikace nabytá v armádě se považovala za dostatečnou pro zastávání úřadu krajského hejtmana ještě do 70. let 18. století, kdy se začala vyžadovat odborná studia zaměřená na státní správu či na práva. Vzhledem k tomu, že mu byl svěřen Loketský podíl s Chebskem, musel František Hochberg disponovat znalostmi nutnými pro správu specifické oblasti se zvláštním postavením vnějšího kraje a zbytky lenního systému.

První Hradecký podíl stejnojmenného kraje zůstal v rukou dlouholetého hejtmana a císařského rady Václava Ferdinanda sv. p. Vančury z Řehnic (+1772). Nejprve se v úřadu objevil v roce 1739 za rytířský stav. Jeho přijetí mezi staropanské rody v roce 1746 se odrazilo mezi jeho plynulý přechod mezi hejtmany za panský stav.⁶⁹¹ Tohoto zkušeného hejtmana postihla, společně s hejtmany Čáslavského a Kouřimského kraje za rytířský stav, nepříjemnost v podobě krátkodobého sesazení v roce 1750, zapříčiněné odhalením nedostatků během revize kraje provedené hrabětem Laryšem při vedení kontribučenské agendy.⁶⁹² Během dalších let své služby se potíže již nevyskytly, jelikož úřad opustil až rok před svou smrtí v roce 1771. Bydžovského podílu Hradeckého kraje se opětovně ujal Jan Václav Lamotte z Frintropu na Holovousech, dosavadní hejtman hradecký za rytířský stav, jenž v roce 1746 v úřadu vystřídal do panského stavu povýšeného zmíněného Václava Ferdinanda Vančuru z Řehnic.⁶⁹³

Litoměřický kraj nadále směl spravovat od roku 1743 působící hejtman za rytířský stav Jan Karel Běšín z Běšín. Ve prospěch jeho volby mluvilo několik okolností. Po smrti krajského hejtmana za panský stav Jana Nepomuka Vincence Libštejnského z Kolovrat (+31. 3.1750) provizorně dosazený žatecký krajský hejtman František Václav Hochberg z Hennersdorfu se podle reskriptu z 23. 1. 1751 vrátil na místo hejtmana Loketského podílu

---

⁶⁹⁰ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 308a; Dnes odpovídající hodnosti praporčíka, viz NA, DZ, Kalendáře schematismy, kalendář rodinný na rok 1741, s. 67, kalendář rodinný na rok 1751, s. 68, kalendář rodinný na rok 1752, s. 69.

⁶⁹¹ V privilegii z 5. 4. 1746 je uváděn jako královehradecký krajský hejtman, viz A. Král, *Der Adel*, s. 277.

⁶⁹² Sesazen 20. 6.1750, místo něj provizorně jmenován hrabě František Josef Libštejnský z Kolovrat. Vančura podal 6. července suppliku a 11. července císařovna sesazení odvolala. Viz NA, ČG-Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign H/1/8, kart. 105, s. 530-563.

⁶⁹³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 309a.

Žateckého kraje. Jan Karel Běšín z Běšín nemusel podstoupit nepříjemné stěhování do nově stanoveného sídla krajského úřadu, neboť v Litoměřicích bydlel již od svého jmenování před osmi lety.⁶⁹⁴

Do Prácheňského kraje přešel do té doby v Berounském kraji jedenáct let sloužící hejtman za rytířský stav Jan Martin Běšín z Běšín na Vojkově (+1762). Cestu do čela úřadu mu usnadnila ta skutečnost, že dosavadní prácheňský hejtman za panský stav Ferdinand sv. p. Rumerskirch se stal hejtmanem nově vytvořeného Plzeňského podílu stejnojmenného kraje. Prácheňský hejtman za rytířský stav Ferdinand Hynek Malovec z Chýnova, sloužící v úřadu od roku 1742, i přes pochvalné hodnocení ve zprávě místodržících z roku 1748 vybrán nebyl.⁶⁹⁵ Jan Martin Běšín z Běšín zastával úřad až do roku své smrti v roce 1762.⁶⁹⁶

Hejtmanem Chrudimského kraje byl ustanoven Jan Bertold Záruba z Hustiřan na Podhořanech, provizorně jmenovaný do úřadu po úmrtí Jeronýma Libštejnského z Kolovrat (+15. 10. 1750). Ani on se neobjevil v tomto úřadu poprvé, v letech 1739-1749 působil jako krajský hejtman v Čáslavském kraji. Mimo to jej dvorský reskript z 11. 7. 1750 uváděl jako první vhodnou osobu z dvanácti šlechticů doporučených úřednické praxi.⁶⁹⁷ Úřad vykonával až do své smrti 6. 12. 1754.⁶⁹⁸ Čáslavský kraj nepostihla zásadní změna. V úřadu byl potvrzen hejtman za panský stav Václav Petr Dobřenský z Dobřenic a na Nedělišti, který v úřadu vystřídal výše uvedeného Jana Bertolda Zárubu z Hustiřan. I on byl zahrnut mezi dvanáct šlechticů navržených ve zmíněném reskriptu z července 1750. Dosavadní hejtman za rytířský stav Václav Vojtěch Karvinský z Karviné přešel, jak již bylo uvedeno výše do Budějovického podílu Bechyňského kraje.

V úřadu boleslavského krajského hejtmana byl ponechán od roku 1746 sloužící Jan Josef hrabě Trautmansdorf.⁶⁹⁹ Po roce se však 15. dubna 1752 úřadu kvůli zdravotním potížím vzdal. Vedení úřadu dočasně převzal adjunkt a průvodčí komisař Josef Rašín z Rýzmburka. I když se sám o uvolněné místo ucházel, nakonec panovnice upřednostnila dalšího z kandidátů hejtmna Loketského podílu Žateckého kraje Františka Hubrika z Henersdorfu, který žádal o přeložení do Boleslavska. Ten se nemohl úřadu ujmout hned, neboť bylo nejdříve nutné nalézt šlechtice na místo loketského hejtmana. Tím se rozběhla

⁶⁹⁴ NA, ČG-Contr. 1748-1755, inv. č. 102, sign. H 1/9, kart. 105, fol. 510-511; NA, KomS, inv.č. 232, kn. č. fol. 310a; J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 187.

⁶⁹⁵ Sedláčková, s. 220-221. Zemřel 6. 11. 1760, viz OSN XVI, Praha 1900, s. 723-727.

⁶⁹⁶ Zemřel 6. 11. 1762. NA, KomS, inv.č. 232, kn. č. 232, fol. 310b.

⁶⁹⁷ NA, ČG-Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/8/5, kart. 105, fol. 548.

⁶⁹⁸ NA, ČG Contr 1748-1755, sign. H/1/5, kart. 104, fol. 192-193.

⁶⁹⁹ V některých tištěných kalendářích a schematismech je uváděn omylem Kryštof Trautmansdorf místo Jan Josef, ten je až do roku 1751 psán pouze jako Josef, NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 277a a 312a.

lavina dalších přesunů. Správy Loketského podílu se měl ujmout Maxmilián Václava hraběte Lažanský, uvolněný z místa hejtmana Tábořského podílu, do kterého byl provizorně 13. listopadu 1752 jmenován Jan Antonín Kajetán sv. p. Wunschwitz (+1771).⁷⁰⁰ Mezi kandidáty navrženými na hejtmana Boleslavského kraje po rezignaci hraběte Trautmansdorfa byl i Jan Václav Bzenský z Prorubě, který zastával úřad za rytířský stav společně s Trautmansdorfem.

Zmínka v přehledu spisů ukožených dnes ve fondu České gubernium dokládá, že vztahy mezi hejtmany nemusely být vždy ideální. Ze stručného zachycení obsahu spisu vyplývá, že Jan Bzenský z Prorubě podal stížnost na svého spoluhejtmana hraběte Trautmansdorfa kvůli nesprávnému postupu při vyšetřování v domě Žida. Jaký byl dopad tohoto incidentu, se můžeme jen dohadovat. Hrabě Trautmansdorf si dokázal svou pozici obhájit, o čemž svědčí potvrzení do úřadu hejtmana i na rok 1751. Naproti tomu se Jan Václav Bzenský z Prorubě v hejtmanském úřadu již neobjevil, i když byl považován za vhodnou osobu. V krátkém kariérním postupu zachyceném v přehledu možných nástupců po Trautmansdorfovi se např. zdůrazňuje jeho devítiletá zkušenosti vojáka, dále dvanáctileté působení jako průvodčího komisaře Berounského a Kouřimského kraje. Obzvláště se připomínala jeho statečnost při zásahu proti nepokojným sedlákům, mezi něž se neohroženě odvážil, i když jich bylo asi 500, a jejich vůdce Vojtěcha Zuma vytáhl ven za vlasy a předal jej do vězení. Soupis také zmiňuje jeho další jedenáctileté působení v úřadu kouřimského a boleslavského krajského hejtmana.⁷⁰¹

Obsazení úřadu hejtmana Kouřimského kraje nezaznamenalo také žádnou změnu. Ve vedení směl pokračovat dosavadní hejtman za panský stav Jan Nepomuk hrabě Šternberk na Oseku. V úřadu se potýkal s mnohými obtížemi. Neuměl česky, což v čistě českém kraji představovalo značný problém, nicméně námitky Marie Terezie odvrátila poznámkou „ještě ponechat“. Dovolila mu také umístit krajský úřad ve jeho domě na Starém Městě. Přes všechny tyto snahy se jí však nepodařilo Šternberkovu rezignaci odvrátit, podal jí již 4. června 1751, půl roku po potvrzení do úřadu. Určitý nádech protěžování, jenž lze postřehnout k přístupu k němu během působení v krajské správě, souvisel nejen z jeho příslušností k jedné z nejprestižnějších aristokratických českých rodin, ale i úzkým příbuzenským vztahem s nejvyšším purkrabím Filipem hrabětem Kolovratem, který rezignaci svého zetě zdůvodňoval špatným zdravotním stavem způsobeným následky zranění hlavy, utrženém při

⁷⁰⁰ NA, ČG Contr 1748-1755, inv.č. 102, sign. H/1/4, kart. 104, fol. 236-268.

⁷⁰¹ NA, ČG Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign.H/1/4, kart. 104, fol. 229a; NA, ČG Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/5, kart. 104, fol. 251b-252a.

posledním válečném konfliktu. Hrabě Šternberk zřejmě nenašel ani přílišné zalíbení v úředování, jak dosvědčují v roce 1749 spory s hejtmanem za rytířský stav Antonínem Klimentem Voříkovským z Kandratic. Tento hejtman za rytířský stav také přestál zmíněné krátkodobé suspendování, jež postihlo královéhradeckého hejtmana za panský stav Václava Vančuru z Řehnic a čáslavského hejtmana za rytířský stav Františka Vraždu z Kunvaldu. Nicméně i on prokázal své schopnosti, jelikož byl vybrán místo rezignovaného Jana Nepomuka Šternberka a v úřadu vytrval až do roku 1766.⁷⁰²

Rakovnický kraj zůstal v rukou Karla Josefa Hildprandta z Ottenhausen na Červeném Hrádku, od roku 1740 hejtmana za rytířský stav. Přednost mu byla dána před hejtmanem za panský stav Janem Filipem Hartmanem z Klarštejna sloužícím od roku 1746.⁷⁰³ Specifikace jednotlivých hejtmanů vyžádaná Marií Terezií v roce 1748 také vyšším hodnocením schopností Hildprantových než Hartmanových dotvrzuje důvody výběru ve prospěch prvně jmenovaného.⁷⁰⁴ V posledním Berounském kraji byl ponechán v úřadu od roku 1749 za panský stav sloužící Jan Antonín Hochberg z Hennersdorfu na Hluboši a Pičíně. Jan Martin Běšín z Běšín, rada lenního a komorního soudu, hejtman téhož kraje reprezentující devět let rytířský stav, se ujal vedení prácheňského krajského úřadu.⁷⁰⁵

Redukce počtu hejtmanů z dvaceti čtyř na šestnáct a porušení paritního zastoupení panského a rytířského stavu umožnilo panovníci vybrat si do úřadu krajského hejtmana takové zástupce, kteří by zaručovali úspěšné plnění úkolů spojených s prováděnými reformami, to mělo garantovat i upřednostňování služebně starších či osvědčených hejtmanů. Svou úlohu sehrála zřejmě také snaha zvýšit prestiž hejtmanského úřadu, což měla zajistit převaha hejtmanů z panského stavu, kterých bylo mezi novými hejtmany deset. Rozdílný přístup ke kandidátům z vyššího a nižšího stavu naznačuje i ta skutečnost, že v krajích rozdělených na podíly se hejtmanem prvního podílu se sídlem ve významnějším městě stal zástupce panského stavu. Výjimku tvořil pouze Žatecký kraj, jehož oba podíly vedli hejtmáné z panského stavu. Určitou roli zde mohlo sehrát doposud respektované speciální zvláštní postavení obou regionů, zvláště Loketska s Ašskem, vyžadujícím znalosti zde existujícího lenního systému a koexistenci s úřadem chebského purkrabí. Reforma krajských úřadů z ledna 1751 dovršila dlouholeté snahy o zásadní změnu tohoto úřadu. Ta se neprojevila přímo

---

⁷⁰² NA, ČG Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/7, kart. 104, fol. 64-76.

⁷⁰³ NA, KomS, inv.č. 232, kn. č. 232, fol. 304a.

⁷⁰⁴ NA, ČG Contr 1748-1755, inv. č. 102, sign. H/1/1, kart. 104, nefol.

⁷⁰⁵ NA, KomS, inv.č. 232, kn. č. 232, fol. 313b.

v personálním obsazení úřadů, neboť do nich byly jmenovány osoby s předcházející zkušeností s vedením kraje. V přijaté koncepci lze zřetelně vysledovat akceptaci názorů Václava Kazimíra sv. p. Netolického z Eisenberka, prezidenta královské reprezentace a komory a dlouholetého hejtmana Bechyňského kraje za rytířský stav, ten doporučoval rozdělit největší kraje Bechyňský, Hradecký, Plzeňský a Žatecký na podíly, nerespektovat zásadu usedlosti a stanovit sídlo úřadu do určeného krajského města. Za důležité také považoval způsobilost hejtmana dobře zastávat svůj úřad, což měl zajistit princip senia.⁷⁰⁶

Se zavedenými novotami se staronoví hejtmané dokázali vyrovnat, kromě jednoho – vykázaného sídla úřadu v krajském městě. Obzvláště hejtmané z vyššího stavu nechtěli vyměnit svá pohodlná sídla za hlučná a nezdravá města. Stěhování také nepředstavovalo levnou a příjemnou záležitost, sehnat odpovídající bydlení na úrovni představovalo v některých městech problém, např. v Bydžově, novém sídle stejnojmenného podílu Hradeckého kraje, stály jen čtyři zděné budovy, a i ty ještě náležely vojsku.⁷⁰⁷ Pokusy hejtmanů oblomit panovnici a vymoci si povolení vést krajský úřad nadále z centra panství se neseťkaly s kladnou odezvou, a proto se někteří hejtmané rozhodli pro rezignaci. První úřad opustil 27. 3. 1751 rakovnický hejtman Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen, ani sídlo určené do Prahy se mu nezdálo dostatečně lákavé. Odchod formálně odůvodnil odkazem na vysoký věk. Místo něj přišel do úřadu Jan Filip Hartman hrabě z Klarštejna, který dříve reprezentoval panský stav v Rakovnickém kraji. Ke konci roku odešel hejtman Táborského podílu Bechyňského kraje Václav Caretto hrabě Millesimo, neboť jeho žádost o povolení vést úřad ze svého statku v Nemyšli panovnice nevyslyšela. V úřadu jej nahradil v roce 1752 Jan Antonín sv. p. Wunschwitz. Posledním hejtmanem, jehož opuštění úřadu lze spojovat s lednovým reskriptem, byl na začátku roku 1752 boleslavský hejtman Jan Josef hrabě Trautmansdorf, kterého nahradil František Hochberg z Hennersdorfu. U něj i u hraběte Caretto-Millesima mohly uspíšit jejich odchod i nepříznivé výsledky revize jejich krajů. Dalšími hejtmany, kteří neúspěšně žádali panovnici o osvobození od povinnosti bydlet v krajském městě, byli čáslavský hejtman Václav Petr Dobřenský sv. p. z Dobřenic a bydžovský hejtman Jan Václav Lamotte z Frintropu, ti se však k rezignaci neodhodlali.⁷⁰⁸ Odchod tří hrabat, připočte-li se ke dvěma zmíněným ještě Jan Nepomuk hrabě Šternberk, potvrzuje existenci problému, který postupem doby ještě narůstal. Zrušení zásady usedlosti v kraji a obsazení úřadu nevázat fixně na stavovskou příslušnost, na jedné straně mělo přinést

---

⁷⁰⁶ B. RIEGER, *Zřízení krajské II.*, s. 128-129.

⁷⁰⁷ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 139.

⁷⁰⁸ NA, ČG-DR, kn. č. 6, 8. prosinec 1751, s. 97-98; o tom blíže též B. RIEGER, *Zřízení krajské II.*, s. 136.

kompetentní a v oboru vzdělané osoby, ale neznamenal příslušnost z vyšší šlechty. Pozdější podmiňování kariérního postupu do vyšších úřadů vykonáváním praxe u krajského úřadu neznamenal automaticky příliv aristokratů mezi řady krajských hejtmanů.

Rok 1751 sice nepřinesl okamžité personální zemětřesení v řadách krajských hejtmanů, ale postátněním započal proces postupného budování úřadu tvořeného a vedeného profesionálně školenými osobami. Reskript z 23. 1. 1751 nařizoval plat nejen pro krajského hejtmana, ale i pro jeho sekretáře, čímž byla přetržena existenční vazba sekretáře na vedoucím úřadu. Kromě nich se objevila důležitá osoba v podobě adjunkta, později krajského komisaře, kterému nepřislušelo žádné pravidelné služné. Mohl se jím stát pouze šlechtic a po dobu nepřítomnosti hejtmana měl úřad vést a v případě hledání nového jeho zkušenost zvyšovala šance na jmenování do čela úřadu.⁷⁰⁹ Do přijetí podmínky právnického vzdělání pro krajského hejtmana v roce 1784 dobrým doporučením do čela úřadu představovala služba ve vojsku a v 70. letech 18. století úspěšné absolvování speciálního studia krajské a policejní vědy. Výukou tohoto oboru byl pověřen Jan Mayer šlechtic z Mayern, komisař Kouřimského krajského úřadu, v jehož prostorách vyučování probíhalo. Jan Mayer z Mayern z titulu vyučujícího krajské vědy vydal v roce 1776 za tímto účelem publikaci „Einleitung zur kreisämtlichen Wissenschaft im Königreich Böhme, zum Nutzen und Gebrauche derer, die sich von solchen einen Begriff beylegen wollen“, ve které s pomocí 482 otázek a odpovědí zájemce seznamoval s hlavními úkoly působení krajského úřadu. Kniha je rozdělena do sedmi oddělení kopírující členění agendy krajských úřadů, přičemž jako první je zmiňováno contributionale, což zcela koresponduje s důležitostí, jakou centrální vláda přičítala plnění úřadu při zabezpečování správného vybírání kontribuce. Nedostatky v této oblasti mohly vést, jak bylo uvedeno výše i k suspendování krajského hejtmana. Po oddělení contributionale následovalo publicum, militare, diaetale, commerciale, camerale a judiciale. Knihu uzavírá dodatek věnovaný vedení krajské kanceláře.⁷¹⁰

Reformy krajského úřadu započaté Marií Terezií dokončil až Josef II. v roce 1784. Podle dvorského dekretu z 12. února uvedeného roku byly krajské úřady zcela zbyrokratizovány a jeho personální obsazení se dočkalo posílení a dostalo strukturu, jež přetrvávala téměř beze změny až do zrušení v roce 1849. Krajský hejtman, jenž nemusel již od roku 1784 mít šlechtický původ, řídil většinou 3 krajské komisaře⁷¹¹, krajského sekretáře, krajského protokolistu, 2 kancelisty, praktikanty a 2-4 krajské dragouny. Hmotné zajištění

⁷⁰⁹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 55-58.

⁷¹⁰ Johann Edeln von MAYERN, *Einleitung zur kreisämtlichen Wissenschaft im Königreich Böhme*, Prag 1776.

⁷¹¹ V Prácheňsku 4, v Budějovicku a Chrudimsku pouze 2. J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 14

zabezpečoval stát pravidelnými platy. I krajští úředníci měli splňovat ideu správného státního úředníka vyjádřenou v císařově pověstném „pastýřském listu“ z roku 1783. Všichni úředníci měli dbát ze všeho nejvíce na správný chod státu, plnit pilně zadané úkoly bez ohledu na svou újmu. Císař byl ochoten pro dosažení vytčeného ideálu použít i neoblíbené a nepříliš charakterní praktiky donašečství a udavačství. Kvalita a kompetentnost úřednictva měla být dosažena nejen požadovaným vzděláním, ale i neustálým dohledem nadřízených na kvalitu práce, bezchybného zastávání svěřené funkce a posuzování charakterových vlastností. Tyto všechny aspekty v sobě zahrnovaly tzv. konduitní listiny, jež se vyvinuly z pololetních zpráv podávaných krajským hejtmanem nadřízenému orgánu od roku 1751. Formulář konduitních listin zveřejnil dvorský dekret 13. 1. 1781. Krajští hejtmané museli na své podřízené takovéto listiny vyplňovat a zasílat nejvyššímu purkrabí, který je uložil ve své soukromé kanceláři a směl do nich nahlížet pouze on. Pro snadné zneužití v neprospěch úředníka, se vůči nim zvedl mezi úřednictvem odpor. Přechodně se dosáhlo jejich zrušení za Leopolda II. v roce 1790, ale k jejich znovuzavedení došlo v roce 1803.⁷¹² Konduitní listiny krajských hejtmanů ve své kanceláři v trezoru držel nejvyšší purkrabí, jakožto šéf gubernia a na konci roku je spálil. Konduitní listiny měly zabezpečit odpovědnější a spravedlivější kariérní postup státních úředníků, protože podle nich se mělo řídit vybírání úředníků na uvolněná místa. Hodnocení v nich uvedená se opravdu užívala, jak dosvědčují předkládané soupisy kandidátů na obsazení uvolněných míst krajských hejtmanů. Informace z konduitních listin posloužily např. jako podklad pro vyhotovení soupisu kandidátů vhodných pro obsazení uvolněného místa po v dubnu 1785 odvolaném bydžovském krajském hejtmanu Ignáci rytíři Papovi. Ten po krátkém ročním působení, kdy nahradil dvacet let působícího Františka Sádla z Vražného, kvůli aféře s neoprávněním potrestáním poddaného musel úřad opustit. Na jeho místo se přihlásilo celkem dvanáct uchazečů, přičemž devět z nich svou žádost mohlo zdůvodnit zkušeností z vykonávání funkce prvního krajského komisaře; z Boleslavska se kromě prvního komisaře přihlásil i další komisař.⁷¹³ Konkurencí pro těchto deset kandidátů měl být jednak známý osvícenský právník a profesor kamerálních (politických) a hospodářských věd na pražské univerzitě Josef Ignác Buček (+1821)⁷¹⁴, jednak z Dolního Saska přicházející hrabě Josef Carraciola, hejtman wolfenbüttelský, jehož kompetenci pro vykonávání funkce krajského hejtmana měla prokázat vykonaná zkouška z krajské vědy. Jmenování Jana Nepomuka Laneaye⁷¹⁵ krajským hejtmanem potvrzuje vliv informací z konduitních listin na

⁷¹² Dvorský dekret z 13. 8.1790, J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 41.

⁷¹³ NA, ČG-Publ. 1784-1785, inv. č. 2007, sign. A II/14, kart. 882.

⁷¹⁴ OSN IV, s. 832.

⁷¹⁵ Příjmení psáno v pramenech jako Launay.

výběr úředníka. Důležitým kritériem od postátnění krajských úřadů byla délka praxe v úřadu, pokud se objevili kandidáti se srovnatelnou délkou let, rozhodovaly další aspekty z hodnocení. Jan Nepomuk Laneay, první krajský komisař Kouřimského kraje, vstoupil do služeb téhož úřadu v roce 1766 jako praktikant a následujícího roku povýšil na místo přespočetného komisaře. Toto neplacené místo zastával až do roku 1774, kdy se stal skutečným krajským komisařem, poté vykonával funkci prvního adjunkta Chrudimského kraje, aby se vrátil do Kouřimska, kde se stal prvním komisařem. V hodnocení jeho devatenáctileté služby se vyzdvihovala spokojenost nadřízených úřadů a schopnost vést samostatně úřad, což dostatečně prokázal po smrti kouřimského krajského hejtmána Ignáce Hanische z Greifenthalu, kdy jej provizorně řídil. Zdůrazňovala se i jeho příkladná starost během posledních válečných útrap; připomínaly se i zásluhy jeho otce, které Marie Terezie ocenila v roce 1776 povýšením do rytířského stavu.⁷¹⁶ Konkurentem v době odsloužených let mu mohl být pouze Václav Logdman z Auenu (+1816), první královehradecký krajský komisař. Ten nastoupil do krajského úřadu již v roce 1764 a vykonával službu jedenáct let bezplatně. Roku 1775 se stal adjunktem a prvním komisařem, kromě toho, že si plnil své povinnosti dobře a měl doporučení svých nadřízených, žádné další „zásluhy“ neměl, snad právě proto, společně s faktem, že se stal Jan Nepomuk Laneay krajským komisařem o rok dříve, byl nakonec do funkce hejtmána vybrán první kouřimský komisař.⁷¹⁷

Obdobný postup při vybírání nového krajského hejtmána s využitím informací v konduitních listinách se nezměnil ani v první polovině 19. století, jak dokládá obsazení uvolněného místa po zemřelém táborském krajském hejtmanu Josefu Hikischovi (+1814), lze na něm demostrovat tradiční průběh od výběru po jmenování. První fáze procesu odpovídala zavedenému způsobu. Panovník nejdříve prohlásil místo krajského hejtmána za uvolněné a oznámil své rozhodnutí pozici znovu obsadit. České gubernium osobou nejvyššího purkrabí, v tomto případě Františka Antonína Libštejnského z Kolovrat, předložilo návrh se jmény a hodnocením pěti žadatelů, přičemž uchazeče seřadilo sestupně od nejvhodnějšího. Prvním příhodným kandidátem se guberniu jevil Bernard Ledvinka z Adlersfeldu, bydžovský první krajský komisař. Zkušenosti ze službou u krajského úřadu měl již dvacet šest let, jeho působení hodnotili nadřízení jako dobré a chování velmi dobré. Druhý uváděný Jan Bummel, plzeňský první krajský komisař, přišel do úřadu o tři roky později, lepší hodnocení obdržel od nadřízených v mravech, které měl B. Ledvinka dobré, Bummel však vynikající. Vysoce si představení cenili i způsob jeho vystupování za války. Třetí uchazeč Michael Hawelka

⁷¹⁶ Privilegium z 15. 4. 1776, viz A. Král, *Der Adel*, s. 136.

⁷¹⁷ NA, ČG-Publ. 1784-1785, inv. č. 2007, sign. A II/11, kart. 882.

nastoupil v lednu 1792 praxi na magistrátu, a poté u dvorské kanceláře. S prací u krajského úřadu se seznámil až v roce 1801, z tohoto důvodu byl zřejmě zařazen až na třetí místo. Poslední dva uvedení kandidáti nedostali kladného doporučení. Prokop Schruha, českobudějovický první krajský komisař, kvůli svému stáří, bylo mu již 65 let, a Jan sv. p. Hennigar, přísedící zemského soudu, se, jakožto usedlý v Táborském kraji, nehodil. Návrh převzala dvorská kancelář, vyhotovila svůj vlastní, který se v tomto případě od guberniálního v ničem nelišil, a předložila jej panovníkovi ke konečnému rozhodnutí. Přestože gubernium i dvorská kancelář upřednostňovaly Bernarda Ledvinku, jmenování obdržel Jan Bummel v podobě českého patentu, také česky vyhotovený dekret s oznámením o novém hejtmanovi byl určen obyvatelům čtyř stavů Táborského kraje, i v tomto se zažitý postup od minulých let příliš nezměnil.⁷¹⁸ Bernard Ledvinka se dočkal místa krajského hejtmana o rok později, kdy obdržel místo královéhradeckého hejtmana po Josefovi Františkovi z Erbenů, kterému bylo povoleno přejít na stejné místo do Klatov.

Reforma krajského zřízení v roce 1751 znamenala zrušení tradičního způsobu výběru hejtmanů. Omezení v podobě podmínky usedlosti a původu z panského nebo rytířského stavu padlo. Vhodný zdroj kandidátů se našel v nově budované struktuře úředního personálu, konkrétně v osobě krajského adjunkta a průvodčího komisaře, přičemž tyto dvě funkce často zastával jeden člověk. Vykonávání činnosti průvodčího komisaře, ustanoveného Ferdinandem III. v roce 1638, mělo být podle původního záměru svěřeno krajskému hejtmanu, ale nevyklučovala se též možnost delegovat ji na některého ze šlechticů usedlých v kraji. Úspěšné plnění tohoto náročného úkolu přineslo vykonvateli vděčnost nadřízených orgánů, neboť díky nim se mohlo předejít možným škodám způsobeným neorganizovaným průchodem vojska krajem. Obzvláště války z počátku vlády Marie Terezie ukázaly důležitost této funkce, proto byli v roce 1748 v návaznosti na prováděnou berní a vojenskou reformu zavedeni stálí průvodčí komisaři s pevným platem. Úspěšné plnění povinností mohlo být příslibem na získání uvolněného místa krajských hejtmanů.⁷¹⁹ Tak jak byla nejdříve funkce průvodčího komisaře spojena s úřadem krajského hejtmana, tak od roku 1751 byla často svázaná s nově vytvořenou neplacenou funkcí krajského adjunkta. Adjunkt nedostával žádné služné, jenom výjimečně mimořádnou odměnu, od roku 1764 mu v případě vedení úřadu příslušel plat hejtmana. Vyžadovaly se u něj znalosti v oblasti politické, policejní, berní a justiční. Kromě kvalifikačních předpokladů musel náležet k panskému nebo rytířskému

---

⁷¹⁸ Österreichische Staatsarchiv, Inners, Hofkanzlei, Allgemeine Reihe, Akten (1550-1848), Hofkanzlei, Böhmen 1800-1817, sign. III A 5, kart. A 399 (dále OSTAr, Hofkanzlei, Böhmen, III A 5).

⁷¹⁹ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 54.

stavu. Jako hejtmanův zástupce mohl v případě spokojenosti nadřízených postoupit na post krajského hejtmana.⁷²⁰ Vzdávající agenda si stejně jako v případě průvodčích komisařů vyžádala existenci dalšího přespočetného adjunkta, od 70. let 18. století druhého adjunkta. Josefínská reforma krajských úřadů v roce 1784 prosadila již dříve projednávanou myšlenku zřízení funkce krajského komisaře. U krajských úřadů sloužili od té doby tři komisaři, jen v Prácheňském čtyři a v Budějovickém a Chrudimském dva, mezi které byl rozděleny nově vytvořené vizitační okresy. Funkce průvodčího komisaře a adjunkta byla zrušena. Krajský komisař jakožto zástupce hejtmana musel splňovat kvalifikační předpoklady, od roku 1800 musel absolvovat právnická a politická studia.⁷²¹ O pořadí krajského komisaře v kraji od roku 1795 rozhodovala délka odsloužených let.

Personální obsazení krajského úřadu se odrazilo na pozvolném kariérním postupu úředníků od nižších k nejvyšším funkcím. Důkladná znalost chodu úřadu měla zabezpečit kompetentní fungování úřadu.⁷²² Záznamy v dochovaných knihách guberniálních úředníků tuto myšlenku potvrzují. Naprostá většina budoucích krajských hejtmanů první poloviny 19. století začínala na místě krajského konceptního praktikanta, prošla funkcí třetího, druhého a prvního krajského komisaře, přičemž funkci třetího a druhého komisaře mohla nahradit služba koncipisty či sekretáře u gubernia nebo dvorské kanceláře. Mnohem častěji před dosažením místa krajského hejtmana vystupoval příští krajský hejtman jako guberniální sekretář, méně jako guberniální rada. Dvorský dekret z 18. 10. 1795 zaručoval krajskému hejtmanovi hned při jmenování titul guberniálního rady.⁷²³ Údaje v pramenech potvrzují praxi přecházení krajských hejtmanů ke guberniu a guberniálních sekretářů či radů do vedení krajského úřadu. Profesionální kariéra zachycená v knihách úředníků dokazuje také značnou mobilitu úředníků. Představa, že mladý úředník nastoupil jako praktikant na některý z krajských úřadů, postupoval po žebříčku funkcí, aby nakonec dosáhl v témže kraji postu krajského hejtmana, se ukázala jako mylná. Běžně funkci 1., 2. a 3. krajského komisaře vykonával uchazeč pokaždé v jiném kraji, mohl odejít, jak již bylo řečeno, také ke guberniu či dvorské kanceláři. Ani jako krajský hejtman nemusel setrvat po celou dobu zastávání funkce ve stejném regionu. Žádost o přeložení nezřídka podávali i samotní hejtmané. Např. v roce 1816 požádal hradecký krajský hejtman o povolení zaujmout místo klatovského hejtmana, svou prosbu zdůvodnil tím, že po smrti otce zdědil statek Čermíny v Plzeňském kraji;

⁷²⁰ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 55-56.

⁷²¹ Dvorský dekret z 15. 4. 1800, viz J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 57.

⁷²² Waltraud HEINL, *Gehorsame Rebellen (Bürokratie und Beamte in Österreich 1780 bis 1848)*, Wien – Köln – Böhlau 1990, s. 30-34, 72-73, 151.

⁷²³ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 53.

evidentně chtěl působit v bližší lokalitě. V roce 1819 úspěšně žádal Jeroným hr. Lützwow o přesazení z Bydžovského kraje do Rakovnicka. Prosbu zdůvodňoval rodinnými důvody, konkrétně chatrným zdravím své ženy, která nechce bydlet v Jičíně kvůli špatnému vzduchu; uvádí, že musí v Jičíně bydlet sám.⁷²⁴ Po šesti letech ve Slaném přešel nakonec do Kouřimského kraje, kde nahradil do Berouna odcházejícího krajského hejtmána Prochazku.⁷²⁵

Marií Terezií započatá a Josefem II. prohloubená snaha úřadování přizpůsobit a učinit jej podobným ve všech provinciích monarchie, nevylučovalo možnost přecházet nejen z kraje do kraje, ale také z jedné provincie do druhé. Kromě téměř identické agendy napomáhala možnosti působit v zemích s úřadováním v němčině. Pro úředníky z Čech byly logicky nejvíce dveře otevřené na Moravu, do rakouských zemí, ale i např. do Haliče či Polska, jak dosvědčuje působení hraběte Jeronýma Lützwowa v letech 1800-1808 na karjském úřadě ve Lvově a poté do roku 1811 ve funkci vicehejtmána v Krakově.⁷²⁶ Přesto k transferu nedocházelo tak často, zřejmě se cenila i dokonalá znalost místních poměrů, čemuž jistě napomáhala i cirkulace úředníků po českých krajích. Mezi krajskými hejtmány pouze tři započali svou kariéru mimo Čechy, první z nich Jan rytíř z Weythrotheru se narodil ve Vídni v roce 1762, kde v letech 1784-1786 působil ve funkci konceptního praktikanta dvorské kanceláře, poté přešel na Moravu do služeb moravsko-slezského gubernia, od roku 1787 začal působit v krajské správě nejdříve jako sekretář, a pak třetí komisař v Hradišti. V roce 1801 přešel ve funkci druhého komisaře do Olomouckého kraje, aby se v roce 1804 vrátil na gubernium jako sekretář. Od roku 1805 až do své smrti v roce 1817 spojil svou kariéru s Čechami, kde stanul v čele Hradeckého a od roku 1808 Loketského krajského úřadu spojeného s vedením tamního purkrabského úřadu.⁷²⁷ Podobně svou kariéru začal ve Vídni Ferdinand Wussin v letech 1820-1837 žatecký krajský hejtman. Pocházel sice z Čech, ale první místo konceptního praktikanta v letech 1796-1800 zastával u dvorské kanceláře, k Žateckému krajskému úřadu přišel následně na pozici sekretáře, poté prošel funkcí všech tří komisařů v různých krajích. Kariéru zakončil, jak bylo zmíněno, na pozici žateckého krajského hejtmána.⁷²⁸ Časově kratší úsek k dosažení funkce krajského hejtmána potřeboval hrabě Leopold Stolberg-Stolberg. Narodil se roku 1799 v Holštýnsku. Působení v krajské správě započal v roce 1822 na postu konceptního praktikanta v Linci. Následující rok vystupoval jako krajský koncipista v Českých Budějovicích a ve stejném místě dva roky

⁷²⁴ OStA, Hofkanzlei, Böhm. 1800-1817, III A 5, kart A 399.

⁷²⁵ OStA, Hofkanzlei, Böhm. 1800-1817, III A 5, kart A 400.

⁷²⁶ NA, ČG-PK, inv.č. 1552, RKP č. 3096.

⁷²⁷ OStA, Hofkanzlei, Böhm. 1818-1845, III A 5, kart A 400; NA, ČG-PK, inv.č. 1541, RKP č. 3089b.

⁷²⁸ NA, ČG-PK, inv.č. 1552, RKP č. 3096.

vykonával funkci přespočetného komisaře. Na další čtyři roky přešel ke guberniu jako přespočetný sekretář a odtud odešel v roce 1830 jako krajský hejtman do Chrudimska, po dvou letech zamířil na stejné místo do Brna, které zastával až do roku 1838. Zemřel 9. 4. 1840 na zámku Montfort bei Morzg v Salcbursku.⁷²⁹ Vysokou politickou kariéru prodělal hrabě Karel Rothkirch-Panthen. Narodil se ve Falknovu nad Ohří (Sokolov), vzdělání získal na akademii ve Vídni, ale přes svého otce Leopolda sloužícího v rakouském vojsku na různých místech, včetně Brna a Kroměříže, se mohl pohybovat v česky mluvícím prostředí, jelikož češtinu uváděl mezi ovládanými jazyky na druhém místě, hned za němčinou. Od sedmnácti let sloužil pět let u dvora jako „Edelknabe“, pak necelého půl roku zastával funkci guberniálního konceptního praktikanta, poté se již objevil na témže místě u krajského úřadu v Litoměřicích a v Českých Budějovicích. V roce 1835 se vrátil ke guberniu jako přespočetný sekretář a po pěti letech již je přespočetným guberniálním radou. Dva roky dostačovaly na to, aby byl jmenován na místo krajského hejtmana v Čáslavi, a pak v Plzni. Reforma krajů vyvolaná bouřlivým rokem 1848 neznamenal konec v postupu, naopak byl hrabě v prosinci 1849 jmenován krajským prezidentem v Chebu a roku 1857 zemským prezidentem v Bukovině. Po rezignaci z tohoto místa byl v roce 1861 zpět a nacházel se až do roku 1867 mezi poslanci českého zemského sněmu a do roku 1863 i říšské rady. V té době dosáhl také vrcholu své kariéry, kdy v letech 1863-1866 zastával post nejvyššího maršálka Království českého a poté rok post místopředsedy v Čechách. Po neúspěšné prusko-rakouské válce byl poslán do penze, zemřel tři roky na to v Praze v roce 1870.⁷³⁰ V Opavě roku 1771 narozený Jindřich rytíř Blumencron⁷³¹ započal svou kariéru konceptního praktikanta mimo Čechy. V letech 1796-1807 působil ve funkci třetího, druhého a prvního krajského komisaře v Táborsku, Žatecku a Loketsku, poté odešel na dva roky na místo guberniálního a následně na tři roky dvorského sekretáře. V roce 1812 se stal guberniálním radou a od roku 1814 do roku 1836, kdy byl pensionován, zastával úřad litoměřického krajského hejtmana.⁷³²

Krajský hejtman se od dokončení reformy Josefem II. zařadil mezi vrstvu státní byrokracie, proto i tato funkce vykazuje znaky typické pro úřednictvo. Kromě neodmyslitelné loyality k panovnickému domu mezi ně náležela požadovaná kvalifikace a pevně stanovený plat hrazený ze státní pokladny. Další aspekt byrokratického aparátu představovalo vymezení

⁷²⁹ NA, ČG-PK, inv.č. 1552, RKP č. 3096.

⁷³⁰ Otto URBAN, Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 198 a s. 684; Österreichisches Biographisches lexikon, <http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes/> (přistoupeno 25. ledna 2016); A. ŠPIRITOVÁ, *Slovník představitelů*, s. 160-161; NA, ČG-PK, inv.č. 11543, RKP č. 3091.

⁷³¹ Psáno v pramenech též jako Blumenkron. P. Mašek jej uvádí jako Josefa Jindřicha, viz P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 88.

⁷³² NA, ČG-PK, inv.č. 1552, RKP č. 3096.

pravidelných úředních hodin. Pro podřízený personál krajského úřadu jej specifikovala manipulační instrukce z 12. 1. 1787. Úřadovalo se každý den osm hodin a krajský hejtman měl dohlížet na dodržování řádné docházky úřednictva.⁷³³ Za Josefa II. se také zpřesňovaly podmínky vzdalování krajského hejtmana z úřadu. Stejně jako v dřívějších dobách, musel krajský hejtman o povolení požádat. Odejel-li na více jak šest týdnů, bylo mu zastaveno vyplácení služného. Pokud jej v době nepřítomnosti zastával jiný úředník, příslušel plat jemu. Mezi rukopisnými schematismy úředníků uloženými ve fondu České gubernium se dochovala kniha, která zachycuje nepřítomnost úředníků, včetně krajských hejtmanů v letech 1841-1847.⁷³⁴ Z uvedených jmen vyplývá, že možnosti vybrat si až šest týdnů nevyužívali všichni hejtmané, často se opakují tatáž jména. Největší počet hejtmanů čerpalo dovolenou v roce 1844, bylo jich třináct. Údaje v knize z roku 1847 nelze považovat za spolehlivé, jelikož zápis zahrnuje pouze sedm jmen, mezi nimiž žádný krajský hejtman nefiguruje. Stejně lze pochybovat i o úplnosti záznamu k roku předcházejícímu, který zahrnuje pouze jména dvou krajských hejtmanů. Dovolenu si hejtmané vzali za šest let celkem 53x, důvodem byly v 54,7 % rodinné a osobní záležitosti, léčba v lázních a zotavená pak z celkového počtu činila 39,6 %. Délka dovolené trvala nejčastěji 6 týdnů (39,6 %), pak následovaly čtyři týdny nebo pouhé dny (shodně 22,6 %). Nejdelší povolený pobyt výjimečně dostal rakovnický krajský hejtman Kazimír Fortwängler v roce 1845, směl odjet ze zdravotních důvodů na tři měsíce do ciziny, bohužel se neuvádí přesné místo pobytu. Nejčastěji se odebírali hejtmané řešit své rodinné a osobní záležitosti do Prahy (30,2 %), pak následovala Vídeň (13,2 %). Nejoblíbenějším lázeňským městem v té době byly Karlovy Vary (17%), druhé Teplice si vybrali k pobytu hejtmané pětkrát (9,4 %). Jelikož převažují v místě pobytu rodinných a osobních záležitostí velká města, nic nenasvědčuje tomu, že by hejtmané využívali dobu k vizitaci svých statků.

Výrazný benefit znamenalo pro státního úředníka pobírání penze. Původně výjimečně poskytovaná za prokázané zásluhy se od roku 1771 změnila na podporu vdovy a nezaopatřených dětí, pokud se ocitly zcela bez prostředků. O deset let později vznikl nárok na penzi po deseti letech a její výše závisela na množství odsloužených let. Za 10-25 let služby příslušela 1/3 platu, polovina platu odpovídala 25-39 letům a po 40 letech služby celý plat. Stanovování penze krajských hejtmanů odpovídalo postupu u ostatních úředníků.⁷³⁵

---

⁷³³ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 42.

⁷³⁴ NA, ČG-PK, inv.č. 1637, RKP č. 3402.

⁷³⁵ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 42.

Krajští hejtmané představovali nejnižší úřad státní správy, jejich prestiž jistě zvyšovaly udělované tituly. Mohli se zařadit mezi císařské a královské rady či komoří. Na jaké pozici se ocital tehdejší krajský hejtman, lze vyčíst z porovnání s jiným podobným úřadem, totiž královským hejtmanem pražských měst. V 70. letech 18. století, kdy se jednalo o sloučení pražských magistrátů, se zdůrazňovalo, že na pomyslném žebříčku podle prestiže, stojí si městští hejtmané lépe, jelikož jsou do úřadu jmenováni doživotně, stejně jako zemští úředníci, nikoli jako krajští hejtmané, u nichž je předepsaná rezignace po třech letech. Proto se jmenování, byť do finančně méně atraktivního místa pražského královského městského hejtmana, považovalo za kariérní postup.⁷³⁶ Významným posunem v této oblasti bylo v roce 1783 srovnání krajských hejtmanů s pozicí guberniálních radů. Nařízení z let 1785 a 1787 šly ještě dále, krajským hejtmanům bylo umožněno přejít na pozici radů při guberniu a naopak guberniální radové mohli stanout v čele krajského úřadu. Dvorský dekret z 18. 10. 1795 stanovil, jak již bylo zmíněno, že se při jmenování krajský hejtman zároveň stal i guberniálním radou.⁷³⁷ Postavení krajského hejtmana na roveň guberniálním radům se odrazilo také při zařazování do hodnostních a platových tříd. Bylo obvyklé, že se tyto odvozovaly od vojenských hodností. Tak např. Jan Mayer ve svém díle „Einleitung“ na osmou otázku, jaká vojenská hodnost by příslušela krajskému hejtmanu a adjunktovi, odpovídá. Podle misivu z 21. 3. 1752 krajský hejtman se rovnal mladšímu podplukovníkovi a adjunkt mladšímu majorovi.⁷³⁸ Zavedené hodnostní třídy podle vojenského vzoru se ujal a zvláště jejich úprava podle dekretu dvorské komory z 18. 1. 1807 se bez větších změn užívala až do přijetí nové právní normy v roce 1849. Uvedený dekret z roku 1807 řešil otázku cestovního a diet státních úředníků. Podle otištěné přílohy se úřednictvo rozdělilo do dvanácti hodnostních tříd, podle nichž byla odstupňována výše příslušné finanční náhrady. Mezi vyjmenovanými úředníky šesté třídy se nalézali jak guberniální radové, tak krajští hejtmané.⁷³⁹ Toto rozčlenění sehrálo důležitou roli při stanovování podoby úřednické uniformy zavedené v roce 1814.⁷⁴⁰ Pro státní úředníky byl určen jednořadý tmavozelený frak, barva sametových výložek na stojatém límci a manžetách odlišovala obor státní správy. Krajským hejtmanům a guberniálním radům, jakožto příslušníkům politického úřadu

---

⁷³⁶ F. ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských*, s. 159.

⁷³⁷ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 42.

⁷³⁸ Uváděno jako „jüngster Obersleutenant“ a „jüngster Major“, viz J. MAYER, *Einleitung*, s. 11.

⁷³⁹ Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer. Band XXVIII (vom 1. Januar bis letzten Junius 1807), Wien 1808, č. 8, s. 13-19, viz <http://alex.onb.ac.at/zeitlichegliederung.htm> (přistoupeno 4. ledna 2016).

⁷⁴⁰ Kabinětní list z 25. 4. 1814, viz Pavel SEDLÁČEK, *Úřednické stejnokroje v Čechách*. In: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Našim jubilantkám* (Sborník příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, Prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha 2000, s. 223.

příslušela světle červená barva výložek.⁷⁴¹ Ke stejnokroji úředníků náležela bílá vesta a bílé nebo černé kalhoty, třírohý černý klobouk s kokardou a kličkou s černou plymáží odpovídající 3. až 7. třídě. Stříbrné knoflíky, stejně jako kord, nesly císařského orla. Stříbrná výšivka fraku odlišovala svou bohatostí a podobou od sebe jednotlivé třídy. Uniforma měla slavnostní a polní variantu, roku 1819 nahradil třírohý klobouk modernější dvourohý a v roce 1836 došlo k zavedení dlouhých kalhot, tzv. pantalonů pro šestou a sedmou třídu ozdobené jedním širokým lampasem v barvě knoflíků. Ke slavnostnímu stejnokroji byly pantalony bílé a k polní zelené. Uniformy státních úředníků zůstaly nezměněny až do roku 1849, kdy pod vlivem revolučních zvrátů předcházejícího roku bylo nutné změnit i podobu úřednické uniformy, jež převzala vojenský střih.⁷⁴²

Mezi často diskutované otázky v literatuře náleží problematika znalosti českého jazyka, která obzvláště vyvstává do popředí v tomto období přetváření v byrokratický systém placených, profesionálních úředníků. Ovládání češtiny krajskými hejtmany vyplývalo z dějinného vývoje, kdy se čeština od 15. století používala jako úřední jazyk. Změnu přineslo až Obnovené zřízení zemské, které zrovnoprávnilo češtinu s němčinou. Všeobecně se tvrdí, že němčina zcela vytlačila češtinu z úřadování. Dochované písemné prameny centrálních zemských úřadů tomu částečně dávají za pravdu, ale existence českého oddělení Starého českého místodržitelství s dobovými českými registry i na německy psaných písemnostech dokládají, že znalost češtiny u tohoto úřadu nebyla pouze formální. Zrušení této instituce a samostatné české dvorské kanceláře v roce 1749 nemalou měrou přispělo ke zhoršení situace. Dominantní používání němčiny v úřadech podpořil i přístup habsburských panovníků od jejich nástupu na český trůn. Příkaz úřadování české komory v němčině je toho jasným příkladem. Velký podíl na rozšíření němčiny a vytváření poněmčelé vrstvy obyvatelstva, tvořící „honoraci“ i v čistě českých městech, měla rozhodně změna školského systému za Josefa II. Odklon od latiny a zavádění povinné němčiny na všech stupních škol, i když pokus rozšířit výuku v němčině do triviálních škol vážla na vhodných učitelích i učebnicích, přinesla své výsledky a odrazila se společně s nařízeními v byrokratické sféře na rychle postupující germanizaci. Nicméně na nejnižším stupni státní správy byla znalost českého jazyka stále nepostradatelnou. Nadřízené orgány proto vždy zdůrazňovaly nepostradatelnost dobré znalosti němčiny i češtiny pro všechny úředníky, kteří byli v kontaktu s obyvateli regionu.

---

⁷⁴¹ Barva je specifikována jako „pompadúr“.

⁷⁴² P. SEDLÁČEK, *Úřednické stejnokroje*, s. 223 a 227-228; Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer. Band XLII (vom 1. Januar bis letzten December 1814), Wien 1816, č. 80, s. 125 + příloha, viz <http://alex.onb.ac.at/zeitlichegliederung.htm> (přístupeno 4. ledna 2016).

Krajští úředníci, včetně hejtmana, se z praktického hlediska nemohli např. při řešení sporů poddaných s vrchností spoléhat na překladatele. Neznalost jazyka většiny obyvatel kraje by znamenala příliš velké omezení a byl by v ní zárodek možného nepochopení. Znalost češtiny se proto automaticky i u krajského hejtmana předpokládala, a proto jí nebylo nutné stanovovat právní normou. Situace však nebyla vždy ideální. Potíže vyvolané neznalostí češtiny u krajských úředníků se několikrát řešily. Známy je výše zmíněný spor, kdy se proti přání Marie Terezie učinit v roce 1743 kouřimským krajským hejtmanem za panský stav ze Slezska přicházejícího Františka sv. p. de Fina, který neuměl česky, ozvala česká dvorská kancelář. Panovnice musela ustoupit a jmenovat jej do Žatecka, považovaného za čistě německý kraj. Stejně skončil i druhý pokus o tři roky později, kdy jej Marie Terezie chtěla jmenovat hejtmanem do Berounska, a tak de Fin zůstal i nadále v Žatecku. Naopak úspěch v téže věci zaznamenala Marie Terezie v roce 1751, kdy se proti jmenování hraběte Jana Nepomuka Šternberka, který neovládal češtinu, ohradil jak hrabě Larisch, tak hrabě Haugvic. Haugvic viděl po redukci počtu hejtmanů na jednoho v kraji v ponechání hejtmana neznalého češtiny riskantní krok, jež nezaručí dobré úřadování.⁷⁴³

U nižšího úřednictva se řešil v roce 1752 případ rakovnického krajského sekretáře K. Haubta. Jelikož byl svědomitý a dobrý úředník, jeho nedostatek v neznalosti českého jazyka se neřešil propuštěním, ale výměnou se sekretářem z Loketska, kde také převažovalo německé obyvatelstvo. Pro krajské komisaře, ze kterých se rekrutovala většina hejtmanů, se znalost češtiny zdůrazňovala několikrát. Před přijetím krajského komisaře se měla předem prověřit znalost češtiny jako důležitého předpokladu vykonávání pracovních povinností nerozlučně spjatých s kontakty s místním obyvatelstvem.⁷⁴⁴ Přesto se stávalo, že se na funkci krajského komisaře dostal člověk neznalý češtiny. Šest let trvalo, než došlo k přesazení Jana Jiřího Bechmanna v roce 1776 z Chrudimska do Žatecka. České gubernium ve své zprávě z roku 1778 požadovalo za nezbytné, aby příští krajští komisaři uměli česky. Stejně stanovisko zaujímal v této věci i Josef II., podle něhož personál krajských úřadů v Čechách měl znát česky. Opakující se nařízení v té věci nasvědčuje, že se nepodařilo potíže některých úředníků s češtinou náležitě vyřešit. České gubernium v roce 1791 krajským úřadům sdělilo, aby krajským komisařům, kteří neumí dobře česky, bylo naznačeno, že, pokud se nezlepší, nemůže s nimi být počítáno na místa v českých krajích.⁷⁴⁵ Požadavek znalosti zemského

⁷⁴³ B. RIEGER, *Z germanizačního úsilí*, s. 236-237.

⁷⁴⁴ Nařízení z 11. 8. 1791, viz J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 43 a 57.

⁷⁴⁵ Bohuslav RIEGER, *Z germanizačního úsilí 18. věku*. In: Karel Kadlec (red.), *Drobné spisy Bohuše svob. pána Riegra*, sv. I, Praha 1914, s. 236-239.

jazyka se opakoval v roce 1794, 1818, 1833 a 1834.⁷⁴⁶ Potvrzení o tom, že se výše citovaná nařízení opravdu plnila, dokládá zápis v nedatované knize úředníků českého gubernia, zachycující stav na počátku 40. let 19. století. Bohužel ne u všech úředníků, kteří se stali krajskými hejtmany, jsou uvedeny jazykové znalosti. Pokud se tato informace objevuje u ostatního personálu, naprostá většina z nich česky uměla. Mezi guberniálními sekretáři je např. zapsán i budoucí klatovský krajský hejtman Petr Tuschner. Ač se narodil v Bruselu 13. 11. 1793, kariéru započal v roce 1817 ve funkci plzeňského krajského koncepčního praktikanta. V roce 1823 přešel na stejnou pozici ke guberniu, kde od roku 1827 působil jako koncipista, za tři roky nato se vrátil do služeb krajské správy, v letech 1830-1837 působil jako třetí a druhý tábořský krajský komisař, rok 1837 zastával funkci dvorského koncipisty a v roce 1840 byl jmenován guberniálním sekretářem 4. oddělení. V rubrice jazykových znalostí jsou uvedeny dva jazyky: němčina a čeština. Češtinu podle záznamu v knize místodržitelových úředníků ovládal i Rudolf Konstantin hrabě Vratislav z Mitrovic a Schönfeldu. Narodil se 12. 8. 1811 v Kolodějích, úřednickou kariéru zahájil v roce 1833 jako koncepční praktikant. V letech 1837-1848 sloužil bezplatně ve funkcích přespočetných úředníků, od krajského komisaře po guberniálního radu. Od 22. 3. 1848 do 16. 12. 1849 působil jako litoměřický krajský hejtman. Ve společné rubrice studií a jazykových znalostí se uvádí, že absolvoval právnická studia a ovládal německý, český, latinský, francouzský a italský jazyk.⁷⁴⁷ Samozřejmě, že podle těchto zápisů nelze posoudit úroveň zvládnutí jazyka, ale vzhledem k tomu, že oba prošli službou u českých krajských úřadů, znalost češtiny se zřejmě neomezovala jen na pár naučených frází.⁷⁴⁸

Změny, jakými procházely krajské úřady od roku 1751, a jejich vnímání veřejností lze sledovat např. i na podávání informací o nich v tehdy tištěných kalendářích, titulářích a schematismech. Do roku 1770 se objevuje pouze v části nazvané „Královští páni krajští hejtmané“ na dvou stranách soupis jednotlivých krajů s uvedením hejtmana. Existence funkce průvodčího komisaře a krajského adjunkta se v nich vůbec neodráží.⁷⁴⁹ Změna přichází v roce 1771, kdy v Novém titulárním kalendáři se příslušná sekce nazývá „Královští krajští hejtmané, krajští adjunkti a průvodčí komisaři“ nebo dále jen „Královští páni krajští

---

⁷⁴⁶ Podle nařízení z 6. února 1833 se krajským hejtmánem a komisařem mohl stát jen ten, kdo plně ovládá jazyk země a příslušného kraje, ve kterém má sloužit. Císařské rozhodnutí z 6. 2. 1833, Provinzial Gesetzsammlung na rok 1833, 15. sv., Praha 1833, č. 38, s. 56. Požadavek úplné znalosti zemského jazyka u navrhovaného kandidáta na místo krajského úředníka byl znovu publikován 18. ledna 1835, na základě dopisu prezidiální kanceláře z 15. 12. 1834. Provinzial Gesetzsammlung na rok 1835, 17. sv., Praha 1835, č. 22, s. 22.

⁷⁴⁷ NA, ČG PK, inv. č. 1542, RKP 3090.

⁷⁴⁸ NA, ČG PK, inv. č. 1544, RKP 3092.

⁷⁴⁹ NA, DZ, Kalendáře a schematismy, kalendář svatováclavský titulární 1765-1770, kn. č. 14, kalendář na rok 1770, s. 39-40.

hejtmané“. Soupis krajů a jmen se rozšiřuje na tři strany textu a vyplývá z něj, že počet jednotlivých úředníků nebyl fixně stanoven a u každého kraje se lišil a místo krajského adjunkta a průvodčího komisaře nemusela být obsazena, naopak některé kraje měly navíc jednoho až dva přespočetné komisaře. Pro Plzeňský podíl je například uveden pouze krajský hejtman Karel Michna sv. p. z Vacínova na Štěnovicích, c. k. skutečný komoří, a pak jen druhý průvodčí komisař Josef František Pergler z Perglasu na Tisové. Naproti tomu Klatovský podíl kromě krajského hejtmana Šebestiána Františka hraběte Künigla na Bezděkově, c. k. skutečného komořího, uváděl ještě pět dalších úředníků, toitz: prvního krajského adjunkta a komisaře Antonína Karla Vančuru sv. p. z Řehnic, druhého krajského adjunkta a hraničního komisaře Kazimíra Videršperkára z Videršperka, druhého komisaře Benedikta Steinbacha z Kranichsteina, přespočetného komisaře Petra Ferdinanda Nigroniho z Riesenbachu na Dlažově a dalšího přespočetného komisaře Jana Jiřího Pechmanna. Všichni, s výjimkou Nigroniho se zdržovali v Klatovech.⁷⁵⁰ Při pohledu na obsazení krajského úřadu v Klatovech se vtírá myšlenka, do jaké míry byli spolupracovníci hraběte Künigla vtaženi do aktivit jím vedené zednářské lóže Sincerité. Působení v této utajované společnosti lze prokázat pouze u Petra Ferdinanda Nigroniho.⁷⁵¹ Krajští adjunkti nemuseli bydlet v krajském městě, ale to se v roce 1776 změnilo pro ty, kteří pobírali plat či nějaké odměny, těm bylo přikázáno sídlit v krajském městě, aby se zabezpečilo pravidelné docházení do úřadu a vykonávání stanovených povinností, na vše měl bedlivě dohlížet krajský hejtman.⁷⁵² Dokončení reformy krajských úřadů Josefem II. v 80. letech 18. století se odrazilo i v zápisech v tištěných kalendářích a schematismech. Změna názvu příslušné části na „Císařsko královské krajské úřady v Království českém“ zřetelně naznačuje rozdílné chápání této instituce veřejností. Nezdůrazňují se již pouze krajští hejtmané, ale naopak existence úřadu. Struktura nabývá pevně stanoveného charakter. Tak se v roce 1787 na čtyřech stranách uvádějí krajské úřady a v rámci nich za krajským hejtmanem první, druhý a třetí krajský komisař, za nimi následuje krajský sekretář, krajský protokolista a dva krajští kancelisté.⁷⁵³ S dalším rozšiřováním personálu krajského úřadu přibývaly i záznamy o nich do titulářů, tak se objevují školní komisaři, krajští fyzikové a chirurgové, od roku 1802 se uvádí sídlo krajského úřadu.⁷⁵⁴ V Handbuche des Königreiches Böhmen na rok 1848 se ke každému

⁷⁵⁰ NA, DZ, Kalendáře a schematismy, kalendář titulární na rok 1771, kn. č. 15, s. 42.

⁷⁵¹ http://www.josefdobrovsky.cz/main/dobrovsky/historie_zednarstvi_ZC.html (přistoupeno 10. února 2016)

⁷⁵² J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 56.

⁷⁵³ V Prácheňsku čtyři krajští komisaři a v Budějovicku a Chrudimsku pouze dva tak, jak bylo v roce 1784 stanoveny. J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, s. 57; NA, DZ, Kalendáře a schematismy, kalendář rodinný 1784-1791, kn. č. 23, kalendář na rok 1787, s. 24-28.

⁷⁵⁴ NA, Kalendáře a schematismy, Schematismus für das Königreich Böhmen auf das gemeine Jahr 1802, kn. č. 41, s. 17-28.

krajskému úřadu uvádí sídlo úřadu s přesnou adresou, rozloha kraje v rakouských čtverečních mílech, počet obyvatel podle konskripce z roku 1846. Po krajském hejtmanu následují první, druhý a třetí krajský komisaři, poté krajský inženýr a adjunkt krajského inženýra, krajský sekretář, krajský protokolista, krajský registrant, rozdílný počet krajských kancelistů a zkušených kancelářských praktikantů, pak následoval krajský lékař a ranhojič, konceptní praktikant pro zdravotnické záležitosti, pokladník stavovské krajské pokladny společně s kontrolorem a praktikantem. Soupis úředníků uzavírají dva krajští lesniční examinační. ⁷⁵⁵ Stejně jako v předcházejících letech, nemusely být vždy obsazeny všechny funkce a naopak personál rozšiřovali přespočetní úředníci, kteří se sice vzdávali nároku na slušné, ale získané zkušenosti ve službách státního úřadu jim umožnila zlepšit výhledy na získání místa u vyšších úřadů a zajistit si tak žádaný kariérní postup. Jak bylo přijetí na praxi ke krajskému úřadu důležité, svědčí i časté žádosti otců, mnohdy bývalých úředníků, na přijetí svých synů do takové služby. Takovým prosbám se nevyhýbali i příslušníci aristokratických rodin, jako příklad lze uvést Jana Rudolfa Chotka (+1854), v letech 1802-1808 nejvyššího purkrabí, který žádal o přijetí svých synů do služeb různých krajských úřadů, včetně Karla (+1868), také v rozmezí let 1826-1843 nejvyššího purkrabí. Ten svoji úřednickou kariéru započal u českého gubernia jako konceptní praktikant v roce 1802, prošel i krátce službou ve stejné funkci u krajského úřadu v Čáslavi. Nestanul však v čele žádného krajského úřadu v Čechách, tento post zastával v Hranicích, centru Přerovského kraje, v roce 1813. ⁷⁵⁶ Obdobně potřeboval pro svůj budoucí postup projít pozvolnou praxí u státních úřadů i August Longin kníže Lobkovic. Svou kariéru měl odstartovat jako kouřimský krajský komisař v roce 1819, přičemž o rok dříve se stal c. k. skutečným komořím, poté zastával funkci guberniálního sekretáře. Jeho přijetí na post krajského hejtmana jistě ovlivnilo i doporučení z Vídně z roku 1823, neboť hned v letech 1824-1825 stál v čele budějovického krajského úřadu, zároveň se mu dostalo titulu guberniálního rady. Místem jeho dalšího působení se stala Halič, kde zastával v letech 1827-1832 pozici guvernéra. Podařilo se mu úspěšně zvládnout epidemii cholery a zasloužil se o rozvoj místního školství. Jméno, které si tímto vytvořil, jej přivedla zpět do Vídně. Kníže Lobkovic se významně zasadil o pozvednutí věd a umění v Čechách. Společně s Kašparem Šternberkem se podílel na činnosti Národního muzea, podporoval různé dobročinné a umělecké spolky, včetně konzervatoře a Společnosti přátel vlastneckého umění v Praze. Informace uvedené k osobě knížete Lobkovic ve schematismu na rok 1825 upozorňují na šíři

⁷⁵⁵ NA, Kalendáře a schematismy, Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1848, kn. č. 88, s. 44-54.

⁷⁵⁶ Eva LISÁ, *Karel hrabě Chotek. Nejvyšší purkrabí Království českého*, Milada Sekyrková (ed.), Praha 2008, s. 32-33.; NA, ČG-PK, inv. č. 1555, RKP 3099.

kompetencí tehdejšího krajského hejtmana.⁷⁵⁷ Kromě toho, že byl c. k. skutečným komořím a guberniálním radou, ale i gymnaziálním ředitelem. Krajské hejtmany k funkci ředitele gymnázií v regionu opravňovala dvorský dekret ze 7. 4. 1803.⁷⁵⁸ Vliv hejtmana zasahoval tradičně i do zdravotnické oblasti. Krajský hejtman také dozíral na chudinské ústavy.⁷⁵⁹

Poslední časový úsek 1751-1849 znamenal pro krajské hejtmany zásadní změnu. Dokončil se proces přeměny v ryze státního úředníka. Z personálního hlediska přinesl zásadní zvrat. Opuštění staleté tradice existence dvou hejtmanů, jednoho z panského a druhého z rytířského stavu zrušilo omezení výběru. Možnost volby lepšího kandidáta na post krajského hejtmana podpořilo i odvrhnutí zásady usedlosti hejtmanů v kraji. Rok 1784 otevřel přístup k zastávání funkce i neurozeným osobám. Hlavním kritériem tak již přestává být původ, naopak se klade důraz na vzdělání, délku vykonané praxe, dosažené výsledky, osobní předpoklady a vlastnosti vhodné pro zastávání této funkce. Krajští hejtmané se plně zařadili do svébytné u ostatního obyvatelstva ne příliš oblíbené vrstvy státních úředníků. Rozsahem svých kompetencí, dosažené kvalifikaci náleželi jistě k nejdůležitějším osobám v regionu a stáli na vrcholu společenského žebříčku obyvatel krajského města.

---

⁷⁵⁷ NA, Kalendáře a schematismy, Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1825, kn. č. 65, s. 55; OStA, Hofkanzlei, III A 5, Böhm. 1818-1845, kart A 400.

⁷⁵⁸ J. MACEK – V. ŽÁČEK, *Krajská správa*, 52;

⁷⁵⁹ Lze tak usuzovat z obdobné situace na Moravě, kde krajský hejtman dohlížel na brněnský chudinský ústav, viz Milan HLAVAČKA – Pavel CIBULKA a kol., *Sociální myšlení a sociální praxe v českých zemích 1781-1939 (ideje legislativa – instituce)*, Praha 2015, s. 319.

7. REFLEXE KRIZOVÝCH SITUACÍ NA OBSAZENÍ ÚŘADU KRAJSKÉHO HEJTMANA

Za jeden z charakteristických rysů úřadu krajského hejtmána lze považovat zásadu usedlosti v kraji, což v praxi znamenalo vlastnictví statku či panství. Je tedy logické, že pokud došlo k nějaké události, která po obyvatelích království vyžadovala zaujmout zásadní postoj např. přidat se otevřeně k jedné ze soupeřících stran, znamenalo to odplatu vítěze za takové jednání. Za ukázkové krizové události takového charakteru lze považovat konflikty mezi panovníkem a stavy, jejichž dopady výrazně ovlivnily majetkovou i personální skladbu šlechtických vrstev v Čechách. Do sledovaného období spadají tři vystoupení protihabsburské šlechtické opozice, první v roce 1547, druhé v roce 1618 a poslední proti Marii Terezii v roce 1741-1743.

7. 1 Odboj českých stavů 1547

Za první z nich lze považovat protihabsburské povstání v roce 1547. Vítězný panovník potrestal aktivní účastníky odboje konfiskací majetku nebo změnou držby ze svobodného alodiálního statku na manský. Účinnou se jevily i peněžité pokuty a jako následek nevhodného chování i odstranění z veřejného života. Ferdinand I. zvolil velmi účinnou selektivní metodu. Nejtěživěji zasáhl hněv panovníka města, která se tímto způsobem podařilo z politického dění efektivně eliminovat. Tímto způsobem se vytváří na dlouhá léta až do vystoupení protestantských stavů proti králi v roce 1618 charakteristický model rovnovážného stavu dvou sil v zemi, vládce a proti němu stojící šlechtické stavy, za jejichž nejvyšší reprezentující orgán se považoval zemský sněm. Přenesení hlavní viny a trestu na města se zřetelně odrazilo na relativně menším počtu postižených mezi urozenými, a to pouze 16 pánů a 19 rytířů. Obzvláště markantní se tato čísla jeví v porovnání s údaji o množství šlechticů, kteří podporovali text Přátelského snešení stavů českých přijatý v březnu roku 1547, v dubnu jej podepsalo 33 českých pánů a 103 rytířů, později dokonce 1 749 šlechticů, z nichž 168 náleželo k panskému stavu, což představovalo cca 70 % české šlechty. Jelikož panovník velmi dobře rozpoznal, že v potrestání stavů nelze akcentovat konfesijní polohu, obrátil ji naopak na neutrální majetkový postih.⁷⁶⁰

---

⁷⁶⁰ O tom blíže Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*, kn. I, díl II, Praha 1984, s. 215-333 (dále J. JANÁČEK, *České dějiny I/II*).

Přestože česká šlechta myšlenky odporu proti panovníkovi převážně podporovala, k aktivnímu zapojení se rozhodla jen v celkem malé míře. V jejím chování se projevila charakteristická liknavost a průtahy, až se nakonec po potvrzení výsledků vítězství královské strany u Mühlberka promítla v odjezdu účastníků ze sněmu v Praze, jeho jednání byla přerušena a odložena až do doby, kdy už byl konflikt téměř u konce. Vzhledem ke značnému rozsahu odporu, je samzřejmé, že mezi postiženými se nacházeli i šlechtici, mající zkušenosti z vykonávání úřadu krajského hejtmana. K předním účastníkům odboje náleželi čelní představitelé a reprezentanti jednoty bratrské, proto není divu, že mezi provinilými hejtmany nalezneme zvláště její podporovatele. Jedna z významných bašt tohoto hnutí se nacházela v Litomyšli a okolí, jejíž pán Bohuš Kostka z Postupic zastával v roce 1546 i v letech předešlých úřad hejtmana v Chrudimském kraji.⁷⁶¹ Ze zástavní Litomyšle vytvořil přední centrum jednoty bratrské s funkční tiskárnou, důležitou pro šíření myšlenek šlechtou podporovaného, byť oficiálně nepovoleného náboženského hnutí. Za své aktivní zapojení do protihabsburského odboje byl potrestán ztrátou majetku. Litomyšl musel postoupit zpět královské komoře a sám dožil na Brandýse nad Orlicí, který si směl ponechat. Litomyšl se z vůle krále dostala do rukou Václava Haugvice z Biskupic, jenž se sám později zapojil do správy regionu. Okamžitě po odchodu Bohuše z politické scény se na místě krajských hejtmanů objevili představitelé jednoho z nejmocnějších rodů té doby páni z Pernštejna. Nejdříve je v soupisech k roku 1548 zmíněn Jan, politik a diplomat, sbírající své zkušenosti již na začátku 16. století. Jelikož byl sám stoupencem bratrského hnutí, uvízl v hledáčku Ferdinanda I., který se snažil nalézt důkazy spojující tohoto předního šlechtice aktivně s protihabsburskými silami, nejvíce jej zajímali možné kontakty se saským kurfiřtem Janem Bedřichem, naštěstí pro Pernštejna vznešený zajatec popřel, že by Jana vůbec znal. Důvěru panovníka v jeho osobu dosvědčuje právě i to, že byl navržen za krajského hejtmana na rok následující perzekuce. Po smrti Jana z Pernštejna se v úřadu objevují jeho synové Jaroslav a Vojtěch, píšící se po Helfštýně a Pardubicích. Kromě Bohuše Kostky z Postupic se z možnosti zastávat úřad krajského hejtmana svou účastí na povstání vyloučil Vilém Felix z Valdštejna, v úřadě zaznamenný v letech 1539, jenž přišel o Rychmburk, po kterém se psal.⁷⁶² Postihu nešel ani jeden ze členů řídicího výboru Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka na Kostelci nad Černými Lesy taktéž hejtman Chrudimského kraje v roce 1545-46. Za svou účast zaplatil nezkušený Diviš konfiskací Kostelce, který si panovník rozhodl pro malebnost jeho okolí ponechat. Ostatní své statky musel uvést v manství, včetně Košumberka,

⁷⁶¹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, sv. XV, 1. elektronické vydání, Praha 1998-2000 [= CD], s. 10; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 77.

⁷⁶² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 90.

kde také setrval v domácím vězení. Na konci padesátých let se i jemu dostalo milosti, což se projevilo roku 1558 v jeho návratu do pozice krajského hejtmana.⁷⁶³ Za císaře Maxmiliána se mu podařilo vyvadit majetek z manství a ještě jej rozšířit. Díky svým schopnostem a znalostem zemského zřízení a soudnictví se zapojoval do veřejného života, zasedal na zemském soudu, působil jako rozhodce sporů a poručník šlechtických sirotků.⁷⁶⁴ Mezi pokutovanými je jmenován Zikmund Anděl z Ronovce na Morašicích, hejtman za rytířský stav v roce 1539.⁷⁶⁵ Suma není specifikována, jako hejtman se v tomto kraji nikdo z rodu již neobjevil, statek prodali v roce 1544.

Citelně zasáhla odplata panovníka hejtmana Boleslavského kraje Adama z Vartmberka na Zvířeticích. O konkrétním zapojení Václava i Adama z Vartmberka do povstání není sice nic bližšího známo, naopak již mezi současníky převládal názor, že panovníka v tomto případě k potrestání vedly zřejmé důvody. Panství Zvířetice převedl Adam na manský statek, další panství Rohozec, Skály, Český Dub a Frýdštejn propadly konfiskaci. S postupem času se však panovníkova důraznost vytrácela. V uloženém domácím vězení na Zvířeticích setrval do roku 1556, kdy mu bylo dovoleno je prodat a otevřela se i cesta k návratu do veřejného života. Tak se na konci padesátých let v soupisech boleslavských krajských hejtmanů objevuje i Adam z Vartmberka, ale již dříve v roce 1555 odkupuje zpět některé zabavené statky, včetně Rohozce, po kterém se pak psal. Václav z Vartmberka, hejtman litoměřického kraje v letech 1539, přišel konfiskací o Krupku, zbývající majetek měl uvést v manství.⁷⁶⁶

Příklad shovívavějšího postoje panovníka při vykonání trestu vůči šlechtě dosvědčuje i případ pánů z Valdštejna. V kraji Hradeckém se mezi hejtmany od roku 1553 objevuje Jiří z Valdštejna na Hostinném, jenž měl podle sněmovních akt uvést svou polovinu statku v manství, stejně jako polovinu náležející bratru Zdeňkovi, pokud ji zdědí. Tuto druhou polovinu však v roce 1552 koupila Kateřina z Chlumu, manželka Jiřího a celý majetek přešel po jeho smrti (+1583) na syny, v držení rodu zůstal až do roku 1634. Zdeněk sice odprodal svou polovinu na Hostinném, ale následujícího roku si opatřil Sobčice, podle kterých se psal jako krajský hejtman v roce 1560.⁷⁶⁷ Mezi hejtmany Hradeckého kraje se také nalézá další potrestaný za svou účast na povstání. Následky svého konání musel nést Arnošt z Újezdce a z Kunic, majitel Jilemnice, po níž se rod začal nazývat Jilemničtí z Újezdce. Arnošt musel

⁷⁶³ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 85.

⁷⁶⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 199.

⁷⁶⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 186-187; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 69.

⁷⁶⁶ J. JANÁČEK, *České dějiny I/II*, s. 326; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 90.

⁷⁶⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 89-90.

své panství uvést v manství, zemřel pravděpodobně v roce 1560 ve vysokém věku. Do funkce krajského hejtmana se na rozdíl od Jiřího z Valdštejna již nevrátil. Rod seděl na Jilemnici až do prodeje v roce 1575.⁷⁶⁸ Kromě výše uvedených pánů se objevuje mezi potrestanými i Jindřich Haugvic z Biskupic na Kopidlně krajský hejtman za rytířský stav v letech 1546, musel zaplatit 5 000 kop míšeňských pokuty za zděděný podíl na Kopidlně a měl jej uvést v léno. Kopidlnu si možná právě proto při dělení majetku v roce 1548 rozdělili bratři Jan a Ladislav a jemu zůstal matkou koupený statek Nepokojnce, jenž odprodal v roce 1565.⁷⁶⁹

Také v Čáslavském kraji se nevyhnulo potrestání osobě jeho hejtmana. V tomto případě jím byl rytíř Václav Žehušický z Nestajova na Žehušicích, který úřad zastával v letech 1539 a 1545. Musel odstoupit panství Žehušice určené k prodeji Karlu ze Žerotína a Tupadly ponížít na manský statek.⁷⁷⁰

V Kouřimském kraji se mezi hejtmány na rok 1546 uvádí Bořivoj purkrabě z Donína. Patřil mezi výrazného exponenta vzbouřených stavů. Dokonce jej na březnovém sjezdu zvolili za jednoho z členů řídicího výboru, v němž zastupoval vedle Arnošta Krajíře z Krajku, Viléma Křineckého z Ronova a Diviše z Chlumu a Košmberka panský stav. Ferdinandova prozíravá metoda rozlišování míry trestu podle příslušného jednotlivce znamenala, že i tento vysoce zkompromitovaný pán byl postižen „pouze“ majetkově a domácím vězením na Tuchorazi, po které se jako hejtman psal. Tuchoraz postižena nebyla, neboť náležela jeho manželce Elišce Svitákové z Landštejna.⁷⁷¹ Nucenému postoupení za 29 tisíc kop míšeňských neušly ovšem Kostomlaty na Boleslavsku, z této sumy si panovník určil 12 000 jako pokutu. Následně panství připojili k panství Lysá nad Labem.⁷⁷²

V Plzeňském kraji se do vykonávání úřadu hejtmana zapojil Volf Krajíř z Krajku, který se promyšleně snažil získat rozsáhlý pozemkový majetek. To se mu sice podařilo koupí Švamberka v roce 1544, ale svým zapojením do povstání v roce 1547 o něj přišel. Za majetek v hodnotě 32 000 zlatých dostal od panovníka Žatci zkonfiskovaný statek Sedčice odhadnutý na 16 000 zlatých, na kterých rod seděl do roku 1575. Tentýž Volf zastával dvakrát v letech 1537 a 1539 úřad krajského hejtmana v Podbrdsku. Opravňovala jej k tomu držba Točnicku,

---

⁷⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 243-244. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 89.

⁷⁶⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 307-308 a 400; MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 74.

⁷⁷⁰ MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 93.

⁷⁷¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 17.

⁷⁷² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 352; MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 72.

po jeho prodeji v roce 1544 se mezi hejtmany hned v následujícím roce objevuje jeho nový majitel Jan mladší z Valdštejna.⁷⁷³

V soupisu hejtmánů Prácheňského kraje za rytířský stav se v letech 1537 a 1540 nalézá také jméno významného exponenta stavovského odboje Petra Malovce z Chýnova. Vimperk, po kterém se jako hejtman psal, mu panovník zkonfiskoval, ponechal mu však v manství uvedenou Březnici, jež se mu stala místem nařízeného domácího vězení.⁷⁷⁴ Byla mu vyměřena i peněžitá pokuta ve výši 4 000 kop. Petr však Březnici dlouho neudržel, bez panovníkova povolení odešel z jemu vykázaného místa pobytu; údajně chtěl vyzvednout v polích ukrytý poklad. Březnice okamžitě propadla panovníkovi a ten ji v roce 1548 postoupil Jiříkovi z Lokšan, hejtmanu řezenskému a místokancléři Německé říše za 7 500 kop grošů českých.⁷⁷⁵

Nevoli panovníka za svoji činnost v povstání vzbudil hejtman Slánského kraje za rytířský stav v letech 1546/47 David Boryně ze Lhoty na Míkovcích. Pokuta činila 200 kop grošů a svůj statek musel uvést v manství. Rozhodl se proto raději od svých dědických nároků odstoupit, ale ještě v roce vynesení rozsudku nad ním dosáhl milosti, která mu přinesla propuštění Míkovců z manství. Mohl se také navrátit do úřadu krajského hejtmána, opět je v soupisech doložen k roku 1552. Podařilo se mu také rozhojnit majetek v takové míře, že si roku 1564 koupil Roztoky, které po jeho smrti (+ před 1588) převzal syn Jan.⁷⁷⁶

7. 2 Odraz Bílé hory na obsazování funkce krajského hejtmána

Důsledky povstání nekatolických stavů proti Ferdinandu II. dalekosáhle ovlivnily pozici šlechty v následujících letech. Rozdílný postoj panovníka, který ve srovnání s rokem 1547, kdy se cílem stala hlavně eliminace městského stavu, využil situaci jak na zásadní vyřešení církevní otázky v českých zemích ve prospěch katolicismu, tak k vykročení na cestu politiky postupného oklešťování stavovských práv vrcholící v nastolení tzv. osvícenského absolutismu Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Neexistence soupisů hejtmánů pro léta 1618-1630 a 1633-1639 neumožňuje sice sledovat konkrétní dopad na jednotlivé osoby, nicméně známost jmen krajských hejtmánů před rokem 1617 umožňuje alespoň rámcově

⁷⁷³ Stanislava NOVÁKOVÁ, *Krajčirové z Krajků (Z Korutan do země České koruny)*, České Budějovice 2010, s. 58 a 61; MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 78 a 89.

⁷⁷⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XI*, s. 146-147.

⁷⁷⁵ Tamtéž, s. 222; MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 80.

⁷⁷⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 257; MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I.*, s. 71.

vysledovat, které rody ze zastávání této funkce mizí a které nové naopak přicházejí. Hlavní vodítko pro tuto rekonstrukci poskytlo rozsáhlé dílo Tomáše Václava Bílka o pobělohorských konfiskacích.⁷⁷⁷

Mezi hejtmany Boleslavského kraje se často od roku 1611 objevovali dva páni ze stejného rodu, kteří se nezměrně v povstání exponovali, Bohuchval Berka z Dubé a Lipé a Václav starší Berka z Dubé a Lipé. Po bitvě na Bílé hoře oba dva raději uprchli ze země. Bohuchval za organizování vzpoury a jako správce země, volitel Fridricha Falckého a nejvyšší purkrabí Pražský a přímluvce za přijetí nejstaršího syna falckraběte Fridricha Jindřicha za čekatele trůnu, nemohl očekávat nic dobrého. Neméně výrazně se do povstání zapletl i bratranec Václav, ten kromě toho, že patřil k direktorům a volitelům vzdorokrále, působil též ve funkci nejvyššího sudího. Není divu, že se pro oba nenalezl menší trest než ztráta hrdla a konfiskace rozsáhlého majetku v severních Čechách.⁷⁷⁸ Hejtmanem za rytířský stav byl dvakrát na začátku 17. století Abrahám Gerštorf z Gerštorfu a z Malšvic. Za aktivní účast na vzpouře, při které mohl využít své zkušenosti z vykonávání úřadu krajského hejtmána, neboť v roce 1619 vystupoval jako komisař Boleslavského kraje, ztratil polovinu majetku. Odmítl přestoupit ke katolictví a vystěhoval se ze země. Při revizi v roce 1629 obdržel následujícího roku na přiznanou částku císařské pojištění. Do povstání se aktivně zapojil Jan Albrecht Křinecký z Ronova, vlastnictví Březnice v Bechyňském kraji jej opravňovalo do prodeje panství v roce 1599 zastávat zde úřad hejtmána, poté se objevuje jako hejtman Boleslavského kraje, psal se po Novém Ronově. Za to, že byl komisařem a rektorem generálního sněmu pro něj znamenalo v roce 1622 ztrátu všeho jmění, krátce na to zemřel.⁷⁷⁹ Mezi hejtmany za rytířský stav se dvakrát objevil v letech 1611-1617 Václav Felix Pětipeský z Chýš a Egerberka, v době povstání direktor a relátor na generálním sněmu, volitel Fridricha Falckého. Hned v roce 1621 se vydal na milost císaři a doloženo bylo, že se několikrát bezúspěšně snažil, aby byl zproštěn funkce direktora, vystupoval proti prodeji církevního majetku a snažil se přemlouvat stavy, aby se poddaly císaři, což vyústilo v jeho vyhlášení za nepřítele. Tyto polehčující okolnosti mu přinesly změnu původního trestu smrti, ztráty majetku a cti na „pouhou“ konfiskaci všeho majetku a doživotní vězení. Z Pražského hradu jej v roce 1622 převezli, jako ostatní podobně odsouzené, do vězení na Zbiroh. Pobył si zde pouze rok. Část majetku zachránila jeho manželka Johana, roz. Myslíková ze Žlunic, které

⁷⁷⁷ Velké množství cenných informací o tehdejší situaci shromáždil T. V. Bílek při studiu konfiskačních spisů, dnes uložených v archivním fondu Stará manipulace, sign. C 215, a publikoval je ve známé dvoudílné práci Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*, sv. I a II, Praha 1883. Tam se naleznou citace na jednotlivé složky, které umožňují sledovat v původním materiálu konkrétní případy.

⁷⁷⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 233.

⁷⁷⁹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 243.

byla zaplacená pouze polovina sumy pojištěné jí na manželových statcích.⁷⁸⁰ Také rytíř Jiří Sezima Rašín z Rýzmburka na Doubravanech, v roce 1612 krajský hejtman, byl odsouzen k manství, ale v roce 1623 jeho pozůstalý syn manství nepřijal.⁷⁸¹ Mezi jmény hejtmanů za panský stav na rok 1616 figuruje i starší bratr defenestrovaného Vilém Slavaty z Chlumu a Košmberka, nekatolík Michal. Účastnil se vyhození svého bratra z okna kanceláře na Hradě, jako krajský komisař sháněl a vedl vojenskou hotovost z Čáslavska a Kouřimska, za což byl potrestán konfiskací všeho majetku. Díky přimluvám svého bratra a slibu, že do roku 1626 přestoupí ke katolictví, mu byl po manželce Anně, roz. Šlikové z Holejče v roce 1625 zděděný statek Nový Stránov ponechán k užívání do konce života. Slovu nedostál a raději kvůli víře odešel v roce 1627 ze země, statek předal svému bratru Jáchymovi. Roku 1632 se bez povolení císaře vrátil ze Žitavy a opět díky významnému postavení bratra Viléma dostal lhůtu k přestupu ke katolictví, a tu v roce 1636 dodržel, směl opět převzít statek Nový Stránov.⁷⁸² Hejtmanem za panský stav byl v roce 1612 Jáchym Ondřej Šlik z Holejče na Svijanech, popravený na Staroměstském náměstí 21. 6. 1621 jako jeden z původců vzpoury. Tento defensor a direktor horlivě vystupoval proti přijetí Ferdinanda II. za krále, účastnil se defenestrace na Hradě, volil Fridricha Falckého, za jeho vlády zastával funkci nejvyššího sudího zemského a zemského fojta hornolužického, podepsal konfederaci a stejně jako jeho příbuzný Jan Albín žádal její rozšíření na další země Sasko, Nizozemí. Po bitvě na Bílé hoře se mu podařilo utéci, ale z rozkazu saského kurfiřta byl zajat a uvězněn v Drážďanech, a poté vydán do Prahy. Při exekuci mu nejdříve uťali ruku, pak byl sťat a hlava pověšena na Mostecké věži. Všechny majetek propadl konfiskaci včetně Svijan, po kterých se jako hejtman psal. Jeho vdově Uršule Žofii, roz. Opperštorfové byla přiznána částka pojištěná jako věno na Svijanech a bylo jí dovoleno po roce pohřbit manželovu hlavu a ruku.⁷⁸³

Heník (Hynek) z Valdštejna na Dobrovici působil jako hejtman Boleslavského kraje. Z obavy před trestem za svou účast v povstání uprchl i s manželkou po bitvě na Bílé hoře do Míšně, což znamenalo zabavení veškerého majetku. Komoře připadla obrovská suma 211 206

---

⁷⁸⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 248.

⁷⁸¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 379; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 249.

⁷⁸² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 360. P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 252.

⁷⁸³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 209-210; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 253.

zlatých. Pohledávku určenou pro matku Markétu roz. z Lobkovic zdědil Adam z Valdštejna, neúspěšně se jí domáhal ještě v roce 1628.⁷⁸⁴

Do povstání se významným způsobem zapojil i katolík Oldřich Bechyně z Lažan, hejtman Podbrdského kraje v letech 1614/15. Přestože působil jako jeden z komisařů stavovského direktoria a volil Fridricha Falckého, díky milosti udělené v květnu 1623 necelého půl roku po odsouzení se vyhnul uvedení svého statku Trhové Dušníky v manství, pro zadlužení je téhož roku prodal. Mezi hejtmany za rytířský stav v tomto kraji dvakrát vystupují členové rodu Ottů z Losu. Nejdříve to byl v roce 1602 Jindřich Otta z Losu, náležel k předním představitelům vzbouřených stavů. Jako direktor a správce zemský podepsal konfederaci, vystupoval proti Ferdinandu II., volil Fridricha Falckého, během jeho vlády byl královským radou, komorníkem, podkomořím královských měst věnných a druhým purkrabím Karlštejnským. Kromě toho půjčil peníze na vojenské účely, účastnil se zabavování majetku královské komory, účastnil se poselství do Uher na ztvrzení konfederace. I když se hned po bitvě na Bílé hoře vydal na milost císaři, jeho výpověď a vystupování mu uškodily. Dostal trest nejvyšší, odsoudili ho k trestu smrti, ztrátě majetku a cti. Popravili jej na Staroměstském náměstí 21. 6. 1621, tělo rozčtvrtili a hlavu pověsili na Mosteckou věž. Všechny majetek podlehl konfiskaci, Nižbor, po kterém se jako hejtman psal, již po roce 1602 nevladl. Potrestán ztrátou poloviny majetku byl další z členů rodu Ottů z Losu Jaroslav, také hejtman tohoto kraje v roce 1613. Provinil se tím, že koupil pro sirotka Jana Václava Trmala z Toušic ves Lounín náležející svatovítské kapitule. I když se ves původnímu majiteli vrátila, neoprávněně propadl konfiskaci statek Lážovice, patřící Jaroslavově manželce Dorotě. Komora majetek vrátila a po její smrti v roce 1623 připadl manželovi, ten jej prodal Václavovi Vratislavovi z Mitrovic. Komora si nicméně opět na něj činila nárok, ale nakonec uznala, že trest se vztahoval na Jaroslava, nikoli na manželku. Malý Osovec, po kterém se jako hejtman psal, prodal ještě před povstáním v roce 1617.⁷⁸⁵ Dvě třetiny majetku ztratil také rytíř Karel Plot z Konařin, hejtman v roce 1611.⁷⁸⁶ Ještě v roce 1630 žádnou kompenzaci za třetinu, jež mu náležela, neobdržel. Devětkrát v letech 1602-1616 stál v čele kraje za panský stav Jan Litvín Kavka Říčanský z Říčan na Hořovicích a Mnichu.⁷⁸⁷ Za stavovského povstání se nacházel mezi defensory, aktivně se účastnil defenestrace na Hradě, volil Fridricha Falckého, vystupoval jako relátor, kupoval církevní statky, za což podlely všechny jeho

⁷⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze X*, s. 336-337; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 257.

⁷⁸⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 221a 223; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 248.

⁷⁸⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 249.

⁷⁸⁷ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 251.

majetky konfiskaci. Část majetku se podařilo získat zpět po jeho smrti vdově Dorotě, roz. Kaplířové ze Sulevic.

Ztráta třetiny majetku postihla bývalého hejtmana Čáslavského kraje za rytířský stav Mikuláše Beřkovského ze Šebířova.⁷⁸⁸ Díky akceschopnosti a finančním možnostem své manželky Anny Juliány rod udržel odkoupením Košetice a v listopadu 1623, kdy obdržel pardon, nepřišel ani o Lojovice. Rytíř Václav Chotouchovský z Nebovid zastával úřad krajského hejtmana do roku 1612 třikrát. Zemřel sice v září 1618, ale jelikož neměl žádný majetek, nebyl ani odsouzen.⁷⁸⁹ V úřadu krajského hejtmana se v roce 1614 za rytířský stav objevuje Burian Chuchelský z Nestajova na Malči. I když se zapojil do vzpoury a vystupoval jako rektor na sněmu v roce 1620, volil Fridricha Falckého, podařilo se mu díky podpoře císařskému vojsku na svých statcích a po bitvě na Bílé hoře i službou v něm dosáhnout odpuštění a prominutí trestu, všechny jeho majetky mu byly ponechány.⁷⁹⁰ Za podpis konfederace odbojných stavů musel za pardon poskytnutý v roce 1629 zaplatit 100 zlatých rynských katolíků Heralt Václav Libštejnský z Kolovrat (+1630). V letech 1603-1616 čtyřikrát stál v čele Čáslavského kraje za panský stav, v té době v roce 1607 získal titul císařského rady a šest let do roku 1613 působil jako vrchní výběřčí daní.⁷⁹¹ Svou podporu povstalým stavům, zvláště finanční, zaplatil ztrátou všeho majetku hejtman za panský stav Kryštof Karel Roupovec z Roupova. Sám Kryštof Karel zemřel během vzpoury, nicméně rod přišel o Herálec a v roce 1617 v Plzeňském kraji koupený Manětín, Humpolec prodala komora Filipovi hraběti ze Solmsu.⁷⁹² Naproti tomu Mikuláše Salavu z Lípy na Úmoníně, hejtmana za rytířský stav v roce 1612, osvobodili od pokuty. Jako hejtman za panský stav jednou v tomto kraji a vícekrát v Hradecku vystupoval Jan Rudolf Trčka z Lípy.⁷⁹³

V letech 1597-1617 osmkrát podle seznamů měl zastávat úřad hejtmana za panský stav Kašpar Melichar ze Žerotína na Nových Dvorech.⁷⁹⁴ Nejdříve v roce 1621 měl být za účast ve vzpouře uvězněn ve svém domě, ale pak byl omilostněn a nechán na svobodě, pokutu

---

⁷⁸⁸ Hejtmanem byl v roce 1605, viz P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 233.

⁷⁸⁹ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 241.

⁷⁹⁰ Tamtéž, s. 241.

⁷⁹¹ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 47; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 244.

⁷⁹² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 145; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 250.

⁷⁹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze I*, s. 266 a 285; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 251.

⁷⁹⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 262.

nemusel zaplatit a jeho statky mu byly ponechány. Do roku 1591 byl dvakrát i hejtmanem kouřimského kraje.⁷⁹⁵

Zajímavé vyústění má případ potrestaného Viléma Jindřicha Bezdrůžického z Kolovrat, hejtmana chrudimského za panský stav v roce 1611.⁷⁹⁶ Tento pán, jehož majetek se odhadoval na 179 127 zlatých, byl stížen ztrátou jeho poloviny, ale kvůli obrovskému zadlužení se konečná částka scvrkla na 24 967 zlatých. Kolovrat měl navíc u královské komory z dřívější doby pohledávku, jež po odečtení poloviny stále činila 52 064 zlatých, nicméně se rozhodl jménem svým i dědiců v roce 1636 od ní odstoupit. Tento příklad krásně demonstruje, jak byly předpokládané zisky ze zabaveného majetku někdy jen zdánlivé.

Dvakrát byl také hejtmanem chrudimského kraje za rytířský stav Vilém Dobříkovský z Mladějova. Za účast v povstání přišel o dvě třetiny svého majetku, včetně Dobříkova a Vinařic, po kterých se psal. Do roku 1627 žil ve vysokém Mýtě, pak se rozhodl pro odchod ze země.⁷⁹⁷ Huře dopadl Jiří Karlík z Nežetic, který od roku 1605 pětkrát zastával úřad hejtmana za rytířský stav, za povstání velmi aktivně vystupoval, účastnil se sněmů, náležel mezi zástupce určené k jednání s moravskými stavy a v roce 1619 jako komisař odhadoval majetek katolických církevních statků. Po Bílé hoře utekl ze země, jelikož se ve stanovené lhůtě nevrátil, byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i konfiskaci majetku, včetně Slatiňan, po kterých se psal, ty komora prodala hned v roce 1623 Lvovi Buriánovi Berkovi z Dubé.⁷⁹⁸ V roce 1603 zastával úřad hejtmana rytíř Petr Lukáš Rašín z Rýzmburka, za podporu vzbouřených stavů ztratil polovinu majetku, vdova po něm Bohunka, roz. Křinecká z Ronova, se ještě v roce 1636 snažila získat věno zapsané na konfiskovaném statku Korotice.⁷⁹⁹ Hejtmany čáslavského kraje za rytířský stav byli Arnošt (+1627) a Zikmund (+1624) Robmhapové ze Suché. Arnošt na Ronově v letech 1604-1616 třikrát a Zikmund na Lichtenburce jednou 1609. Oběma za účast na povstání propadl statek Ronov a Lichnice upadla v manství.⁸⁰⁰ Šestkrát vystupuje v letech 1606-1617 ve funkci krajského hejtmana za panský stav Diviš Lacembok Slavata z Chlumu a Košumberka na Košumberce. Komisař odbojných stavů zemřel v roce 1623, nicméně polovina jeho majetku propadla konfiskaci. Statek Košumberk koupil jeho bratranec Vilém. Část majetku obdržela vdova Veronika, roz. ze Žerotína, a syn Jindřich Vilém. V letech 1613-1616 se dvakrát za panský stav mezi

⁷⁹⁵ Tamtéž, s. 262.

⁷⁹⁶ Tamtéž, s. 233.

⁷⁹⁷ Hejtmanem byl v roce 1602 a 1610. Tamtéž, s. 236.

⁷⁹⁸ Tamtéž, s. 242.

⁷⁹⁹ Tamtéž, s. 249.

⁸⁰⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XII*, s. 42; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 249.

hejtmany objevuje Purkart Střela z Rokyc na Cerhenicích, Krucemburku a Štěpánově. Původně mu byl vyměřen trest ztráty celého jmění za to, že působil jako komisař stavů a relátor a že volil Fridricha Falckého. Dosáhl však císařskou milostí změnu trestu, statky si mohl ponechat, ale staly se statky manskými. V roce 1629 se vdově a pozůstalým dětem podařilo statky z manství vymanit, protože vdova vychovávala potomky v katolické víře.⁸⁰¹

Do povstání se také výrazně zapojil v letech 1596-1609 často vystupující hejtman Žateckého kraje za panský stav Linhart Colona z Felzu.⁸⁰² Tento představitel z Tyrolska pocházejícího rodu nedávno usazeného v západních Čechách se vyslovoval hned v roce 1617 proti přijetí Ferdinana II. za českého krále, po vypuknutí povstání prosazoval kandidaturu saského kurfiřta. Z vůle stavů stanul v čele polního stavovského vojska jako nejvyšší generál-maršálek, štěstěna jej záhy opustila, padl v bitvě u Sinzendrofu 13. 4. 1620. Ani smrt však nezabránila tomu, aby veškerý jeho rozsáhlý majetek, včetně Andělské Hory a Nejdku, po kterých se jako hejtman psal, nepropadl komoře. Colona nepředstavoval z tohoto kraje jediného hejtmana mezi potrestanými. Do povstání se zapletl i Jaroslav Libštejnský z Kolovrat v letech 1607-1616 čtyřikrát krajský hejtman za panský stav. Na rozdíl od svého bratrance Heralta Václava nuceného zaplatit pouze za udělený pardon, Jaroslav zemřel v roce 1619 v době vzpoury, což znamenalo ztrátu dvou třetin jmění. Tři panství Petršpurk, Soseň a Pšovlky byly komorou v roce 1622 výhodně prodány Heřmanu Černínovi z Chudenic. Spory Jaroslavovy dcery Anny Sidonie, provdané Colonové z Felzu, jeho vdovy Markéty z Redernu o nespravedlivě stanovené výši odhadnutého majetku se vedly v roce 1628. Dědické nároky na třetinu majetku nebyly vyřešeny ještě ani v roce 1690.⁸⁰³ Horší osud postihl rytíře Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, bývalého nejvyššího berníka, ten jako jeden z direktorů, volitel Fridricha Falckého, královský rada, a podkomoří Království českého skončil na popravišti a jeho hlava visela na mostecké věži a majetek mu byl zkonfiskován včetně statku Kystra a Vršovice, jež jej opravňovaly zastávat v roce 1608 úřad hejtmana.⁸⁰⁴

Hejtmanský úřad za rytířský stav v tomto kraji vykonávali před rokem 1616 dva významní podporovatelé povstání Kryštof a Bohuslav Felix Fictumové z Fictumu, obzvláště Kryštof, majitel Nového Šumburku a Klášterce vystupuje čtyřikrát. Tento vzdělaný a zcestovalý šlechtic náležel mezi direktory, správce a královské rady. Počítal se mezi autory

---

⁸⁰¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze* I, s. 207; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v ředbělohorském období*, s. 252.

⁸⁰² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 235.

⁸⁰³ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 70; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 244.

⁸⁰⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 237.

druhé apologie odbojných stavů. Umírá v roce 1620, přesto je následujícího roku posmrtně odsouzen ke ztrátě hrdla, všeho majetku i cti. Statky koupil Kryštof Šimon sv. pan z Thunu. Manželka i dcery bez úspěchu žádaly až do 70. let 17. století o navrácení statku Černýše, na kterém měla mít vdova Voršila, roz. Šliková zapsáno věno. Bratr Bohuslav Felix na Prunéřově byl potrestán konfiskací třetiny majetku, odešel ze země a o majetek po jeho smrti v roce 1623 bojovali děti a příbuzní až do poloviny 70. let 17. století.⁸⁰⁵

Pouze třetinou majetku zaplatil svou účast na povstání Jan Mikuláš Hochauzar z Hochauzu na začátku 17. století dvakrát jmenovaný žatecký hejtman za rytířský stav. Statek Jezeří, po kterém se jako hejtman psal, společně s Hlišany koupil od komory již v roce 1623 Vilém mladší Popel z Lobkovic. Využil situace a třetinu sumy zaplatil znehodnocenými penězi, zbytek postupně vyrovnával, pronájemem statku Hlišany Janu Mikulášovi až do jeho smrti v roce 1629, pak se jej zase ujal a dětem Hochauzarovým postupně umořoval sumu v dohodnutých lhůtách.⁸⁰⁶

Třetinu majetku, včetně statku Lišany, ztratil další hejtman Žateckého kraje za rytířský stav v roce 1611 Jiří Hruška z Března.⁸⁰⁷ Jeho synové se o zbývající dvě třetiny majetku, společně s dědictvím po matce hlásili až do roku 1673.

Funkci hejtmana za panský stav zastával v roce 1612-1613 Jan Albín Šlik z Holejče na Doupově. Velmi aktivně se zapojil do povstání. Působil jako defensor, direktor, komisař, správce a rada zemský vzbouřených stavů, vystupoval proti Ferdinandu II. a navrhoval za krále kurfirťá saského, kterého při volbě podpořil. Podepsal konfederaci a požadoval její uzavření s dalšími státy. Po Bílé hoře odejel ze země a tím unikl stejnému osudu jako známější Jáchym Ondřej Šlik. Byl totiž také odsouzen ke ztrátě hrdla, statků i cti. Doupov a Falknov propadly okamžitě konfiskaci.⁸⁰⁸ Za rytířský stav v roce 1613 mezi hejtmany vystupuje Asman starší Štampach ze Štampachu na Sedčicích a Holoticích. Za podporu vzpoury ztratil polovinu majetku. Sedčice již od roku 1615 nevlastnil a Holotice zřejmě také prodal, jelikož již v roce 1623 náležely k Nepomyšli. Tak jak bylo obvyklé, po prodeji veškerého majetku neobdržel vyplacenu celou sumu odpovídající polovině majetku. Teprve až v roce 1666 jeho syn dosáhl od komory pojištění zbývající částky z po otci zděděné pohledávky. Také druhý zástupce rodu Štampachů v úřadu hejtmana Václav starší byl za svou účast v různých komisích vzbouřených stavů odsouzen ke ztrátě všeho majetku. Ten byl

⁸⁰⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 237.

⁸⁰⁶ Tamtéž, s. 239.

⁸⁰⁷ Tamtéž, s. 240.

⁸⁰⁸ Tamtéž, s. 253.

okamžitě zkonfiskován a prodán, včetně Valče, Skytal, po kterých se psal. Kvůli víře odešel ze země a vrátil se při saském vpádu v roce 1631 a své původní statky začal obhospodařovat, což v roce 1634 znamenalo znovuzabrání veškerého jmění. Část směla odkoupit manželka Barbora již v roce 1623, jelikož byla katolička a v této víře vychovávala i své děti.⁸⁰⁹ Žatecký hejtman Štěpán Jiří ze Šternberka na Postoloprtech byl také hejtmanem za Kouřimský kraj. Během povstání sice působil v některých komisích ustavených vzbouřenci, ale udržoval kontakty s císařskou stranou. Po bitvě na Bílé hoře okamžitě přestoupil ke katolictví a majetek tak uchránil.⁸¹⁰

Konfiskaci jedné třetiny majetku nešel rytíř Volf Vřesovec z Vřesovic na Nových Hradech, Lipenci a Touchovicích, dvakrát v letech 1612-1616 rakovnický hejtman. Kvůli svému vysokému věku se sám nemohl zapojit do vojenských akcí povstalců, ale podporoval je finančně, za sebe poslal s vojskem proti císařským rytířům Jana Býčka z Nespečova, příbuzného své manželky Kateřiny. Majetky postupně odprodali Volfovi Ilburkovi z Vřesovic.⁸¹¹

Rakovnického krajského hejtmana za rytířský stav v roce 1611 Jana Jindřicha Cukra z Tamfeldu direktori ustanovili v roce 1618 hejtmanem křivoklátským, což jistě ovlivnilo i výši stanoveného trestu. Za svou účast v povstání přišel o dvě třetiny majetku, nicméně díky manželce Ludmile Šlovské ze Šlovic mohl hospodařit na Olešné a od roku 1631 na Šípech.⁸¹² Shodou okolností se po Šípech psal Maxmilián Krakovský z Kolovrat (+1644) v době, když čtyřikrát zastával úřad hejtmana za panský stav.⁸¹³ V době povstání, však Šípy vlastnila jeho švagrová Anna Marie roz. Vchynská z Vchynic. Maxmilián za to, že v době povstání na straně stavů působil jako vojenský komisař, byl odsouzen k pokutě 6 000 kop míšeňských, ale statky Milčeves a Vysoká Libyně mu zůstaly. V roce 1615 působil jako hejtman za rytířský stav Václav Varlich z Bubna na Zvíkovci.⁸¹⁴ Jelikož zemřel v době vzpoury, znamenalo to ztrátu všeho jmění. Majetek komora prodala v roce 1624 Václavu Herakliovi Blíživskému z Blíživa, místosudímu Království českého.

---

⁸⁰⁹ Tamtéž, s. 254.

⁸¹⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 353, 366, 408 a 415; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 254.

⁸¹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIV*, s. 197; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 260.

⁸¹² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 235.

⁸¹³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 115; V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 83, P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 243.

⁸¹⁴ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 258.

Za panský stav jednou v roce 1599 vystupuje v hejtmanském úřadu za Rakovnický kraj Jiří Vchynský z Vchynic na Blšanech, vlastník Krakovce. Za podporu stavů byl odsouzen ke ztrátě poloviny majetku. Jelikož jeho statky v Blšanech a hlavně hrad Krakovec zasáhly válečné události nezměrně ničivým způsobem, bylo mu dovoleno koupit si je zpět. Kromě toho zastával tentýž úřad v Žatecku. Šestkrát v letech 1558-1576 zastával funkci hejtmana za rytířský stav Radslav Vchynský z Vchynic, který se psal po Petrovicích. Po jejich prodeji v roce 1587 přesídlil do Litoměřického kraje, kde vlastnil Doubravskou horu a Teplice. Zemřel v roce 1619 a svým dědicem učinil svého strýce Viléma.⁸¹⁵

Mnohonásobný hejtman Bechyňského kraje za rytířský stav Jeroným Hozlaur z Hozlau na Hněvkovicích byl potrestán ztrátou pětiny majetku.⁸¹⁶ Jeho statky zabralo císařské vojsko a za zapůjčené peníze dány v užívání Janu Častolárovi ještě před Bílou horou. Suma za čtyři díly, která měla připadnout Hozlaurovým příbuzným, však ještě v roce 1690 nebyla zapravena. Neveselý osud stihl hejtmana Bechyňského kraje rytíře Karla staršího Čábelického ze Soutic, krajského hejtmana v roce 1614.⁸¹⁷ Za podporu povstání jej stihla konfiskace třetiny majetku, v roce 1623 přišel o statek Žimuticích. I když mu jej panovník navrátil, zemřel následujícího roku v Soběslavi, kam byl nucen se přestěhovat. Ke ztrátě dvou třetin majetku odsoudili čtyřikrát v letech 1609-1616 hejtmana za panský stav Jana Kavku Říčanského z Řičan na Kosově Hoře, Červené Řečici a Novém Rychnově za to, že působil jako komisař odbojných stavů, vystupoval jako relátor a volitel Fridricha Falckého. Odhadní cena majetku po srážce dluhů činila 186 tisíc kop míšeňských, ponecháno mu mělo být 62 303 kop, na něž nedostal žádnou záruku. Dědicům po jeho smrti se podařilo získat zpět pouze zlomek sumy ve výši 13 110 kop. Jáchym starší Španovský z Lisova na Loutkově, dvakrát hejtman za panský stav v letech 1608-1611, stanovenou pokutu nemusel zaplatit, ale přesto odešel kvůli víře ze země.⁸¹⁸ Hejtmanský úřad za rytířský stav v roce 1613 vykonával Zikmund Matěj Vencelík z Vrchovišť na Kamenici. Za povstání se zapojil do různých komisí, a proto byl potrestán ztrátou poloviny majetku. Silně vojenským vpádem obou vojsk poničenou Kamenici ještě za Vencelíkova života v roce 1623 komora prodala císařskému generálovi Jindřichu Paradisovi.⁸¹⁹

---

⁸¹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 107-108 a 117; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 258.

⁸¹⁶ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 240.

⁸¹⁷ Tamtéž, s. 235.

⁸¹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 348; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 251.

⁸¹⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IV*, s. 174-175; dnes Kamenice nad Lipou; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 258.

Ve Vltavském i Plzeňském kraji zastávali často v letech 1603-1611 funkci krajského hejtmana rytíři Černínové z Chudenic. V době stavovského povstání byli ve Vltavsku usazení Diviš na Nedrahovicích a Humprecht na Prčici. První z nich nešťastný Diviš, sice katolík, za své pochybení v úřadu hejtmana Pražského hradu, kdy proti regulím, byť na příkaz nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka, vpustil vzbouřence do prostor Hradu, zaplatil životem na Staroměstském náměstí v roce 1621. Veškerý jeho majetek nešel konfiskaci, jež výhodně koupila schopná hospodářka paní Polyxena Pernštejská z Lobkovic. Humprecht působil jako vltavský hejtman až do roku 1612, kdy statek prodal Janovi z Talmberka. Za protihabsburského povstání jej stavy vybraly a zvolily direktorem, správcem a radou zemským za rytířský stav, přesto se však do povstání aktivně nezapojil, zůstal věrný císaři, proto unikl zatčení a před konfiskační komisí v roce 1622 prokázal svou nevinu, za obdržení pardon měl zaplatit 1 500 zlatých alumnátu u sv. Jakuba na Starém Městě pražském. Pohledávku zapravil po jeho smrti až bratr Jan v roce 1631. Krajský hejtman plzeňský Jindřich Černín v roce 1616 vykonával svou funkci právem majitele hradu a panství Švihova. Přestože se hlásil ke katolictví, působil během povstání jako stavovský komisař a přísahal Fridrichu Falckému. Nepostihly jej konfiskace, pouze mu bylo vyměřeno zaplatit za pardon 1 500 zlatých. I přes toto klopýtnutí si důvěru císaře udržel, o čemž svědčí jak jeho povýšení do panského stavu v roce 1629, tak další kariéra císařského rady u dvorského a komorního soudu.⁸²⁰ V roce 1609 vystupuje mezi hejtmany za panský stav Jiří z Talmberka na Jankově a Nemyšli a ve stejné funkci působil i v Kouřimsku. Již před Bílou horou zastával významné funkce zemského sudího, nejvyššího sudího a nejvyššího komorníka a těšil se titulu císařského rady. Zapojil se do vzpoury, vítal ve Hvězdě česky Fridricha Falckého a podepsal konfederaci. Po bělohorské bitvě byl dočasně uvězněn ve svém domě, hrozila mu konfiskace veškerého majetku i doživotní vězení, ale na přímluvu svého syna Bedřicha, předsedy nad apelacemi, který zůstal věrný císaři, byl omilostněn a nemusel zaplatit ani pokutu. Jeho majetek převzali synové Jan a zmíněný Bedřich.⁸²¹

Plzeňský kraj za panský stav v roce 1608 zastupoval hrabě Jindřich z Gutštejna na Hostouni a Svržně a následujícího roku 1609/1610 je doložen ve funkci mustrhera.⁸²² Jako komisař vzbouřených stavů byl odsouzen ke ztrátě všeho majetku a ke vězení na Zbirohu, ve

---

⁸²⁰ Privilegium z 12. 1. 1629, viz A. Král, *Der Adel*, s. 40; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 236.

⁸²¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 287; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 256.

⁸²² Jiří JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009, s. 433; P. MAREŠ, *Krajské mustrunky*, s. 317; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 238.

kterém setrval ještě v roce 1624, ale o čtyři roky později již žil na svobodě.⁸²³ Obdobným trestem vězení na Zbirohu byl potrestán Vilém Popel z Lobkovic na Horšovském Týně, v letech 1596-1613 sedmkrát hejtman za panský stav. Ačkoli za císaře Maxmiliána zastával funkci komořího a císařského kraječe, v roce 1617 se postavil proti volbě Ferdinanda II. za českého krále. V letech 1618-1620 vystupoval jako volený direktor vzbouřených stavů a v letech 1619-1620 zastával funkci nejvyššího hofmistra Fridricha Falckého. Jenom díky rychlému obratu po Bělohorské bitvě, kdy žádal o milost vévodu bavorského a přemluvil přítomné stavy v Praze, aby se vzdaly bez boje Ferdinandovi I. a zvláště díky přimluvám Polyxeny a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic nebyl v roce 1621 popraven, ale trest mu byl změněn na doživotní vězení. Zbirožské vězení opustil kvůli špatnému zdraví v roce 1622 a o čtyři roky později zemřel. Veškerý majetek mu byl zkonfiskován a prodán Maxmiliánovi Trauttmansdorfovi a církevní statky Chýnov a Velké Veltrusy získané od odbojných stavů byly vráceny původním vlastníkům.⁸²⁴ Naproti tomu Jan Klenovský z Klenového a Janovic, hejtman za rytířský stav v letech 1588 a 1596 náležel ke stoupencům Ferdinanda II., příslušel mu titul císařského rady a do roku 1618 byl nejvyšším písařem, do této funkce se jako katolík vrátil po Bílé hoře.⁸²⁵ Adam Jiří Kokořovec z Kokořova v roce 1615, kdy zastával úřad žateckého hejtmána, jako sídlo uváděl Prádlu, které náleželo v té době jeho strýci Janovi. V době vzpoury již sídlil na Žluticích, které převzal po svém otci Petrovi. Náležel ke katolíkům, proto mu přes podpis konfederace a volbu Fridricha Falckého byla roku 1623 odpuštěna pokuta, ale za udělený pardon v roce 1629 musel zaplatit sumu 3 500 rýnských zlatých. Tento císařský rada, zemský soudce zemřel v roce 1633 bez dětí a vše odkázal strýci Petrovi Jiřímu Kokořovcovi z Kokořova ze Štáhlavské větve.⁸²⁶ Konfiskaci dvou třetin majetku přinesla účast relátorovi na generálním sněmu v roce 1620 Divišovi Markvartovi z Hrádku, pětkrát v letech 1603-1615 vystupujícím hejtmanovi za rytířský stav. Přišel jak o statky Dolní Bělou a Nekmíř, po kterých se psal, ale i o Podmokly. Přes své opakované protesty o nespravedlivých, podhodnocených odhadech při prodeji majetku v roce 1622 Vilémovi Vřesovci z Vřesovic, se roku 1628 domohl určitých kompenzací, nicméně stejně

---

⁸²³ O tom blíže J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 438-445.

⁸²⁴ Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002, s. 88; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 245-246.

⁸²⁵ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 242.

⁸²⁶ Tamtéž, s. 243.

jako ve většině ostatních, obdobných případech odpovídající sumu 1/3 původního majetku nikdy neobdržel.⁸²⁷

Majetek Vojtěcha Zádubského ze Šontálu, hejtmana za rytířský stav v roce 1611, byl ponechán pozůstalým synům, museli ovšem zaplatit pokutu za dlužnou částku a ještě 500 zlatých rýnských za pardon udělený otci v roce 1629.⁸²⁸

Přešetřování viny ve stavovském povstání znamenalo pozastavení možné povinnosti vykonávat úřad krajského hejtmana pro Jana Hroznatu z Vrtby na Jindřichovicích, který jej zastával za panský stav v roce 1614. Konečné potvrzení trestu padlo v roce 1624 a o dva roky později Jan Hroznata přijal své statky v léno. Jejich vyvázání se podařilo až synům Janovi a Sezimovi, posledně uvedený působil pětkrát ve funkci hejtmana v letech 1606-16 jako majitel Janovic ve Vltavském kraji.⁸²⁹

Několik hejtmanů za Prácheňský kraj se také zapletlo do povstání. Dvakrát hejtmanský úřad za rytířský stav zastával Bernard Hodějovský z Hodějova na Řepici.⁸³⁰ Konfiskační komise jej, jelikož zemřel v roce 1622, neodsoudila. Nicméně se jeho dědicové snažili získat od císaře pardon, aby mohli majetek v klidu užívat, celá záležitost se táhla ještě v 50. letech 17. století. O polovinu majetku přišel také hejtman Prácheňského kraje na rok 1615 rytíř Jindřich starší Dejm ze Stříteže za to, že patřil, stejně jako Jan starší Dejm, mezi relátory sněmu 1620, na němž zvolili syna Fridricha Falckého za následníka trůnu. Statek Milenovice získal roku 1623 od komory Volf Ilburg Vřesovec z Vřesovic a obratem jej od něj koupil Ferdinand Rudolf Lažanský. Václavu Jindřichovi Dejmovi se podařilo získat zpět část majetku v Milenovicích po dlouhých tahanicích až v roce 1652.⁸³¹ V letech 1610-1617 vykonával úřad hejtmana za rytířský stav Petr Pešík z Komárova na Střelských Hošticích a Dolním Poříčí.⁸³² Účastnil se generálního sněmu v roce 1620 a vystupoval jako relátor k deskám zemským, za což mu zkonfiskovali všechn majetek. Roku 1627 se rozhodl přidržet své víry a raději odešel ze země. S vojskem saského kurfiřta přišel zpět do Prahy a zapojil se do akcí pod vedením hraběte Thurna, načež následně roku 1634 přišla další konfiskace všeho Petrova majetku. Podle komise v roce 1643 měl propadnout i dům na Starém Městě pražském, ale byl ponechán Petrovým dcerám. V letech 1600-1617 do krajské správy

---

⁸²⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze IX*, s. 244, 247 a 248; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XIII*, s. 123, 126 a 209; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 246.

⁸²⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 260.

⁸²⁹ Tamtéž, s. 260.

⁸³⁰ Tamtéž, s. 238-239.

⁸³¹ Tamtéž, s. 236.

⁸³² Tamtéž, s. 248.

čtyřikrát za panský stav zapojený Pavel Kavka z Říčan na Dubu náležel mezi direktory, správce a zemské rady vzbouřených stavů.⁸³³ Zasazoval se za zvolení Fridricha Falckého, podepsal konfederaci, obhajoval právo svobodné volby krále stavů. Podle rozsudku měl ztratit hrdlo, majetek i čest, ale s přihlédnutím k jeho snaze o pokojné řešení byl trest změněn na ztrátu všeho majetku a doživotní vězení. Část majetku získala zpět manželka Anna.

Bedřich Švihovský z Rýzmburka na Nalžovech, Neprachovech a Přešticích zastával pětkrát v letech 1599-1609 úřad hejtmana za panský stav.⁸³⁴ I když byl katolík, zapojil se do stavovského povstání poděpáním konfederace, volbou Fridricha Falckého a tím, že byl relátorem generálního sněmu v roce 1620. Nejdříve jej po Bílé hoře společně s direktory uvrhli do vězení na Pražském hradě, poté jej propustili do domácího vězení a nakonec roku 1622 dosáhl zproštění viny a majetek mu byl ponechán.

Mezi navrženými krajskými hejtmany za rytířský stav ve Vltavském kraji se na rok 1616 objevil Smil Hodějovský z Hodějova.⁸³⁵ Ten pro své zapojení do vzpoury raději ujel ze země. Jako rektor generálního sněmu roku 1620, plnomocný vyslanec ke Gáborovi Bethlenovi a komorník Fridricha Falckého nemohl čekat než odsouzení k smrti, ztrátě cti a všech statků, ocitl se v klatbě a cedulku s jeho jménem přibíli na šibenici. Statky následujícího roku 1622 prodala komora za poloviční cenu Pavlovi Michnovi z Vacínova. Do povstání se zapojil další hejtman za rytířský stav Adam Řepický ze Sudoměře, i když během něj zemřel, přesto v roce 1622 neunikl celý jeho majetek konfiskaci.⁸³⁶ Dvakrát se hejtmanem za rytířský stav v letech 1613-1617 v soupisech uvádí Ctibor Vrchotický z Loutkova na Přestavlkách.⁸³⁷ Za podporu stavovského povstání ztratil třetinu majetku, nicméně mu byla ponechána i nadále jeho správa.

Mezi hejtmany Hradeckého kraje působil za rytířský stav v roce 1613 další potrestaný Jan starší Dobřenský z Dobřenic. Dal se do služeb direktorům a sám vedl hotovost ze Slezska do Čech. Původně vyměřená ztráta celého majetku za tuto aktivitu byla zmírněna na polovinu. Nicméně Jan ztratil predikátní sídlo Dobřenice a své dny dožil na statku své manželky Magdalény ve Chvalkovicích, kde zemřel již 30. 1. 1624. Dobřenice koupil nejdříve v roce 1623 Albrecht z Valdštejna, ale ještě téhož roku statek prodal Alžbětě z Vchynic.⁸³⁸ Vilém

---

⁸³³ Tamtéž, s. 251.

⁸³⁴ Tamtéž, s. 255.

⁸³⁵ Tamtéž, s. 238-239.

⁸³⁶ Tamtéž, s. 250.

⁸³⁷ Tamtéž, s. 260.

⁸³⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 351; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 236.

Mírkovský z Tropčic na Vrchlabí, třikrát hejtman za rytířský stav v letech 1604-1610, nebyl v roce 1623 potrestán, nicméně roku 1629 bezúspěšně obeslali jeho dceru Rozinu, provdanou Zilvarovou, kvůli zaplacení pokuty za otci udělený pardon, ta však na výzvu nereagovala. Panství Vrchlabí Vilém proti nátlaku Albrechta z Valdštejna neudržel, musel mu jej krátce před smrtí v roce 1624 prodat.⁸³⁹ Třikrát byl vybrán v letech 1608-1613 za hejtmana rytíř Ctibor Smil Pecingár z Bydžína, ten za svou účast v povstání ztratil polovinu majetku.⁸⁴⁰ Jeho statky Nechanice a Kunčice propadly konfiskaci a v roce 1623 prodejem za poloviční cenu přešly na Václava Vchynského ze Vchynic. Hejtmanem za panský stav se od roku 1598 do roku 1617 šestkrát objevil Rudolf Štubenberger ze Štubenberku. Tento horlivý protestant vystupoval jako vojenský komisař Boleslavského, Hradeckého a Kouřimského kraje. Zemřel při výbuchu Jičínského zámku 1. 2. 1620, nicméně o rok později jej odsoudili ke ztrátě všeho jmění a cti. Panství Nové Město nad Metují okamžitě propadlo konfiskaci. Jeho manželce bylo přiznáno věno na něm zapsané, stejně jako vyplacení pohledávek strýcům Jiřímu a Volfovi, ale se žádostí o převzetí Nového Města z pozice Rudolfových dědiců již neuspěli.⁸⁴¹ Třikrát v letech 1602-1613 zastával úřad hejtmana za panský stav Jan Rudolf Trčka z Lípy.⁸⁴² Za svou účast v povstání jej nejdříve uvrhli do domácího vězení a měl přijít o všechnu svůj majetek, ale zřejmě pro postavení svého syna Adama Erdmana, dosáhl propuštění a majetky mu byly ponechány. Situace se obrátila po zavraždění jeho syna v Chebu v roce 1634, sám Jan Rudolf zemřel ve stejném roce, ale následujícího roku proti němu i manželce Marii Magdaléně, roz. z Lobkovic (+1633) bylo započato řízení. Výsledek rozsáhlého kriminálního procesu znamenal pro dědice ztrátu veškerého majetku. Konfiskací potrestali i nejstarší dceru Trčkovu Alžbětu Vchynskou z Vchynic. Jan Rudolf zastával také jednou v letech 1605-1606 úřad hejtmana v Čáslavském kraji.

Z angažované rodiny Dvořeckých z Olbramovic zastával úřad hejtmana kromě Prokopa i Vilém na Načeradci a Novém Podolí, uvádí se v Kouřimském kraji k roku 1615.⁸⁴³ Vojensky se zapojil do povstání, jelikož zemřel v roce 1620, unikl odsouzení. Statky zůstaly vdově a synům, která v roce 1630 zaplatila za pardon udělený manželovi 1 200 zlatých rýnských. V úřadu po něm následoval Adam Chobotský z Ostředka. Tento rytíř zemřel během povstání mezi stoupenci vzbouřených stavů, proto měl podlehnout celý jeho majetek

---

⁸³⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze V*, s. 232; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 247.

⁸⁴⁰ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 248.

⁸⁴¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze II*, s. 152; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 255.

⁸⁴² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 256.

⁸⁴³ Tamtéž, s. 237.

konfiskaci, nicméně jeho nezletilému synovi Vilémovi byl statek Nesperry ponechán.⁸⁴⁴ Do povstání se výrazně zapojil Karel Mracký z Dubé krajský hejtman za panský stav zmiňovaný nejprve k roku 1588 a pak ještě z jistotou pětkrát až do roku 1611. Hlasoval pro přijetí kurfiřta saského za českého krále a za Fridricha Falckého vykonával funkci nejvyššího sudího zemského, také se účastnil jako rektor generálního sněmu povstalých stavů v roce 1620, což znamenalo odsouzení ke ztrátě dvou třetin majetku. Jenom díky slibu, že i s dětmi konvertuje ke katolictví, směli si dědicové po jeho smrti v roce 1623 ponechat polovinu majetku, přičemž statky Pyšely, Svojšice a Zálešany propadly konfiskaci okamžitě. Spory o majetek se táhly ještě v roce 1679. V letech 1603-1615 vystupoval pětkrát v úřadu hejtmána za rytířský stav Jan Ostrovec z Kralovic na Vlašimi a Novém Domašíně. Za to, že byl direktorem za rytířský stav, dal hlas Fridrichu Falckému a připojil se ke konfederaci, měl skončit na popravišti, ale díky tomu, že již v roce 1621 přísahal věrnost císaři, byl mu trest změněn na doživotní vězení a celý majetek propadl konfiskaci. Následující rok vyměnil vězení na Pražském hradě za vězení na Zbirohu, ale roku 1623 byl propuštěn a pardonován. Mezi hejtmány za panský stav se jednou v roce 1593 objevil již zmíněný Štěpán Jiří ze Šternberka, bratr nejvyššího purkrabí Adama. V době povstání již Votice, po kterých se psal, nevlastnil. Stejný úřad vykonával v letech 1609 a 1611 v Žateckém kraji. Kouřimským hejtmánem za panský stav vystupoval také uvedený Jiří z Talmberka, v roce 1609 hejtman Vltavského kraje. Václav Věžník z Věžník na Třebešicích, hejtman za rytířský stav v roce 1613, dosáhl osvobození od pokuty a majetek mu byl ponechán.⁸⁴⁵ Dvakrát mezi lety 1583-91 zastával úřad hejtmána za panský stav i v Čáslavsku připomenutý Kašpar Melichar ze Žerotína, majitel Kolína.⁸⁴⁶

V Slánském kraji za rytířský stav před rokem 1616 často vystupoval Bernard Elsnic z Elsnic, komisař při direkci povstalých stavů, zemřel ještě během povstání v roce 1620.⁸⁴⁷ Přesto třetina majetku nešla konfiskaci, včetně Kobylníků, po kterých se jako hejtman psal. I když cena celého majetku představovala velkou sumu více jako 121 tisíc kop míšeňských, komora nakonec nezískala ani polovinu. Dvě třetiny připadly čtyřem Bernadovým synům, třem z nich propadly podíly zabavené v průběhu Frýdlandské konfiskační komise za jejich působení v proticísařském vojsku, pouze čtvrtému, v roce 1640 za nevinného prohlášenému, podíl zůstal, přičemž také on místo hotovosti dostal císařské pojištění. Ke ztrátě všeho majetku odsoudili dvakrát v hejtmanském úřadu za rytířský stav vystupujícího Odolena

---

⁸⁴⁴ Tamtéž, s. 241.

⁸⁴⁵ Tamtéž, s. 258.

⁸⁴⁶ Tamtéž, s. 262.

⁸⁴⁷ Tamtéž, s. 237.

Pětipeského z Chýš a Egerberka na Blahoticích.⁸⁴⁸ Trest obdržel za to, že byl válečným komisařem a relátorem na generálním sněmu v roce 1620. Odolen z milosti obdržel v roce 1629 příspěvek 100 zlatých, ale při saském vpádu v roce 1631 se připojil opět ke vzpouře, za což pozbyl nárok i na něj. Vrátili mu jej až tři roky před jeho smrtí v roce 1637. Ztrátu všeho jmění znamenala účast Jana Adama Roupovce z Roupova na Telcích, který několikrát od roku 1610-1616 vystupuje jako hejtman za panský stav. Stejný úřad měl vykonávat i v roce 1620, kromě toho byl komisařem odbojných stavů a relátorem. I když zemřel během povstání, jeho majetek propadl konfiskaci, statek Telce okamžitě v roce 1622 koupil Albrecht z Valdštejna a rok nato jej získala Alžběta Volfomina Žďárská ze Žďáru, rozená Berková z Dubé.⁸⁴⁹ V roce 1616 zastával úřad hejtmana rytíř Bohuchval Valkoun z Adlaru na Zlonicích, Račíněvsi a Poštovicích. Přestože byl katolík, volil a přísahal Fridrichu Falckému, jeho statky měly být uvázané v manství, ale díky přímluvám katolických pánů a knížete z Lichtenštejna si mohl statky dědičně ponechat. Velmi byl vyzdvihován jeho úspěch při rekatolizaci, podařilo se mu obrátit na katolickou víru všechny poddané ve Zlonicích. Hned v roce 1623 se zavázal zaplatit pokutu 3 000 zlatých rýnských, která měla být použita na vyhotovení kovového kříže na Karlův most, pořízeného až v roce 1657.⁸⁵⁰

Adam Hrzán z Harasova, třikrát hejtman Litoměřického kraje za rytířský stav do roku 1600, byl sice katolík, ale finančně podpořil vzbouřené stavy, zemřel v roce 1619 ještě dříve, než jeho synové přistoupili ke konfederaci a volili Fridricha Falckého, za což jim měli být konfiskovány statky, včetně Skalky, po které se psal. Nicméně se synovi Zdislavovi podařilo dosáhnout podpory královského místodržícího Karla z Lichtenštejna a zděděná Skalka mu zůstala a ještě v roce 1622 ji prodal své manželce Alžbětě, roz. Haugvicové z Biskupic, od ní ji koupil v roce 1628 Zdislavův bratr Jan, a tak zůstala v majetku rodu na dalších sto let.⁸⁵¹ Jeden rok 1606 zastával úřad Petr Kelbl z Gejsinku na Chlumci.⁸⁵² Zemřel v době vzpoury a všechny statky, které v roce 1617 odkázal synům, měly propadnout komoře, nicméně v roce 1623 byl trest zmírněn a větší část majetku synům zůstala. Za rytířský stav v roce 1616 zastával úřad hejtmana Oldřich Kostomlatský Vřesovec z Vřesovic. Za povstání se přidal i s bratrem Petrem na stranu odbojných stavů, což pro ně v roce 1623 znamenalo ztrátu třetiny

---

⁸⁴⁸ Tamtéž, s. 248.

⁸⁴⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 218; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 250.

⁸⁵⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VIII*, s. 208; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 257.

⁸⁵¹ Tamtéž, s. 240.

⁸⁵² P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období*, s. 242.

majetku, prodeji propadly i Kostmlaty, po kterých se Odlřich psal.⁸⁵³ Dvě třetiny majetku zkonfiskovali za účast v povstání Adamu Kryštofovi Sezimovi ze Sezimova Ústí, v letech 1610-1617 třikrát vykonával úřad za panský stav a jednou také v kraji Slánském. Funkce komisaře při direkcí vzbouřených stavů znamenala prodej Tečíněvse, Rochova a Křovic na Slánsku.⁸⁵⁴ Během povstání zemřel Jiří Údrčský z Údrče na Třebívlici, který jednou zastával úřad hejtmána za rytířský stav. Stejně jako ostatním, kteří zemřeli v průběhu vzpoury, byl mu zkonfiskován majetek a hned v roce 1623 prodán Janu Rycovi z Lichtenfeldu, správci Litoměřic.⁸⁵⁵

Radslav Vchynský z Vchynic na Doubravské hoře a Teplicích v roce 1597 působil jako hejtman za panský stav. Jeho účast na stavovském povstání omlouval jeho strýc Vilém, který po něm zdědil tuto část majetku, o kterou přišel konfiskací za kontakty a vyjednávání s Albrechtem z Valdštejna.⁸⁵⁶ V době, kdy vlastnil Petrovice, zastával několikrát také úřad rakovnického krajského hejtmána za rytířský stav.⁸⁵⁷

Ztrátou všeho jmění byl potrestán Ladislav Zejdlíc ze Šenfeldu na Encovanech, hejtman za panský stav v roce 1615, nejvyšší sudí zemský.⁸⁵⁸ Přestože působil v různých komisích vzbouřených stavů, podařilo se mu uniknout vězení, jelikož se ohlásil u kurfiřta saského a žádal o milost. Díky němu se podařilo udržet město i kraj Litoměřice v rukou císaře, nicméně Encovany, po kterých se jako hejtman psal, mu byly i s ostatním majetkem konfiskovány. Na přímluvu knížete Lichtenštejna dostával 50 zlatých měsíčně z komory na výživu. V roce 1628 kvůli víře odešel ze země, ale vrátil se při saském vpádu v roce 1631 a ujal se znovu svého statku. Frýdlantskou konfiskační komisí roku 1634 opětovně přišel o všechny majetek, včetně přiznaného příspěvku.⁸⁵⁹

Mezi nalezenými soupisy krajských hejtmánů sice schází ten z roku 1618, který by umožnil přesně identifikovat tehdy sloužící úředníky. Nicméně z uvedené rekonstrukce vyplývá, že většina bývalých hejtmánů, ať již z panského nebo rytířského stavu, se do povstání s různým stupněm aktivity zapojila. Potrestání ztrátou majetku výrazně přispělo ke

---

⁸⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIV*, s. 208; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 243.

⁸⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIV*, s. 109; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 252.

⁸⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIV*, s. 315; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 256.

⁸⁵⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIV*, s. 146-148.

⁸⁵⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže VIII*, s. 117; P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 258.

⁸⁵⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období*, s. 261.

⁸⁵⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže XIV*, s. 113.

změně struktury šlechty na území Čech v následujících obdobích. Mezi krajskými hejtmany se po Bílé hoře objevily na úkor domácí šlechty zástupci nově přichozích rodů.

7. 3 Krajští hejtmáné a odboj šlechty proti Marii Terezii (1741-1743)

Nepokojné časy počátku vlády Marie Terezie měly v otevřeném konfliktu znovu prověřit věrnost habsburskému domu. Mnozí šlechtici považovali nároky Karla Albrechta na český trůn za oprávněné, a tak se někteří z nich rozhodli spojit příští osud s bavorským pretendentskem. Počátek války o rakouské dědictví v září 1741 se českému území zpočátku vyhýbal, Karel Albrecht směřoval k Vídni, ale na naléhání francouzských spojenců se rozhodl přenechat rakouské hlavní město pruskému králi Bedřichovi II. a obrátit svou pozornost k Čechám. Příměří v Klein-Schnellendorfu uzavřené 9. 10. 1741 nakrátko postup Prusů pozastavilo. Nicméně o necelý měsíc později pruský král svůj postoj změnil, připojil se k frankfurtské dohodě uzavřené původně mezi Bavorskem a Saskem o rozdělení habsburských držav a s vidinou získání velké části Slezska a Kladska podpořil Karla Albrechta v tažení do Čech. Rychlý postup bavorského kurfiřta se nepodařilo rakouskému vojsku vedenému Františkem Štěpánem Lotrinským zastavit a 26. listopadu dobyla spojená sasko-bavorsko-francouzská vojska Prahu. Bez otálení se Karel Albrecht nechal 7. prosince 1741 provolat králem, 19. prosince přijal hold značné části české šlechty a hned 23. prosince vytvořil novou českou dvorskou kancelář a zemskou vládu zvanou dvorská deputace. Poté opustil Čechy a vydal se za získáním císařské koruny do Frankfurtu. Počáteční úspěšný průběh konfliktu však po korunovaci na císaře v únoru 1742 nepokračoval. Několik zdárných zákroků rakouské armády přimělo Prusko 11. června k uzavření Vratislavského míru, aby si potvrdilo získané území. Marie Terezie jím ztratila Kladsko a téměř celé Slezsko. Poté, co se Sasové k míru na konci července připojil, zůstala bavorská strana reprezentovaná v Čechách francouzským vojskem osamocena. Vojska maršála Maillboise táhnoucí do Čech se rakouské armádě podařilo zasrtavit a obrátit zpět do říše. Obléhání Prahy Františkem Štěpánem Lotrinským ukončil 2. ledna 1743 odchod posledních zbytků francouzských vojsk z Prahy. Příznivý vývoj situace v Čechách umožnil korunovaci Marie Terezie 12. května 1743. Pokus Karla VII. získat českou korunu zpět zastavila jeho smrt 20. ledna 1745. Syn Maxmilián Josef uzavřením Füssenské smlouvy 22. dubna 1745 upustil od nároků na rakouské dědictví, uznal

pragmatickou sankci a zavázal se dát hlas při císařské volbě Františku Štěpánovi Lotrinskému.⁸⁶⁰

Panovnice s potrestáním zrádců neotálela, již během roku 1742 podnikla kroky pro budoucí činnost speciálního delegovaného soudu. Od července 1742 pracovala zvláštní zplnomocněná komise, pomocí jejich návrhů se měla obnovit pozastavená činnost úřadů. Výši trestu stanovovala Marie Terezie sama a oznamovala ji prostřednictvím české dvorské kanceláře. Charakter některých úřadů nedovoloval jejich dlouhodobé uzavření, mezi ně náležely i krajské úřady. Bezprostřední znalost regionu i obyvatelstva naznačovala důležitost krajských úřadů při zjišťování provinění. Paradoxně ani krajští hejtmané nebyli zproštěni vyšetřování. Karel Albrecht během své krátké vlády zavedl nové úřady, či obnovil činnost již existujících. Nezastupitelná role krajských úřadů při fungování správy byla natolik zřejmá, že i Karel Albrecht musel v té záležitosti přijmout řešení. Pokračoval v zavedené tradici, požádal o předložení návrhu, který projednala jeho česká dvorská kancelář a obvyklým způsobem 20. března 1742 potvrdil nebo jmenoval nové hejtmany do úřadu. Marie Terezie vyřešila záležitost s nespolehlivými hejtmany jejich suspendováním. Ve funkci byli ponecháni ti, které sama panovnice na jaře 1742 jmenovala nebo potvrdila. Přestože se práce Marie Liškové publikovaná v roce 1956 ve Sborníku archivních prací věnuje působení mimořádného trestního soudu v letech 1743-1744, nebyl v ní dostatečný prostor na to, aby podrobně rozebírala personální obsazení jednotlivých krajských úřadů.⁸⁶¹ Dochované písemnosti v archivním fondu Česká dvorská kancelář a Stará manipulace s přehledy hejtmanů schválených na roky 1741-1744 pomohou tuto otázku osvětlit.⁸⁶²

Válečný konflikt zasáhl i do fungování krajských úřadů, zvláště do procesu jmenování. V roce 1741 ještě vše proběhlo standardně, hejtmany byli potvrzeni pro Boleslavský kraj Jan hrabě Věžník a František Benedikt Zhořský ze Zhoře, v Chrudimském kraji zůstali také oba hejtmané Václav Ignác sv. p. Vernier a František Václav Kordule ze Sloupna. Plzeňský kraj dostal oba dva krajské hejtmany nové, a to Ferdinanda hraběte Morzina a Karla Antonína Kfelera ze Zakšova. V Prácheňském kraji směl zůstat za panský stav František Ignác sv. p. Wunschwitz a za rytíře místo nově obsadil Václav Arnošt Malovec z Chýnova a Vimperka. V Rakovnickém kraji byl v úřadě ponechán Ferdinand Adam hrabě Kustoš ze Zubří a k němu přišel nový spoluhejtman Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen.

⁸⁶⁰ O situaci blíže: Marie LIŠKOVÁ, *Praha za války o země koruny české (1741-1742)*. In. Pražský sborník historický, Praha 1967-1968, Praha 1968, s. 58-81.

⁸⁶¹ Marie LIŠKOVÁ, *Mimořádný trestní soud po bavorské okupaci Čech (Judicium delegatum 1743-1744)*, SAP VI/2, Praha 1956, s. 39-98.

⁸⁶² NA, ČDK, inv. č. 651, sign. III A 5, kart. 335 a NA, SM, inv.č. 1605, sign. K 26/2, kart. 1133-1135.

V Hradecku zůstali hejtmané oba, jak Jan Daniel sv. p. z Gastehimu, tak Václav Vančura z Řehnic, obdobně i v následujícím Čáslavském kraji setrvali v úřadě Jan Bertold sv. p. z Hustířan a Václav František Obytecký z Obytec. Vedení Kouřimského kraje svěřili znovu Janu Karlovi hraběti z Valdštejna a k němu přišel nový hejtman Jan Vilém Mladota ze Solopysk. V Bechyňsku zůstali také oba hejtmané Václav Caretto hrabě Millesimo a Jan Karel Valrejch z Bubna. V Berounském kraji k potvrzenému Janu Josefovi Vratislavu hraběti z Mitrovic přišel nový Šebestián Řehoř Losy z Losenau. Poslední dva kraje Žatecký a Litoměřický v obsazení hejtmanů nezaznamenaly změnu, v prvně jmenovaném zůstali Ferdinand Jakub hrabě z Kokořova a Václav Kager ze Štampachu a v Litoměřicku Jan Adlof hrabě Kounic a Karel Kulhánek z Klaudenštejna.⁸⁶³

Nepříznivá situace počátku roku 1742 zapříčinila, že pouze ve čtyřech krajích mohlo dojít ze strany panovnice 1. března ke jmenování krajských hejtmanů, a to v Kouřimsku, Bechyňsku, Prácheňsku a Berounsku, zbývajících osm krajů se nacházelo v rukou nepřátel.⁸⁶⁴ Do Prácheňska byl nově jmenován Ferdinand Ignác Malovec z Chýnova a Vimperka. Dosavadní krajský hejtman za panský stav František Ignác sv. p. Wunschwitz odešel nedávno na místo pražského městského hejtmana a krajský hejtman za rytířský stav Václav Arnoš Malovec, jehož statky obsadil nepřítel, se na výzvu nejvyššího purkrabí nepřipojil k rakouské armádě, ale naopak dal se k dipozici do služeb protivníka. Jelikož se v kraji žádný kandidát z panského stavu nenacházel, stanul v čele na rok 1742 pouze krajský hejtman za rytířský stav Ferdinand Ignác Malovec na Bohumilicích, dosavadní nejvyšší zemský komisař, který se již ve službě osvědčil, a v součinnosti s ponecháním funkce nejvyššího zemského komisaře mohl kompetentně kraj vést. V Bechyňském kraji situace pro panovnici vyhlížela lépe, oblast byla obsazena rakouskou armádou. Krajský hejtman za panský stav Václav Caretto hrabě Millesimo na Nemyšli zůstal Marii Terezii věrný, proto nebylo námitek proti jeho opětovnému potvrzení v úřadě. Místo zemřelého krajského hejtmana za rytířský stav Jana Karla z Bubna byl na místo přijat navrhovaný František Josef z Jungwirthu na Stráži nad Nežárkou. Měl pověst vzdělaného a činorodého muže, navíc obeznámeného s agendou krajského úřadu, díky dřívější službě konané pro hraběte Millesima. Za hejtmana Berounského kraje byl nejdříve navrhován pouze Václav Malovec sv. p. z Malovic, který by byl pro malý kousek obsazeného kraje zatím dostačující. Nicméně nakonec k němu panovnice znovu potvrdila i hejtmana za rytířský stav Jana Martina Běšina z Běšina. V obdobné situaci

⁸⁶³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 263a-269b, SM, inv.č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 140a-141b.; u hejtmana Chrudimského kraje za panský stav je knize komorního soudu uvedeno křestní jméno František Ignác, viz NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 263b.

⁸⁶⁴ NA, ČDK, inv. č. 651, sign. III A 5, kart. 335, fol. 1-9

se nacházel i Kouřimský kraj. Jelikož i ten byl z velké části obsazen nepřátelským vojskem, doporučoval se ke jmenování pouze jeden krajský hejtman. Vhodnou osobu představoval Jan Václav Bzenský z Prorubě, který měl navíc zkušenosti s vedením kraje, úřad za rytířský stav zastával již v roce 1740. Marie Terezie návrh místodržitele, zemského podkomořího a zemského válečného komisaře Václava Kazimíra Netolického z Eisenberka na obsazení krajských hejtman na rok 1742 schválila bez připomínek.

Složitá situace ovlivnila i ustavení hejtmanů na následující rok. Jelikož se jmenování pozdrželo až do srpna 1743, další se mělo konat až v roce 1745. Ve zprávě místodržitelství z dubna 1743 s návrhem možných kandidátů na úřad krajského hejtmana se o možná uvolněná místa ucházelo devatenáct šlechticů. Zpráva zdůrazňovala nutnost výběru kompetentních osob, které budou schopny svou prací vyvést zemi z chaosu a zmírnit škody zapříčiněné vpády cizích vojsk. Přinášela tradiční hodnocení dosavadních hejtmanů a navíc podávala svědectví o jejich chování v této převratné době. Boleslavský kraj za panský stav již čtyři roky chvályhodně vedl Jan hrabě Věžník, ale během postupu pruských vojsk bez zjevné příčiny opustil kraj a odjel do Prahy, kde po celou dobu nepřátelské vlády pobýval. Na závěr se nedoporučovalo, aby zůstal v úřadě. Místo něj se navrhoval Josef Antonín hrabě Morzin na Novém Ronově. V jeho prospěch hovořila již dřívější zkušenost se zastáváním úřadu hejtmana.⁸⁶⁵ Jako další vhodný kandidát se navrhoval Maxmilián hrabě Sweerts-Spork. Za hejtmana byl vybrán hrabě Morzin. Se čtyřletou službou dosavadního hejtmana za rytířský stav Františka Benedikta Zhořského ze Zhoře na Modlochovicích byla ve zprávě vyjádřena spokojenost. Jeho chování během války, na rozdíl od hejtmana za panský stav, který úřad opustil, bylo příkladné, zůstal na místě, a to i v případě postupu francouzských vojsk k Brandýsu. Bránil se také proti Davidovu propouštěcímu patentu a prokázal vytrvalost. Dopručovalo se jej ponechat. Pokud by chtěla panovnice jmenovat někoho jiného, navrhovali se další tři s odpovídajícími vlastnostmi, Šebestián Malanotte z Caldes, Josef Lamotte z Frintropu, nebo Karel z Ehrenburgu na Navarově. Panovnice poznámkou vedle textu rozhodla, aby se novým hejtmanem stal hrabě Morzin a Františka Zhořského ve funkci potvrdila.

Chrudimský kraj zastupoval v roce 1741 Václav František sv. p. Vernier, ale po jeho smrti se na uvolněná místa hodil Jan Josef Robenháp sv. p. ze Suché nebo Antonín hrabě z Bubna a Litic, královský apelační rada. Krajský hejtman za rytířský stav František Václav Kordule ze Sloupna zastával podle komorního soudu funkci šest let horlivě. Podle názoru

---

⁸⁶⁵ Zastával funkci boleslavského hejtmana v letech 1721-1722.

předkladatelů by měli ve prospěch v chaosu se nacházejícím kraji být ponecháni ve funkci oba hejtmané, jelikož složitá situace vyžaduje pro dobré zvládnutí zkušenost. Nicméně pro případ obměny se navrhovali další dva šlechtici, kteří ale v současné době sídlí v Čáslavském kraji. Dvorská kancelář však na místo hejtmana za panský stav navrhla Jeronýma Libštejnského hraběte z Kolovrat na Zámrsku, vyzdvihovala jeho schopnosti a dobré chování za války, upozorňovala na to, že je navrhován i na místo hejtmana hradeckého. František Kordule ze Sloupna by měl zůstat. Marie Terezie opravdu hejtmana za rytířský stav potvrdila, ale na místo hejtmana za panský stav si nejdříve přála vidět barona Sobecka. Proti tomu se kancelář kvůli neznalosti češtiny ohradila a panovnice Sobeckovi vyhradila místo u zemského úřadu v Opavě.

Plzeňský kraj reprezentovali v roce 1741 Ferdinand hrabě Morzin a Karel Antonín Kfeler ze Zakšova. Ferdinand hrabě Morzin zastával úřad tři roky a podle sdělení komorního soudu se během války z kraje nevzdálil a prokazoval dobrou službu. Místo něj navrhl tři kandidáty, mezi nimi i hraběte Václava z Klenové sv. p. z Janovic na Petrovicích. Spoluhejtman Karel Antonín Kfeler ze Zakšova působil v úřadu také tři roky a komorní soud jej doporučoval pro jeho horlivost ve službě a skromnost ponechat. Místo něj jako další volbu předložili jména čtyř šlechticů, včetně Jana Josefa Kfelera ze Zakšova, přisedícího zemského soudu, syna zmíněného Karla Antonína. Místodržící naopak příliš s dosavadními hejtmany spokojeni nebyli, uvedli, že se za války díky svým zkušenostem mohli lépe zasadit při provádění Lobkovického sboru krajem, a viděli i přetrvávající potíže v regionu, proto doporučili oba propustit. Panovnice souhlasila a oba hejtmany nahradila novými. Za panský stav se do úřadu po třech letech vrátil Václav hrabě z Klenové, kterého na třetím místě předkládal komorní soud. Druhým hejtmanem se stal ve zprávě místodržících neuváděný Josef Schmidgräbner z Lusteneggu na Radonicích.

Rakovnický kraj neprošel žádnou změnou, v jeho čele potvrdila Marie Terezie oba hejtmany Ferdinanda Adama hraběte Kustoše ze Zubří a Karla Josefa Hildprandta z Ottenhausen. K Adamu Kustošovi ze Zubří se uvádělo, že během obsazení země jej nepřátelé zadrželi v Praze a nedovolili mu město opustit, jeho statek Hostouň silně utrpěl od nepřátelských vojsk. Hejtman za rytířský stav Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen zastával úřad druhý rok a komorní soud vyzdvihoval jeho znamenitou službu během války při zabezpečování průchodů vojska zvláště během obléhání Prahy. Místodržící podpořili stanovisko komorního soudu na ponechání obou hejtmanů, nepřítomnost krajského hejtmana Kustoše v kraji také zmiňovali, ale zdůrazňovali, že ji sám nezavinil. O to více vyzdvihovali

zásluhy druhého hejtmána prokázané během válečné doby. Doporučovali, aby se zabránilo možným zmatkům, ponechat v úřadě s agendou úřadu obeznámené osoby.

Obdobně dopadl i Hradecký kraj, oba dva hejtmané byli ve funkcích potvrzeni. Jan Daniel hrabě Gastheim úřad za panský stav vedl již sedmý rok. Komorní soud obzvláště kladl důraz na vytrpěné útrapy během války, přestože se ocitl v pruském vězení v Kladsku, prokázal veřejně své opravdové schopnosti. Podle názoru komorního soudu náležel hrabě Gastheim k mužům, jehož zkušenosti v oblasti vyčíslování a likvidace ztrát jsou pro kraj velmi žádoucí. Václav Vančura z Řehnic, čtyři roky reprezentant rytířského stavu v úřadu, podle komorního soudu měl být ve funkci, kterou pilně zastával, také ponechán. Místodržící souhlasili s předložením komorního soudu, obzvláště u hraběte Gastheima vyzdvihovali jeho působení během války, kdy udržoval korespondenci s nejvyšším purkrabím a vojenským velitelstvím a trpěl v těžkém vězení, kladně hodnotili i zkušenosti ve vedení úřadu. Marie Terezie oba hejtmány potvrdila.

V Čáslavském kraji získal opět důvěru pouze Jan Bertold sv. p. Záruba z Hustířan, hejtman za panský stav. Do úřadu přišel před čtyřmi lety, během války zůstal po celou dobu v kraji a podle názoru komorního soudu by měl zastávat funkci dále. Václav František Obytecký z Obytec, stál v čele úřadu za rytířský stav již šest let, podle komorního soudu se často účastnil zasedání zemského soudu a vykonal i přísahu nepřátelské vládě, zvažuje se jeho rezignace, a proto se místo něj se navrhuje dva kandidáti, z nichž druhého navrhovaného Františka Václava Haugvice z Biskupic, bývalého chrudimského hejtmána⁸⁶⁶, podpořila i dvorská kancelář a panovnice jej na místo Obyteckého do funkce opravdu jmenovala.

Kouřimský kraj náležel k těm, do kterého byl na rok 1742 jmenován nový hejtman za rytířský stav Jan Václav Bzenský z Prorubě, a ten dostal důvěru panovnice pro následující rok. Jan Karel hrabě Valdštejn, který zastával úřad v roce 1741, mezitím zemřel, a místo něj komorní soud navrhl tři osoby. Dvorská kancelář se přiklonila k osobě Albrechta Maxmiliána hraběte des Fours, jakožto kvalifikovanému kandidátu, navíc s dobrým chováním během války. Jana Václav Bzenského z Prorubě doporučovala kancelář ve funkci také ponechat. Svě rozhodnutí podkládala informacemi o činnosti Bzenského jako průvodčího komisaře, když po dobu obsazení kraje cizími vojsky nemohl vykonávat povinnosti hejtmána, obzvláště se tehdy vyznamenal vypátráním francouzského skladu.

---

⁸⁶⁶ Hejtmanem byl v letech 1733-1736.

Bechyňský kraj neprodělal žádnou změnu, neboť jako jeden ze čtyř regionů měl již hejtmany jmenované Marií Terezií v roce 1742. Václav Caretto hrabě Millesimo stál v čele úřadu již pět let a také během války prokázal panovnici důležité služby, např. v době okupace po osvobození části Berounského kraje spravoval i tuto oblast společně se svou částí Koruňského kraje, nicméně se objevilo neprokázané podezření, že udržoval korespondenci s nepřáteli, přesto se doporučoval k potvrzení. Hejtmana za rytířský stav Jana Petra z Jungwirthu panovnice jmenovala do funkce před rokem, proto komorní soud předpokládal, že jej v úřadu ponechá i nadále. Dvorská kancelář opakovala, že u hraběte Caretta zatím není jisté, zda je vinnen nebo nevinnen, a vzhledem k jeho jinak příkladnému chování, může další službou prokázat svou věrnost. Dvorská komora neshledávala, stejně jako komorní soud, žádný důvod ke změně na postu hejtmana za rytířský stav. Panovnice návrh stručným „Placet“ odsouhlasila. Vše při starém zůstalo i v Berounském kraji, jelikož oba dva hejtmany jmenovala Marie Terezie jako nové před rokem, nebyl proto důvod k výměně, navíc Štěpán sv. p. Malovec z Malovic sloužil jako průvodčí komisař a často byl vystaven velkému nebezpečí.

Místo prácheňského krajského hejtmana za panský stav se po smrti Karla Bohumila sv. p. z Bissingen (+1742) uvolnilo. Komorní soud předložil k výběru Jana Maxmiliána Josefa sv. p. Schumanna z Rosenfeldu, ale negativně se odráželo vystoupení proti Marii Terezií, což mělo za následek sekvenci jeho statků, dále pak Šebastiána hraběte Künigla na Lnářích s připomínkou panovnici prokázaných služeb. Na první místo však stavěl posledního navrhovaného Jana Filipa Hartmana z Klarštejna. V souvislosti s tímto krajem je třeba zmínit, že František Ignác sv. p. Wunschwitz, krajský hejtman za panský stav jmenovaný na rok 1741, je zmíněn pouze ve zprávě s návrhem hejtmanů na rok 1742, uvádí se v ní, že odešel do Prahy na místo královského novoměstského hejtmana, v následujících letech již zmiňován není. Podporoval totiž Karla Albrechta, utekl ze země, proto byl potrestán zbavením všech funkcí, a po potvrzení rozsudku 6. června 1745 již žádnou nesměl nikdy zastávat.⁸⁶⁷ Dvorská kancelář se kladně vyslovila k hraběti Küniglovi u Hartmana z Klarštejna navíc upozornila na to, že náleží mezi navrhované na post hejtmana v Žatecku. Za rytířský stav vedl v roce 1741 kraj Václav Arnošt Malovec z Chýnova a Vimperka na Bohumilicích, ale následujícího roku panovnice jmenovala Ferdinanda Ignáce Malovce z Chýnova a Vimperka, bývalého nejvyššího zemského komisaře. K jeho předchůdci se ve zprávě psalo o tom, že jeho statek se nacházel pod okupací nepřátel, nicméně na výzvu nejvyššího purkrabí na povolání do armády

---

⁸⁶⁷ Marie LIŠKOVÁ, *Mimořádný trestní soud*, s. 83 a 92.

nereagoval, naopak utekl do Prahy a dal se k dispozici nepříteli. Kraj tak zůstal bez hejtmana, proto byl jmenován Ferdinand Ignác Malovec. Proti jeho setrvání v úřadu panovnice nic nenamítala a v úřadu jej opravdu znovu potvrdila, na místo krajského hejtmana za panský stav vybrala hraběte Künigla.

V Žateckém kraji došlo oproti minulému roku ke změně na místě hejtmana za panský stav. Od roku 1738 ke vši spokojenosti sloužícího Ferdinanda Jakuba Kokořovce z Kokořova na Žluticích měl vystřídat jiný hejtman. I když komorní soud, stejně jako dvorská kancelář, výměnu zdůvodňovaly tím, že mu po šesti letech končí funkční období, k jeho konci v úřadu nemalou měrou přispělo chování během bavorské okupace, ucházel se totiž u vzdorokrále o komornické klíče. V jeho prospěch však naopak mluvily velké válečné škody, které utrpěly jeho statky při ústupu maršála Bell-Isla z Prahy, a spolupráce s rakouskou armádou. S vědomím pozadí, jež provázelo jmenování žateckým hejmanem Františka de Fina, a toho, že znovu potvrzený hejtman za rytířský stav Václav Kager ze Žampachu zastával úřad již osm let, zněl argument o ukončení Kokořovcovy služby po šesti letech poněkud pokrytecky.

Litoměřický kraj zaznamenal změnu v úřadu krajského hejtmana za rytířský stav. Jan Adolf hrabě Kounic, c. k. rada a přisedící zemského soudu, byl ve funkci i nadále ponechán. Tento zkušený hejtman zastával úřad již od roku 1733, a to nejdříve v Berounsku a od roku 1738 v Litoměřicku. Během války se zachoval dobře, nepřátelé jej chytli a odvezli do Prahy. Následkem neodpovídajícího zacházení onemocněl vleklou chorobou a z úřadu hejtmana za vzdorovlády rezignoval, byl poslán na své statky a ponechán v klidu. Komorní soud jej navrhoval v úřadu ponechat. Na rozdíl od hraběte Kounice byl pro komorní soud i dvorskou kancelář nepřijatelný dosavadní hejtman za rytířský stav Karel Kulhánek z Klaudenštejna. Šestileté zkušenosti s vedením úřadu nestačily na to, aby vymazaly jeho blamáž s předáním finanční hotovosti na platy nepřátelských vojáků. Místo něj byl do úřadu jmenován na prvním místě navrhovaný Jan Karel Běšín z Běšín.

Rok 1745 nepřinesl velký zvrat v obsazení míst krajských hejtmanů, pouze rezignace tří hejtmanů měla přinést změnu na příští rok 1746. Místo Josefa Antonína hraběte Morzina přišel do Boleslavska Josef hrabě Trautmansdorf, navržený dvorskou kanceláří pro jeho vojenské schopnosti. V Hradeckém kraji opustil místo Jan Daniel hrabě Gastheim, kterého nahradil jeho bývalý spoluhejtman za rytířský stav Václav Vančura z Řehnic. Jeho zkušeností a hlavně zásluh za války si cenila česká dvorská kancelář, že navrhovala propůjčení panského stavu, aby mohl převzít funkci po Gastheimovi. Na místo byl opravdu jmenován a povýšení

do panského stavu se dočkal 5. dubna 1746.⁸⁶⁸ Jeho samotného nahradil za rytířský stav Jan Václav Lamotte z Frintropu, navrhovaný komorním soudem až na třetím místě, ale upřednostňovala jej česká dvorská kancelář pro jeho schopnosti, dřívější působení v rozličných komisích, osvědčil se také jako schopný vyjednaváč. Za posledního rezignovaného Václava Kagera ze Štampachu, žateckého hejtmana za rytířský stav, byl vybrán do úřadu Jan Václav Turba, kterého komorní soud označil jako třetího vhodného kandidáta. Dvorská kancelář vyzdvihla jeho dobré studijní výsledky, ovládnutí obou zemských jazyků a znalost úřadování nabytou díky otci, českému dvorskému radovi. Kromě krajů, ve kterých hejtmané rezignovali, došlo ke změně ještě ve dvou regionech. V Kouřimsku místodržitelství navrhovalo vyměnit hejtmana za panský stav Albrechta Maxmiliána hraběte des Fours, na něhož byla uvalena krida, za jinou osobu. Z navrhovaných se jako nejvhodnější jevil a nakonec by i jmenován na Načeradci usedlý Otakar hrabě Stahrenberg. Ustavení nového rakovnického hejtmana si vyžádalo uvolnění místa po zemřelém Ferdinandu Adamovi hraběti Kustošovi ze Zubří a Lipky. Mezi navrhovanými se objevil i Jan Filip Hartmann hrabě z Klarštejna. Jeho kandidaturu odůvodňovali tím, že již v roce 1743 měl být jmenován žateckým krajským hejtmanem, ale rozhodnutí panovnice o umístění Františka de Fina na tuto funkci, záměr zhatila. Hrabě Hartmann z Klarštejna opravdu uvolněné místo získal.

Důležitost správného fungování krajských úřadů pro správu země si dobře uvědomoval i Karel Albrecht. Jejich reorganizaci nechystal, ale na základě koncem února předloženého a v české dvorské kanceláři projednaného návrhu 20. března 1742 krajské hejtmany potvrdil nebo výjimečně jmenoval nové. Ve fondu Stará manipulace se dochovaly písemnosti dokládající jeho výběr v deseti krajích, chybí pouze pro Boleslavsko a Chrudimsko.⁸⁶⁹ Porovnáním tohoto výčtu jmen s hejtmany jmenovanými na rok 1741 vyplývá, že z dvaceti hejtmanů většinu ve funkci potvrdil, jmenoval pouze čtyři nové, a to místo prácheňského hejtmana Františka Ignáce sv. p. z Wunschwitz, který se dal do jeho služeb, vyvolil Karla sv. p. z Bissingen (+1742). Dále vyměnil tři hejtmany za rytířský stav, konkrétně v Čáslavsku Václava Františka Obyteckého z Obytec nahradil Norbert Haugvic z Biskupic. Do Kouřimska přišel místo Jana Viléma Mladoty ze Solopysk nový hejtman František Benedikt Zhořský ze Zhoře. Poslední změna nastala na postu bechyňského krajského hejtmana, ke zkušenému Václavovi hraběti Caretto-Millesimovi přibyl Jan Martin Běšín z Běšín. Z písemností dochovaných ve fondu Česká dvorská kancelář, Komorní soud

⁸⁶⁸ V privilegiu z 5. 4. 1746 uveden jako královehradecký krajský hejtman, viz A. Král, *Der Adel*, s. 277.

⁸⁶⁹ NA, SM, inv. č. NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/2, kart. 1133-1135.

a Staré české místodržitelství dokládají bezprostřední přístup části potvrzených hejtmanů ke vzdorovládě Karla Albrechta.⁸⁷⁰ Mezi nimi jsou i dopisy krajských hejtmanů, kteří se nedostavili v květnu roku 1742 do Prahy k vykonání přísahy. Konkrétně se omluvil kvůli návalu práce berounský hejtman za panský stav Jan Josef Vratislav z Mitrovic⁸⁷¹, dále František Benedikt Zhořský ze Zhoře z Boleslavska⁸⁷², čáslavský hejtman Jan Bertold Záruba z Hustiřan.⁸⁷³ Hradeckému hejtmanu Václavu Vančurovi z Řehnic bránily k příjezdu do Prahy neustálé průchody vojsk krajem.⁸⁷⁴ Dalšími hejtmany, kteří se nedostavili na přísahu, byli: chrudimský hejtman Václav Ignác z Vernieru⁸⁷⁵, plzeňští hejtmané Ferdinand hrabě Morzin a Karel Antonín Kfeler ze Zakšova⁸⁷⁶, prácheňský hejtman Václav Arnošt Malovec z Chýnova a Vimperka⁸⁷⁷ a žatečtí hejtmané Ferdinand Jakub Kokořovec hrabě z Kokořova a Václav Kager ze Štampachu.⁸⁷⁸ Potvrzení v úřadu Karlem Albrechtem automaticky neznamenalo, že byli Marií Terezií okamžitě odstraněni. Čtyři z nich zůstali v úřadu i v roce 1743, o tom zda zůstanou nebo budou muset úřad opustit, rozhodovala konkrétní provinění. Např. Karel David, který se díky službě Karlu Albrechtovi zcela proti tradicím vyšvihl z místa sekretáře kouřimského krajského úřadu na post krajského hejtmana, nemohl čekat od panovnice slitování. Svými návrhy způsobil rakouské straně velké škody, obzvláště rozšiřování jím navrhnutého tzv. osvobozovacího patentu sice přišlo pozdě, nicméně mezi poddaným vyvolalo určitou odezvu. Jeho provinění bylo klasifikováno jako urážka majestátu prvního stupně a velezrada. Měla mu být odřata ruka, a pak měl být sťat, ale dostal milost a trest byl zmírněn na doživotní žalář v pevnosti v Budíně. Po dvou letech ve vězení na konci roku 1745 zemřel.⁸⁷⁹

V pohnuté době válečných konfliktů se Marie Terezie rozhodla bezprostředně po porážce svých protivníků příliš při obsazení funkce krajských hejtmanů neexperimentovat. Pokud vyměnila oba dva hejtmany, snažila se pokud možno o to, aby alespoň jeden z nich měl již zkušenosti s vedením krajského úřadu. Stalo se tak roku 1743 v případě Plzeňska, kde oba dva hejtmané Václav hrabě z Klenové a Josef Schmidgräbner z Lusteneggu byli sice nově

---

⁸⁷⁰ Dagmar CULKOVÁ, *Staré české místodržitelství 1563-1751. Obsahový rejstřík Ko-Li*, sv. 6, Praha 1980.

⁸⁷¹ Tamtéž, s. 1061, inv. č. 10695, sign. 1742/V/f/17a.

⁸⁷² Tamtéž, s. 1062, inv. č. 10703, sign. 1742/V/f/21a.

⁸⁷³ Tamtéž, s. 1063, inv. č. 10710, sign. 1742/V/f/1.

⁸⁷⁴ Tamtéž, s. 1064, inv. č. 10721, sign. 1742/V/f/25.

⁸⁷⁵ Tamtéž, s. 1065, inv. č. 10728, sign. 1742/V/f/17b.

⁸⁷⁶ Tamtéž, s. 1068, inv. č. 10752 odkaz na Dagmar CULKOVÁ, *Staré české místodržitelství 1563-1751. Obsahový rejstřík Un-Wu*, sv. 13, Praha 1980, s. 2500, inv. č. 24209, sign. 1742/V/f/13.

⁸⁷⁷ D. CULKOVÁ, *Staré české místodržitelství 6*, s. 1069, inv. č. 10760, sign. 1742/VI/f/2. Křestní jméno není uvedeno, ale vzhledem k tomu, že byl Ferdinand Ignác Malovec jmenován později, a to Marii Terezií, dá se předpokládat, že půjde o předchůdce Václava Arnošta.

⁸⁷⁸ Tamtéž, s. 1070, inv. č. 10775, sign. 1742/V/f/17.

⁸⁷⁹ M. LIŠKOVÁ, *Mimořádný trestní soud*, s. 85.

jmenování, ale hrabě již zastával úřad v roce 1740. Výjimku tvořilo ustavení hejtmanů v Berounsku v převratném roce 1742, kdy ani jeden z kandidátů nikdy v čele kraje nestál. Nicméně pro obtížnou válečnou dobu byla jistě zkušenost dosavadního průvodčího komisaře Václava Štěpána Malovce sv. p. z Malovic dostatečnou kvalifikací. Podíváme-li se na rok 1743 podrobněji, podle poměru míst obsazených nováčky a potvrzenými hejtmany, vidíme, že pouze v jednom případě byli oba nově jmenovaní, v sedmi případech je jeden hejtman „nový“ a druhý „starý“, ve čtyřech případech zůstali hejtmané na svých místech beze změny. Posoudíme-li obsazení hejtmanského úřadu podle stavu, tak nových hejtmanů nejvíce přibylo mezi pány, celkem šest, z nichž jeden již v čele krajského úřadu před lety stál, stejný počet pánů, tedy šest, byl do funkce jmenován znovu. Mezi zástupci rytířského stavu převažovali ti znovu dosazení, celkem jich bylo devět, nově jmenovaní byli pouze tři, z nichž také jeden už hejtmanský úřad zastával. Z tohoto pečlivého vybírání krajských hejtmanů vyplývá, jak si panovnice a její zástupci uvědomovali důležitost obsazení tohoto úřadu spolehlivými lidmi, pro zodpovědné vykonávání správy na nejnižším stupni, nepostradatelné jak během válečných útrap, tak i za konsolidace poměrů po jejich skončení.

ZÁVĚR

Krajské úřady od počátku své existence představovaly nejnižší správní jednotku v zemi, jejíž důležitost si pro řádný chod státu uvědomovali dobře i současníci, proto zajištění jejich správného fungování poutalo náležitou pozornost centrálních institucí. První, přelomový bod, který určil charakter krajského úřadu na několik staletí, lze spatřovat v roce 1508, kdy během sporů o státoprávní uspořádání země vykrytalizovala tradice svěřit vedení kraje do rukou dvou hejtmanů, jeden zastupoval panský a druhý rytířský stav. Vysvětlení, proč byla zvolena tato struktura, leží v předcházejícím vývoji. Snaha zabránit návratu institutu poprávců vykonávaného reprezentanty panského stavu, upřednostnila zavedení krajských hejtmanů bez omezení výběru pouze na nejvyšší stav. Počet dvou hejtmanů vyhovoval nejen paritním zastoupením pánů a rytířů, ale i obvyklé kolegiální formě jednání úřadů. Neméně podstatný faktor představovala i hierarchizace společnosti založená na důsledně vymezeném místě a kompetenci jednotlivých elementů. Oba hejtmané měli konat a vystupovat společně a mělo na ně být nahlíženo rovnocenně, přesto, obzvláště s postupem doby, kdy se rozdíly mezi vyšším a nižším stavem zvyšovaly, již označení „přední hejtman“ pro úředníka z panského stavu naznačuje určitou nerovnost. V reálu při plnění povinností u vrchnosti z vyššího stavu jistě lépe působila přítomnost úředníka stejného společenského postavení. Obyvatelstvo kraje panovník zavazoval poslušností k nově jmenovaným či potvrzeným hejtmanům, čímž se garantoval odpovídající respekt hejtmanskému úřadu. Tato praxe zůstala v platnosti po celou dobu sledovaného období.

Dodržování zásady dvou krajských hejtmanů se sídlem v příslušném kraji hrála svou zásadní roli do reformy v roce 1751. Dvorským reskriptem z 23. ledna uvedeného roku se od tohoto principu upustilo. V čele kraje od té doby stanul jeden hejtman, podíl zastoupení příslušníků z panského či rytířského stavu se nestanovoval a přesně se vykazovalo místo úřadování v příslušném krajském městě. Poslední nutný předpoklad pro zastávání úřadu krajského hejtmana, šlechtický původ, se přestal dodržovat v roce 1784. Před stavovskou příslušností se kladl větší důraz na zkušenosti s úřadováním, kompetentnost a vzdělání. Krajský úřad ztratil poslední stopy stavovského charakteru a stal se plně státním s odpovídajícími znaky byrokratické instituce.

Působení krajského hejtmana v průběhu věků provázely četné změny, které se odrazily na chodu úřadu. V první řadě je představovaly územní reorganizace, za nimiž se zračily snahy nalézt ideální velikost kraje. Právě stručný vývoj teritoriální vymezení působnosti krajských

hejtmanů tvoří náplň první úvodní kapitoly. Samotnou činnost hlavy krajského úřadu upřesňována vydávanými řády, instrukcemi a po roce 1787 jednotlivými dvorskými nařízeními zhuštěně shrnuje druhá kapitola. Cílem těchto dvou úvodních částí je zarámovat aktivity krajských hejtmanů v čase a prostoru.

Disertační práce se v následujících kapitolách zaměřila na hlavní bod výzkumu, který představovalo personální obsazení úřadu krajského hejtmana. K dosažení tohoto cíle bylo nejdříve v první fázi nutné vytvořit na základě pramenů přehled v úřadu působících hejtmanů. V době zadání práce neprobíhal žádný systematický výzkum této problematiky, proto se podle původního plánu zamýšlelo podat přehled těchto úředníků podle pramenné základny od druhé poloviny 16. století do roku 1848. Následně publikované práce Petra Mareše zaměřené na předbělohorské období, si vynutily změnu původní koncepce. Spodní hranice vyhotoveného soupisu hejtmanů podaná v příloze číslo 1-3 této práce se proto omezila na rok 1631. Každá z příloh podává přehled úředníků ze specifického hlediska. První a druhá příloha zahrnuje stejný časový úsek (1631-1751), ale podává hejtmany odděleně podle stavu. Společná tabulka obou hejtmanů se kvůli rozdílné délce zastávání úřadu nejevila dostatečně přehlednou. Třetí příloha předkládá jména hejtmanů postátněného krajského úřadu z let 1751-1848. Tyto přílohy vytvořené na chronologické bázi umožňují vyhledat hejtmany podle časové posloupnosti, abecední rejstřík ve čtvrté příloze poskytuje orientaci podle osob.

Působení krajských hejtmanů za celé sledované období se stalo tématem následujících tří kapitol. První z nich se zaměřila na hejtmany z panského stavu s cílem ověřit podíl aristokracie na vedení kraje. Časový úsek rozdělený na předbělohorské období, období po Bílé hoře do roku 1713 a poslední část do roku 1751, ohraničenou dvěma krajskými reformami, jež přinesly změnu počtu krajů, a tím i jejich velikosti. Určení elit vlastnicích největší majetek v regionu umožnila excerpce velkostatků a statků zachycených v edici berní ruly a tereziánského katastru, jejich následné seřazení podle velikosti a zjištění držitelů pěti největších z nich dovolilo porovnat jména majitelů se jmény krajských hejtmanů získaných ze sestaveného soupisu. Výše uvedeným postupem se zjistilo, že před Bílou horou se v čele regionální správy běžně objevovali představitelé nejvýznamnějších rodů, a to i opakovaně. Kromě bratrů Viléma a Petra Voka z Rožmberka, to byli i Jan, Jaroslav a Vojtěch z Pernštejna, zástupci panských rodů Kolovratů, Lobkoviců, včetně Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, páni z Hradce, ze Švamberka, z Dubé. Druhý sledovaný časový úsek počínající rokem 1631, pro nedochování pramenného materiálu v úplnosti od roku 1641, do reformy krajů v roce 1713, stále ještě v počátečních fázích vykazuje znaky předcházejícího období,

aristokracie se v úřadu krajského hejtmana objevuje, zvláště do konce 17. století. Poslední údobí do roku 1751 dokresluje naprostý nezájem aristokracie o výkon krajské správy. Hejtmanský úřad zastávají představitelé povýšených šlechtických rodů, majitelů menších panství. Ze starých českých rodů zůstávají v první čtvrti 18. století sporadicky pouze Kolovratové, Valdštejnové, páni z Klenové. Úbytek aristokracie v řadách krajských hejtmanů může být důsledkem několika faktorů. První z nich je vidina získání dvorské služby a vysokých zemských úřadů, což znamenalo přesídlení do Vídně či Prahy. Panství sloužila pouze jako finanční zázemí poskytující prostředky na nákladný život v hlavním městě. Poddaní svou vrchnost vidali zcela výjimečně. Druhý důvod představovalo vlastnictví rozsáhlých dominií ve více zemích monarchie, někdy i mimo ni, svěřovaná do péče správců. Posledním důvodem úbytku zájmu o službu v hejtmanském úřadě jistě představovala náročnost služby, jejíž povinnosti stále podrobněji zpřesňovaly právními normy. Z vůdčí osobnosti v kraji, již hejtman představoval se po přijetí příslušných řádů, instrukcí a obnoveného zřízení zemského stal mediátor mezi centrálním zemským úřadem a obyvatelstvem kraje. Rozhodovací pravomoci se postupně hejtmanu navracely až po postátnění úřadu, v čele úřadu má stát kvalifikovaná, kompetentní osoba. Nesnadné vykonávání úřadu, mnohdy nepříjemná jednání, v době válečných konfliktů či selských bouří i nebezpečné situace, to vše umocněno zákazem opustit kraj bez povolení nadřízeného úřadu, jistě negativně ovlivnilo zájem ze strany předních šlechticů.

Se stejnými potížemi při vykonávání úřadu se setkávali i hejtmané za rytířský stav. Nicméně post hejtmana mohl jistě představovat pro drobného rytíře zajímavý kariérní vzestup, nicméně prameny ve prospěch tohoto závěru někdy nehovoří. Návrhy komorního soudu obsahují i takové poznámky ohledně kandidátů, kteří by mohli nahradit stávajícího hejtmana, že není v kraji žádný takový vhodný. S touto potíží se např. často potýkalo Podbrdsko.

Jelikož hejtmané z obou stavů podléhali stejným zásadám. Lze ze soupisů sestavených z pramenného materiálu vysledovat několik obecných principů. Předbělohorské období vykazuje charakteristický rys pravidelné každoroční obnovy krajského hejtmana vždy jinou osobou, opětovné potvrzení v úřadu hned pro následující rok patřilo spíše k výjimkám. Hejtmanského úřadu se šlechtici ujímali často po získání majetku, ať již dědictvím, koupí či sňatkem. Věková hranice, kdy se stávali šlechtici krajskými hejtmany, nepotvrzuje představu, že tímto úřadem svou kariéru začínali. Pokud se šlechtic objevoval opakovaně v úřadu, většinou nejdříve přespříští rok, někdy však také po pěti a více letech.

Druhý časový úsek se kvůli nedochování pramenů stanovuje k roku 1631, přičemž v úplnosti bylo lze soupisy hejtmanů vytvořit až od roku 1641. Získané informace dokládají, že ve 30. letech se ještě dodržovala tradice každoroční obměny hejtmanů s možností opakovaného jmenování po roční pauze. Po roce 1641 se však interval strávený v úřadu prodlužuje, nejčastěji na tři až pět let, nejsou výjimky i desetileté nepřetržité služby. Určitý vliv na tuto praxi mohlo mít Obnoveným zřízeným zemským zavedené pětileté funkční období u ostatních zemských úředníků. Leopoldem I. v roce 1695 nařízená rezignace po pěti letech pouze kodifikovala již stávající stav.

Poslední sledované období v letech 1751-1848 vykazuje zcela jiný charakter. Do úřadu jsou vybírány osoby se zkušenostmi s úřadováním, či působením v krajské službě. Výhodou představovalo nejdříve zastávání funkce průvodčího komisaře, krajského adjunkta, později krajského komisaře. Do konce 60. let se cenila i zkušenost z působení v armádě. Poté se stalo nezbytným odborné vzdělání, v 70. letech představované absolvováním výuky krajské vědy přednášené Janem Nepomukem šlechticem Mayernem na kouřimském krajském úřadu. Dokončení právnických či politických studií se požadovalo od krajských komisařů, z nichž se v drtivé většině vybírali krajští hejtmané, od roku 1800. K povinnému vzdělání přistupovaly ještě další faktory, které se braly na zřetel při výběru nového hejtmana. Velkou pomoc při hodnocení kandidátů představovaly od roku 1781 zavedené, u úřednictva neoblíbené, konduitní listiny. V nich se podrobně sledoval kariérní postup, údaje o vzdělání, jazykové vybavenosti, spokojenosti nadřízených orgánů se způsobem vykonávané práce. Stranou nezůstávaly ani charakterové vlastnosti zaměstnance. Konduitní listiny krajských hejtmanů shromažďoval u sebe prezident gubernia a bohužel je pátil. Určitou představu podávají informace uvedené v dochovaných knihách guberniálních úředníků pocházejících většinou z 1. poloviny 19. století; bohužel se omezují převážně na průběh kariérního postupu.

Informace získané z vytvořených soupisů doplněné o údaje z Marešových prací dovolily pohlédnout na chování krajských hejtmanů v době vyhocených dějinných událostí, jež prověřily věrnost hejtmanů k osobě panovníka. První z nich představovalo stavovské povstání v roce 1547, jež přineslo potrestání sedmi šlechticů za panský a 6 za rytířský stav, kteří působili v krajském úřadu. Mnohem výraznější stopu v řadách bývalých a možných krajských hejtmanů zanechala účast ve stavovském povstání v roce 1618 a s ním následné masivní potrestání po Bílé hoře, které se nepřehlédnutelně odrazilo na změně struktury české šlechty. Příchod cizích rodů znamenal příliv nových možných kandidátů, z nichž se mnozí z nich postupně začleňovali do výkonu krajské správy. Posledním významným prubířským

kamenem spolehlivosti hejtmanů představoval odpor části šlechty vůči nástupu Marie Terezie na trůn. Složitá situace znamenala ztrátu úřadu pro nepatrný počet šlechticů. Většina hejtmanů sice byla Karlem Albrechtem znovu do úřadu jmenována, ale to nebránilo panovnici, pokud prokázaly během kritického období platné služby, je opět v úřadu potvrdit. Nejvíce se provinil sekretář Kouřimského kraje David, který se dočkal od Karla Albrechta jmenování krajským hejtmanem. Za své rady nepříteli, včetně tzv. osvobozovacího patentu, který měl poddaným slíbit svobodu, si vysloužil od panovnice trest smrti, zmírněný formou milosti na doživotní trest v pevnosti.

Předložená práce otvírá možnosti dalšího studia. Kromě vypracování diagramů jednotlivých krajských hejtmanů by se pozornost lokálních historiků mohla věnovat konkrétnímu začlenění představitelů krajské správy do života regionu. I mezi krajskými hejtmany se nacházely zajímavé osoby, jak dokládá dochovaný text písně z roku 1796 pro český vojenský výbor od Podivena z Höpflingen, krajského hejtmana v Hradci Králové v letech 1796-1805, či aktivity jeho předchůdce v témže úřadu (1776-1779) Karla Josefa Bienera z Bienenberga (+1798), jehož vojenské zkušenosti našly uplatnění při zastávání funkce vrchního inženýra generálního štábu, dále se podílel na stavbě královéhradecké a josefské pevnosti, využili jej také při mapování Čech, Moravy a Slezska. Za své zásluhy dosáhl v roce 1795 povýšení do šlechtického stavu. Mimo to měl zálibu v historii a archeologii a jednu z jeho děl představují dvoudílné dějiny Hradce Králové.⁸⁸⁰ Do roku 1751 by se mohl sledovat např. i podíl existence sídla krajského hejtmana na zvelebení zámeckých budov či přímo na výstavbě nových. Neméně zajímavé výsledky by přinesl i výzkum začlenění krajských hejtmanů do od konce 18. století vznikajících společností, jež měly pozvednout úroveň hospodářství, věd a umění v zemi. Pozornost by si zasloužilo porovnání úřadu krajského hejtmana či obdobných úřadů v dalších zemích Koruny české, které zůstaly zcela mimo zorné pole předkládané práce.

---

⁸⁸⁰ Josef KOLLMAN, *Obrana Čech v letech 1796 a 1800*, SAP V/2, s. 203-204; V privilegii z 11. 4. 1795 je uváděn jako královéhradecký krajský hejtman, viz A. Král, *Der Adel*, s. 15; Jana CROY, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*, Hradec Králové 2014, s. 31-32.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

NA, ČDK, inv. č. 651, sign. III A 5, kart. 334-335

NA, ČG-Contr. 1748-1755, inv. č. 102, sign. H 1/1-17, kart. 104-105

NA, ČG-Contr. 1748-1755, inv. č. 103, sign. H 2/1-14, kart. 106

NA, ČG-DR,

kn. č. 6 (leden 1751)

kn. č. 57 (duben 1764)

NA, ČG-PK,

inv. č. 1539

inv. č. 1540

inv. č. 1541

inv. č. 1542

inv. č. 1543

inv. č. 1544

inv. č. 1545

inv. č. 1546

inv. č. 1547

inv. č. 1548

inv. č. 1549

inv. č. 1550

inv. č. 1552

inv. č. 1553

inv. č. 1554

inv. č. 1555

inv. č. 1556

inv. č. 1557

inv. č. 1559

inv. č. 1560

inv. č. 1600

inv. č. 1637

NA, ČG-Publ. 1784-1785, inv. č. 2007, sign. A II/1-3, kart. 881

NA, ČG-Publ. 1784-1785, inv. č. 2007, sign. A II/7-98, kart. 882

NA, ČG-Publ. 1784-1785, inv. č. 2007, sign. A II/99-170, kart. 883

NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232

NA, NM, sign. L 2/124, kart. č. 402-403

NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130-1132

NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/2, kart. 1133-1135

NA, SM, inv. č. 2728/23, sign. P 130/23, kart. 1891

NK-ORST, sign. XVII D 46 ("Manuale posloupnosti pánův pánův nejvyšších hofmistrův v Království českém, kdy který od léta 1643 (tak dalece jak se vyhledati mohlo) instalírován býti ráčil. ... posloupnost a počtu pánův rad král.[ovského] soudu komorního a dvorského od léta 1642 a předně posloupně volení král.[ovských] pánův hejtmanův krajských - téhož 1642")

Österreichische Staatsarchiv, Inners, Hofkanzlei, Allgemeine Reihe, Akten (1550-1848), (Hofkanzlei, Böhmen), sign. III A 5

kart. A 396 (1550-1774)

kart. A 397 (1775-1785)

kart. A 398 (1786-1799)

kart. A 399 (1800-1817)

kart. A 400 (1818-1845)

Prameny tištěné

NA, DZ, Kalendáře a schematismy

- kn. č. 9, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1728-1737
- kn. č. 10, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1738-1750
- kn. č. 11, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1747-1760
- kn. č. 12, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1757-1764
- kn. č. 13, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1761-1766
- kn. č. 14, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1765-1770
- kn. č. 15, Kalendář hospodářský a kancelářský z let 1771
- kn. č. 16, Kalendář rodinný z let 1730-1737
- kn. č. 17, Kalendář rodinný z let 1738-1752
- kn. č. 18, Kalendář rodinný z let 1755-1764
- kn. č. 19, Kalendář rodinný z let 1765-1775
- kn. č. 20, Kalendář rodinný z let 1767-1775
- kn. č. 21, Kalendář rodinný z let 1776-1783
- kn. č. 22, Kalendář rodinný z let 1776-1783
- kn. č. 23, Kalendář rodinný z let 1784-1791
- kn. č. 24, Kalendář rodinný z let 1792-1796
- kn. č. 25, Schematismus z let 1747-1756
- kn. č. 26, Schematismus z let 1757-1764
- kn. č. 27, Schematismus z let 1765-1771
- kn. č. 28, Schematismus z let 1772-1778
- kn. č. 29, Schematismus z let 1779-1783
- kn. č. 30, Schematismus z let 1784-1788
- kn. č. 31-88, Schematismy z let 1795-1848 (jednotlivé svazky)

NK-ORST, sign. Sd 224 (Johann Edeln von MAYERN, Einleitung zur kreisämtlichen Wissenschaft im Königreich Böhme, Prag 1776)

Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer. Band XXVIII (vom 1. Januar bis letzten Junius 1807), Wien 1808

Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer. Band XLII (vom 1. Januar bis letzten December 1814), Wien 1816

Provinzial Gesetzsammlung na rok 1833, 15. sv., Prag 1833

Provinzial Gesetzsammlung na rok 1835, 17. sv., Praha 1835

Prameny vydané

Pavla BURDOVÁ – Dagmar CULKOVÁ – Eliška ČÁŇOVÁ - Marie LIŠKOVÁ – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Dominikál*, sv. 3, Praha 1970

Karel DOSKOČIL (zprac.), *Berní rula –Popis Čech r. 1654*, 1. díl, Praha 1953

Karel DOSKOČIL (zprac.), *Berní rula –Popis Čech r. 1654*, 2. díl, Praha 1954

Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Rustikál (kraje A – CH)*, sv. 1, Praha 1964

Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL (ed.), *Tereziánský katastr český. Rustikál (kraje K – Ž)*, sv. 2, Praha 1966

Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Edice, Dolní Břežany 2007

Literatura

Karolina ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE (ed.) – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Stát, sv. V*, Praha – Litomyšl 2015

ALMANACH ČESKÝCH ŠLECHTICKÝCH RODŮ, s. 1. 2007

Jiří BERÁNEK, *Tajemství lóží. Svobodné zednářství bez legend a mýtů*, Praha 1994

Tilman BERGER, *Užívání češtiny jako úředního jazyka v druhé polovině 18. století na příkladě města Chrudimě*. In: *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století*. Sborník příspěvků ze symposia konaného 27.-29. 5. 1999 v Rychnově nad Kněžnou, Boskovice 1999, s. 43-78

V[lastimil] BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*. In: *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*, Praha 2000

Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích (Řády rytířské a křížovníci)*, I. díl, Praha 2002

Pavla BURDOVÁ, *Úřad desk zemských*, SAP 36/2, s. 273-381

Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996

Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010

Václav BŮŽEK, *Šlechta v předbělohorských Čechách*. In: Tomáš Knoz – Jan Dvořák, *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011, s. 95-121

Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002

Ivo CERMAN, *Česká šlechta v době osvícenství*. In: Tomáš Knoz – Jan Dvořák, *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011, s. 122-151

Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008

Jana CROY, *Královéhradečtí biskupové a jejich rezidence*, Hradec Králové 2014

Dagmar CULKOVÁ, *Staré české místodržitelství 1563-1751. Obsahový rejstřík Ko-Li*, sv. 6, Praha 1980 [= Inventáře a katalogy Národního archivu]

Dagmar CULKOVÁ, *Staré české místodržitelství 1563-1751. Obsahový rejstřík Un-Wu*, sv. 13, Praha 1980 [= Inventáře a katalogy Národního archivu]

Eliška ČÁŇOVÁ a kol., *Prameny k nevolnickému povstání v roce 1680*, Gottwaldov 1986

Jaroslav ČECHURA, *Černínové versus Kysibelští*, Vimperk 2003

Jaroslav ČECHURA, *Selské rebelie roku 1680. Sociální konflikty v barokních Čechách a jejich každodenní souvislosti*, Praha 2001

Christian D'ELVERT, *Zur oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder*, Praha 1880

Jan Maxmilián DOBRZENSKÝ, *Z Dobřenic je cesta dlouhá*, Havlíčkův Brod 1996

František DVORSKÝ, *Hejtmané krajští po Čechách. L. 1605, l. 1609, l. 1610, l. 1612*, PAM 10, 1878, s. 374-376

František DVORSKÝ, *Hejtmané krajští po Čechách. L. 1613*, PAM 10, 1878, s. 628

- František DVORSKÝ, *Hejtmané krajští r. 1562*, PAM 9, 1874, s. 561
- František DVORSKÝ, *Hejtmané krajští v Čechách. L. 1614, l. 1615, l. 1616*, PAM 10, 1878, s. 852-854
- František DVORSKÝ, *Krajští hejtmané r. 1540*, PAM 9, 1874, s. 149-150
- František DVORSKÝ, *Seznam krajských hejtmanův v království Českém léta 1571*, PAM 9, 1874, s. 960
- František FIEDLER, *Krajské zřízení v Čechách*, Česká politika II/2, Praha 1907
- Hana GRÜNBAUMOVÁ, *Hospodářské a sociální aspekty života venkovského obyvatelstva žlutického panství v 17. a 1. polovině 18. století*. Mmagisterská diplomová práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2011, s. 24.
- Miloš HAVELKA, *Úředník a občan, legitimita a loajalita*, In: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Plzeň, 23.-25. února 2006, Praha 2007, s. 19-29
- Waltraud HEINL, *Gehorsame Rebellen (Bürokratie und Beamte in Österreich 1780 bis 1848)*, Wien – Köln – Böhlau 1990
- Milan HLAVAČKA, *Byrokracie a byrokratizace*. In: Jana Čechurová – Jan Randák a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014, s. 461-471
- Milan HLAVAČKA, *O byrokracii obecně*, In: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Plzeň, 23.-25. února 2006, Praha 2007
- Milan HLAVAČKA, *Užívání jazyka v byrokratizované komunikaci v českých zemích a habsburské monarchii 1792-1914*. In: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března 2001, Praha 2002
- Milan HLAVAČKA a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době*, I. a II. díl, Praha 2014
- Milan HLAVAČKA – Pavel CIBULKA a kol., *Sociální myšlení a sociální praxe v českých zemích 1781-1939 (ideje legislativa – instituce)*, Praha 2015
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007

Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ (eds.), *Heřman Jakub Černín. Na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014

Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640-1740*, Praha 2013

Carl JAHNEL, *Leitmeritzer Kreishaupleute*, Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions-Klubs 30, 1907, s. 96-106

Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*, kn. I, díl II, Praha 1984

Jiří JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009

Martin JAVOR, *Slobodomurárske hnutie v českých krajinách a v Uhorsku v 18. storočí*, Prešov 2009

Pavel JURÍK, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*, Praha 2009

Josef KALOUSEK, *České státní právo*, Praha 1892

Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002

Adalbert Ritter KRÁL von Dobrá Voda, *Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standeserhebungen, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Erleitungen, Wappen und Wappenverbesserungen des grosamten Adels der Böhmisches Krone mit Quellen und Wappen-Nachweisen*, Prag 1904

Jan F. KŘIVOHLÁVEK, *Erb a pečeť Hynka (Ignáce) Jetřicha Vitanovského z Vlčkovic*, Orlické hory a Podorlicko 13, 2005, s. 201-202

Jiří KUBEŠ, *Ze Španělska až do Horního Slezska. Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*. In: Jiří BRŇOVJÁK – Waclaw Gojniczek – Aleš Zářický, *Šlechtic v Horním Slezsku*, Ostrava 2011, s. 223-240.

Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, II. díl (H-Kole), Praha 1997

Olga KVĚTOŇOVÁ, *Příspěvek k životopisu Hynka Vitanovského z Vlčkovic*, Orlické hory a Podorlicko 3, 1970, s. 241-242

František LEVÝ, *Hejtmané kraje Rakovnického*, PAM 10, 1878, s. 607-610

Eva LISÁ, *Karel hrabě Chotek. Nejvyšší purkrabí Království českého*, Milada Sekyrková (ed.), Praha 2008

Marie LIŠKOVÁ, *Mimořádný trestní soud po bavorské okupaci Čech (Judicium delegatum 1743-1744)*, SAP VI/2, Praha 1956, s. 39-98.

Marie LIŠKOVÁ, *Praha za války o země koruny české (1741-1742)*. In. Pražský sborník historický, Praha 1967-1968, Praha 1968, s. 58-81.

Marie LIŠKOVÁ, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913*, Praha 1994

Jaroslav MACEK – Václav ŽÁČEK, *Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy (1605-1868)*, Praha 1958

Jana MACHAČOVÁ – Jiří MATĚJČEK, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*, Praha 2010

Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v Československu*, I. díl, Praha 1988

OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ I–XXVIII, Praha 1888–1909

Petr MAREŠ, *Krajské mustrunky a krajští mustrheři v organizaci vojenské správy předbělohorských Čech (1565-1618)*. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 21/2, 2013, s. 298-321

Petr MAREŠ, *Obsazení úřadu krajského hejtmána v Čechách v letech 1553/1554–1556/1557*. *Časopis Národního muzea, řada historická – Series Historia* 179, 1–2, 2010, s. 42–62

Petr MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v Čechách za vlády Ferdinanda I. a soupiskrajských hejtmánů z let 1537/1538–1560/1561 podle register české královské kanceláře*. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 19, 2011, s. 7–93

Petr MAREŠ, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období a soupis krajských hejtmánů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564–1616/1617*, Praha 2009

Petr MAREŠ, *Přisedící většího zemského soudu Českého království (1542–1620) na habsburských dvorech a na dvoře Fridricha Falckého*. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 18, 2010, s. 7–62

- Petr MAREŠ, *Soupis přisedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, Praha 2013
- Petr MAREŠ, *Zemský soud větší 1541-1620 (Personální obsazení)*. Disertační práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2014
- Milena MAREŠOVÁ, *Krajští popravci v předhusitských Čechách*. Diplomová práce na katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1984
- Milena MAREŠOVÁ, *Příspěvek k dějinám krajských popravců v předhusitských Čechách*. In: Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989, s. 5-41
- Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, díl I, A-M, Praha 2008
- Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, díl II, N-Ž, Praha 2010
- Alois MÍKA, *Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období*. Sborník historický 15, 1967, s. 45-75
- Marie MŽYKOVÁ – Harald SKALA, *Des Fours. Valdštejnův plukovník a jeho potomstvo*, Praha 2012
- Stanislava NOVÁKOVÁ, *Krajířové z Krajků (Z Korutan do zemí České koruny)*, České Budějovice 2010
- František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*. In: Jaroslav Charvát (red.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941
- Pavel PREISS, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha - Litomyšl 2009
- Jiří RAK, *Formy „vlastenecké komunikace“*. In: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8.-10. března 2001, Praha 2002
- Rudolf RAUSCHER, *Příspěvek k dějinám popravců*, Časopis pro právní a státní vědu XV, 1942, s. 256-268
- Bohuslav RIEGER, *Z germanizačního úsilí 18. věku*. In: Karel Kadlec (red.), *Drobné spisy Bohuše svob. pána Riegra*, sv. I, Praha 1914, s. 191-247
- Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách (Historický vývoj do r. 1740)*. Část I., Praha 1889

Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách (Ústrojí správy krajské v l. 1740-1792)*. Část II., Praha 1892

Jan Karel ROJEK, *Hejtmané kraje Hradeckého*, PAM 10, 1878, s. 121-124

František ROUBÍK, *K vývoji zemské správy v Čechách v letech 149-1749*, SAP XIX/1, 1969, s. 41-188

František ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785*. Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, Praha 1933, s. 121-188

František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749*, SAP XVII/2, 1967, s. 539-603

František ROUBÍK – Karel VÁCHAL, *Boj chodského lidu*, Plzeň 1962

Antonín RYBIČKA, *Hejtmané a úředníci krajští v Čechách r. 1774-1776*, PAM 8, 1870, s. 505-508

Antonín RYBIČKA, *Hejtmané kraje Čáslavského*, PAM 13, 1886, s. 133-135

Antonín RYBIČKA, *Hejtmané kraje chrudimského od r. 1440 až do r. 1850*, PAM 8, 1870, s. 223-230

Antonín RYBIČKA, *Hejtmané kraje královehradeckého*, PAM 9, 1874, s. 311-314

Antonín RYBIČKA, *Hejtmané krajští v Čechách na rok 1713/1714 jmenování*, PAM 10, 1878, s. 181-182

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, sv. I-XV*, 1. elektronické vydání, Praha 1998-2000 [= CD]

August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998 (reprint)

August SEDLÁČEK, *O starém rozdělení Čech na kraje*, Praha 1921

Pavel SEDLÁČEK, *Rakouské úřednické stejnokroje v 19. století*. In: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Plzeň, 23.-25. února 2006, Praha 2007, s. 19-29

Pavel SEDLÁČEK, *Úřednické stejnokroje v Čechách*, In: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Našim jubilantkám* (Sborník příspěvků k poctě životního jubilea Věry Beránkové, Prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha 2000, s. 222-230

Helena SEDLÁČKOVÁ, *Krajští hejtmáné podbrdského kraje 1640-1713 aneb císařské rozhodnutí nadevše*, in: Alena Pazderová – Jan Kahuda (uspoř.), *Našim jubilantkám* (Sborník příspěvků k poctě životního jubilea Věry Beránkové, Prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha 2000, s. 231-237

Helena SEDLÁČKOVÁ, *Odraz postátnění funkce krajského hejtmána v Čechách v roce 1751 na personální obsazení úřadu. Paginae historiae. Sborník Národního archivu. In memoriam PhDr. et Mgr. Václava Babičky 22/2*, Praha 2014, s. 215-223.

Bruno SCHIMETSCHKEK, *Der österreichische Beamte (Geschichte und Tradition)*, Wien 1984

Marie STUPKOVÁ – Martin KLEČACKÝ, *Slovník představitelů soudní správy v Čechách v letech 1849-1918*, Praha 2015

Zbyněk SVITÁK, *Z počátků moderní byrokracie. Nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě v letech 1748-1782*. Brno 2011.

Alexandra ŠPIRITOVÁ, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850-1918*, Praha 1993

Dimitrij TIMOFEJEV, „... *Čeština ve většině okresů země je stále ještě nezbytná...*“ (*Existoval jazykový program v nařízeních Josefa II. pro země Koruny české?*, Cronova 3, 2013, s. 63-82

Vladimír TREGL – Petr WEISS, *Gallasové a Clam-Gallasové v severních Čechách*, Nymburk 2011

Otto URBAN, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982

Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011

Aleš VALENTA, *Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562-1944. Inventář*, Zámorsk 2012

Václav VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1975

Petra VOKÁČOVÁ, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014

Aleš VYSKOČIL, *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*, Praha 2009

Petr WEISS, *Hrubý Rohozec a rody Des Fours a Des Fours Walderode*, Nymburk 2012

Klára WOITSCHOVÁ, „...což slušného a spravedlivého jest fedrovati ...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548-1783*, Pelhřimov 2010

Klára WOITSCHOVÁ, *Gottfried Daniel Wunschwitz, sběratel, heraldik a genealog*, Praha 2011

František Jan ZOUBEK, *Hejtmané krajští r. 1552*, PAM 8, 1870, s. 69

František Jan ZOUBEK, *Hejtmané krajští r. 1553*, PAM 8, 1870, s. 149

Jan ŽUPANIČ, *Rakouská šlechta na prahu moderní doby*. In: Tomáš Knoz – Jan Dvořák, *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011, s. 194-207

Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA, *Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra. Erbovní listiny*, Praha 2014

Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – František STELLNER, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001

Internetové zdroje

<http://alex.onb.ac.at/zeitlichegliederung.htm>

<http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes/>

http://www.josefdobrovsky.cz/main/dobrovsky/historie_zednarstvi_ZC.html

http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:26274180-9e1a-11e0-a742-0050569d679d&q=&fq=language:%22cze%22#monograph-page_uuid:436007ce-9e1a-11e0-a742-0050569d679d

http://is.muni.cz/th/145349/ff_m/

<http://patricus.info/Panstvo.htm>

<http://patricus.info/Rodokmeny/Clary.txt>

[https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzendorf,_Franz_Wenzel_\(1695%E2%80%931734\)](https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzendorf,_Franz_Wenzel_(1695%E2%80%931734))

[https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzendorf,_Franz_Wenzel_\(1724%E2%80%931792\)](https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Sinzendorf,_Franz_Wenzel_(1724%E2%80%931792))

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Sinzendorfov%C3%A9>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Adam_z_Questenberka/

<https://books.google.cz/books?id=UBJkAAAcAAJ&pg=PA175&lpg=PA175&dq=k%C3%BCnigl+sebastian+1750&source=bl&ots=T1XFEnU30x&sig=aP3y00NLzssRcttu4EATOpQdcfc&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiShLr7w7HJAhWr8XIKHWbECAQQ6AEIQTAH#v=onepage&q=k%C3%BCnigl%20sebastian%201750&f=false>

http://www.josefdobrovsky.cz/main/dobrovsky/historie_zednarstvi_ZC.html

http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=rec1323815836_145#search

Seznam zkratk

ANM	- Archiv Národního muzea
b.	- baron
ČDK	- Česká dvorská kancelář
ČG	- České gubernium
ČG-Contr.	- České guberniu-Contributionale
ČG-DR	- České gubernium – Dvorské dekrety a reskripty
ČG-PK	- České gubernium – Pomocné knihy
ČG-Publ.	- České gubernium-Publicum
DZ	- Desky zemské
h.	- hrabě
inv. č.	- inventární číslo
KH	- krajský hejtman
KHPS	- krajský hejtman za panský stav
KHRS	- krajský hejtman za rytířský stav
kn. č.	- kniha číslo
kn.	- kníže
KomS	- Komorní soud
n.	- neuvedeno
NA	- Národní archiv v Praze
NK	- Národní knihovna České republiky
NM	- Nová manipulace
ORST	- Oddělení rukopisů a starých tisků
OSN	- Ottův slovník naučný
PAM	- Památky archeologické
RKP	- rukopis
ryt.	- rytíř

SAP - Sborník archivních prací
SM - Stará manipulace
šl. - šlechtic

PŘÍLOHY Č. 1-4

Komentář k příloze č. 1-4

K vytvoření příloh č.1-4 posloužily písemné a tištěné prameny uložené ve fondech Národního archivu a Národní knihovně. Pro přílohy č. 1-2 byly použity soupisy hejtmanů z písemností centrálních institucí dnes uložené v archivních fondech Stará manipulce, Nová manipulace, Česká dvorská kancelář, České gubernium, dále z fondu Komorní soud a jedno z jeho register uložené v Národní knihovně – Oddělení rukopisů a starých tisků. (viz soupis pramenů). Struktura tabulky příloh č. 1-2 byla koncipována se zřetelem ke zkoumanému období, proto je vedle jména krajského hejtmana, jeho funkčního období uvedeno i sídlo, jež opravňovalo majitele k zastávání úřadu. V příloze č. 3 naopak sídlo nahradily informace o nástupu a opuštění úřadu, popřípadě vykonané přísaze. K sestavení této přílohy byly využity tištěné kalendáře a schematismy uložené v rámci fondu Desky zemské a rukopisné knihy úředníků gubernia, jež tvoří součást fondu České gubernium – Pomocné knihy. Tabulky jsou sestaveny po jednotlivých krajích v chronologické posloupnosti, přílohy č. 1-2 pak ještě odděleně podle stavu, naproti tomu příloha č. 3 takové dělení postrádá, jelikož v letech 1751-1848 striktní zásada rozdělení na pány a rytíře již pominula. Příloha č. 4 pro snazší orientaci obsahuje abecední rejstřík všech hejtmanů uvedených v příloze č. 1-3, vedle jména hejtmana jeho sídla se uvádí odkaz na kraj a funkční období strávené v úřadu, přičemž kraj nejsou podávány abecedně, ale podle časového hlediska.

Příloha č. 1 – krajští hejtmané za panský stav 1631-1751

PANSKÝ STAV		
Jméno	Období	Sídlo
Bechyňský kraj		
Jáchym starší Španovský z Lisova	1631	na Loutkově
Jan starší Černín z Chudenic	1632	na Choustníku
Adam Pavel Slavata h. z Chlumu a Košumberka	1641-44	na Nové Bystřici
Václav mladší Vratislav z Mitrovic	1645-49	na Zálší
Adam Pavel Slavata h. z Chlumu a Košumberka	1650-51	na Nové Bystřici a na Červené Staré Řečici
Albrecht Kapoun ze Svojkova	1652-58	na Voticích
Martin Jindřich Paradis de la Saga	1659	na Černovicích
Kryštof Karel Přebořovský z Kvasejovic	1660-77	na Mladé Vožici
Václav František Kořenský z Terešova	1678-80	n.
Jan Maxmilián z Talmberka	1681-82	na Černovicích
Václav Vojtěch Vratislav z Mitrovic	1683-85	na Hojovicích
Kryštof Karel Voračický z Paběnic	1686-97	na Božejově
Bernard František h. de la Saga Paradis	1698-1702	na Včelnicí
Antonín Obytecký sv.p. z Obytec	1703	na Tučapech
Kryštof Karel Voračický z Paběnic	1704	na Božejově ⁸⁸¹
Bernard František de la Saga Paradis	1704-08	na Včelnicí ⁸⁸²
František Leopold Voračický z Paběnic	1709-11	na Myslčovicích
Jan Bernard Caretto h. Millesimo	1712-16	na Nemyšli
Karel Josef Voračický sv.p. z Paběnic	1717-27	na Božejově
Jan Josef Caretto h. Millesimo	1728-36	na Měšicích
Jan Michael Týřovský z Ensídle	1737-39	na Vlčkovcích
František Václav Caretto h. Millesimo	1740-51	na Nemyšli
Berounský kraj		
Kazimír Ferdinand h.z Kupperwaldu	1714	na Suchomastech
Hynek sv.p. Engel z Engelflusu	1715-27	na Mníšku
Jan Václav h. Oprštorf z Oprštorfu, sv.p. z Dubu a Frýdštejna	1728-32	n.
Jan Adolf h. z Kounic	1733-37	na Osově
Jan Josef Vratislav h. z Mitrovic	1738-41	na Mitrovicích
Václav Štěpán Malovec z Malovic	1742-48	n.
Jan Ant. Hochberg z Hennersdorfu	1749-51	na Hluboši
Boleslavský kraj		
Dětřich Špetle z Janovic	1631	na Liblici
Rudolf h. z Valdštejna	1632	na Rožďalovicích
Kunata Jaroslav z Bubna a Litic	1640 ⁸⁸³ -1641	na Březině

⁸⁸¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 174b jej uvádí na rok 1704 Kryštofa Karla Voračického z Paběnic.

⁸⁸² NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 72b uvádí na rok 1704 Bernarda Františka de la Saga Paradis.

⁸⁸³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 179a na rok 1640 škrtnut.

Jaroslav Jiří Štos z Kounic	1642	na Mladějově
Jan z Lisova	1643	na Novém Stránově
Jaroslav Jiří Štos z Kounic	1644	na Mladějově
Albrecht Kapoun ze Svojkova	1645-49	na Voticích
Pavel h. Morzin	1650-52	na Valečově a Vrchlabí
Kunata Jaroslav h. z Bubna a Litic	1653	na Březně
Pavel h. Morzin	1654	na Vrchlabí
Kunata Jaroslav h. z Bubna a Litic	1655-65	na Březně
Adam Rudolf z Lisova	1666-74	na Novém Stránově
Wolfgang Theodor Hartman z Klarštejna	1675-79	n.
Rudolf Adam z Lisova	1680-84	na Novém Stránově
František Zdeněk Novohradský z Kolovrat	1685	n.
Vilém Leopold h. z Valdštejna	1686	na Rožďalovicích
Jan Reinhard h. z Walmerode	1687-90	n.
Adam Maxmilián h. z Bubna a Litic	1691-98	na Březně
Ladislav Oktavián h. z Valdštejna	1699	na Dětenicích
Jan Rudolf Záruba sv.p. z Hustířan	1700-04	na Bezně
Václav Matyáš h. Des Fours	1705-08	na Martiněvsi
Arnošt Jaroslav h. Schütz z Leipoldsheimu	1709-16	na Vidimi
Jáchym Pachta sv.p. z Rájova	1717-18	na Valtínově
František sv.p. z Klarštejna	1719	na Hrušově a Brodci
Václav h. z Valdštejna	1720	na Rožďalovicích
Josef h. Morzin	1721-22	na Ronově
Hynek Zikmund h. z Klenové	1723-31	na Benátkách
František Karel h. Sweerts-Špork	1732-38	na Dubé
Jan h. Věžník z Věžník	1739-41	na Mšeně
Josef Antonín h. z Morzin	1743-45	n.
Jan Josef h. z Trautmansdorfu	1746-51	n.
Čáslavský kraj:		
Zbyněk Leopold Libštejnský z Kolovrat	1631-32	na Žichovicích
Rudolf Václav Střela z Rokyc	1641-42	na Libodřicích
Vilém Václav Fratntišek ml. z Talmberka	1643	na Herálci
Ferdinand Robmháp ze Suché	1644-49	na Lichtenburku
Rudolf Karel Rašín z Rýzmburka	1650-51	na Chotěboři
Ferdinand Robmháp ze Suché	1652-56	na Lichtenbuku
Rudolf Karel Rašín z Rýzmburka	1657	n.
Václav Rudolf z Věžník	1658	Na Zdechovicích
Ferdinand Robmháp ze Suché	1659	n.
Maxmilián Adam hr. z Valdštejna	1660	na Žehušicích
Ferdinand Robmháp ze Suché	1661-63	n.
Václav Rudolf z Věžník	1664	n.
Ferdinand František Robmháp ze Suché	1665-74	na Lichtenburku
Karel Leopold h. Carreto Milesimo	1675-79	n.
Bernard František Věžník z Věžník	1680-11	na Třebešicích
František Bechyně z Lažan	1712-13	na Rozsochatci
Josef sv.p. z Gastheimu	1714-19	na Onšově a Herálci
František Arnošt h. z Thürheimu	1720-24	na Červených Janovicích
Václav Bechyně sv.p. z Lažan	1725-28	na Rozsochatci
František Bernard sv.p. Vernier	1729-33	na Velké Lipnici

Ferdinand Adam h. Kustoš ze Zubří	1734-38	na Hostouni
Josef h. Věžník z Věžník	1739	na Košetících
Jan Bertold Záruba z Hustířan	1740-49	na Podhořanech
Václav Petr Dobřenský z Dobřenic	1750-51	na Nedělišti
Hradecký kraj		
Otto Optštorf z Oprštorfu	1631-32	na Častolovicích
Otto Orpštorf z Oprštorfu	1641	na Častolovicích
Jindřich Otta Štos z Kounic	1642-46	na Vamberku
Karel František Libštejnský z Kolovrat	1647-50	na Rychnově
Bernard Hertvík Čertorejský z Čertorej	1651	na Stárkově
Václav Záruba z Hustířan	1652	na Cerekvici ⁸⁸⁴
+Jindřich Kraft z Lamrsdorfu	1652	na Černíkovcích ⁸⁸⁵
Bernard Hertvík Čertorejský z Čertorej	1652	n. ⁸⁸⁶
Václav Záruba z Hustířan	1653-1654	na Cerekvici ⁸⁸⁷
Pavel h. z Morzin	1655	
Václav Záruba z Hustířan	1656	na Cerekvici
Pavel h. z Morzin	1657-67	na Vrchlabí
Jan Václav Ignác Oprštorf z Oprštorfu	1668-75	na Častolovicích
Vilém Kryštof h. z Valdštejna	1676-84	na Miletíně
František Adam h. z Bubna a Litic	1685-90	na Žamberku
Jan Adam Záruba z Hustířan	1691-94	na Cerekvici
Bertold Vilém h. z Valdštejna	1695-1712	na Bělohradě ⁸⁸⁸
Jan Václav Schmiedel sv.p ze Schmieden	1713-22	na Teplici nad Metují
Zikmund Schmiedel sv.p. ze Šmieden	1723-25	n. ⁸⁸⁹
Kryštof Norbert Voračický z Paběnic	1726-36	na Barchově
Jan Daniel z Gastheimu	1737-44	na Jeřicích
vacat	1745 ⁸⁹⁰	
Václav Rudolf Ferdinand Vančura z Řehnic	1746-51	na Barchově
Chrudimský kraj		
Jindřich Vilém Bezdrůžický z Kolovrat	1631-32	na Bystrém
Jindřich Vilém Bezdrůžický z Kolovrat	1641	na Bystrém
neuveđen	1642 ⁸⁹¹	
Jindřich Záruba z Hustířan	1643-46	na Žumberku
Bernard Hertvík Čertorejský z Čertorej	1647-49	na Stárkově
Václav Záruba z Hustířan	1650	na Cerekvici
Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka	1651-53	na Košumberku
Ferdinand Libštejnský z Kolovrat	1654	na Borohrádku ⁸⁹²
Karel Záruba z Hustířan	1654-56	Na Svojanově

⁸⁸⁴ Na rok 1652 Václava Záruba z Hustířan škrtnut, místo něj uveden Jindřich Kraft z Lamrsdorfu; NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 278a

⁸⁸⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 282b.

⁸⁸⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 283b.

⁸⁸⁷ Tamtéž, fol. 283b.

⁸⁸⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1131, fol. 79a; schválen na rok 1694, v úřadu od 16. 8. 1695.

⁸⁸⁹ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 168a; poznámka, že zemřel.

⁸⁹⁰ Po rezignaci Jana Daniela z Gastheimu oznámené 31. 5. 1745 místo neobsazeno, viz NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 273b.

⁸⁹¹ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápis na rok 1642, nefol.

⁸⁹² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 288b k roku 1654 uveden, na fol. 385a škrtnut a nahrazen Karlem Zárubou z Hustířan.

Bohuslav Ferdinand Berka z Dubé a Lipé	1657-58	Na Rychmburku
Bedřich Hertvík Záruba z Hustířan	1659-65	na Svojanově
Leopold Libštejnský h. z Kolovrat	1666-69	na Zámrsku
Bedřich Hartvík Záruba z Hustířan	1670-82	na Svojanově
Rudolf Václav h. ze Šenfeldu	1683	na Seči
Romedius Konstantin h. z Thunu	1684-88	na Cholticích
Jan Václav Celler z Rosenthalu	1689-98	na Trojovicích
František Karel h. Záruba z Hustířan	1699	na Kostelci nad Orlicí
Leopold Šťastný Talacko sv.p. z Ještětice	1700-02	n.
Antonín h. z Trautmansdorfu	1703-05	na Chocni
Leopold Vilém h. z Valdštejna	1706-09	na Ronově
Augustin Norbert Voračický z Paběnic	1710-16	na Pouchobradech
Leopold Bernard Schmiedel ze Schmieden	1717-21	na Hoješíně
Václav Chotek sv.p. z Chotkova	1722	na Cholticích
Jan Josef h. Špork	1723-27	na Heřmanově Městci
Jan Václav h. z Kaiserštejna	1728-32	na Stárkově
Jan Josef h. Špork	1733-37	na Heřmanově Městci
Václav Ignác sv.p. Vernieru	1738-41	na Modlešicích
Josef Jeroným Libštejnský h. z Kolovrat	1743-50	na Zámrsku
Kouřimský kraj		
Jan Šebestián z Říčan	1631	na Struhařově
Hanuš mladší z Talmberka	1632	na Jankově
Jan Šebestián z Říčan	1641-43	na Struhařově
Vilém František z Talmberka	1644-47	na Hrazených Ratajích
Václav Jiří Holický ze Šternberka	1648-1649	na Českém Šternberku
Vilém František z Talmberka	1650	na Hrazených Ratajích
Jan Viktorín z Valdštejna	1651-53	na Hrádku nad Sázavou
Vilém František z Talmberka	1654-57	na Hrazených Ratajích
Petr Vilém Říčanský z Říčan	1658-61	na Struhařově
Martin Jindřich Paradis de la Saga	1662-63	n.
Karel Adam Lev z Říčan	1664	n.
František Leopold Maxmilián z Talmberka	1665-1666	na Vlašimi
Oldřich Vilém Střela z Rokyc	1667-79	na Cerhenicích a Štěpánově
Jan Václav ze Šternberka	1680-82	na Českém Šternberku
Jan Karel z Valdštejna	1683-89	na Komorním Hrádku
František Antonín z Holleweilu	1690-97	n.
Ferdinand František z Říčan	1698-1711	na Struhařově a Jemnici
Josef Karel z Hallweilu	1712-33	na Pyšelicích
Jan Václav z Kaiserštejna	1734-38	na Stárkově
Jan Karel z Valdštejna	1739-41	n.
Albrecht Maxmilián Des Fours	1743-1745	na Průhonicích
Otakar Josef ze Starhemberga	1746-49	n.
Jan Nepomucký h. Šternberk	1749-51	na Oseku
Litoměřický kraj		
Zdeněk Lev Libštejnský h. z Kolovrat	1631	na Svojkově
Vilém h. z Vřesovic	1632	na Bělé

Jiří Malovec z Chýnova a Vimperka	1641	na Jincích
Kryštof Šimon hr. z Thun	1642	n.
Jan Štěpán Maxmilián ze Šternberka	1643-44	na Mirošovicích
Maximinus sv.p. z Aldringen	1645-49	na Teplicích
Ferdinand Arnošt Hýzrle z Chodů	1650	na Drahozubu
Vratislav Bedřich Vratislav z Mitrovic	1651-53	na Mníšku
Ferdinand Arnošt Hýzrle z Chodů	1654	na Drahozubu ⁸⁹³
Karel Adam h. z Mansfeldu	1654-1655	na Šluknově ⁸⁹⁴
Ferdinand Arnošt Hýzrle z Chodů	1656	na Drahozubu
Jan Adam Hrzán z Harasova	1657	n.
Karel Leopold h. Caretto- Millesimo	1658-61	na Peruci
Gottfried Konstantin Solhauz ze Solhauzu	1662-74	n.
Jan František Krakovský h. z Kolovrat	1675-80	na Chlumu
Jan Baltazar Clary ze Sparbenbachu	1681-1712	na Šnedovicích
Václav sv.p. z Klebersberku	1713	na Třebívlicích
František h. Clary ze Sparbenbachu	1714-16	na Snědovicích
Karel Pachta sv.p. z Rájova	1717	na Chcezubu
Václav sv.p. z Klebersberku	1718-19	na Třebívlicích
Ferdinand Hrzán h. z Harasova	1720-21	na Skalce
Jan Antonín Hýzrle sv.p. z Chodů	1722	na Tuchořicích
Václav Chotek sv.p. z Vojnína	1723-29	na Lukavici
Zikmund Gustav Hrzán h. z Harasova	1730-33	na Milešově
Josef Arnošt Václav hrabě z Klebersberku	1734-37	na Třebívlicích
Jan Adolf h. z Kounic	1738-46	na Osově
Karel Max. ze Steinbachu a Kranichsteinu	1747-48	
Jan Nepomuk Vincenc Antonín Libštejnský z Kolovrat	1749-50	na Chlumci
vacat (KS)	1750 ⁸⁹⁵	
Loketský kraj		
Jan Hertvík Nostic z Nostic	1641-45	na Falknově ⁸⁹⁶
Vilém sv.p. Metternich	1646-49	na Kynžvartu ⁸⁹⁷
Adam Jindřich Karel z Písnic	1650-51	na Hartenberku
Julius Jaroslav Libštejnský z Kolovrat	1652-58	na Mnichově Dvoru
Julius Albrecht Libštejnský z Kolovrat	1659-77	na Mnichově Dvoru
Jan Ferdinand z Písnic	1678-84	na Hartenberku
Jetřich Adolf h. Metternich	1685	na Kynžvartu
Jan Ferdinand z Písnic	1686-93	na Hartenberku
Jetřich Adolf h. Metternich	1694	n.
Karel Jiří Václav Michna sv.p. z Vacínova	1695-1707	na Chýši
Leopold Adolf h. z Písnic	1708-10	na Hartenberku
Julius h. z Písnic	1711	na Lubech
František Helfried h. Voračický z Paběnic	1712-13	n.

⁸⁹³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 271b, na rok 1654 uveden Ferdinand Hýzrle z Chodů.

⁸⁹⁴ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 384b, na rok 1654 Ferdinand Arnošt Hýzrle z Chodů přeškrtnut a nahrazen Karlem Adamem hr. Mansfeldem.

⁸⁹⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 307b.

⁸⁹⁶ NK – ORST, sign. XVII D 46, zápisy pro rok 1644 a 1645, nefol. – pouze v tomto a soupisu je vepsán na roky 1644 a 1645, v ostatních pánech chybí; dnes Sokolov.

⁸⁹⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 224a- na rok 1649 navrhován.

Plzeňský kraj		
Dionisius Koc z Dobrše	1631	na Bystřici
Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat	1632	na Týnci
Jindřich Petr h. z Gutštejna	1641-43	na Myslovicích
Karel Heřman Koc h. z Dobrše	1643-45	na Bystřici ⁸⁹⁸
Petr Pavel Malovec z Chýnova	1646-47	na Oseku
Karel Heřman Koc h. z Dobrše	1648-50	na Bystřici
Jaroslav h. Koc z Dobrše	1651-53	na Běšínách
Jan Sezima z Vrtby	1654-55	na Jindřichovicích
Rudolf Lažanský h. z Bukové	1656-57	na Manětíně
Diviš František Vratislav z Mitrovic	1658	na Mirošově
Jan Sezima z Vrtby	1659-63	na Jindřichovicích
Jindřich Bedřich h. z Gutštejna	1664-67	n.
Jan Sezima z Vrtby	1668-69	na Jindřichovicích
Jindřich Bedřich h. z Gutštejna	1670-71	n.
František Leopold Račín z Račina	1672	n. ⁸⁹⁹
Jindřich Bedřich h. z Gutštejna	1673-74	n.
František Eusebius Khuen h. z Belasi	1675-77	n.
Volf Maxmilián Lamingen sv.p. z Albenreuthu	1678-79	n.
Jan Kryštof Kager h. Štampachu	1680-84	na Libině
Václav Hynek Vratislav z Mitrovic	1685	na Chocomyšli
František Zdeněk Novohradský z Kolovrat	1686-90	na Přimdě
Matyáš sv.p. z Wunschwitz	1691-94	n.
Vilém h. z Klenové a Janovic	1695	n.
Ferdinand h. Morzin	1696-97	n.
Jindřich Kokořovec h. z Kokořova	1698	na Nebílovech
Ferdinand h. Morzin	1699	na Bezděkově
Jindřich Kokořovec h. z Kokořova	1700	na Nebílovech
Ferdinand sv.p. z Nostic	1701-04	na Oseku
Václav Josef h. Lažanský z Bukové	1705-06	na Chřívči
Ferdinand h. Morzin	1707-08	na Horní a Dolní Lukavici
Antonín Ferdinand Příchovský z Příchovic	1709-12	na Svojšíně
Ferdinand h. Morzin	1713-14	na Dobré
Kazimír Ferdinand h. Kupperwaldu	1715-27	na Suchomastech
Antonín Schirndinger sv.p. ze Schirndingu	1728-32	na Kozolupech
Ferdinand h. Morzin	1733-39	na Horní a Dolní Lukavici
Václav h. z Klenové a Janovic	1740	n.
Ferdinand František h. Morzin	1741	na Horní a Dolní Lukavici
Václav h. z Klenové a Janovic	1743-49	n.
Šebestián František Josef hr. Künigl	1750-51	n.
Podbrdský kraj		
Jiří Vratislav z Mitrovic	1631	na Lítni

⁸⁹⁸ Doložen od listopadu 1643, viz J. JÁNSKY, Hroznatovci, s. 451.

⁸⁹⁹ Byl vybrán na rok 1672, ale u jeho jména se poznamenává, že zemřel, není zřejmé, zda úřad vůbec vykonával, NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 500a.

Václav starší Vratislav z Mitrovic	1632	na Starém Kníně
Adam Leopold Vratislav z Mitrovic	1641	na Zduchovicích
Václav Adam ml. Vratislav z Mitrovic	1642-44	na Lochovicích
Adam Leopold Vratislav z Mitrovic	1645	n.
Václav Adam Vratislav z Mitrovic	1646-47	na Lítni ⁹⁰⁰
Kunata Jaroslav h. z Bubna a Litic	1648-51	na Březně
Vilém Václav František z Talmberka	1652-53	na Herálcí
Zdeněk Eusebius Vratislav z Mitrovic	1654-85	na Lochovicích
Jiří Bernard Vratislav z Mitrovic	1686	na Lochovicích
Servatius Engel z Engelflusu	1687-98	na Mníšku
František Karel h. z Valdštejna	1699-1700	na Drahenicích
Ferdinand Rudolf h. z Valdštejna	1701-04	na Ostrově
Kazimír Ferdinand h. Kupperwald	1705-13	na Suchomastech
Prácheňský kraj		
Jindřich Michael Hýzrle z Chodů	1631	na Lčovicích
Ferdinand Václav Švihovský z Rýzmburka	1632	na Nalžovech
Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí	1641-42	na Drahenicích
Jan Vilém ze Švamberka	1643	na Boru
Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí	1644	na Drahenicích
František Ignác hr. z Rozdražova	1645	n.
Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí	1646-47	na Drahenicích
Jiří Vratislav z Mitrovic	1648-49	na Protivíně
František Hynek h. z Rozdražova	1650-51	na Blatné
Přibík František Jeníšek z Újezda	1652-55	na Březnici ⁹⁰¹
Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí	1656	n.
František Adam Lažanský hr. z Bukové	1657-58	n.
Arnošt Abundus Krakovský z Kolovrat	1659-64	na Velharticích
Rudolf Vrábský Tluksa z Vrábí	1665-66	n.
Beneš Hroznata z Vrtby	1667-75	na Třebomyslicí
Hynek Jetřich Vitanovský z Vlčkovic	1676-79	n.
Jaroslav Florian Švihovský z Rýzmburka	1680-87	na Nalžovech
Zikmund Ludvík h. z Trautmansdorfu	1688-94	na Protivíně
Jan Josef Jeníšek z Újezda	1695-1708	na Březnici
Jan Jiří Schumann z Rosenfeldu	1709-23	na Dlouhé Vsi
Karel Bohumíl sv.p. z Bissingen	1724-34	na Čimelici
František Karel sv.p. Villany	1735-38	na Kunraticích
František Hynek sv.p. Wunschwitz	1739-41	n.
Šebestián František Josef h. Künigl	1743-46	n.
Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu	1747-50	na Chanovicích
Rakovnický kraj		
Ferdinand Libštejnský z Kolovrat	1631-32	na Hokově
Adam Jindřich Týřovský z Ensidle	1640-41	n.
Ferdinand Libštejnský z Kolovrat	1642	na Hokově
Adam Jindřich Týřovský z Ensidle	1643	na Chříči

⁹⁰⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 226a – Václav Adam pro nemoc nemohl řádně zastávat úřad, místo něj působil Ladislav Leopold Vratislav z Mitrovic na Zduchovicích.

⁹⁰¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 279a, k roku 1654 uveden František Ignác z Rozdražova.

Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat	1644-52	na Olešné
Jan Šebestián z Pöttingu	1653	na Hokově
Karel Heřman Koc h. z Dobrše	1654	na Petrovicích
Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat	1655-56	n.
Jan Šebestián z Pöttingu	1657	n.
Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat	1658	n.
Albrecht Jindřich Krakovský z Kolovrat	1659-68	na Vysoké Libyně
Vojtěch Ignác Týřovský z Ensidle	1669-78	n.
Albrecht Jindřich Krakovský z Kolovrat	1679-80	na Vysoké Libyně
Vojtěch Ignác Týřovský z Ensidle	1681-94	na Chříči
Diviš Helversen sv.p. z Helversheimu	1695-1700	na Krakovci
Václav Josef h. Lažanský z Bukové	1701	na Chříči rezignoval
Karel Maxmilián Příchovský z Příchovic	1702-11	na Liblíně ⁹⁰²
Jan Václav sv.p. z Klebelsberku	1712-13	na Skřivanech
Karel Maxmilián Příchovský z Příchovic	1714	na Kostrčanech
Ferdinand sv.p.Saur na Schreyehofu	1715-20	na Mšeně
Alexandr Jan sv.p. z Ledebouru	1721-22	na Peruci
Jan Oldřich sv.p. z Klebelsberku	1723-24	na Skřivanech
Václav h. z Nostic	1725-26	na Újezdě
Ferdinand Adam h. Kustoš ze Zubří	1727-32	na Hostouni
Jan Jiří sv.p. z Klebelsberku	1733-35	na Skřivanech
Alexandr Jan sv.p. z Ledebouru	1736-39	na Peruci
Ferdinand Adam h. Kustoš ze Zubří	1740-45	na Hostouni
Jan Filip Hartman h. z Klarštejna	1746-56	n.
Slánský kraj		
Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic	1631	na Vraném
Adam ze Šternberka	1632	na Postoloprtech
Jan Zdeněk Vratislav z Mitrovic	1641-49	na Vraném
František Adam Eusebius h. ze Žďáru	1650-58	na Kladně ⁹⁰³
Matyáš Ondřej Hartman z Klarštejna	1659	n.
Maxmilián Krakovský z Kolovrat	1660	na Lítni ⁹⁰⁴
Zikmund Bedřich h. ze Saurau	1661-64	n.
Karel Leopold h. Carreto-Millesimo	1665-69	na Peruci ⁹⁰⁵
Matyáš Ondřej Hartman z Klarštejna	1670-92	na Buděňovicích
Maxmilián Lev Libštejnský z Kolovrat	1693-94	na Hostouni
František sv.p. z Klebersberku	1695-1701	na Martinovsi
Jan Václav Valkoun sv.p. z Adlaru	1702-06	na Zlonicích
Václav Chotek z Chotkova	1707-10	na Jeviněves
Ferdinand sv.p. Saur na Schreyerhofu (KS)	1711-13	na Mšeně
Vltavský kraj		
Jan starší z Talmberka	1631	na Smilkově

⁹⁰² Přísahu vykonal 2. 1. 1703, viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 6a.

⁹⁰³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 384a. Uveden na rok 1654 místo škrtnutého Jana Zdeňka Vratislava z Mitrovic.

⁹⁰⁴ V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 86.

⁹⁰⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 455a, v tomto soupisu je již na rok 1665 uveden místo Františka Adama Eusebia h. ze Žďáru.

Vilém Václav František z Talmberka	1632	n. ⁹⁰⁶
Aleš Vratislav z Mitrovic	1641-45	na Nalžovicích
Vilém Václav František z Talmberka	1646-51	na Herálci
Šebestián Karel Čábelický ze Soutic	1652-56	na Novém Trkově
Adam Vratislav z Mitrovic	1657	n.
Václav Karel Čábelický ze Soutic	1658-66	na Novém Trkově
Ferdinand František Leopold h. z Vrtby	1667-75	na Voticích
Maxmilián Ferdinand z Vrtby	1676-80	na Novém Trkově
Jan Gottfried h. z Purkštalu sv.p. z Krupé	1681-84	na Dražkově
Jan Jiří Radecký z Radče	1685	na Tvoršovicích
Ferdinand František Leopold h. z Vrtby	1686-88	na Voticích
Petr Vilém Jan Říčanský z Řičan	1689-98	na Líšně
Kryštof Radecký z Radče	1699-1701	na Uhřicích
Jan Gottfried h. z Purkštalu sv.p. z Krupé	1702-03	na Dražkově
Petr Radecký sv.p. z Radče	1704-13	na Tvoršovicích
Žatecký kraj		
Heřman Černín h. z Chudenic	1631	na Kysiblu
Jiří Vchynský z Vchynic a Tetova	1632	n.
Petr Jiří Kokořovec z Kokořova	1641-42	na Štřáhlavech
Ferdinand Libštejnský z Kolovrat	1643-46	na Hokově
Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat	1647-49	na Olešně ⁹⁰⁷
Jan Adam Hrzán z Harasova	1650-53	na Skalce
Jan Šebestián sv.p. z Pöttingu	1654-59	na Hokově ⁹⁰⁸
Michal Osvald hr. Thun	1660	na Klášterci
Jan Adam Hrzán z Harasova	1661-64	n.
Jan Ferdinand h. Verdugo	1665-67	n.
Jaroslav Arnošt Štampach ze Štampach	1668-69	na Skytalech
Volf Libštejnský z Kolovrat	1670-75	n.
Ferdinand Hroznata Kokořovec z Kokořova	1676-77	n.
Julius Albrecht Libštejnský z Kolovrat	1678-83	na Chyšech ⁹⁰⁹
Arnošt Gottfried Schütz z Leipoldsheimu	1683-93	na Citolibech ⁹¹⁰
Antonín Jan Libštejnský z Kolovrat	1694-98	na Luku
Ferdinand Libštejnský z Kolovrat	1699-07	na Libořicích
Jan Antonín Hýzrle z Chodů	1708-13	na Tuchořicích
Emanuel sv.p. z Contreras	1714-16	na Prelas ⁹¹¹
Karel Max Příchovský z Příchovic	1717-22	na Kostrčanech
Jan Antonín Hýzrle sv.p. z Chodů	1723-24	na Tuchořicích
Jan h. z Klebelsbergu	1725-26	na Soběsukách
Ignác Josef h.Schönkirchen	1727-32	na Širokých Třebčicích
Kašpar František h. Clary-Aldringen	1733-35	na Dobříčanech
Karel h. Breda	1736-37	na Líčkově
Ferdinand Kokořovec h. z Kokořova	1738-42	na Žluticích

⁹⁰⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 158a, v soupisu uveden pouze jako Vilém.

⁹⁰⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 221a, na rok 1647 uveden místo škrtnutého Ferdinanda Liobštejnského z Kolovrat Kryštof Jaroslav Krakovský z Kolovrat s poznámkou, že je i pro Rakovnický kraj.

⁹⁰⁸ Úřad měl v roce 1659 zastávat Jaroslav z Hasenburka, viz NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 440a.

⁹⁰⁹ Zemřel v červenci 1683, viz V. BORŮVKA, *Rodopis rodu*, s. 71.

⁹¹⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 573b, nahradil již v roce 1683 zemřelého J. A. Libštejnského z Kolovrat.

⁹¹¹ Lokalita neidentifikována.

František sv. p. de Fin	1743-54	n.
-------------------------	---------	----

Příloha č. 2 – Krajští hejtmané za rytířský stav 1631-1751

RYTÍŘSKÝ STAV:		
Jméno	Období	Sídlo
Bechyňský kraj		
Břeněk Ježovský z Lub	1631	na Hojovicích
Jan Václav Karel ze Svárova	1632	na Hamru
Jáchym Špulíř z Jiter	1640-42	na Vitanovicích a Tučapech
Jiří Kotvic z Kotvic	1643	na Dubu
Jáchym Špulíř z Jiter	1643-51	na Vitanovicích ⁹¹²
Václav František Kořenský z Terešova	1652-53	na Ostrolovském Újezdci
Bedřich Vilém Ježovský z Lub	1654-1655	n.
Adam Lipovský z Lipovice	1656	n.
Jan Aleš Koñas z Vydří	1657-59	n.
Jan Kryštof Malovec z Malovic	1660-66	na Kamení
Heřman František Malovec z Malovic	1667-69	na Vlčevsi
Jan Aleš Koñas z Vydří	1670-79	n.
Ladislav Hrobčický z Hrobčic	1680	na Rakovicích
Jan Aleš Koñas z Vydří	1681-86	na Myslkovicích
Václav Hynek Bejšovec z Bejšova	1687-90	na Svěpravici ⁹¹³
Jan František Malovec z Malovic	1691-00	na Pošné
Václav Dejm ze Stříteže	1701-06	na Červeném Záhoří
Václav Vražda z Kunvaldu	1707-12	na Vlčevsi
Václav Antonín Netolický z Eisneberka	1713-25	na Přehořově a Brandlíně
Václav Kazimír Netolický z Eisenberka	1725-32	na Přehořově ⁹¹⁴
Fr. Karel Kresl z Kvaltenburku	1733-34	na Kamené
Václav Kazimír Netolický z Eisenberku	1735-38	na Přehořově
Jan Karel Varlich z Bubna	1739-41	n. ⁹¹⁵
František Josef z Jungwirthu	1742-48	na Stráži ⁹¹⁶
Jan Václav Bechyně z Lažan	1749-51	n.
Berounský kraj		
Václav Antonín z Golče	1714	na Červeném Hrádku
Jan Jiří Zniovský z Korkyně	1715-19	na Dědkově ⁹¹⁷
František Josef Mladota ze Solopysk	1719-29	na Zahrádce ⁹¹⁸
František Karel Bechyně z Lažan	1730-36	na Hluboši
Václav Tuhanský z Branže a Lukavec	1737-38	n.

⁹¹² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 204a; přísahu vykonal v říjnu 1643.

⁹¹³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 759b a 766a, psán též jako Jan Václav.

⁹¹⁴ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 343a, po rezignaci otce Václava Antonína v úřadu potvrzen 10. 6. 1725 syn Václav Kazimír.

⁹¹⁵ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 249a uvádí jej hejtmanem již k roku 1738.

⁹¹⁶ Jedná se o Stráž nad Nežárkou.

⁹¹⁷ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 116b uvádí jej hejtmanem již k roku 1714.

⁹¹⁸ Od 26. 6. 1719, NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 137a.

Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu	1739	na Chanovicích
Václav Arnošt Maxmilián Malovec z Chýnova	1740	n.
Šebestián Losy z Losenau	1741	n.
Jan Martin Běšín z Běšín	1742-51	na Vojkově
Boleslavský kraj		
Albrecht Kapoun ze Svojkova	1631	na Kněžmostě
Adam Bzenský z Prorubě	1632	n.
Albrecht Kapoun ze Svojkova	1641	na Kněžmostě
Václav Bzenský z Prorubě	1642-44	na Bezně
Adam Jiří Bzenský z Prorubě	1645-47	na Bezně
Jan Vilém Gerštorf z Gerštorfu a Malšvic	1648-49	na Niměřicích
Adam Jiří Bzenský z Prorubě	1650-51	na Bezně
Václav Bzenský z Prorubě	1652-56	na Bezně
Karel Kautsch z Kauče	1657-58	n.
Jan Vilém Bzenský z Prorubě	1659-64	na Bezně
Odolen Věžník z Věžník	1665-66	n.
Jan Vilém Bzenský z Prorubě	1667	n.
Odolen Věžník z Věžník	1668-71	na Lobči
Jan Vilém Bzenský z Prorubě	1672-79	n.
František Mikuláš Bzenský z Prorubě	1680-85	na Niměřicích
František Albrecht Kropáč z Krymlova a Hohenfallu	1686-93	na Vrutici
Bedřich Frdrinand Vančura z Řehnic	1694	n.
Václav Jiří Rašín z Rýzmburka	1695-1709	na Domoušicích
František Mikuláš Bzenský z Prorubě	1710-22	na Niměřicích
Jan Jakub Lamotte z Frintropu	1723-29	na Sychrově
Matěj Macht z Löwenmachtu	1730-34	n. ⁹¹⁹
Václav Josef Chanovský Krasilovský z Dlouhé Vsi	1734-38	na Němčicích ⁹²⁰
neuveđen	1739 ⁹²¹	
František Benedikt Zhořský ze Zhoře	1740-46	na Odlochovicích
Jan Václav Bzenský z Prorubě	1747-51	n.
Čáslavský kraj		
Jiří Dobřenský z Dobřenic	1631	na Bratčicích
Václav Vrábský Tluksa z Vrábí	1632	n.
Vilém Boryně ze Lhoty	1640	n.
Václav Rudolf Věžník z Věžník	1641	na Malči
Volf Bernard Gerštorf z Gerštorfu a Malšvic	1642-1643	n.
Radslav Kostomlatský z Vřesovic	1643	na Podhořanech ⁹²²
Hynek Mečerod z Reichwaldu	1644-47	na Zručí nad Sázavou

⁹¹⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 251a, zemřel 9. 7. 1734

⁹²⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 251a, složil přísahu 16. 10. 1734.

⁹²¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 285a a NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 251a.

⁹²² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 203b, po smrti Gerštorfa z Gerštorfu v úřadu Radslav Kostomlatský z Vřesovic, přísahu vykonal v říjnu 1643.

Václav Rudolf Věžník z Věžník	1648-50	na Zdechovicích
Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu	1651	na Příbyslavi
Václav Rudolf Věžník z Věžník	1652-53	na Zdechovicích
Litmír František Viduna Obytecký z Obytec	1654-57	na Janovicích
Mikuláš Lažanský z Bukové	1658	n.
Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu	1659	n.
Litmír František Viduna Obytecký z Obytec	1660	na Janovicích
Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu	1661-64	n.
Theodor Mulzer z Rosenthalu	1665-66	n.
Litmír František Viduna Obytecký z Obytec	1668	na Janovicích
Mikuláš Lažanský z Bukové	1669-71	n.
Václav starší Šofman z Hemrlesu	1672	n.
Jan Jakub Gastheim z Gastheimu	1673-93	na Onšově
Ferdinand Vražda z Kunvaldu	1694	n.
František Bechyně z Lažan	1695-1711	na Rozsochatci
František Oldřich Vltavský z Manšvertu	1712-18	na Vesci
Isidor Obytecký z Obytec	1719-27	na Klukách
František Norbert Haugvic z Biskupic	1728-37	na Štěpanicích
Václav Obytecký z Obytec	1738-41	na Klukách
František Václav Haugvic z Biskupic	1743-49	n.
František Hynek Vražda z Kunvaldu	1750	n.
Václav Vojtěch Karvinský z Karviné	1751	na Kosové Hoře
Hradecký kraj		
Dětrich Suda Řenecký z Řenče	1631	n.
Jiří starší Mitrovský z Nemyšle	1632	na Jitkově
Rudolf Dobřenský z Dobřenic	1640-1641	na Chvalkovicích
Václav starší Bořek Dohalský z Dohalic	1642	na Vysokém Veselí
Adam Mikuláš Vitanovský z Vlčkovic	1643-44	na Uhersku
Václav starší Dohalský z Dohalic	1645	n.
Adam Mikuláš Vitanovský z Vlčkovic	1646-49	na Uhersku
Václav starší Bořek Dohalský z Dohalic	1650	na Vysokém Veselí
Rudolf Dobřenský z Dobřenic	1651	na Chvalkovicích
Jan Arnošt Šafgoč z Kynastu	1652-53	na Sadové
Rudolf Dobřenský z Dobřenic	1654-55	na Chvalkovicích
Karel Kryštof Stařimský z Libštejna	1656-57	
Vilém Jindřich Odkolek z Újezdce	1658	n.
Karel Kryštof Stařimský z Libštejna	1659-65	na Lukavci
František Václav z Brüsselu	1666-67	n.
Karel Kryštof Stařimský z Libštejna	1668-69	na Lukavci
Jan Petr Hubrik z Hengersdorfu	1670-71	n.
Rudolf Jindřich Odkolek z Újezdce	1672-79	n.
Jindřich Jan Straka z Nedabylic	1680-81	na Střezeticích
Ferdinand Rudolf Dobřenský z Dobřenic	1682-1707	na Sviníšťanech a Chvalkovicích
Karel Ferdinand Dobřenský z Dobřenic	1708-1711	na Dobřenicích a na Nedělišti
Kliment Hillebrandt	1712	na Jeřicích

Karel Ferdinand Dobřenský z Dobřenic	1713-27	na Nedělišti
František Sádlo z Vrážného	1728-31	na Čermné
neuveдено	1732 ⁹²³	
Antonín Josef Mladota ze Solopysk	1733-35	na Skalce
Václav Dobřenský z Dobřenic	1736-38	na Hodešíně
Václav Vančura z Řehnic	1739-45	na Barchově
Jan Václav Lamotte z Frintropu	1746-51	na Holovousech
Chrudimský kraj		
Ladislav Lukavský z Lukavice	1631-32	na Zaječicích
Ladislav Lukavský z Lukavice	1641	na Zaječicích
Hynek starší Talacko z Ještětíc	1642-50	na Uhersku
Adam Jindřich Talacko z Ještětíc	1651-55	na Libanicích
Adam Zikmund Puchard Voděradský z Voděrad	1656	na Hrochově Týnci
Adam Jindřich Talacko z Ještětíc	1657-63	na Libanicích
Adam Zikmund Puchard Voděradský z Voděrad	1664-70	na Hrochově Týnci
Ferdinand Maxmilián Schmiedel ze Schmieden	1671-74	n.
Václav Haugvic z Biskupic	1675	n
Jaroslav Hubrik z Hengersdorfu	1676-1677	n.
Václav Kryštof Dobřenský z Dobřenic	1678-82	na Orli
Jan Václav Celler z Rosenthalu	1683-88	na Trojovicích ⁹²⁴
Václav Rudolf Haugvic z Biskupic	1689-1701	na Březovicích
Jan Bedřich Hoffer z Lobensteinu	1702-03	n.
Václav Rudolf Haugvic z Biskupic	1704-12	na Březovicích
Jan Arnošt z Golče	1713	na Nejezině
Antonín František Puteani	1714-23	na Zubří
Bedřich z Winkelburgu	1724-32	n.
František Václav Haugvic z Biskupic	1733-36	na Březovicích
František Václav Kordule ze Sloupna	1737-48	na Horních Lužanech
Václav Bernard Jestřibský z Rýzmburka	1749-51	na Syrovátce
Kouřimský kraj		
Oldřich Skuhrovský ze Skuhrova	1631-32	na Louňovicích
Odolen Věžník z Věžník	1641	na Třebešicích
Mikuláš Aleš Víta ze Rzavého	1642	na Odlochovicích
Odolen Věžník z Věžník	1643	na Třebešicích
Jan Burián Slavíkovec ze Slavíkova	1644	na Polních Voděradech
Odolen Věžník z Věžník	1645-50	na Třebešicích ⁹²⁵
Jan Burián Slavíkovec ze Slavíkova	1650-56	na Voděradech
Heřman František Malovec z Malovic	1657-59	n.
Jan Burián Slavíkovec ze Slavíkova	1660-63	na Voděradech
Ferdinand Přejch Radecký z Radče	1664-68	na Přemyšlení
Jan Ivan Údrčský z Údrče	1669-77	n.

⁹²³ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 210a.

⁹²⁴ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 561b, do úřadu byl dosazen po smrti Václava Kryštofa Dobřenského z Dobřenic (+1683).

⁹²⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 261b, do 11. 7. 1650.

Václav Jaroslav Věžník z Věžník	1678-83	na Chotýšanech
Jan Rudolf Olbram Brandlínský ze Štěkře	1684-86	na Popovicích
František Moric z Morimburka	1687-93	na Voděradech
František Karel Dohalský z Dohalic	1694-98	na Přestoupení
Přibík František Dejm ze Stříteže	1699	na Šeberově
Jan Adam Běšín z Běšín	1700-01	na Vitanovicích
Václav Antonín Údrcký z Údrče	1702-12	na Klomíně
František Ferdinand Haugvic z Biskupic	1713-16	na Bečvárkách
Jan Ignác Mladota ze Solopysk	1717-27	na Lhotě
Karel Evžen Údrcký z Údrče	1728-30	na Klomíně ⁹²⁶
Jan Václav Hynek Mladota ze Solopysk	1730-34	na Předboři
Jan Petr Karvinský z Karviné	1735-37	na Zvěstově
Jan Josef Löw z Ehrenfelsu	1738-39	na Lojovicích
Jan Václav Bzenský z Prorubě	1740	n.
Jan Vilém Mladota ze Solopysk	1741	n.
Jan Václav Bzenský z Prorubě	1742-46	n.
František Benedikt Zhořský ze Zhoře	1747-49	n.
Antonín Kliment Voříkovský z Kundratic	1750-51	n.
Litoměřický kraj		
Jan Václav Kaplíř ze Sulevic	1631	na Milešově
Václav Kaplíř ze Sulevic	1632	n.
Hynek Žďárský ze Žďáru	1640	n.
Haubolt Poust z Libštátu	1641-43	na Velké Bukovině
Jonáš Poust z Libštátu	1644	na Ostrém
Gottfried Konstantin Solhauz ze Solhauzu	1645-50	na Svadově
Václav Vojtěch Majdrle z Mansberka	1651-52	na Horních a Dolních Trmicích
Jindřich Lhotský ze Ptení	1653	na Trnovanech
Gottfried Konstantin Solhauz ze Solhauzu	1654-60	na Svádově
neuveđen	1661 ⁹²⁷	
Karel Ludvík Čejka z Olbramovic	1662-65	n.
Jiří Bořivoj Údrcký z Údrče	1666-70	na Radouni
Jan Erazim Mirešovský z Mirešovic	1671	n.
Jiří Bořivoj Údrcký z Údrče	1672-90	n.
Václav Cukr z Tamfeldu	1691-94	n.
František Karel Kresl z Kvaltenburku	1695-98	na Třebušíně
František Příchovský z Příchovic	1699-1702	na Sezemicích
František Karel Kresl z Kvaltenburku	1703-12	na Třebušíně
František Karel Kresl z Kvaltenburku	1713-27	na Třebušíně
Jan Jaroslav Kresl z Kvaltenburku	1728-33	na Třebušíně
Maxmilián Josef Bechyně z Lažan	1734-35	n.
Jan František Bauller z Hohenburgu	1736-37	na Hrádku
Karel Kulhánek z Klaudenštejna	1738-41	na Stekníku
Jan Karel Běšín z Běšín	1743-51	n.
Loketský kraj		

⁹²⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 58a, zemřel 8. 1. 1730.

⁹²⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 450a.

Jiří Fabián Mulc z Valdova	1641	na Hájku
Jošt Kryštof Globnar z Globen	1642-44	na Milíkově
Jiří Fabián Mulc z Valdova	1645-50	na Hájku
Kryštof Albrecht Globnar z Globen	1651-52	na Žitné
Jiří Fabián Mulc z Valdova	1653-69	na Hájku
Josef Daniel Cedvic z Cedvic	1670-83	na Libé
Jan Vilém Plank z Plankheimu	1684-86	na Dolním Chodově
Kryštof Adam Mulc z Valdova	1687-95	na Lesné
Jan Bedřich Perglár z Perglasu	1696-1706	na Žitné
Jindřich Arnošt Mulc z Valdova	1707-13	na Novém Dvoru
Plzeňský kraj		
Petr Jiří Kokořovec z Kokořova	1631-32	na Štáhlavech
Jindřich Lapáček ze Rzávého	1641-42	na Prádle
Albrecht Příchovský z Příchovic	1643	na Nebílovech
Děpolt Protiva Černín z Chudenic	1644	na Chudenicích
Jindřich Lapáček ze Rzávého	1645-49	na Prádle
Diviš František Vratislav z Mitrovic	1650-51	na Chlumčanech
Albrecht Příchovský z Příchovic	1652	na Nebílovech
Jan Karel Žákavec ze Žákavy	1653-54	na Chocomyšli
Diviš František Vratislav z Mitrovic	1655-56	n.
Albrecht Kristán Příchovský z Příchovic	1657	n.
Jan Vilém Příchovský z Příchovic	1658-59	n.
Oldřich Kryštof Chlumčanský z Přestavlk	1660-61	na Polyni
Jan Heřman z Bubna a Litic	1662	na Kameni
Jiří Václav Černín z Chudenic	1663-64	n.
Adam Protiva Běšín z Běšín	1665-67	n.
Vilém Břeněk Pikhart ze Zeleného Údolí	1668-71	na Žitíně
Adam František Henigár ze Žeberka	1672-80	n.
Karel František Příchovský z Příchovic	1681-85	na Lužanech
Adam František Henigár ze Žeberka	1686-90	na Štěňovicích
Václav Jaroslav Hora z Ocelovic	1691-94	n.
Benedikt František Steinbach z Kranichsteina	1695-1703	na Líšťanech
Jan Ignác Víderspergár z Vidršperka	1704-10	na Slavíkovcích
Přibík Kokořovec z Kokořova	1711	na Velkých Petrovicích
Antonín Henigár z Žeberka	1712-23	na Štěňovicích
Jan Karel Kfelíř ze Zakšova	1724-36	na Vlkýši
František Karel Josef Šén ze Šénu	1737-40	na Újezdě
Karel Kfelíř ze Zakšova	1741	na Vlkýši
Josef Jáchym Schmidgräbner z Lusteneggu	1743-51	na Radonicích
Podbrdský kraj		
Jan Humprecht Račín z Račina	1631-32	na Hluboši
Jan Jiří Bechyně z Lažan	1641	na Dlouhé Lhotě
Jiří Horčice z Prostého	1642	na Tisové
Ladislav Chlumčanský z Přestavlk	1643-55	na Stěžově

František Leopold Račín z Račina	1656-63	na Hluboši
Ladislav Chlumčanský z Přestavlk	1664-78	na Stěžově
Zikmund Markvart Tuněchodský z Poběžovic	1679	n.
Jiří František Strachovský ze Strachovic	1680-88	na Kamenné
Jindřich Chlumčanský z Přestavlk	1689-93	na Trhových Dušníkách
Ludvík Bechyně z Lažan	1694-95	n.
Karel Morel z Letín	1695	na Bukovanech ⁹²⁸
Jan Jindřich Dejm ze Stříteže	1696-1701	na Touškově
Jindřich Chlumčanský z Přestavlk	1702-04	na Trhových Dušníkách
Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk	1705-13	na Trhových Dušníkách
Prácheňský kraj		
Albrecht Beneda z Nečtin	1631	na Bělči
Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí	1632	n.
Jan Václav Běšín z Běšín	1641-42	na Kožlí
Mikuláš mladší Dejm ze Stříteže	1643	na Brloze
Jiří Mikuláš Dlouhovský z Dlouhé Vsi	1644-45	na Závlekově
Jan Kořenský z Terešova	1646	na Radomicích
Adam Lubský z Lub	1647	na Myslíně
Jan Václav Běšín z Běšín	1648-49	na Kožlí
Mikuláš Dejm ze Stříteže	1650	na Brloze
Albrecht Beneda z Nečtin	1651	na Záboří
Mikuláš Diviš Radkovec z Mirovic	1652-53	na Drahonicích
Zdeněk Ježovský z Lub	1654-1655	na Kalenicích
Mikuláš Radkovec z Mirovic	1656-58	n.
Jan Oldřich Malovec z Chýnova	1659-79	na Zdíkově
Ladislav Hrobčický z Hrobčic	1679-84	na Rakovicích ⁹²⁹
Jiří František Doudlebský z Doudleb	1685-95	na Čeprovicích
Václav Běšín z Běšín	1696-98	n.
Adam Humprecht Koc z Dobrše	1699	na Kestřanech
František Václav Chanovský z Dlouhé Vsi	1700-10	na Chanovicích
Rudolf Antonín z Bünau	1711-12	na Zbenicích
Václav Běšín z Běšín	1713	na Svojsčicích ⁹³⁰
Jan Albrecht Zádubský ze Šontálu	1714-24	na Zálezlech a Černěticích ⁹³¹
vacat	1724	
Jan Jindřich Běšín z Běšín	1725-32	na Strážově
Jan Kryštof Karel Bořek Dohalský z Dohalic	1733-39	na Volšovech
Ferdinand Jáchym z Rumerskirchu	1740	na Chanovicích
Václav Arnošt Malovec z Chýnova a Vimperka	1741	n.
Ferdinand Ignác Malovec z Chýnova a Vimperka	1742-51	na Bohumilicích
Rakovnický kraj		

⁹²⁸ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 17a, přísahu vykonal 10. 1. 1696.

⁹²⁹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 540b, od 9. 1. 1679.

⁹³⁰ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 75b, zemřel 22. 8. 1713.

⁹³¹ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 75, od 15. 2. 1714; podle NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 161a úřad rytíře neobsazen.

Jan Ferdinand Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1631-32	n.
Jan Ferdinand Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1641-49	na Skřivani
Jiří Kašpar Hrobčický z Hrobčice	1650-53	na Hrobčici ⁹³²
Jan Ferdinand Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1654-59	na Skřivani
Jaroslav František Cukr z Tamfeldu	1660	na Skřivani
Mikuláš Broum z Miřetic	1661	n.
Oto Jiří Helversen z Helversheimu	1662-64	
Mikuláš Broum z Miřetic	1665-74	na Zvíkovci
Jan Karel Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1675-79	n.
Matyáš Leopold z Rosenfeldu	1680-82	na Olešné
Petr Pavel Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1683-94	na Všetatech
Jan Jiří Lubský z Lub	1695-97	na Modřejovicích
Leopold Ladislav Vančura z Řehnic	1698	na Senci
Ferdinand Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1699-1710	na Všetatech
František Karel Vančura z Řehnic	1710-1712	na Slabcích ⁹³³
Ferdinand Schindl z Hirschfeldu	1713	na Šípech
Jan Josef Karvinský z Karviné	1714-19	na Hořelicích
vacat	1720 ⁹³⁴	
Matěj Josef Macht z Löwenmachtu	1721-27	na Kosoři
Karel Josef Hildprandt z Ottenahuasen	1728-36	na Zhoři
Ignác Leopold Nesslinger ze Schelchengrabenu	1737	na Selci
Petr Pavel Renšpergár z Renšperka a Držkovic	1738-40	n.
Karel Josef Hildprandt z Ottenhausen	1741-51	na Červeném Hrádku
Slánský kraj		
Mikuláš Bohuslav Hložek ze Žampachu.	1631-32	na Hospozíně
Mikuláš Bohuslav Hložek ze Žampachu	1640-43	na Hospozíně
Jan Jaroslav Maxmilián Valkaun z Adlaru	1644-47	na Zlonicích
Jaroslav František Cukr z Tamfeldu	1648-57	na Olešné
Jan Karel Hložek ze Žampachu	1658-67	na Pátku
Jan Ladislav Sluský z Chlumu	1668-70	na Osluchově
Adam Bedřich Hruška	1671-73	n. ⁹³⁵
Jan Karel z Golče	1674-84	na Kobylníkách
Heřman Jáchym Nostic z Nostic	1685-88	na Kolešovicích
Jan Ondřej Kotvic z Kotvic	1689-90	na Hostouni
Karel Jakartovský ze Sudic	1691-97	na Mšeném
Jan Rudolf Renn z Rennu	1698-99	na Horní Ptici
Jan Josef Karvinský z Karviné	1700-13	na Hořelicích
Vltavský kraj		

⁹³² NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 271, na rok 1654 škrtnut a nahrazen J. F. Renšpergárem.

⁹³³ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 48b, od 21. 8. 1710.

⁹³⁴ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 141b, úřad rytíře neobsazen.

⁹³⁵ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1130, fol. 500b, též jako Adam Jindřich.

Jan Byšický z Byšic	1631	na Heřmaničkách
Mikuláš Bechyně z Lažan	1632	na Krašově
Šebestián Karel Čábelický ze Soutic	1641-51	na Novém Trkově
Jan Jiří Radecký z Radče	1652-55	na Uhřicích
Vilém Mitrovský z Nemyšle	1656	n.
Jan Jiří Radecký z Radče	1657-58	n.
Vilém Jindřich Mitrovský z Nemyšle	1659-74	na Jetřichovicích
Theodor Mulzer z Rosenthalu	1675-77	n.
Jan Jiří Radecký z Radče	1678-84	na Tvoršovicích
Bernard Ferdinand Šmerovský z Lidkovic	1685-99	na Přestavlkách
František Sezima Mitrovský z Nemyšle	1700-04	na Jetřichovicích
Bernard Ferdinand Šmerovský z Lidkovic	1705-06	na Přestavlkách ⁹³⁶
Jan Mladota ze Solopysk	1707-10	na Zahradce
Václav Antonín z Golče	1710-13	na Kobylnikách ⁹³⁷
Žatecký kraj		
Karel Chotek z Chotkova	1631	na Bělušicích
Hynek Jiří Žďárský ze Žďáru	1632	n.
Bohuchval Markold z Tedražic	1641	n.
Jan Ludvík Nesslinger ze Schelchengrabenu	1642-45	na Drahonicích
Jan Jindřich Pröllenhofer z Purkersdorfu	1646-47	na Luce
Maxmilián Ladislav Elbogner z Dolního Šénfeldu	1648-57	n.
Jaroslav Arnošt Štampach ze Štampachu	1658	
Maxmilián Ladislav Elbogner z Dolního Šénfeldu	1659	n.
Jan Jiří Broy z Geisselbergu a Findelsteinu	1660-61	n.
Jaroslav Arnošt ze Štampach ze Štampachu	1662-63	n.
Jan Jiří Broy z Geisselbergu a Findelsteinu	1664	n.
František Orin z Arino	1665	n.
Adam Údrcký z Údrče	1666-67	n.
František Orin z Arino	1668-69	na Široké Třebčici
Jan z Golče	1670-86	na Mašťově
Erasmus Kryštof Štampach ze Štampachu	1687-1713	na Mlýnci
Jiří Diviš Strojetic z Strojetic	1714-20	na Liblíně
Karel Jindřich Mulc z Valdova	1721-24	na Novém Dvoru
František Vladislav Nesslinger ze Schelchengrabenu	1725-34	na Drahonicích
Václav Kager ze Štampachu	1735-44	na Mlýnci
vacat	1745 ⁹³⁸	
Jan Václav z Turby	1746-49	
František Hubrik z Hennersdorfu	1750-51	n.

⁹³⁶ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 42a, od. 30. 3. 1705.

⁹³⁷ NA, SM, inv. č. 1605, sign. K 26/1, kart. 1132, fol. 48b, od. 9. 12. 1710.

⁹³⁸ NA, KomS, inv. č. 232, kn. č. 232, fol. 276a, úřad rytíře neobsazen.

Příloha č. 4 – Abecední rejstřík krajských hejtmanů 1631-1848

- Aldringen sv.p. z, Maximinus na Teplicích – KHPS Litoměřicko 1645-1649
- Auersperg h., Josef – KH Rakovnicko 1826-1829
- Bauller z Hohenburgu, Jan František na Hrádku – KHRS Litoměřicko 1736-1737
- Bechyně sv.p. z Lažan, Václav na Rozsochatci – KHPS Čáslavsko 1725-1728
- Bechyně z Lažan, František Karel na Hluboši – KHRS Berounsko 1730-1736
- Bechyně z Lažan, František na Rozsochatci – KHRS Čáslavsko 1695-1711, KHPS Čáslavsko 1712-1713
- Bechyně z Lažan, Jan Jiří na Dlouhé Lhotě – KHRS Podbrdsko 1641
- Bechyně z Lažan, Jan Václav n. – KHRS Bechyňsko 1749-1751
- Bechyně z Lažan, Ludvík n. – KHRS Podbrdsko (20.7.) 1694-1695
- Bechyně z Lažan, Maxmilián Josef n. – KHRS Litoměřicko 1734-1735
- Bechyně z Lažan, Mikuláš na Krašově – KHRS Vltavsko 1632
- Beierwecku šl. z, Jan – KH Čáslavsko 1809-1824 (23.8.1809)
- Bejšovec z Bejšovic, Václav Hynek (též Jan Václav) na Svěpravici – KHRS Bechyňsko 1687-1690
- Beneda z Nečtin, Albrecht na Bělči, na Záboří – KHRS Prácheňsko 1631, KHRS Prácheňsko 1651
- Berchtold h., Leopold – KH Budějovicko 1764-1769
- Berka z Dubé, Bohuslav Ferdinand n. – KHPS Chrudimsko 1657-1658
- Běšín z Běšín Jan Karel n. – KHRS Litoměřicko 1743-1754
- Běšín z Běšín, Adam Protiva n. – KHRS Plzeňsko 1665-1667
- Běšín z Běšín, Jan Adam na Vitanovicích – KHRS Kouřimsko 1700-1701
- Běšín z Běšín, Jan Jindřich na Strážově – KHRS Prácheňsko 1725-1732
- Běšín z Běšín, Jan Martin na Vojkově – KHRS Berounsko 1742-1751, KH Prácheňsko 1751-1762
- Běšín z Běšín, Jan Václav na Kožlí – KHRS Prácheňsko 1641-1642, 1648-1649
- Běšín z Běšín, Václav n. – KHRS Prácheňsko 1696-1698
- Běšín z Běšín, Václav na Svojšicích – KHRS Prácheňsko 1713 (+22.8.1713)

Bezdužický z Kolovrat, Jindřich Vilém na Bystrém – KHPS Chrudimsko 1631-1632, 1641
Biener z Bienenberka, Karel Josef – KH Hradecko 1776-1779, KH Kouřimsko 1780-1795
Bissingen sv.p. z, Karel Bohumír na Čimelicích – KHPS Prácheňsko 1724-1734
Blumenkronu ryt. z, Jindřich – KH Litoměřicko 1814-1836
Boryně ze Lhoty, Vilém n. – KHPS Čáslavsko 1640
Bořek Dohalský z Dohalic, Jan Kryštof Karel na Volšovech – KHRS Prácheňsko 1733-1739
Bořek Dohalský z Dohalic, Václav starší na Vysokém Veselí a Dohalicích – KHRS Hradecko 1642, 1645, 1650
Bossi z, Baltazar – KH Loketsko 1764-1765, KH Tábořsko 1767-1773
Boulles z, Josef n. – KH Berounsko 1778-1787
Breda h., Karel na Líčkově – KHPS Žatecko 1736-1737
Breinl (z Wallersternu), Karel (GR)– KH Plzeňsko 1812-1827
Breisky, Vincenc - KH Čáslavsko 1836-1842, KH Kouřimsko 1842-1848
Broum z, Miřetic Mikuláš na Zvíkovci – KHRS Rakovnicko 1661, 1665-1674
Broy z Geisselbergu a Findelsteinu, Jan Jiří na Malých Březnicích – KHRS Žatecko 1660-1661, 1664
Brüsselu z, František Václav n. – KHRS Hradecko 1666-1667
Bubna a Litic h. z, Adam Maxmilián na Březně – KHPS Boleslavsko 1691-1698
Bubna a Litic h. z, František Adam na Žamberku – KHPS Hradecko 1685-1690
Bubna a Litic h. z, Inocenc Mikuláš – KH Budějovicko 1775-1776
Bubna a Litic h. z, Leopold – KH Tábořsko 1764-1766
Bubna a Litic z, Jan Heřman na Kameni – KHRS Plzeňsko 1662
Bubna z a Litic, Kunata Jaroslav na Březně – KHPS Boleslavsko 1640 (škrtnut)-1641, 1653, 1655-1665, KHPS Podbrdsko 1648-1651
Buml (též Bumel), Jan – KH Tábořsko 1814-1828, KH Plzeňsko 1828-1839
Bünau z, Rudolf Antonín na Zbenicích – KHRS Prácheňsko 1711-1712
Byšický z Byšic, Jan na Heřmaničkách – KHRS Vltavsko 1631
Bzenský z Prorubě, Adam Jiří na Bezně – KHRS Boleslavsko 1645-1647, 1650-1651
Bzenský z Prorubě, Adam n. – KHRS Boleslavsko 1632

Bzenský z Prorubě, František Mikuláš na Niměřicích – KHRS Boleslavsko 1680-1685, 1710-1722

Bzenský z Prorubě, Jan Václav n- KHRS Kouřimsko 1740, 1742-1746, KHRS Boleslavsko 1747-1751

Bzenský z Prorubě, Jan Vilém na Bezně – KHRS Boleslavsko 1659-1664, 1667, 1672-1679

Bzenský z Prorubě, Václav na Bezně – KHRS Boleslavsko 1642-1644, 1652-1656

Caretto h. Millesimo, František Václav na Nemyšli – KHPS Bechyňsko 1740-1751

Caretto h. Millesimo, Jan Bernard na Nemyšli – KHPS Bechyňsko 1712-1716

Caretto h. Millesimo, Jan Josef na Měšicích – KHPS Bechyňsko 1728-1736

Caretto-Millessimo h., Karel Leopold na Peruci – KHPS Litoměřicko 1658-1661, KHPS Slánsko 1665-1669, KHPS Čáslavsko 1675-1679

Caretto-Millesimo h., Václav – KH Tábořsko 1751

Cavriani h., Václav - KH Budějovicko 1791-1799, KH Kouřimsko 1799-1816

Cedvic z Cedvic, Josef Daniel na Libé – KHRS Loketsko 1670-1683

Celler z Rosenthalu, Jan Václav na Trojovicích – KHRS Chrudimsko 1683-1688, KHPS Chrudimsko 1689-1698

Clary h., Karel František – KH Chrudimsko 1756-1759, KH Rakovnicko 1760-1763

Clary ze Sparbenbachu h., František na Snědovicích – KHPS Litoměřicko 1714-1716

Clary ze Sparbenbachu, Jan Baltazar na Snědovicích – KHPS Litoměřicko 1681-1712

Clary-Aldringen h., Kašpar František na Dobříčanech – KHPS Žatecko 1733-1735

Contreras sv.p. z, Emanuel na Prelas – KHPS Žatecko 1714-1716

Cukr z Tamfeldu, Jaroslav František na Olešné, na Skřivani – KHRS Slánsko 1648-1657, KHRS Rakovnicko 1660

Cukr z Tamfeldu, Václav n. – KHRS Litoměřicko 1691-1694

Čábelický ze Soutic, Šebestián Karel na Novém Trkově – KHRS Vltavsko 1641-1651, KHPS Vltavsko 1652-1656

Čábelický ze Soutic, Václav Karel na Novém Trkově – KHPS Vltavsko 1658-1666

Čejka h. z Olbramovic, František na Zbraslavici – KH Berounsko 1774-1777

Čejka z Olbramovic, Karel Ludvík n. – KHRS Litoměřicko 1662-1665

Černín h. z Chudenic, Heřman na Kysíblu – KHPS Žatecko 1631

Černín z Chudenic, Děpolt Protiva na Chudenicích – KHRS Plzeňsko 1644

Černín z Chudenic, Jan starší na Choustníku – KHPS Bechyňsko 1632

Černín z Chudenic, Jiří Václav n. – KHRS Plzeňsko 1663-1664

Čertorejský z Čertorej, Bernard Hertvík na Stárkově – KHPS Chrudimsko 1647-1649, KHPS Hradecko 1651, 1653-1654

Dačický z Heslova, Josef - KH Klatovsko 1798-1799, KH Plzeňsko 1799-1812

Damnitz sv.p. z, Wolfgang – KH Rakovnicko 1792-1805

Daniels, Matyáš - KH Klatovsko 1819-1820, KH Prácheňsko 1820-1824 (13.3.1820)

David, Jan Nepomuk – KH Boleslavsko 1829-1846, KH Čáslavsko 1846-1848

Dejm ze Stříteže, Jan Jindřich na Touškově – KHRS Podbrdsko 1696-1701

Dejm ze Stříteže, Mikuláš ml. na Brloze – KHRS Prácheňsko 1643, 1650

Dejm ze Stříteže, Přibík František na Žeberově – KHRS Kouřimsko 1699

Dejm ze Stříteže, Václav na Červeném Záhoří – KHRS Bechyňsko 1701-1706

Des Fours h., Václav Matyáš na Martiněvsi – KHPS Boleslavsko 1705-1708

Des Fours, Albrecht Maxmilián na Průhonicích – KHPS Kouřimsko 1743-1745

Desfeigni la Tournelle sv.p. n. – KH Klatovsko 1764-1769, KH Budějovicko 1770-1774

Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, Jiří Mikuláš na Závlekově – KHRS Prácheňsko 1644-1645

Dobřenský z Dobřenic Ferdinand Rudolf na Svinišťanech – KHRS Hradecko 1682-1707

Dobřenský z Dobřenic, Jiří na Bratčicích – KHRS Čáslavsko 1631

Dobřenský z Dobřenic, Karel Ferdinand na Nedělišti – KHRS Hradecko 1708-1711 a 1713-1727

Dobřenský z Dobřenic, Rudolf na Chvalkovicích – KHRS Hradecko 1640-1641, 1651, 1654-1655

Dobřenský z Dobřenic, Václav Kryštof na Orli – KHRS Chrudimsko 1681-1682

Dobřenský z Dobřenic, Václav na Hodešíně – KHRS Hradecko 1736-1738

Dobřenský z Dobřenic, Václav na Orli – KHRS Chrudimsko 1678-1680

Dobřenský z Dobřenic, Václav Petr na Nedělišti – KHPS Čáslavsko 1750-1763

Dohalský z Dohalic, František Karel na Přestoupení – KHRS Kouřimsko 1694-1698

Doudlebský z Doudleb, Jiří František na Čeprovicích – KHRS Prácheňsko 1685-1695

Duchet z., Josef – KH Chrudimsko 1783-1787

Eben sv.p. z, Karel – KH Budějovicko 1788-1791

Ehrenburgu sv.p. z, Maxmilián Inigo n. – KH Boleslavsko 1775-1785, KH Litoměřicko 1787, KH Berounsko 1788-1800

Elbogner z Dolního Šéinfeldu, Maxmilián Ladislav n. – KHRS Žatecko 1648-1657, 1659

Engel z Engelflusu sv.p., Hynek na Mníšku – KHPS Berounsko 1715-1727

Engel z Engelsflusu, Servatius na Mníšku – KHPS Podbrdsko 1687-1698

Erbenu sv.p. z, Josef - KH Hradecko 1808-1816, KH Klatovsko 1816-1818, KH Loketsko 1818-1832

Fin sv.p. de, František n. – KHPS Žatecko 1743-1754

Fischer, Josef – KH Klatovsko 1832-1840

Fortwängle, Kazimír – KH Rakovnicko 1833-1848

Gastheim z Gastheimu sv.p. z, Josef na Onšově a Herálci – KHPS Čáslavsko 1714-1719

Gastheim z Gastheimu z, Jan Daniel na Jeřicích – KHPS Hradecko 1737-1744

Gastheim z Gastheimu, Jan Jakub na Onšově – KHRS Čáslavsko 1673-1693

Gerštorf z Gerštorfu a Malšvic, Jan Vilém na Niměřicích – KHRS Boleslavsko 1648-1649

Gerštorf z Gerštorfu z Malšvic, Volf Bernard na Zbyslavi – KHRS Čáslavsko 1642, 1643

Globnar z Globen, Jošt Kryštof na Milíkově – KHRS Loketsko 1642-1644

Globnar z Globen, Kryštof Albrecht na Žitné – KHRS Loketsko 1651-1652

Golče z, Jan Arnošt na Nejepíně – KHRS Chrudimsko 1713

Golče z, Jan Karel na Kobylníkách – KHRS Slánsko 1674-1684

Golče z, Jan na Mašťově – KHRS Žatecko 1670-1686

Golče z, Václav Antonín na Kobylníkách, na Červeném Hrádku – KHRS Vltavsko (9.12.) 1710-1713, KHRS Berounsko 1714

Goldammer ryt., Josef - KH Tábořsko 1798-1799, KH Budějovicko 1799-1804, KH Litoměřicko 1804-1814

Grösl, Jan Michael - KH Budějovicko 1809-1823

Gutštejna h. z, Jindřich n. – KHPS Plzeňsko 1670-1671, 1673-1674

Gutštejna h. z, Jindřich Petr na Myslovicích – KHPS Plzeňsko 1641-1642

Gutštejna h. z, Jindřich Bedřich n. – KHPS Plzeňsko 1664-1667, 1670-1674

Hallweilu z, František Antonín n. – KHPS Kouřimsko 1690-1697

Hallweilu z, Josef Karel na Pyšelích – KHPS Kouřimsko 1712-1733

Hanisch z Greifenthalu, Antonín – KH Hradecko 1780-1795

Hanisch z Greifenthalu, Ignác – KH Kouřimsko 1773-1779

Hansgirk, Josef - KH Rakovnicko 1833, KH Bydžovsko 1834-1848

Hartman h. z Klarštejna, Jan Filip n. – KHPS Rakovnicko 1746-1756

Hartman z Klarštejna, Matyáš Ondřej na Buděničkách – KHPS Slánsko 1659, 1670-1692

Hartman z Klarštejna, Wolfgang Theodor n. – KHPS Boleslavsko 1675-1679

Haugvic z Biskupic, František Ferdinand – na Bečvárkách – KHRS Kouřimsko 1713-1716

Haugvic z Biskupic, František Norbert na Štěpnicích – KHRS Čáslavsko 1728-1737

Haugvic z Biskupic, František Václav na Březovicích – KHRS Chrudimsko 1733-1736, KHRS Čáslavsko 1743-1749, KH Plzeňsko 1756-1758, KH Loketsko 1760-1763

Haugvic z Biskupic, Václav n. – KHRS Chrudimsko 1675 (+30.10. 1675)

Haugvic z Biskupic, Václav Rudolf na Břežovicích – KHRS Chrudimsko 1689-1701, 1704-1712

Hawle, Ignác - KH Čáslavsko 1825-1836, KH Berounsko 1836-1848

Hein, Antonín Josef – KH Klatovsko 1799-1809

Helversen sv. p. z Helversheimu, Diviš na Krakovci – KHPS Rakovnicko (8.8.) 1695-1700

Helversen z Helversheimu, Oto Jiří n. – KHRS Rakovnicko 1662-1664

Henigár z Žeberka, Antonín na Štěnovicích – KHRS Plzeňsko 1712-1723

Henigár ze Žeberka, Adam František n. – KHRS Plzeňsko 1672-1680, 1686-1690

Hikisch, Emanuel Josef - KH Žatecko 1837-1848

Hikisch, Josef – KH Tábořsko 1801-1814

Hildprandt z Ottenhuasen, Karel Josef na Zhoří a Červeném Hrádku – KHRS Rakovnicko 1728-1736, 1741-1751

Hillebrandt, Kliment na Jeřicích u Hořic – KHRS Hradecko 1712

Hložek ze Žampachu, Jan Karel na Pátku – KHRS Slánsko 1658-1667

Hložek ze Žampachu, Mikuláš Bohuslav na Hospozíně – KHRS Slánsko 1631-1632, 1640-1643

Hoffer z Lobensteinu, Jan Bedřich n. – KHRS Chrudimsko 1702-1703

Höniger, František - KH Budějovicko 1826-1837

Höpflingen z, Podiven – KH Hradecko 1796-1805

Hora z Ocelovic, Václav Jaroslav n. – KHRS Plzeňsko 1691-1694

Horčice z Prostého, Jiří na Tisové – KHRS Podbrdsko 1642

Hrdlička, Vojtěch - KH Hradecko 1837-1842

Hrobčický z Hrobčic, Ladislav na Rakovicích – KHRS Bechyňsko 1680 , KHRS Prácheňsko (9.11.) 1679-1684

Hrobčický z Hrobčice, Jiří Kašpar na Hrobčici – KHRS Rakovnicko 1650-1653

Hruška, Adam Jindřich (Bedřich?) n. – KHRS Slánsko 1671-1673

Hzán h. z Harasova, Ferdinand na Skalce – KHPS Litoměřicko 1720-1721

Hzán h. z Harasova, Zikmund Gustav na Malešově – KHPS Litoměřicko 1730-1733

Hzán z Harasova, Jan Adam n. – KHPS Litoměřicko 1657

Hzán z Harasova, Jan Adam n. – KHPS Žatecko 1661-1664

Hzán z Harasova, Jan Adam na Skalce – KHPS Žatecko 1650-1653

Hubrik z Hengersdorfu, František – KHRS Žatecko 1750-1751, KH Loketsko 1751-1752, KH Boleslavsko 1753-1755

Hubrik z Hengersdorfu, Jan Antonín na Hluboši – KHPS Berounsko 1749-1753

Hubrik z Hengersdorfu, Jan Petr n. – KHRS Hradecko 1670-1671

Hubrik z Hengersdorfu, Jaroslav n. – KHRS Chrudimsko 1676-1677

Hýzrle z Chodů, Ferdinand Arnošt na Drahobuzi – KHPS Litoměřicko 1650, 1654 (škrtnut), 1656

Hýzrle z Chodů, Jan Antonín na Třemošné, na Tuchořicích – KHPS Žatecko 1708-1713, 1723-1724, KHPS Litoměřicko 1722

Hýzrle z Chodů, Jindřich Michael na Lčovicích – KHPS Prácheňsko 1631

Chanovský z Dlouhé Vsi, František Václav na Chanovicích – KHRS Prácheňsko 1700-1710

Chanovský Krasilovský z Dlouhé Vsi, Václav Josef na Němčicích – KHRS Boleslavsko 1734-1738

Chlumčanský z Přestavlk, Jindřich na Trhových Dušníkách – KHRS Podbrdsko 1689-1693, 1702-1704

Chlumčanský z Přestavlk, Ladislav na Stěžově – KHRS Podbrdsko 1643-1655, 1664-1678

Chlumčanský z Přestavlk, Oldřich Kryštof na Polyni – KHRS Plzeňsko 1660-1661

Chlumčanský z Přestavlk, Václav Leopold na Trhových Dušníkách – KHRS Podbrdsko 1705-1713

Chotek h., Jan Nepomuk n. –KH Berounsko 1804-1807

Chotek z Chotkova, Karel na Bělušicích – KHRS Žatecko 1631

Chotek sv.p. z Vojnána, Václav na Cholticích, na Jeviněvsi, na Lukavici — KHPS Slánsko 1707-1710, KHPS Chrudimsko 1722, KHPS Litoměřice 1723-1729

Chýnova a Vimperka z, Jiří Malovec na Jincích – KHPS Litoměřicko 1641

Jahn, Augustin - KH Chrudimsko 1805-1828

Jakartovský ze Sudic, Karel na Mšeném – KHRS Slánsko 1691-1697

Jeníšek z Újezda sv.p. z, Jan Josef na Březnici – KHPS Prácheňsko (29.7.) 1695-1708

Jeníšek z Újezda, Přibík František na Březnici – KHPS Prácheňsko 1652-1655

Jeřábek z Jeřabiny a Beglerbegu, Jan Josef na Viklanticích – KH Čáslavsko 1764-1784

Jestřibský z Rýzmburka, Václav Bernard na Syrovátce – KHRS Chrudimsko 1749-1751

Ježovský z Lub, Bedřich Vilém n. – KHRS Bechyňsko 1654-1655

Ježovský z Lub, Břeněk na Hojovicích – KHRS Bechyňsko 1631

Ježovský z Lub, Zdeněk na Kalenici – KHRS Prácheňsko 1654-1655

Jungwirthu z, František Josef na Stráži nad Nežárkou – KHRS Bechyňsko 1742-1748

Kager h. ze Štampachu, Jan Kryštof na Libině – KHPS Plzeňsko 1680-1684

Kager ze Štampachu, Václav na Mlýnci – KHRS Žatecko 1735-1744

Kaiserštejna h. z, Jan Václav na Stárkově – KHPS Chrudimsko 1728-1732, KHPS Kouřimsko 1734-1738

Kaplíř ze Sulevic, Jan Václav na Milešově – KHRS Litoměřicko 1631

Kaplíř ze Sulevic, Václav n. – KHRS Litoměřicko 1632

Kapoun ze Svojkova, Albrecht, na Kněžmostě, na Voticích – KHRS Boleslavsko 1631, 1641, KHPS Boleslavsko 1645-1649, KHPS Bechyňsko – 1652-1658

Karel ze Svárova, Jan Václav na Hamru – KHRS Bechyňsko 1632

Karg-Bebenburg sv.p., Jan Jindřich – KH Rakovnicko 1829-1832, KH Loketsko 1833-1848

Karvinský z Karviné, Jan Josef na Hořelicích – KHRS Slánsko 1701-1713, KHRS Rakovnicko 1714-1719

Karvinský z Karviné, Jan Petr na Zvěstově – KHRS Kouřimsko 1735-1737

Karvinský z Karviné, Václav Vojtěch na Kosové Hoře – KH Čáslavsko 1751, KH Budějovicko 1751-1752

Kautsch z Kauče, Karel n. – KHRS Boleslavsko 1657-1658

Kfelíř ze Zakšova, Jan Karel na Vlkýši – KHRS Plzeňsko 1724-1736

Kfelíř ze Zakšova, Karel na Vlkýši – KHRS Plzeňsko 1741

Khuen h. z Belasi, František Eusebius n. – KHPS Plzeňsko 1675-1677

Kiwisch ryt. z, Rotterau Ignác – KH Klatovsko 1824-1832, KH Kouřimsko 1832-1842

Klarštejna sv.p. z, František na Hrušově – KHPS Boleslavsko 1719

Klebersberku sv.p. z, František na Martinovsi – KHPS Slánsko 1695-1701

Klebersberku h. z, Jan na Soběsakách – KHPS Žatecko 1725-1726

Klebersberku h. z, Josef Arnošt Václav na Třebívlici – KHPS Litoměřicko 1734-1737

Klebersberku sv.p. z, Jan Jiří na Skřivanech – KHPS Rakovnicko 1733-1735

Klebersberku sv.p. z, Jan Oldřich na Skřivanech – KHPS Rakovnicko 1723-1724

Klebersberku sv.p. z, Jan Václav na Skřivanech – KHPS Rakovnicko 1712-1713

Klebersberku sv.p. z, Václav na Třebívlicích – KHPS Litoměřicko 1713, 1718-1719

Klenové a Janovic h. z, Hynek Zikmund na Benátkách – KHPS Boleslavsko 1723-1731

Klenové a Janovic h. z, Václav n. - KHPS Plzeňsko 1740, 1743-1749

Klenové a Janovic h. z, Vilém n. – KHPS Plzeňsko 1695 (od 4. 8.)

Kletzansky, Josef – KH Čáslavský 1836, KH Litoměřicko 1836-1847

Koc z Dobrše, Adam Humprecht na Kestřanech – KHRS Prácheňsko 1699

Koc z Dobrše, Dionisius na Bystřici – KHPS Plzeňsko 1631

Koc sv.p. z Dobrše, Jan Markvart na Ohrazenici – KH Berounsko 1770-1773

Koc h. z Dobrše, Jaroslav na Běšínách – KHPS Plzeňsko 1651-1653

Koc h. z Dobrše, Karel Heřman na Bystřici, na Petrovicích – KHPS Plzeňsko 1643-1645, 1648-1650, KHPS Rakovnicko 1654

Koc z Dobrše sv. p., Kristián - KH Boleslavsko 1846-1848

Koc z Dobrše, Markvart Josef - KH Chrudimsko 1796-1805

Kokořova h. z, Ferdinand Jakub na Žluticích – KHPS Žatecko 1738-1742

Kokořovec z Kokořova, Ferdinand Hroznata n. – KHPS Žatecko 1676-1677

Kokořova h., Jindřich na Nebílovech – KHPS Plzeňsko 1698, 1700

Kokořovec z Kokořova, Petr Jiří – na Štáhlavech – KHPS Žatecko 1631-1632, 1641-1642

Kokořovec z Kokořova, Přibík na Velkých Petrovicích – KHRS Plzeňsko 1711

Kolovrat viz Bezdrůžický, Krakovský, Libštejnský, Novohradský

Koňas z Vydří, Jan Aleš na Budislavi a Myslkovicích – KHRS Bechyňsko 1657-1659, 1670-1679, 1681-1686

Kordule ze Sloupna, František Václav na Horních Lužanech – KHRS Chrudimsko 1737-1748

Kořenský z Terešova, Jan na Radomicích – KHRS Prácheňsko 1646

Kořenský z Terešova, Václav František na Ostrolovském Újezdci – KHRS Bechyňsko 1652-1653, 1678-1680

Kostomlatský z Vřesovic, Radslav na Podhořanech – KHRS Čáslavsko (říjen) 1643

Kotvic z Kotvic, Jan Ondřej na Hostouni – KHRS Slánsko 1689-1690

Kotvic z Kotvic, Jiří na Dubu – KHRS Bechyňsko 1643

Kounic h. z, Jan Adolf na Osově – KHPS Berounsko 1733-1737, KHPS Litoměřicko 1738-1746

Kraft z Lamrsdorfu, Jindřich na Černíkovcích – KH PS 1652

Krakovský z Kolovrat, Albrecht Jindřich na Vysoké Libyně – KHPS Rakovnicko 1659-1668, 1679-1680

Krakovský z Kolovrat Arnošt Abundus na Velharticích – KHPS Prácheňsko 1659-1664

Krakovský h. z Kolovrat, Filip – KH Rakovnicko 1781-1782, KH Loketsko 1789-1791

Krakovský z Kolovrat h., Jan František na Chlumu – KHPS Litoměřicko 1675-1680

Krakovský z Kolovrat, Kryštof Jaroslav na Olešné – KHPS Rakovnicko 1644-1652, 1655-1656, 1658, KHPS Žatecko 1647-1649

Krakovský z Kolovrat, Maxmilián na Lítňi – KHPS Slánsko 1660

Krakovský z Kolovrat, Vilém Albrecht na Týnci – KHPS Plzeňsko 1632

Kresl z Kvaltenburku, František Karel na Třebušíně – KHRS Litoměřicko 1695-1698, 1703-1712

Kresl z Kvaltenburku, František Karel na Třebušíně, na Kamené – KHRS Litoměřicko 1713-1727, KHRS Bechyňsko 1733-1734

Kresl z Kvaltenburku, Jan Jaroslav na Třebušíně – KHRS Litoměřicko 1728-1733

Kreuzberg z, Josef – KH Žatecko 1800

Kropáč z Krymlova a Hohenfallu, František Albrecht na Vrutici – KHRS Boleslavsko 1686-1693

Krtička ryt. z Jaden, Jan - KH Hradecko 1826-1831

Kučera sv. p., Josef - KH Žatecko 1813-1820

Kulhánek z Klaudenštejna, Karel na Stekníku – KHRS Litoměřicko 1738-1741

Künigl h., Kašpar Heřman – KH Loketsko 1792-1799

Künigl h., Šebestián František n. – KHPS Prácheňsko 1743-1746, KHPS Plzeňsko 1750-1751, KH Klatovsko 1770-1783

Kupperwald h., Kazimír Ferdinand na Suchomastech – KHPS Podbrdsko 1705-1713, KHPS Berounsko 1714, KHPS Plzeňsko 1715-1727

Kustoš ze Zubří h., Ferdinand Adam na Hostouni – KHPS Rakovnicko 1727-1732, 1740-1745, KHPS Čáslavsko 1734-1738

Lamingen sv. p. z Albenreuthu, Volf Maxmilián n. – KHPS Plzeňsko 1678-1679

Lamotte z Frintropu, Jan Jakub na Sychrově – KHRS Boleslavsko 1723-1729

Lamotte z Frintropu, Jan Václav na Holovousech – KHRS Hradecko 1746-1751, KH Bydžovsko 1751-1763

Kraft z Lamrsdorfu, Jindřich na Černíkovcích – KHPS Hradecko 1653

Langer z Langendorfu, Severin Ondřej – KH Rakovnicko 1772-1780, 1783-1791

Lapáček ze Rzávého, Jindřich na Prádle – KHRS Plzeňsko 1641-1642, 1645-1649

Lausecker z Lusecku, Karel - KH Tábořsko 1799-1801, KH Berounsko 1801-1803

Lažanský h. z Bukové, František Adam n. – KHPS Prácheňsko 1657-1658

Lažanský h. z Bukové, Maxmilián Josef na Lubenci – KH Loketsko 1753-1759, KH Plzeňsko 1760-1764

Lažanský z Bukové, Mikuláš n. – KHRS Čáslavsko 1658, 1669-1671

Lažanský h. z Bukové, Prokop – KH Berounsko 1765-1769, KH Rakovnicko 1770-1771, KH Litoměřice 1797-1799

Lažanský h. z Bukové, Rudolf na Manětíně – KHPS Plzeňsko 1656-1657

Lažanský z Bukové h., Václav Josef na Chříči - KHPS Rakovnicko 1701, KHPS Plzeňsko 1705-1706

Ledebouru sv. p.z, Alexandr Jan na Peruci – KHPS Rakovnicko 1721-1722, 1736-1739

Ledvinka ryt. z Adlerfelsu, Bernard - KH Hradecko 1816-1825

Lhotský ze Ptení, Jindřich na Trnovanech – KHRS Litoměřicko 1653

Libštejnský z Kolovrat, Antonín Jan na Luku – KHPS Žatecko 1694-1698

Libštejnský z Kolovrat, Ferdinand na Hokově – KHPS Rakovnicko 1631-1632, 1642, KHPS Žatecko 1643-1646, 1647 (škrtnut)

Libštejnský z Kolovrat, Ferdinand Leonhard na Libořicích – KHPS Žatecko 1699-1707

Libštejnský z Kolovrat, Ferdinand Ludvík na Borohrádku – KHPS Chrudimsko 1654 (škrtnut)

Libštejnský z Kolovrat, Jan Nepomuk Vincenc Antonín na Chlumci – KHPS Litoměřicko 1749-1750 [+31. 3.1750]

Libštejnský z Kolovrat h., Josef Jeroným na Zámrsku – KHPS Chrudimsko 1743-1750

Libštejnský z Kolovrat, Julius Albrecht na Chýších , na Mnichově Dvoru – KHPS Loketsko 1659-1677, KHPS Žatecko 1678-1683

Libštejnský z Kolovrat, Julius Jaroslav na Mnichově Dvoru – KHPS Loketsko 1652-1658

Libštejnský z Kolovrat, Karel František na Rychnově – KHPS Hradecko 1647-1650

Libštejnský h. z Kolovrat, Leopold na Zásmukách – KHPS Chrudimsko 1666-1669

Libštejnský z Kolovrat, Maxmilián Lev na Hostouni – KHPS Slánsko 1693-1694

Libštejnský z Kolovrat, Volf n. – KHPS Žatecko 1670-1675

Libštejnský z Kolovrat, Zbyněk Leopold na Žichovicích – KHPS Čáslavsko 1631, 1632

Libštejnský z. Kolovrat h., Zdeněk Lev na Svojkově – KHPS Litoměřicko 1631

Limbeck z Lilienau, Jan - KH Budějovicko 1808-1809, KH Žatecko 1811-1812

Lipovský z Lipovice, Václav Engelbert na Životicích – KH Prácheňsko 1772-1776

Lipovský z Lipovice, Adam n. – KHRS Bechyňsko 1656

Lisova z Adam, Rudolf na Novém Stránově – KHPS Boleslavsko 1666-1674, 1680-1684

Lobkovic kn., August Longin – KH Budějovicko 1824-1825

Losy z Losenau, Šebestián – KH Kouřimsko 1796-1798

Losy z Losenau, Šebestián n. – KHRS Berounsko 1741

Löw z Ehrenfelsu, Jan Josef na Lojovicích – KHRS Kouřimsko 1738-1739

Lubský z Lub, Adam na Myslíně – KHRS Prácheňsko 1647

Lubský z Lub, Jan Jiří na Modřejovicích – KHRS Rakovnicko 1695-1697

Lukavský z Lukavice, Ladislav na Zaječicích –KHRS Chrudimsko 1631-1632, 1641

Lunay z, Jan Nepomuk – KH Bydžovsko 1786-1805

Lützow h., Jeroným - KH Bydžovsko 1813-1819, KH Rakovnicko 1819-1826, KH Kouřimsko 1826-1831

Macht z Löwenmachtu, Matěj Josef na Kosoři – KHRS Rakovnicko 1721-1727, KHRS Boleslavsko 1730-1734

Majdrle z Mansperka Václav Vojtěch na Horních a Dolních Trmicích – KHRS Litoměřicko 1651-1652

Malovec, Heřman František n. – KHRS Kouřimsko 1657-1659

Malovec z Chýnova, Ferdinand Ignác na Bohumilicích – KHRS Prácheňsko 1742-1751

Malovec z Chýnova, Jan Oldřich na Zdíkově – KHRS Prácheňsko 1659-1679

Malovec z Chýnova, Petr Pavel na Oseku – KHPS Plzeňsko 1646-1647

Malovec z Chýnova, Václav Arnošt a Vimperka – KHRS Prácheňsko 1741

Malovec z Chýnova, Václav Arnošt Maxmilián na Vimperku – KHRS Berounsko 1740

Malovec z Malovic, Heřman František na Vlčevsi – KHRS Bechyňsko 1667-1669

Malovec z Malovic a Kosoře, František Arnošt – KH Tábořsko 1762-1763

Malovec z Malovic, Jan František na Pošné – KHRS Bechyňsko 1691-1700

Malovec z Malovic, Jan Kryštof na Kameni - KHRS Bechyňsko 1660-1666

Malovec z Malovic, Václav Štěpán n. – KHPS Berounsko 1742-1748

Mansfeldu h. z, Karel Adam na Šluknově – KHPS Litoměřicko 1654-1655

Markold z Tedražic, Bohuchval n. – KHRS Žatecko 1641

Martinic h., Michal na Hlušicích – KHPS Hradecko 1735

Maschke, Josef Eduard - KH Prácheňsko 1829-1840, KH Plzeňsko 1840-1846

Mayer, Bernard - KH Žatecko 1794-1799, KH Litoměřicko 1800-1804, KH Budějovicko 1805-1808

Mayern šl., Antonín Bedřich – KH Litoměřicko 1785

Mecsery de Tschoor sv. p., Karel - KH Hradecko 1843-1848

Mečerod z Reichwaldu, Hynek na Zruči – KHRS Čáslavsko 1644-1647

Mekl (též Meckel/Mekel), Josef - KH Bydžovsko 1820-1835

Mercandin (též Merkandin) h., František – KH Klatovsko 1840-1845

Merkl ryt. František Dionis - KH Boleslavsko 1806-1829 (+10.6.1829)

Metternich h., Jetřich Adolf na Kynžvartu – KHPS Loketsko 1685, 1694

Metternich sv. p., Vilém na Kynžvartu - KHPS Loketsko 1646-1649

Michna sv. p. z Vacínova, Karel Jiří Václav na Chýši – KHPS Loketsko 1694, 1695-1707

Michna z Vacínova, Karel na Štěnovicích – KH 1765-1772

Milach z Milachu, Kryštof Arnošt na Rochlově – KH Žatecko 1771-1784, KH Klatovsko 1785-1791

Mirešovský z Mirešovic ,Jan Erazim n. – KHRS Litoměřicko 1671

Mitrovský z Nemyšle, František Sezima naJetřichovicích – KHRS Vltavsko 1700-1704

Mitrovský z Nemyšle, Jiří starší na Jitkově – KHRS Hradecko 1632

Mitrovský z Nemyšle, Vilém Jindřich na Jetřichovicích – KHRS Vltavsko 1656,1659-1660-1674

Mladota ze Solopysk, Antonín Josef na Skalce – KHRS Hradecko 1733-1735

Mladota ze Solopysk, František Josef na Zahrádce – KHRS Berounsko (26. 6.) 1719-1729

Mladota ze Solopysk, Jan na Všenorech – KH Rakovnicko 1757-1759, KH Chrudimsko 1760-1765

Mladota ze Solopysk, Jan na Zahrádce – KHRS Vltavsko 1707-1710

Mladota ze Solopysk, Jan Ignác na Lhotě – KHRS Kouřimsko 1717-1727

Mladota ze Solopysk, Jan Václav Hynek na Předboři – KHRS Kouřimsko 1730-1734

Mladota ze Solopysk, Jan Vilém n. – KHRS Kouřimsko 1741

Morel z Letin Karel, na Bukovanech – KHRS Podbrdsko 1695 (přísaha 10. 1. 1696)

Moric z Morimburka z, František na Voděradech – KHRS Kouřimsko 1687-1693

Morzin h. z, Ferdinand na Horní a Dolní Lukavici a Dobré – KHPS Plzeňsko (od 20.10) 1696-1697, 1699, 1707-1708, 1713-1714 (+1723)

Morzin h. z, Ferdinand na Horní a Dolní Lukavici – KHPS Plzeňsko 1733-1739

Morzin h. z, Ferdinand František – KHPS Plzeňsko 1741

Morzin h., Josef na Ronově – KHPS Boleslavsko 1721-1722

Morzin h. z, Josef Antonín n. – KHPS Boleslavsko 1743-1745

Morzin h., Pavel na Valečově a na Vrchlabí – KHPS Boleslavsko 1650-1652, 1654, KHPS Hradecko 1655, 1657-1667

Mulc z Valdova, Jindřich Arnošt na Novém Dvoru – KHRS Loketsko 1707-1713

Mulc z Valdova, Jiří Fabián na Hájku – KHRS Loketsko 1641, 1645-1650, 1653-1669

Mulc z Valdova, Karel Jindřich na Novém Dvoru – KHRS Žatecko 1721-1724

Mulc z Valdova, Kryštof Adam na Lesné – KHRS Loketsko 1687-1695

Mulzer z Rosenthalu, Theodor n. – KHRS Čáslavsko 1665-1666, KHRS Vltavsko 1675-1677

Nagel z Königshofenu, František - KH Tábořsko 1842-1848

Nesslinger ze Schelchengrabenu, František Vladislav na Drahonicích – KHRS Žatecko 1725-1734

Nesslinger ze Schelchengrabenu, Ignác Leopold na Selci – KHRS Rakovnicko 1737

Nesslinger ze Schelchengrabenu, Jan Ludvík na Drahonicích – KHRS Žatecko 1642-1645

Netolický z Eisenberka, Jan Adam – KH Budějovicko 1754-1759

Netolický h. Eisenberka, Josef Adam n. – KH Berounsko 1760

Netolický z Eisenberka, Václav Antonín na Přehořově a Brandlíně – KHRS Bechyňsko 1713-1725

Netolický z Eisenberka, Václav Kazimír na Přehořově – KHRS Bechyňsko 1725-1732, 1735-1738

Netvorský z Březí, Jan – KH Berounsko 1754-1759, KH Budějovicko 1760-1763

Nostic sv. p. z, Ferdinand na Oseku – KHPS Plzeňsko 1701-1704

Nostic z Nostic, Heřman Jáchym na Kolečovicích – KHRS Slánsko 1685-1688

Nostic z Nostic, Jan Hertvík na Falknově – KHPS Loketsko 1641-1643, 1644-1645

Nostic h. z, Václav na Újezdě – KHPS Rakovnicko 1725-1726

Novohradský z Kolovrat, František Zdeněk na Přimdě – KHPS Boleslavsko 1685, KHPS Plzeňsko 1686-1690

Nussbaumer, Jan Mořic – KH Prácheňsko 1799-1820

Obytecký sv.p. z Obytec, Antonín na Tučapech – KHPS Bechyňsko 1703

Obytecký z Obytec, Isidor na Klukách – KHRS Čáslavsko 1719-1727

Obytecký z Obytec, Litmír František Viduna na Janovicích – KHRS Čáslavsko 1654-1657, 1660, 1668

Obytecký z Obytec, Václav na Klukách – KHRS Čáslavsko 1738-1741

Odelga z ryt., Karel – KH Žatecko 1792-1794, KH Plzeňsko 1795-1799

Odkolek z Újezdce, Rudolf Jindřich n. – KHRS Hradecko 1672-1679

Odkolek z Újezdce, Vilém Jindřich n. – KHRS Hradecko 1658

Olbram Brandlínský ze Štěkře, Jan Rudolf na Popovicích – KHRS Kouřimsko 1684-1686

Opřtorf z Oprštorfu Jan Václav Ignác na Častolovicích – KHPS Hradecko 1668-1675

Oprštorf h. z Oprštorfu, sv. p. z Dubu a Frýdštejna, Jan Václav n. – KHPS Berounsko 1728-1732

Oprštorf z Oprštorfu, Otto na Častolovicích – KHPS Hradecko 1631-1632, 1641

Orin z Arino, František na Široké Třebčici – KHRS Žatecko 1665, 1668-1669

Otto z Ottenthalu, Jan Josef – KH Budějovicko 1777-1786

Otto z Ottilienfeldu, Ignác – KH Tábořsko 1781-1784, KH Žatecko 1785-1791

Otto z Ottilienfeldu, Jan – KH Loketsko 1766-1788

Pacovský z Libína, Ferdinand – KH Čáslavsko 1785-1801

Pachta sv.p. z Rájova, Jáchym na Valtínově – KHPS Boleslavsko 1717-1718

Pachta sv.p. z Rájova, Karel na Čebuzi – KHPS Litoměřicko 1717

Panoš z Kreuzinfeldu, Antonín – KH Rakovnicko 1805-1817

Papa ryt., Ignác – KH Bydžovsko 1785

Paradis de la Saga, Martin Jindřich na Černovicích – KHPS Bechyňsko 1659, KHPS Kouřimsko 1662-1663

Paradis h. de la Saga, Bernard František na Včelnici – KHPS Bechyňsko 1698-1702, 1704-1708

Perglár z Perglasu, František Václav – KH Prácheňsko 1764-1770

Perglár z Perglasu, Karel Jan Bedřich (též Karel Bedřich) na Žitné – KHRS Loketsko 1696-1706

Pikhart ze Zeleného Údolí, Vilém Břeněk na Žitíně – KHRS Plzeňsko 1668-1671

Piller, Alois Lukáš - KH Tábořsko 1829-1842

Písnic z, Adam Jindřich Karel na Hartenberku – KHPS Loketsko 1650-1651

Písnic z, Jan Ferdinand na Hartenberku – KHPS Loketsko 1678-1684, 1686-1693

Písnic h. z, Julius na Lubech – KHPS Loketsko 1711

Písnic h. z, Leopold Adolf na Hartenberku – KHPS Loketsko 1708-1710

Plank z Plankheimu, Jan Vilém na Dolním Chodově – KHRS Loketsko 1684-1686

Platzeru z ryt., Prokop – KH Berounsko 1807-1825 (5.9.1807)

Pöttingu sv. p. z, Jan Šebestián na Hokově – KHPS Rakovnicko 1653, 1657, KHPS Žatecko 1654

Poust z Libštátu, Haubolt na Velké Bukovině – KHRS Litoměřicko 1641-1643

Poust z Libštátu, Jonáš na Ostrém – KHRS Litoměřicko 1644

Procházka ryt., Josef - KH Čáslavsko 1809, KH Klatovsko 1809-1816, KH Kouřimsko 1816-1826, KH Berounsko 1826-1829

Pröllenhofer z Purkersdorfu, Jan Jindřich na Luce – KHRS Žatecko 1646-1647

Přehořovský z Kvasejovic, Kryštof Karel na Mladé Vožici – KHPS Bechyňsko 1660-1677

Přichovský z Příchovic, Albrecht na Nebílovech – KHRS Plzeňsko 1643, 1652

Přichovský z Příchovic, Albrecht Kristián n. – KHRS Plzeňsko 1657

Přichovský z Příchovic, Antonín Ferdinand na Svojšíně – KHPS Plzeňsko 1709-1712

Přichovský z Příchovic, František na Sezemicích – KHRS Litoměřicko 1699-1702

Přichovský z Příchovic, František n. – KH Berounsko 1761-1764

Přichovský z Příchovic, Jan Vilém n. – KHRS Plzeňsko 1658-1659

Přichovský z Příchovic, Karel František na Lužanech – KHRS Plzeňsko 1681-1685

Přichovský z Příchovic, Karel Max na Kostřanech, na Liblíně – KHPS Rakovnicko 1702-1711, 1714, KHPS Žatecko 1717-1722

Puchard Voděradský z Voděrad, Adam na Hrochově Týnci – KHRS Chrudimsko 1656, 1664-1670 +1671

Půlpán z, Jan - KH Chrudimsko 1788-1796

Purkštalův h. z, sv.p. z Krupé, Jan Gottfried na Dražkově – KHPS Vltavsko 1681-1684, 1702-1703

Puteani, Antonín František na Zubří – KHRS Chrudimsko 1714-1723

Račín z Račina, František Leopold na Hluboši – KHRS Podbrdsko 1656-1663, KHPS Plzeňsko 1672

Račín z Račina, Jan Humprecht na Hluboši – KHRS Podbrdsko 1631-1632

Radecký z Radče, Ferdinand Přeč na Přemyšlení – KHRS Kouřimsko 1664-1668

Radecký z Radče, Jan Jiří na Uhřicích a Tvoršovicích – KHRS Vltavsko 1652-1655, 1657-1658, 1678-1684, KHPS Vltavsko 1685

Radecký z Radče, Kryštof na Uhřicích – KHPS Vltavsko 1699-1701

Radecký sv. p. z Radče, Petr na Tvoršovicích – KHPS Vltavsko 1704-1713

Radkovec z Mirovic, Mikuláš Diviš na Drahovicích – KHRS Prácheňsko 1652-1653, 1656-1658

Rajský sv. p. z Dubnice, František na Kolozrukách – KH Litoměřicko 1755-1770

Rajský sv.p. z Dubnice, Jan Václav – KH Litoměřice 1788-1796

Rašín z Rýzmburka, Jan Adam na Podhořanech – KH Chrudimsko 1766-1783

Rašín z Rýzmburka, Josef Hynek n. –KH Boleslavsko 1756-1774

Rašín z Rýzmburka, Rudolf Karel na Chotěboři – KHPS Čáslavsko 1650-1651, 1657

Rašín z Rýzmburka, Václav Jiří (Jiří Václav Rašín z R.) na Domousicích – KHRS Boleslavsko 1695-1709

Rašín z Rýzmburka, Rudolf Karel na Chotěboři – KHPS Čáslavsko 1650-1651, 1657

Renn z Rennu, Jan Rudolf na Horní Ptici – KHRS Slánsko 1698-1699

Renšpergár z Renšperka a Držkovic, Ferdinand na Všetatech –KHRS Rakovnicko 1699-1710

Renšpergár z Renšperka a Držkovic, Jan Ferdinand na Skřivani – KHRS Rakovnicko, 1631-1632, 1641-1649, 1654-1659

Renšpergár z Renšperka a Držkovic, Jan Karel n. – KHRS Rakovnicko 1675-1679

Renšpergár z Renšperka a Držkovic, Petr Pavel na Všetatech – KHRS Rakovnicko 1683-1694

Renšpergár z Renšperka a Držkovic, Petr Pavel n. – KHRS Rakovnicko 1738-1740

Reyl, Josef - KH Hradecko 1832-1837, KH Budějovicko 1837-1848

Ritter, Martin Eduard - KH Prácheňsko 1824-1829 (přísaha 18.8.1824-29.10.1829), KH Berounsko 1829-1835

Robmháp ze Suché, Ferdinand na Lichtenburku – KHPS Čáslavsko 1644-1649, 1652-1656, 1659, 1661-1663, 1665-1674

Rosenfeldu z, Matyáš Leopold n. – KHRS Rakovnicko 1680-1682

Rothkirch-Panthen h., Karel - KH Čáslavsko 1842-1846, KH Plzeňsko 1846-1848

Rozdražova hr. z, František Ignác na Blatné - KHPS Prácheňsko 1645, 1650-1651, 1654

Rumerskirchu z, Ferdinand Jáchym na Chanovicích – KHRS Berounsko 1739 – KHRS Prácheňsko 1740, KHPS Prácheňsko 1747-1751, KH Plzeňsko 1751-1755

Říčan z, Ferdinand František na Struhařově a Jemnici – KHPS Kouřimsko 1698-1711

Říčan z, Karel Adam Lev n. – KHPS Kouřimsko 1664

Říčan z, Jan Šebestián na Struhařově – KHPS Kouřimsko 1631, 1641-1642

Říčanský z Říčan, Petr Vilém Jan na Líšně – KHPS Vltavsko 1689-1698

Říčanský z Říčan, Petr Vilém na Struhařově – KHPS Kouřimsko 1658-1661

Sádlo z Vražného, František Petr na Čermné – KHRS Hradecko 1728-1731

Sádlo z Vražného, František Rudolf na Horní a Dolní Čermné – KH Bydžovsko 1764-1784

Sádlo z Vražného, Jan Filip – KH Hradecko 1773-1774

Saur na Schreyehofu sv.p. Ferdinand na Mšeně – KHPS Slánsko 1711-1713, KHPS Rakovnicko 1715-1720

Saurau h. ze, Zikmund Bedřich n. – KHPS Slánsko 1661-1664

Schirdinger sv. p. ze Schirndingu, Antonín na Kozolupech – KHPS Plzeňsko 1728-1732

Schlindl z Hirschfeldu, Ferdinand na Šípech – KHRS Rakovnicko 1713

Schmelzern, Norbert Bedřich - KH Čáslavsko 1802-1809

Schmid, Benjamin – KH Žatecko 1801-1811

Schmidgräbner z Lusteneggu, Josef Jáchym na Radonicích – KHRS Plzeňsko 1743-1751, KH Klatovsko 1751-1763

Schmiedel ze Schmieden, Ferdinand Maxmilián n. – KHRS Chrudimsko 1671-1674

Schmiedel ze Schmieden Leopold Bernard na Hoješíně – KHPS Chrudimsko 1717-1721

Schmiedel ze Schmieden sv. p., Jan Václav na Teplici nad Metují – KHPS Hradecko 1713-1722

Schmiedel ze Schmieden sv. p., Zikmund n. – KHPS Hradecko 1723-1725

Schönkirchen h. z, Ignác Josef na Širokých Třebčicích - KHPS Žatecko 1727-1732

Schönpflug z Gamsenberka, Vavřinec Josef – KH Prácheňsko 1777-1791

Schrenk sv. p. z, Notzingu Josef – KH Prácheňsko 1840-1848/1849

Schroll ze Schrollenbergu, František Karel na Libočanech – KH Žatecko 1764-1770

Schüller ryt., Josef - KH Loketsko a správce chebského purkrabství 1804-1808

Schumann z Rosenfeldu, Jan Jiří na Dlouhé Vsi – KHPS Prácheňsko 1709-1723

Schütz h. z Leipoldsheimu, Arnošt Gottfried – KHPS Žatecko 1683-1693

Schütz h. z Leipoldsheimu, Arnošt Jaroslav na Vidimi – KHPS Boleslavsko 1709-1716

Skuhrovský ze Skuhrova, Oldřich na Louňovicích – KHRS Kouřimsko 1631-1632

Slavata h. z Chlumu a Košumberka, Adam Pavel na Nové Bystřici, na Červené Staré Řečici – KHPS Bechyňsko 1641-1644, 1650-1651

Slavata z Chlumu a Košumberka, Jindřich na Košumberce – KHPS Chrudimsko 1651-1653

Slavíkovec ze Slavíkovíc, Jan Burián na Polních Voděradech – KHRS Kouřimsko 1644, 1650-1656, 1660-1663

Sluský z Chlumu, Jan Ladislav na Osluchově – KHRS Slánsko 1668-1670

Solhauz ze Solhauzu, Gottfried Konstantin na Svádově – KHRS Litoměřicko 1645-1650, 1654-1660, KHPS Litoměřicko 1662-1674

Staab, Mikuláš – KH Prácheňsko 1792-1799

Stahlu ze, Filip – KH Loketsko 1801-1802

Stahrenberga, Otakar Josef n. – KHPS Kouřimsko 1746-1749

Stařimský z Libštejna, Kryštof Karel na Lukavci – KHRS Hradecko 1656-1657, 1659-1665, 1668-1669

Steinbach z Kranichsteina, Benedikt František na Líšťanech – KHRS Plzeňsko 1695-1703

Steinbachu ze a Kranichsteina, Karel Max n. – KHPS Litoměřicko 1747-1748

Stolberg-Stolberg h., Leopold – KH Chrudimsko 1829-1832

Strachovský ze Strachovic, Jiří František na Kamenné – KHRS Podbrdsko 1680-1688

Straka z Nedabalic, Jindřich Jan na Střezeticích – KHRS Hradecko 1680-1681

Stránský ze Stránky, Josef – KH Boleslavsko 1787-1805

Streer ze Streeruwitz, František – KH Tábořsko 1785-1798

Streer ze Streeruwitz, Jan – KH Kouřimsko 1767-1771

Strojetický ze Strojetic, Jiří Diviš na Liblíně – KHRS Žatecko 1714-1720

Střela z Rokyc, Oldřich Vilém na Cerhenicích a Štěpánově – KHPS Kouřimsko 1667-1679

Střela z Rokyc, Rudolf Václav na Libodřicích – KHPS Čáslavsko 1641-1642

Suda Řenecký z Řenče, Dětrich n. - KHRS Hradecko 1631

Sweerts-Špork h., František Karel na Dubé – KHPS Boleslavsko 1732-1738

Sweerts-Špork hr., Josef – KH Litoměřice 1786

Šafgoč z Kynastu, Jan Arnošt na Třemešný – KHRS Hradecko 1652-1653

Šéna ze Šénu, František Karel Josef na Újezdě – KHRS Plzeňsko 1737-1740

Šéna ze Šénu, Wolfgang na Dalovicích, Krásné Lípě a Dubí – KH Litoměřicko 1771-1784

Šenfeldu h. ze, Rudolf Václav na Seči – KHPS Chrudimsko 1683

Šmerovský z Lidkovic, Bernard Ferdinand na Přestavlcích – KHRS Vltavsko (30. 3.) 1705-1706

Šmerovský z Lidkovic, Ferdinand na Přestavlcích – KHRS Vltavsko 1685-1699

Šofman z Hemrlesu, Adam Jaroslav na Přibyslavi – KHRS Čáslavsko 1651, 1659, 1661-1664

Šofman z Hemrlesu, Václav starší n. – KHRS Čáslavsko 1672

Španovský z Lisova, Jáchym starší na Loutkově - KH PS Bechyňsko 1631

Špetle z Janovic, Dětrich na Liblici – KHPS Boleslavsko 1631

Špork h., Jan Josef na Heřmanově Městci – KHPS Chrudimsko 1723-1727, 1733-1737

Špulíř z Jiter, Jáchym na Vitanovicích – KHRS Bechyňsko 1640-1642, (od října) 1643-1651

Štampach ze Štampachu, Erasmus Kryštof na Mlýnci – KHRS Žatecko 1687, 1688-1713

Štampach ze Štampachu, Jaroslav Arnošt na Skytalech – KHRS Žatecko 1658, 1662-1663, KHPS Žatecko 1668-1669

Šternberka ze, Adam na Postoloprtech – KHPS Slánsko 1632

Šternberka h. ze, Jan Nepomucký na Oseku – KHPS Kouřimsko 1749-1751 (od 6. 12. 1749)

Šternberka ze, Jan Štěpán Maxmilián na Mirošovicích – KHPS Litoměřicko 1643-1644

Šternberk Holický, Jan Václav na Českém Šternberku – KHPS Kouřimsko 1680-1682

Šternberk Holický, Václav Jiří na Českém Šternberku – KHPS Kouřimsko 1648-1649

Štos z Kounic, Jaroslav Jiří na Mladějově – KHPS Boleslavsko 1642, 1644

Štos z Kounic, Jindřich Otta na Vamberce – KHPS Hradecko 1642-1646

Švamberka ze, Jan Vilém na Boru – KHPS Prácheňsko 1643, 1644

Švihovský z Rýzmburka, Ferdinand Václav na Nalžovech – KHPS Prácheňsko 1632

Švihovský z Rýzmburka, Jaroslav Florian na Nalžovech – KHPS Prácheňsko 1680-1687

Talacko z Ještětic, Adam Jindřich na Libanicích – KHRS Chrudimsko 1651-1655, 1657-1663

Talacko z Ještětic, Hynek starší na Uhersku – KHRS Chrudimsko 1642-1650

Talacko sv. p. z Ještětic, Leopold Šťastný n. – KHPS Chrudimsko 1700-1702

Talmburka z, František Leopold Maxmilián na Vlašimi – KHPS Kouřimsko 1665-1666

Talmburka z, Hanuš mladší na Jankově – KHPS Kouřimsko 1632

Talmburka z, Jan starší na Smilkově – KHPS Vltavsko 1631

Talmburka z, Jan Maxmilián na Černovicích – KHPS Bechyňsko 1681-1682

Talmburka z, Vilém František na Hrazených Ratajích – KHPS Kouřimsko 1644-1647, 1650, 1654-1657

Talmburka z, Vilém Václav František na Herálcích – KHPS Čáslavsko 1643, KHPS Vltavsko 1642, 1646-1651, KHPS Podbrdsko 1652-1653

Thun h., Kryštof Šimon n. – KHPS Litoměřicko 1642

Thun h., Michal Osvald na Klášterci – KHPS Žatecko 1660

Thun h., Romedius Konstantin na Cholticích – KHPS Chrudimsko 1684-1688

Thürheimu h. z, František Arnošt na Červených Janovicích – KHPS Čáslavsko 1720-1724

Trautmansdorfu h. z, Antonín na Chocni – KHPS Chrudimsko 1703-1705

Trautmansdorfu h. z, Jan Josef n. – KH Boleslavsko 1746-1752

Trautmansdorfu h. z, Zikmund Ludvík na Protivíně – KHPS Prácheňsko 1688-1694
Tuhanský z Branže a Lukavec, Václav n. – KHRS Berounsko 1737-1738
Tuněchodský z Poběžovic, Zikmund Markvart n. – KHRS Podbrdsko 1679
Turby z, Jan Václav n. – KHRS Žatecko 1746-1749
Tuschner, Petr – KH Klatovsko 1845-1848
Týřovský z Einsiedle, Adam Jindřich na Chříči – KHPS Rakovnicko 1640-41, 1643
Týřovský z Ensidle, Jan Michael na Vlčkovcích – KHPS Bechyňsko 1737-1739
Týřovský z Einsiedle, Vojtěch Ignác na Chříči – KHPS Rakovnicko 1669-1678, 1681-1694
Údrčský z Údrče, Adam n. – KHRS Žatecko 1666-1667
Údrčský z Údrče, Antonín Tadeáš na Líšnici – KH Žatecko 1755-1763
Údrčský z Údrče, Jan Ivan n. – KHRS Kouřimsko 1669-1677
Údrčský z Údrče, Jiří Bořivoj na Radoníně – KHRS Litoměřicko 1666-1670, 1672-1690
Údrčský z Údrče, Karel Evžen na Klomíně – KHRS Kouřimsko 1728-1730
Údrčský z Údrče, Václav Antonín na Klomíně – KHRS Kouřimsko 1702-1712
Valdštejna h. z, Bertold Vilém na Bělohradě – KHPS Hradecko 1695-1712
Valdštejna h. z, Ferdinand Rudolf na Ostrově – KHPS Podbrdsko 1701-1704
Valdštejna h. z, František Karel na Drahenicích – KHPS Podbrdsko 1699-1700
Valdštejna z, Jan Karel na Komorním Hrádku – KHPS Kouřimsko 1683-1689
Valdštejna z, Jan Karel n. – KHPS Kouřimsko 1739-1741
Valdštejna z, Jan Viktorín na Hrádku nad Sázavou – KHPS Kouřimsko 1651-1653
Valdštejna h. z, Ladislav Oktavián na Dětenicích – KHPS Boleslavsko 1699
Valdštejna h. z, Leopold Vilém na Ronově – KHPS Chrudimsko 1706-1709
Valdštejna hr. z, Maxmilián Adam na Žehušicích – KHPS Čáslavsko 1660
Valdštejna z h., Rudolf na Rožďalovicích – KHPS Boleslavsko 1632
Valdštejna h z., Václav na Rožďalovicích – KHPS Boleslavsko 1720
Valdštejna h. z, Vilém Kryštof na Miletíně – KHPS Hradecko 1676-1684
Valdštejna h. z, Vilém Leopold na Rožďalovicích – KHPS Boleslavsko 1686

Valkaun z Adlaru, Jan Jaroslav Maxmilián na Zlonicích – KHRS Slánsko 1644-1647, KHRS Litoměřicko 1648 - škrtnut

Valkoun sv. p. z Adlaru, Jan Václav na Zlonicích – KHPS Slánsko 1702-1706

Vančura z Řehnic, Bedřich Frdinand n. – KHRS Boleslavsko 1694

Vančura z Řehnic, František Karel na Slabcích – KHRS Rakovnicko (21.8.) 1710-1712

Vančura z Řehnic, Leopold Ladislav na Senci – KHRS Rakovnicko 1698

Vančura z Řehnic, Václav Rudolf Ferdinand na Barchově – KHRS Hradecko 1739-1745, KHPS Hradecko 1746-1771

Varlich z Bubna, Jan Karel n. – KHRS Bechyňsko 1739-1741

Verdugo h., Jan Ferdinand n. – KHPS Žatecko 1665-1667

Vernier sv.p., František Bernard na Velké Lipnici – KHPS Čáslavsko 1729-1733

Vernieru sv.p., Václav Hynek na Modlešicích – KHPS Chrudimsko 1738-1741

Věžník z. Věžník, Bernard František na Třebešicích – KHPS Čáslavsko 1680-1711

Věžník z Věžník h., Jan na Mšeně – KHPS Boleslavsko 1739-1741

Věžník z Věžník h., Josef na Košeticích – KHPS Čáslavsko 1739

Věžník z Věžník, Odolen na Třebošicích, na Lobči – KHRS Kouřimsko 1641, 1643, 1645-do 11. 7. 1650, KHRS Boleslavsko 1665-1666, 1668-1671

Věžník z Věžník, Václav Jaroslav na Chotýšanech – KHRS Kouřimsko 1678-1683

Věžník z Věžník, Václav Rudolf na Zdechovicích – KHRS Čáslavsko 1641, 1648-1650, 1652-1653, KHPS Čáslavsko 1658, 1664

Vchynic a Tetova z, Jiří n – KHPS Žatecko 1632

Víderšpergár z Vidršperka, Jan Ignác na Slavíkovcích – KHRS Plzeňsko 1704-1710

Víderšpergár z Vidršperka, Kazimír – KH Plzeňsko 1773-1794

Villany sv. p., Karel na Kundraticích – KHPD Prácheňsko 1735-1738

Víta ze Rzávého, Mikuláš Aleš na Odlochovicích – KHRS Kouřimsko 1642

Vitanovský z Vlčkovíc, Adam Mikuláš na Uhersku – KHRS Hradecko 1643-1644, 1646-1649

Vitanovský z Vlčkovíc, Hynek Jetřich n. – KHPS Prácheňsko 1676-1679

Vltavský z Manšvertu, František Oldřich na Vesci – KHRS Čáslavsko 1712-1718

Voračický z Paběnic, Augustin Norbert na Pouchobradech– KHPS Chrudimsko 1710-1716

Voračický h. z Paběnic, František Helfried - KH PS Loketsko 1712-1713

Voračický z Paběnic, František Leopold na Myškovcích – KHPS Bechyňsko 1709-1711

Voračický sv.p. z Paběnic, Karel Josef na Božejově – KHPS Bechyňsko – 1717-1727

Voračický z Paběnic, Kryštof Norbert na Barchově – KHPS Hradecko 1726-1736

Voračický z Paběnic, Kryštof Karel na Božejově – KHPS Bechyňsko 1686-1697, 1704

Voříkovský z Kundratic, Antonín Kliment – KHRS Kouřimsko 1750-1751, KH Kouřimsko 1751-1766

Vrábský Tluksa z Vrábí, Adam Hynek na Drahenicích – KHRS Prácheňsko 1632, KHPS Prácheňsko 1641-1642, 1644, 1646-1647, 1656

Vrábský Tluksa z Vrábí, Rudolf n. – KHPS Prácheňsko 1665-1666

Vrábský Tluksa z Vrábí, Václav n. – KHRS Čáslavsko 1632

Vrábský Tluksa z Vrábí, Václav na Zdechovicích – KHRS Chrudimsko 1637-38

Vratislav z Mitrovic, Adam n. – KHPS Vltavsko 1657

Vratislav z Mitrovic, Adam Leopold na Zduchovicích – KHPS Podbrdsko 1641, 1645, 1647

Vratislav z Mitrovic, Aleš – na Nalžovicích – KHPS Vltavsko 1641-1645

Vratislav z Mitrovic, Diviš František na Chlumčanech – KHRS Plzeňsko 1650-1651, 1655-1656, KHPS Plzeňsko 1658

Vratislav h. z Mitrovic, Jan Josef na Mitrovicích – KHPS Berounsko 1738-1741

Vratislav z Mitrovic, Jan Zdeněk na Vraném – KHPS Slánsko 1631, 1641-1649, 1654 (škrtnut)

Vratislav z Mitrovic z, Jiří na Protivíně – KHPS Prácheňsko 1648-1649

Vratislav z Mitrovic, Jiří na Lítni – KHPS Podbrdsko 1631

Vratislav z Mitrovic, Jiří Bernard na Lochovicích – KHPS Podbrdsko 1686

Vratislav z h. Mitrovic, Josef – KH Klatovsko 1792-1797

Vratislav z Mitrovic, Václav mladší na Zálší – KHPS Bechyňsko 1645-1649

Vratislav z Mitrovic, Václav starší na Starém Kníně – KHPS Podbrdsko 1632

Vratislav z Mitrovic, Václav Adam ml. na Lochovicích – KHPS Podbrdsko 1642-1644

Vratislav z Mitrovic, Václav Adam na Lítni – KHPS Podbrdsko 1646-1647

Vratislav z Mitrovic, Václav Hynek na Chocomyšli – KHPS Plzeňsko 1685

Vratislav z Mitrovic, Václav Vojtěch na Hojovicích – KHPS Bechyňsko 1683-1685

Vratislav z Mitrovic h., Vincenc Hynek – KH Tábořsko 1754-1761

Vratislav z Mitrovic, Vratislav Bedřich na Mníšku – KHPS Litoměřicko 1651-1653

Vratislav z Mitrovic, Zdeněk Eusebius na Lochovicích – KHPS Podbrdsko 1654-1685

Vražda z Kunvaldu, Ferdinand n. – KHRS Čáslavsko 1694

Vražda z Kunvaldu, František Hynek n. – KHRS Čáslavsko 1750

Vražda z Kunvaldu, Václav na Vlčevsi – KHRS Bechyňsko 1707-1712

Vrtby z, Beneš Hroznata na Třebomyslici – KHPS Prácheňsko 1667-1675

Vrtby h. z, Ferdinand František Leopold na Voticích – KHPS Vltavsko 1667-1675, 1686-1688

Vrtby z, Jan Sezima na Jindřichovicích – KHPS Plzeňsko 1654-1655, 1659-1663, 1668-1669

Vrtby z, Maxmilián Ferdinand na Novém Trkově – KHPS Vltavsko 1676-1680

Vřesovic h. z, Vilém na Bělé – KHPS Litoměřicko 1632

Walkony, Vojtěch – KH Klatovsko 1820-1822

Wallis h., Maxmilián – KH Rakovnicko 1817-1819

Wallsch, Karel - KH Bydžovsko 1805-1813

Walmerode h z., Jan Reinhard n. – KHPS Boleslavsko 1687-1690

Wasmuth sv. p. z, Jan Václav na Bořelicích – KH Rakovnicko 1764-1769

Weber, Václav - KH Chrudimsko 1832-1848

Werner b., Jan Adam Bedřich – KH Tábořsko 1774-1780

Weyrotheru ryt. z, Jan – KH Hradecko 1805-1808, KH Loketsko a správce chebského purkrabského úřadu 1808-1817

Winkelburgu z, Bedřich n. – KHRS Chrudimsko 1724-1732

Wunschwitz sv.p. z, Hynek František n. – KHPS Prácheňsko 1739-1741

Wunschwitz z, Jan Antonín Kajetán KH Tábořsko 1753

Wunschwitz sv.p. z, Matyáš n. – KHPS Plzeňsko 1691-1694

Wussin, Ferdinand - KH Žatecko 1820-1837

Zádubský ze Šontálu, Jan Albrecht na Zálezlech a Černěticích – KHRS Prácheňsko (15.2.)
1714-1724

Záruba z Hustířan, Bedřich Hertvík na Svojanově – KHPS Chrudimsko 1659-1665, 1670-82

Záruba z Hustířan h., František Karel na Kostelci nad Orlicí – KHPS Chrudimsko 1699

Záruba z Hustířan, Jan Adam na Cerekvici – KHPS Hradecko 1691-1694

Záruba z Hustířan, Jan Bertold na Podhořanech – KHPS Čáslavsko 1740-1749, KHPS
Chrudimsko 1750-1755

Záruba sv.p. z Hustířan, Jan Rudolf na Bezně – KHPS Boleslavsko 1700-1704

Záruba z Hustířan, Jindřich na Žumberce – KHPS Chrudimsko 1643-1646

Záruba z Hustířan, Karel na Svojanově – KHPS Chrudimsko 1654-1656

Záruba z Hustířan, Václav na Cerekvici – KHPS Hradecko 1652 (škrtnut), 1650, 1653-1654,
1656

Zhořský ze Zhoře, František Benedikt na Odlochovicích – KHRS Boleslavsko 1740-1746,
KHRS Kouřimsko 1747-1749

Zňiovský z Korkyně, Jan Jiří na Dědkově – KHRS Berounsko 1714-1719

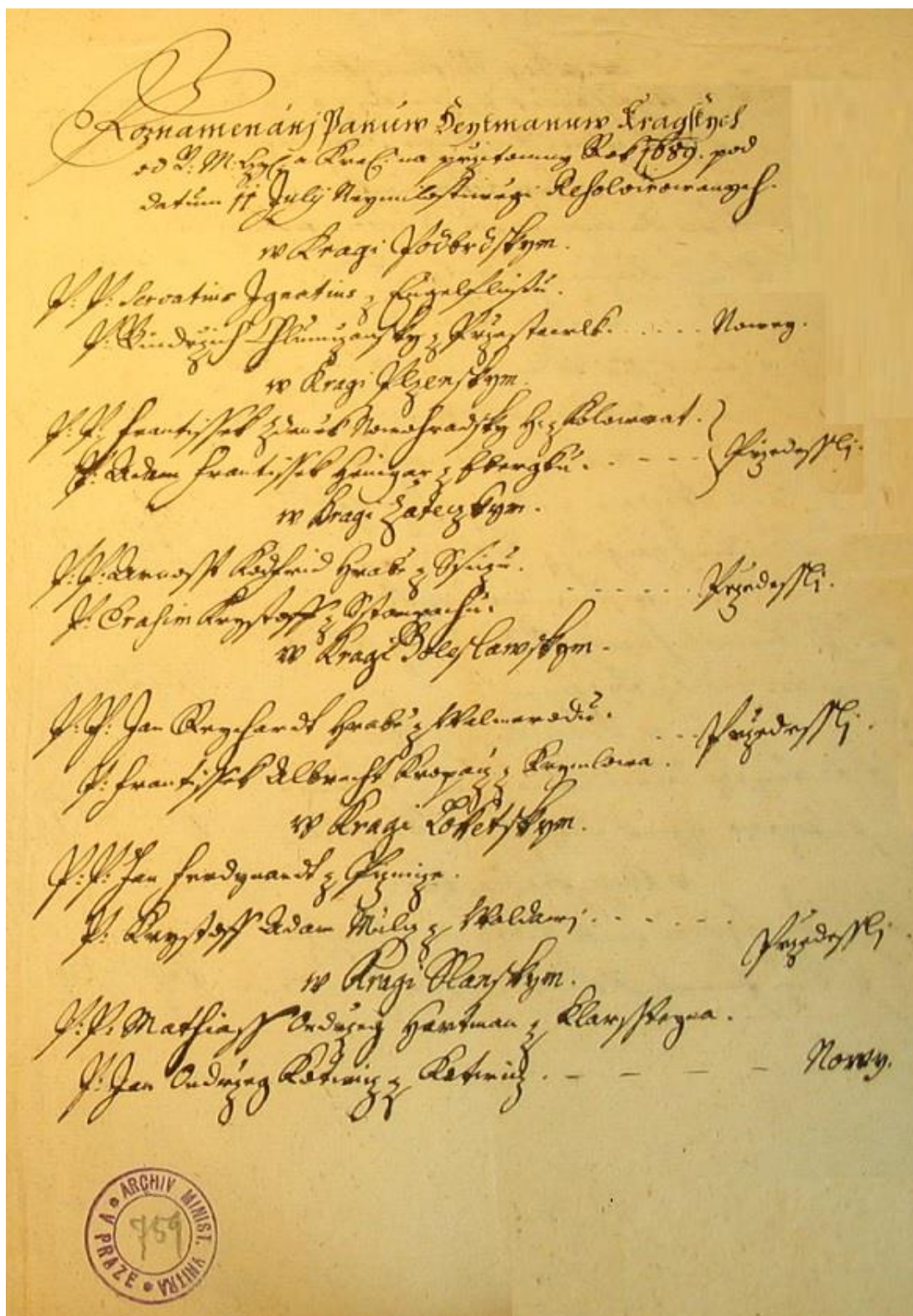
Žákavec ze Žákavy, Jan Karel na Chocomyšli – KHRS Plzeňsko 1653-1654

Žďárský ze Žďáru h., František Adam Eusebius na Žďáru a Kladně – KHPS Slánsko 1650-
1658, 1665 (škrtnut)

Žďárský ze Žďáru, Hynek Jiří n. – KHRS Žatecko 1632, – KHRS Litoměřicko 1640

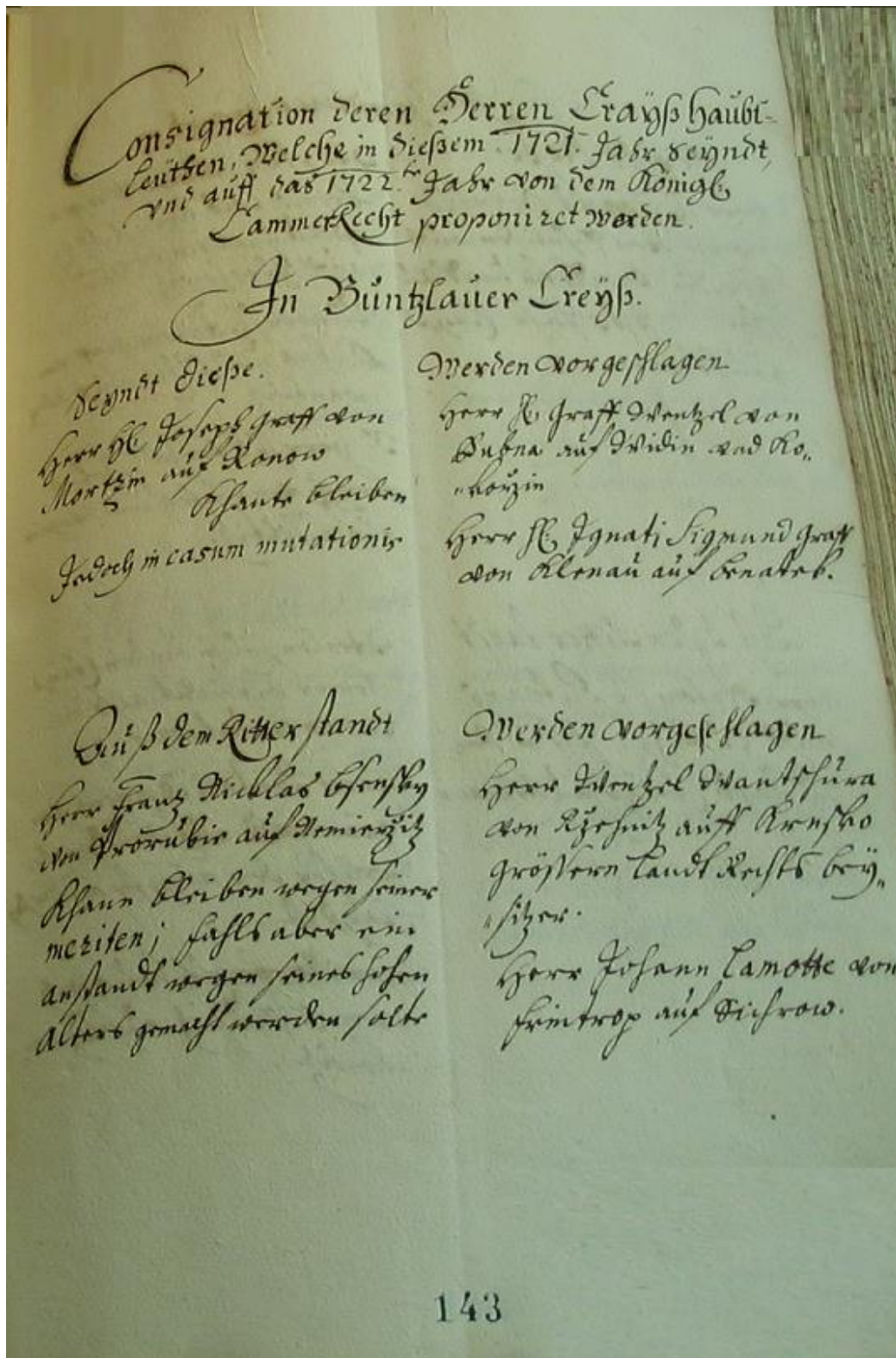
Obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1

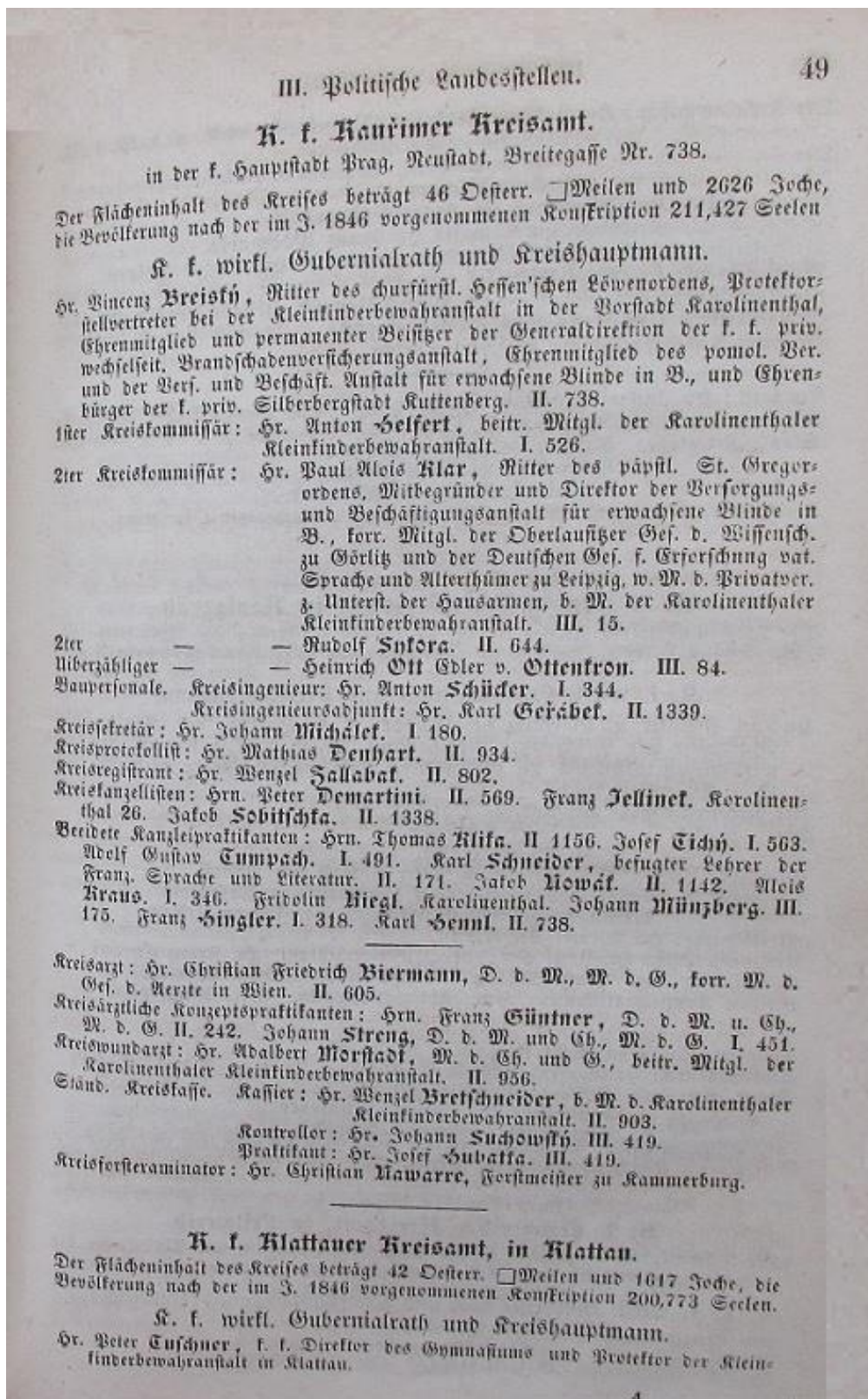

Soupis panovníkem schválených krajských hejtmanů na rok 1689 – 1. strana
(NA, inv.č. 1605, sign. SM: K/26/1, fol. 759a, kart. č. 1132)

Obrazová příloha č. 2

Návrh krajských hejtmanů komorního soudu na rok 1722 (NA, KomS, inv. č. 232, č. kn. 232, fol. 143a)

Personální obsazení Kouřimského krajského úřadu v Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1848, s. 49